

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bilim ve Ütopya

Sayı: 244

Yıl: 20

EKİM 2014

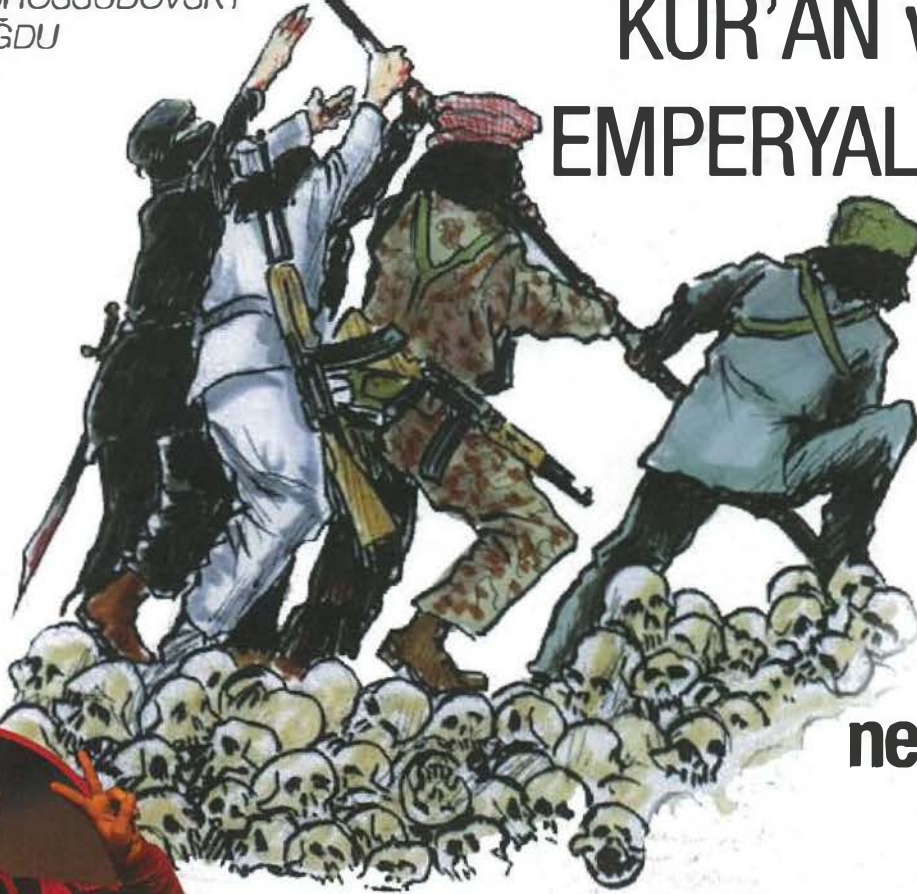
Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi

8 TL (KDV Dahil)

Prof. Michel CHOSSUDOVSKY
Vahap ERDOĞDU
Arif TEKİN

KUR'AN ve EMPERYALİZM

**Avrupa
ne zaman
“Batı”
oldu?**

Dr. Alp HAMUROĞLU

**Nuh Tufanı efsanesi
hakkında bilim ne diyor?**

Prof. Dr. Nurdan İNAN

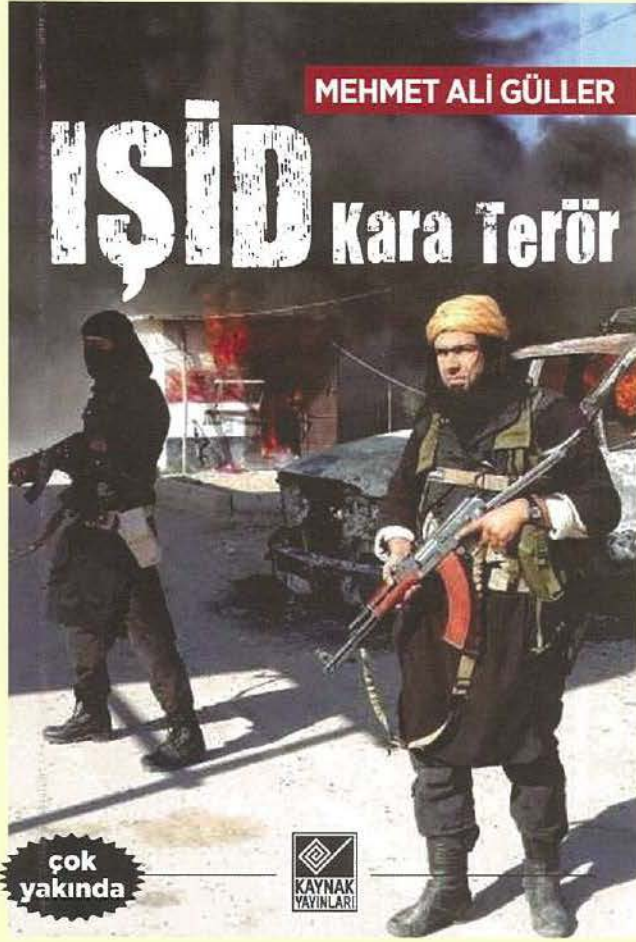

Ulus kimliği, ulusalcılık ve sol

Muzafer İhar Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

GÜNDEMİN KİTAPLARI

İŞİD nereden çıktı?

Irak'ın ikinci büyük kenti Musul'u İŞİD'e kim, neden teslim etti?

Türk hükümeti, Barzani'nin Kerkük işgalini neden destekledi?

AKP Irak'ın kaçak petrolüne nasıl ortak oldu?

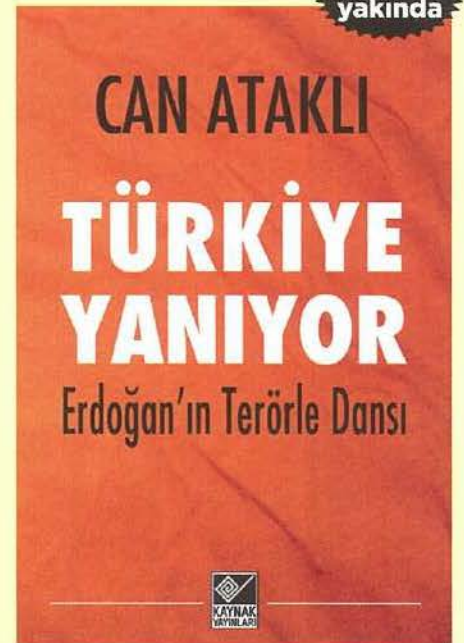
İŞİD terörü neden tırmandırıldı, amaç Irak'ın bölünmesi mi?

ABD'nin hedefi büyük Kürdistan mı?

İŞİD trafiği istihbarat raporlarında nasıl yer alıyor?

İŞİD liderlerinin CIA bağı var mı?

ABD'nin yeni bir Ortadoğu planı mı var?

Türk Devrimi'nin Yayınevi

KAYNAK YAYINLARI

www.kaynakyayinlari.com 0212 252 21 56 / 99

facebook.com/kaynakyayinlari

twitter.com/kaynakyayin

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rante.org>

SAYI : 244 EKİM 2014

S.S. Ütopya Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Üretim Koop. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Prof. Dr. Semih KORAY

Genel Yayın Yönetmeni: Emrah MARAŞO

Yazı İşleri: İyaz KARATEPE

Görsel Yönetmen: Ajans Repe

Dağıtım-Abone: İyaz KARATEPE

Yazı Kurulu: Dr. Cüneyt Akalın, Prof. Dr. Atilla Altunel, Dr. Bora Ataman, Çağrı Mert Esikci, Dr. M. Kürşat Bozkurt, Dr. Necmi Dayday, Prof. Dr. Remzi Demir, Prof. Dr. Erkan Engin, Prof. Dr. Erbil Gözümaz, Prof. Dr. Erkan Güler, Efe Can Gürcan, Erkan İdiz, Prof. Dr. Bekir Karacöğür, Prof. Dr. Zafar Kars, Doç. Dr. Çağatay Keskinkök, Prof. Dr. Semih Koray, Prof. Dr. Tülin Özgür, Feyziye Özbek, Prof. Dr. Hüseyin Özel, Serper Özsan, Ömer Özbek, Dr. Hakan Seckin, Doç. Dr. Haldun Seygür, Prof. Dr. Kadri Yılmaz, Prof. Dr. Özman Şadi Yenen, Onurcan Üker.

Yönetim Yeri: İstiklal Cad. Deva Çıkmazı No:7/2 34430 Beşiktaş/İST

e-posta: bilimveutopya@gmail.com
İnternet adresi: www.bilimveutopya.com.tr

Ankara Temsilcisi: Feyziye ÖZBEK
Dr. Medha Edem Sk. No: 5/1
Kızılay /Ankara
Tel: (0312) 418 52 64

İstanbul Temsilcisi: Anıl AŞKIN
Tel: (0554) 202 99 62
askin.anil@gmail.com

Eskişehir Temsilcisi: Alaz TETİK
Tel: (0505) 911 73 46
bilimveutopya@eskişehir@gmail.com

Gaziantep Temsilcisi: Mehmet İYİĞÜN
Tel: (0505) 669 48 71
docienyigun@hotmail.com

Hatay Temsilcisi: Hüseyin GÜLER
Büyük Çarşı İşhanı Kat:1 No:450 Iskenderun
Tel: (0326) 613 41 33

İzmir Temsilcisi: Nural GÖRAN
Tel: (0597) 843 55 19

Almanya Temsilcisi: Eylem DEMİREL BORAL
Untermainkai 83 60329 Frankfurt am Main
Tel: +4969 25628873 Fax: +4969 25628875

Belçika Temsilcisi: Ulaş SARITAS
Tel: +0484 130 819
ulas.saritas@gmail.com

Çin Halk Cumhuriyeti Temsilcisi:
Nuri TURKEŞ Tel: +86 1067637296
Tel: +33 675451587

Fransa Temsilcisi: Ali Rıza TAŞDELEN
Tel: +33 675451587

Hollanda Temsilcisi: M. Ozan UYAR
Tel: +316 45555564

İngiltere Temsilcisi: Murat METİN
Tel: +44 79 9051882

İsviçre Temsilcisi: Ethem KAYALI
Tel: +0041 - 79 744 41 03
e.kayali@hispeed.ch

İtalya Temsilcisi: Zeynep GÜNEŞ
zeynep-gunes@merci.com

Abone Koşulları: 6 Aylık: 40.00 TL
Yıllık: 80.00 TL Avrupa ve Ortadoğu yıllık:
50 Euro Amerika ve Uzakdoğu yıllık: 100 \$

Abone bedelleri için, S.S. Ütopya Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Üretim Kooperatifi
İş Bankası Bilkent Şubesi
Hesap No: 4276 0292027

İsviçre Hesap Numarası: Ethem KAYALI
SPUHLIRAIN 25
3058 SCHLERN B. KANIZ İSVİÇRE
UBS, Ethem Kayalı,
CH07 0023 5235 4108 0541 D
e.kayali@hispeed.ch

Yıllık Satış Fiyatı
Avrupa: 4 \$ Euro

Organizatör: Ajans Repe Ltd. Şti.

Baskıldığı Yer: BAŞKÜ Kayhan Matbaacılık
San. Tic. Ltd. Şti. Davutoğlu Cad. Güven
Sarı Sit. C-Blok No: 244 Sırtfika No: 12158
Topkapı - Zeytinburnu / İST.
Tel: (0212) 612 31 85 - 576 00

Dağıtım: Türkiye Dağıtım Pazarlama A.Ş.
ISSN 1301-6717
Aylık Yaygın Sünel Yayın

İslam'ın tarihselliği, emperyalizm ve laiklik

İslamiyet kabileler halinde yaşayan Arap toplumunu ümmete dönüştürerek ilkel çitleri kaldırdı ve büyük bir uygarlık devriminin adı oldu. Ticareti geliştirdi, yağmaya son verdi, bir hukuk düzeni oturttu. Dahası doğduğu sınırları aştı ve dünya ölçeğinde önemli bir ideoloji haline geldi.

İslam uygarlığı yükseliş çağında parlak düşünürler ve bilim insanları ortaya çıkardı. Pek çok icadın ve bilimsel gelişmenin altına imza attı. Mutezile döneminde akılcılığa yaklaştı, hatta peygamberliği reddeden filozoflar bile adını duyurdu.

Uygarlık bayrağının 'geri Avrupa'ya geçmesiyle birlikte bu kez İslam coğrafyası tutuculuğun adı oldu. İktisadi ve toplumsal gerilik, ideolojik olarak da İslamiyet'in içeriğini erken ama çağa ayak uyduramayan referanslarla doldurdu. Her sınıf ya da toplumsal kesim kendi İslam anlayışını "İslamiyetin özü" ya da "gerçek İslam" diye sunmaya kalktı.

Nizam ve emperyalizm

Tarihsel materyalistler İslam dininin hangi koşullarda ortaya çıktığını, doğuşu nda ve yükseliş evresinde oynadığı ilerici rolü teslim etti. Dergimizin Hz. Muhammed sayıları, İslam uygarlığına katkı yapan düşünürleri ve bilim insanlarını öne çıkardığımız sayılar bunun örnekleriyle doludur. Eskiden beri Doğu'nun, Türklerin ve İslam uygarlığının yetiştirdiği isimlerin insanlık kültürüne yaptığı katkıları Avrupamerkezciliğe karşı savunageldik. Bunu İslamcılar yapmadı. Bilimsel Sosyalistler yaptı. Sözü ettiğimiz gerçeğin altını özellikle çizmek istiyoruz. Çünkü Bilimsel Sosyalistler hayata tutuculuk penceresinden değil, bilimin ve hakikatin özgürlük dünyasından bakıyor ve öyle değerlendiriyorlar. Öyle değerlendirdiğimiz için de gerçekleri yerli yerine oturtma konusunda daha isabetli tutumlar alıyoruz. Yani başımızdaki İŞİD terörü bize şu gerçeği gösterdi: Çağımızda İslamiyet Allah'la kul arasındaki bir vicdan ve inanç ilişkisi olmaktan çıkar, dünyaya nizam vermenin büyük iddiası olarak gündeme gelirse emperyalizmin aracı olur. En başa bunu yazalım. Emperyalizmin aracı olan bir ideolojinin uygarlıkla ve insancılıkla hiç bir ilgisi olamaz. Dahası kendi tarihinin yükseliş dönemiyle de ilgisi olamaz. "Tarih" diyoruz, "özü" demiyoruz. Çünkü İslam uygarlığının tarihi durağanlığı değil, değişmeyi ve hareketi temsil ediyor. Her uygarlıkta, her düşünce akımında olduğu gibi bu değişimin doğuş, gençlik ve çöküş

evresi var. Ve nihayet ömrünü doldurduğu bir dönem var. Ömrünü dolduran bir ideolojiyi değiştirmeye kalkmanın sonuçlarını kafa kesmek, insan kalbini söküp yemek, yoldan geçen araçları taramak, şoförleri sınava çekip geçemeyenlerin kafasına kurşun sıkmak gibi örneklerde görüyoruz. Her şey gibi İslam'ın da tarihsel olduğunu ve ortaya çıktığı dönemin sınırlılıklarını yansıttığını göz ardı edip dinsel metinleri genel geçer addetmek, binlerce insanın acı çekmesine, yerinden yurdundan olmasına, yaşamını yitirmesine neden olmaktadır.

Bağımsızlıkçılık, birlik ve laiklik

İnsanları yıldırmaya yönelik bu terör pratiklerinin yarattığı korku ve dehşet, emperyalizmin bölgemize müdahale etmesinin gerekçesi oluyor. Çeşitli etnik, dinsel ve mezhepsel kökenlerden halklar bölündükçe ve her grupçuk kendi dar çıkarlarını savundukça yabancı güçlerin bölgedeki hâkimiyeti kolaylaşıyor. Güncel olarak bugün bölgemizde barışı sağlamanın yolu bağımsızlığı, birliği ve laikliği bir bütün olarak savunmaktan geçiyor. İnsanların dinlerini barış ve huzur içinde yaşamasının yolu da bu üç başlığın ortak olarak hayata geçmesine bağlı. Elmalarla armutları seçtiğiniz zaman ise emperyalistlerin safına düşmek işten bile olmuyor. Örneğin bölgede İŞİD teröristlerine karşı PKK ayrılıkçılığını "sekülerizm" adına savunmak, üstelik bu savunuyu sosyalist ve solcu etiketle yapmak sizi kurtarmıyor. Tam tersine ABD'nin ve NATO'nun askeri haline getiriyor. Bu nedenle siyasal olarak baktığımızda bölgede devletlerin bağımsızlığı, birliği ve laikliği barışın, kardeşliğin ve gönül rahatlığının temel şartı olarak ortaya çıkıyor.

Bu sayımızda...

Elinizdeki sayıda İŞİD, Kur'an ve emperyalizm ilişkisi üzerine üç değerli isim fikirlerini belirtti. Arif Tekin İŞİD'in şiddet pratiğinin Kur'an'la ilişkisi üzerine ilgi çekici bir yazı kaleme aldı. Elinde fenerle "gerçek İslam" arayıp duranlara, İslam'ın tarihselliğini kavramak açısından bu yazıyı okumalarını özellikle öneriyoruz. Vahap Erdoğan, İŞİD'in gelişmesine zemin hazırlayan Siyasal İslam'ın ve Vahhabiliğin emperyalizmle ilişki içerisindeki gelişim sürecini inceledi. Prof. Michel Chossudovsky'nin yazısı ise, Sayın Erdoğan'ın bıraktığı yerden devam ediyor ve İŞİD'in emperyalizmle ve müttefikleriyle ilişkisini inceliyor. İlgiliye okuyacağınızı umuyoruz...

İçindekiler

BİLİM VE ÜTOPYA
ÜNİVERSİTE TMSİLCİLERİ
Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU
atnkanhatipoğlu@gmail.com
(0 555) 475 82 45
Ahi Evran Üniversitesi
Yr. Doç. Dr. ALKAN
alkanyaren@hotmail.com
(0 537) 587 53 77
Akdeniz Üniversitesi
Dr. Hakan ERENGİN
erengin@akdeniz.edu.tr
(0 535) 852 74 15
Anadolu Üniversitesi
İsmail Eray ÇELEBİ
ieraycelebi@hotmail.com
(0 534) 831 39 69
Ankara Üniversitesi (Cebeci Kampüsü)
Emre CAN
emre-akan-can@hotmail.com
(0 534) 816 71 20
Ankara Üniversitesi (DTCF)
Melike TONGE
mlktng_06@hotmail.com
(0 545) 627 29 26
Bahçeşehir Üniversitesi
A. ra Kardelen NAZLI
kardelennazli@gmail.com
(0 554) 568 19 37
Balıkesir Üniversitesi
Alican VARAN
alicanvaran@hotmail.com
(0 506) 919 28 96
Başkent Üniversitesi
Helin ÖZÇELİK
helin_ozcelik@hotmail.com
(0 507) 919 83 13
Bilim Üniversitesi
Fırat UZUN
firatuzun_@hotmail.com
(0 555) 724 81 32
Bogaziçi Üniversitesi
İşgün A. FIRAT
isgunat@gmail.com
(0 538) 978 06 56
Cumhuriyet Üniversitesi
Furkan DEREÇİK
lderecik@hotmail.com
(0 541) 560 90 81
Çanakkale Onsekiz Mart
Hüsnâ SARI
hussnasari@hotmail.com
(0 537) 386 63 40
Çukurova Üniversitesi
Sefa APAYDIN
sefa.apaydin@gmail.com
(0 546) 468 07 17
Dokuz Eylül Üniversitesi
Serdar YURTÇİÇEK
serdaryurtcicek@hotmail.com
(0 505) 298 90 70
Ege Üniversitesi
Öytün Özcan KORKM. Z
o_luncymazz@hotmail.com
(0 506) 346 59 50
Erciyes Üniversitesi
Aykut Aip AVŞAR
m_hrem_utopt@hotmail.com
(0 542) 482 07 12
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Günay KARAGÖLLÜ
gunaykaragollu@gmail.com
(0 506) 957 24 17
Gazi Üniversitesi (İİBE)
Uğur Cemal EYYÜBOĞLU
eyyuboglu_ugur@hotmail.com
(0 505) 833 88 35
Gazi Üniversitesi (Merkez Kampus)
Erdem ÖZBASAN
ozbasanerdem@hotmail.com
(0 543) 692 27 26
Hacettepe Üniversitesi
Doğan ÖZLÜK
doganozluk_93@y.hop.com
(0 554) 922 35 18
Halıy Mustafa Kemal Üniversitesi
Mehmet RUM
mehmetrum@gmail.com
(0 541) 414 14 31
İstanbul Üniversitesi
Gizem DOĞAN
gizemdogan92@hotmail.com
(0 543) 660 00 10
İstanbul Teknik Üniversitesi
Betül ÇIRAK
betulcirk@gmail.com
(0 531) 360 80 19
Kadir Has Üniversitesi
Buket YAZICI
buketyazici@gmail.com
(0 531) 011 96 17
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Servet CEVNI
servetcevi@hotmail.com
(0 539) 399 52 48
Kırıkkale Üniversitesi
Can Al. KAÇ
canalkac@gmail.com
(0 535) 788 62 68
Kırıkkale Üniversitesi
Selçuk KILIÇ
selcuk.kic@gmail.com
(0 555) 368 62 63

İŞİD'in İslam ve emperyalizmle ilişkisi

- Çivi yazısı 1
- Forum
Süleyman EROL
Şirinyer F-Tipi'den Soma mektubu 4
- Prof. Dr. Ahmet İNAM
Canımızı çıtırçıtlak bırakanlar 5
- Kapak
Arif TEKİN
İŞİD şiddeti ve Kur'an 6
- Kapak
Vahap ERDOĞDU
Sömürgeciliğin öteki adı: Cihat 18
- Kapak
Prof. Michel CHOSSUDOVSKY
Halifelik projesinin arkasında aslında kim var? 32
- Muzaffer İlhan ERDOST
Etnik ayrışma, ulusal bütünlüşme 35
- Dr. Alp HAMUROĞLU
Avrupa ne zaman "Batı" oldu? 45

Ulusalçılık “sol değil” mi? “Ulus”un sonu geldi mi?

- Özcan BUZE
Kara Atena'nın öyküsü 60
- Aleksey VOLINETS
SSCB'de Maoist muhalefetin kısa tarihi 62
- Doğa Tarihinden Notlar
Prof. Dr. Nurdan İNAN
Jeoloji bilimi “Nuh Tufanı” efsanesi hakkında ne diyor? 69
- Bilimin Felsefesi ve Tarihi
- Okay TERCAN
Kilisenin evren modelini yıkan dâhi: Nikola Kopernik 73
- İnsanlar ve Olaylar: Antropolojik Bir Bakış
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Kerim GÜLTEKİN
Totemizm 77
- İz Bırakanlar
Fezziye ÖZBERK
Zor zamanların devrimcilerinden: Prof. Dr. Cahit Can 83
- Kitap Kurdu 93
- Çetin Ceviz Problemleri/ Haz.: Dr. Necmi DAYDAY 95
- Ödüllü Sözcük Bulmacası/ Haz.: Semra LARÇIN 96

Kocaeli Üniversitesi
Yeşim ÇAKMAK
yesim_cakmak.kou@hotmail.com
(0 538) 601 02 74
Koç Üniversitesi
Uğur Gökkan TOSUN
utusun@ku.edu.tr
(0 536) 466 80 64
Malatya İnönü Üniversitesi
Kurtuluş AKKAYA
kurtulusakkaya@hotmail.com
(0 530) 870 71 56
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Erdem ÖZDEMİR
erdem_ozdemir@hotmail.com
(0 555) 519 43 07
Marmara Üniversitesi
Sıla AY
sila_ay@windowslive.com
(0 507) 588 64 62
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Işık UZUN
birazdahalsik@hotmail.com
(0 553) 432 17 44
Mersin Üniversitesi
Mehmet AK
mehmetak_33@hotmail.com
(0 537) 788 18 98
Muğla Üniversitesi
Gözen SORGUÇ
gozen_sorgu@hotmail.com
(0 554) 370 84 19
Namık Kemal Üniversitesi
Emre Alican YÜCEL
emrealican_18@hotmail.com
(0 530) 292 50 75
Niğde Üniversitesi
Süleyman Açıkgoz
suleymanacikgoz1@hotmail.com
(0 532) 732 64 00
ODTÜ
Mehmet KUTLU
mehmetkutlu19@gmail.com
(0 534) 810 59 89
Pamukkale Üniversitesi
Fatma ÇAKMAK
fatmacakmak6@gmail.com
(0 538) 933 17 33
Sakarya Üniversitesi
Emre AKTAŞ
emreaktas85@hotmail.com
(0 536) 203 88 50
Selçuk Üniversitesi
Su ERK
suerk@hotmail.com.tr
(0 506) 958 83 36
Süleyman Demirel Üniversitesi
Serhat ÇİĞLA
serhat1@hotmail.com
(0 506) 952 39 81
Tokat Gaziosman paşa Üniversitesi
Ali TATLI
aliteygin1@hotmail.com
(0 506) 286 14 03
Trakya Üniversitesi
Gürol Bora ATEŞ
gurubora@hotmail.com
(0 537) 396 63 40
Uludağ Üniversitesi
Veli ÇOLAK
velicoolak@hotmail.com
(0 505) 776 14 96
Yeditepe Üniversitesi
Ayşe HAYKIR
ayse-haykir@hotmail.com
(0 538) 813 04 52
Yıldız Teknik Üniversitesi
Orkan YILDIZ
orkan19901968@hotmail.com
(0 553) 236 31 88

YURTDIŞI ÜNİVERSİTE TEMSİLCİLERİ
ABD
Philadelphia Üniversitesi
Tolga KARAYAYLA
E-Posta: ilgkryyt@yahoo.com
Almanya (Güney Bölgesi)
Ulm Teknik Yüksek Okulu
Hakan DAĞISTANLI (hakan.dagistanli.net)
Almanya (Kuzey Bölgesi)
Münster Üniversitesi
Mustafa TOSUN (mustafatosun@gmx.net)
Çin Halk Cumhuriyeti
Guangdong Congliang Üniversitesi
Alican GÖKDENİZ
alican@bilimulopya.com.tr
İngiltere
Queen Mary, University of London
Hatice BALLIKAYA
ballikaya18@hotmail.com
Polonya
Vargova Üniversitesi
Makgorzata PILCZUK bogorzata@wp.pl
Rusya Federasyonu
Saint Petersburg Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Alexander SOTNICHENKO
solnik37@mail.ru
Suriye
Şam Üniversitesi
Canan Fatma CAN turkkan.furhan@gmail.com

Şirinyer F-Tipi'nden Soma mektubu

Bilim ve Ütopya okuru Süleyman Erol, Somali mütevazı bir ailenin çocuğu... Elektrik teknisyeni. Siyasi bir davadan yargılanmış. Müebbet hapis cezasına çarptırılmış. 17 yıldır hapiste, bunun son 9 yılını tek kişilik hücrede geçirmiş. Şu an 43 yaşında. İzmir-Şirinyer F-Tipi Cezaevi'nde.

1987 yılında bu patlayan, yanan cehennemde, Karanlıkdere'de 6 ay staj yapmışım, elektrik atölyesinde. Karanlıkdere, Işıklar, Ata Bacası, Kısarakdere, Önen, Darkale, Deniz... Hepsini bilirim. Bunların üçünde bulundum, çalışma yaptım. Lambahane, konveyör, bant, tumba lafları şimdi herkesin ağzında.

"İçtima" denen toplanma alanı vardır. İşçileri ekiplere ayırıp işlerini söylerler ve hemen ocağa girilir. Orada mühendisler adamları ayaklarıyla iteleyerek yönlendirirler: "Şöyle geç, şöyle geç!" Sadece kafa sayısı önemlidir. İsim yok, izah etmek yok. Yalnızca elektrikçilere, çavuşlara böyle davranmazlar. Düz işçiler, kazmacılar hayvandan değersizdir. Bu maden ocaklarına kuş, kedi, köpek sokulsa bir saatte ölür. Madenciler emekli olduktan sonra en fazla 5 yıl yaşarlar. Soma'nın içi, köyler en azından iki, üç bin dul madenci eşi ile doludur.

Çavuş denen ekip başları, gruplarının adamlarına nefes aldırılmaz. Sürekli "hadi hadi hadi" derler. Günlük kömür kotanı doldurmadan duramazsın. Gücünü sonuna dek harcarsın. Diyelim günde 100 kilo yaptın, ertesi gün 110-120 kilo yapman istenir. İşin doğası gereği yerde sürünmek, deliklerden geçmek, çamurlu suyun içine yatmak gerekir. Malzeme çekmek, tahkimat yapmak (tahta dayakla desteklemek) kesmek, kırmak, taşımak... Sürekli, 7 saat. Aslında 8 saat... Genelde bir saat ocağa girmek ya da çıkmak için geçer. Karanlıkdere'de en uzak nokta 5 km., 1.5 saat yürürsün. Öyle her yerde ayakta yürüemezsin. Bazı yerler dardır, alçaktır, çökektir, çukurdur, sudur. Ancak ne olursa olsun "iş" yürümelidir. Aileden hasta olan vardır, ölen vardır. Olsun iş yürümelidir. Herhangi bir malzeme kırılırsa parası mutlaka kıran-

dan alınır. İşin doğası gereği pek çok malzeme sık sık kırılır, lamba, kazma sapı, murç, bant vb. İş ile ilgili bir sorun, bir sıkıntı olur; kömür sıcak çıkar, gaz yoğunlaşır, su çıkar... Önemli değil, söyleyemezsin. "İşine bak!" derler. Sadece kömür çıksın. İşçinin herhangi bir konuda, herhangi bir söz hakkı yoktur.

Evet, madencilere aynen köle gibi davranılıyor. "Köle" demek bile azdır. İşletmede yemek verilmez. Herkes kendisi evden getirir. Genelde ekmek arası getirirler, çünkü "yemek vakti" yoktur. İşin durumuna göre, çavuş (ekip başı) "tamam hadi kapıştın" der, işçiler alelacele yiyecek hemen işe koyulurlar. Tuvalet yok! İş son derece ağır. Soluk almadan kazma kürek sallarsın. Taşa denk gelir, kayaya denk gelir, çelik murçlarla (bir tür çelik zıpkın, kama) vur Allah vur. Dinamit atılır, on dakika sonra içine girersin. Toz du-man. Bilinmeyen bir şey var, bu işçiler karbonmonoksitten ölmeselerdi de yine de ölüyorlardı. Ocağın içinde zehirli gazlar her zaman, her dakika dolaşır. Sürekli solursun. Madencilerin ve Soma içindeki ailelerinin ciltleri, benizleri sarı veya beyazdır. Oksijen alamazlar. Soma'da bir yıl durun, çok geçmeden burnunuzdan is, kurum, toz gelmeye başlar. Soma her zaman yavaş yavaş ölüyor zaten. Önceden ocaklar devlete ait iken örneğin her ocaktan çıkışta (vardiya bitiminde) 250 gram yoğurt veriyorlardı. Özelde bu yok.

Şimdi bu kadar ölen oldu da, bir sürü tantana oldu ya, sanmayın ki bir şeyler değişecek. Patronlar ellerini ovuşturuyorlar. Çok geçmeden "işine bak" diyecekler. 50 yıldır hep öyle olmuştur. Oralarda sular (duşlardaki) her zaman yağlıdır, mazotludur. Bu normal görülür.

Madenlerde kimler neden çalışırlar? Daha çok çevre köylerden olanlar ve Zonguldak'tan, Kütahya'nın, Balıkesir'in köylerinden gelenlerdir: Savaştepe, Taşanlı, Simav. Çevre köyler: Taştepe, Elmader, Arpaseki, Köşeler, Avdan, Karacam, Bayat (bizim köy).

Yakın zamana kadar bizimkilerden, Sünni köylerden kimse çalışmazdı, on yıl

öncesine kadar. Son on yılda ne oldu? Tarım, hayvancılık bitti. Köylüler resmen aç. Evlerde hayvan yok. Soma'da durum ortada. Çepniler yani Aleviler daha kötü, dışlanmışın dışlanmış, ötekinin ötekisi, fakirin fakiri. Çepni köyleri genelde dağlık alandadır. Verimsiz arazileri olan yerler. Ürün olarak yalnızca tütün, buğday vardı. Şimdi o da yok. Evlerin önünde tek tük traktörler var ama traktörün deposuna mazot koyacak para yok. Ayrıca tarım yapılmayan yerde traktör ne işe yarar? Satsan satılmaz, atsan atılmaz.

Tüketim kültürü köylere taşındı. Televizyon, buzdolabı, telefon temel ihtiyaç oldu. Elektrik parası alınmazdı, şimdi alınıyor. Yakında su parası da alınacak. Köylü şaşkın. Asla tembel değil, ne üreteceğini bilmiyor. Ürettiğini elinden yok parasına alıp, kat kat kâr ederek satıyorlar. Holdingler, marketçiler, AVM'ciler kendi üretim alanlarını kurmuşlar. Pınar, Koç, Sabancı... Endüstriyel ürünleri ha babam satıyorlar. Köylünün saf, organik malı zeytinyağı, zeytini, domatesi, armudu, elması, kirazı, cevizi satılmıyor. Para etmiyor. Hastasını, yaşlılığını düşünen köylü sigortalı işe atılıyor. Bin bir meşakkat, araya adam koymalar, torpil arayışları, iktidar partisine yanaşmalar... Girecek iş ne? Madende kömür kazmak. Günde 40 lira. Ömeden 13 yıl dayanırsan emekliliğin var. Atılmamak için hayvandan beter eziyetlere razı olacaksın. Şükürcülük var, kadercilik var. Bizim köyün en radikal eylemi: Kuran okumak.

Eğitim alıp kendini "kurtaran" kaç kişi? Ellide bir. Köyden topu topu on kişi. Birkaç kişi de yurtdışında çalışır. Hepsi bu. Tüm köyler hemen hemen aynı. Devlete karşı gelmemek, şükretmek, boyun eğmek gelenek, alışkanlık. Devlete karşı gelenler hoş karşılanmaz, dışlanır. Tabuları yıkan, aşın olarak görülür. İnsanlar bile bile madende neden ölüyor, deniliyor. Ya ne olacaktı?

Süleyman Erol

1 no.'lu F-Tipi Hapishane

A TEK 10

Şirinyer/İzmir

Canımızı çırılçıplak bırakanlar

Karşılaştın mı hiç canının giysileri altında sakladığın insana, özgürlüğe, adalete, emeğe yakışmayan çirkinliklerini sana gösterenle? Unutma, canına sardığı parıltılı görünüş altındaki paçavraları sorgulayamayan biri, olanca güzelliği içinde hakça, özgürce yaşanacak bir dünya için savaşıyor bir devrimci olamaz.

Öyle insanlar vardır ki, onlarla yaşadıklarının ardından üstünü örtmeye çalıştığınız yetersizlikleriniz, yalanlarınız, özürleriniz, çirkinlikleriniz bir bir çıkar ortaya. Canınızın dip kuyularına düşüp karanlık iç dünyanızı tanımanın dehşetini yaşarsınız. İçinizin bir yerlerindeki ekranda kendinizin öyle yanlarını görür de iğrenirsiniz. Utanır-sınız, kaçarsınız, kim bilir belki de saldırırsınız. Onlar maskelerimizi indirenlerdir. Canımızı çırılçıplak bırakanlar. O zaman değin nice çabalarla geliştirmeye çabaladığımız kendimizi koruma giysilerini çıkarırlar üstümüzden. Öylesine üryan kalakalırız. Kendimizi kendimizden saklayamaz oluruz. Alıştığımız, büyük ölçüde memnun olduğumuz kendimiz, sarılmaya başlar, duvarlarımız yıkılır, maskelerimiz paramparça olur. Giyinikliğin yalancı güvencesinden soyunuklугun yapaynalılığına düşeriz.

Onların böyle bir amaçları olmayabilir. Belki de en sıcak en yakın dostlarımızdandır. İstemeden, bilmeden öyle yerlerimize dokunurlar ki canımız yüksek bir şiddetle deprem geçirir. Peki, neden kalır, nasıl kalır canımız çırılçıplak? Canın çırılçıplak olması ne demektir? Canımızın çıplaklığından neden korkarız?

Can sözcüğünü alışılmış anlamıyla "ruh-beden" bütünlüğü olarak anlıyorum. Canımız hem bilincimizi, düşüncelerimizi, duygularımızı, hem de bedenimizi içerir. Canımız bedenli bir varlık olarak bir kültürde, belli bir tarih içinde, fiziksel, toplumsal, ekonomik çevrelerde yaşar. Canımız bedenliyle belli bir giysi içindedir çoğunlukla kamusal alanda. Zihnimiz de giysilidir. Onun çok az bölümünün bilincindeyizdir. Aynalarda gördüğümüz görüntümüz giysili görüntüdür

genellikle. Bu giysi bize içinde bulunduğumuz toplumumuz, kültürümüz tarafından verilir. Canımız hem bedenliyle, hem de düşünce ve duygularıyla giysilidir. Töre, ahlak giysileri verilmiştir bize doğumumuzdan itibaren. Çoğumuz, canımızın giysilerini fark etmez, fark edemez. Belli maskeler içinde, belli giysilerle giyinmiş olarak buluruz kendimizi. Bunu da nedense genellikle hiç şaşmadan kabul ederiz. O giysiler algılarımızın, bilgilerimizin, dünyaya bakışımızın temelini oluştururlar.

Giysilerimiz bizi korurlar. Canımız, içinde bulunduğu kültürün, doğanın, duygusal, düşünsel yapının toplumsal ilişkilerin, ekonomik işleyişin değişimiyle değişir, giysilerimiz de değişmek zorunda kalır. İnsan, giysilerine sarılıp, değişmeye direnirse giysileri artık onu korumaz olur. Dünyayı, evreni kavrayışımız değiştiğinde giysilerimiz değişir. Can sürekli devinimi içinde dönüşüme, değişime açıksa giysileri de değişir. Toplumlardan da canı vardır. Canlara deli gömleği giydiremezsiniz. Giydirderseniz onları öldürürsünüz.

Canların soyunması, kendilerini, üzerlerindeki giysileri "görebilmeleriyle", başlar. Elbette mutlak çıplaklık yoktur. Çıkardığınız her giysinizin altından başka bir giysi çıkar. Canınıza yakışmayan, sahte, yalan, yanlış olduğunu düşündüğünüz giysilerinizi çıkarmak o kadar da kolay değildir. Toplumlarda da bireylerde de böyle değişmeye, soyunmaya, çıplaklığını görmeye direnç vardır.

Canımızı çırılçıplak soyanlar bunu nasıl başarırlar? Öncelikle canımızın giysileri konusunda duyarlı olması gerekir. Bir bilge insan bize bir şeyler söyleyebilir ya da ima edebilir. Biz, soyucumuzun sunduğuna duyarlı değilsek on-

dan bize herhangi bir ileti ulaşmaz. Antenlerimiz, giysilerimizle ilgili görüşlere, düşüncelere, bilgilere açık olmalıdır. Giysilerimiz ön yargılarımızı da kapsarlar. Kimi durumlarda onlara sınımsız sarıldığımız, ödün vermeden korumaya çalıştığımız kaskatı düşüncelerimize dönüşebilirler. Giysilerimizle ilgili dışarıdan gelebilecek görüşleri bir tehdit olarak algılayabiliriz. Bunun için savaşımayı, ölmeyi, öldürmeyi göze alabiliriz.

İşte, canımızı soyanlar, bize öyle yumuşak, öyle incitmeden, egemen olma isteğinden uzak yaklaşabilirler ki adeta yokturlar. Vardır, varlıkları bize bizi hatırlatır. Bize bizi sorgulatır. Önümüzde sadece duruşları bizi alır, kendimizi gözden geçirip sorgulamaya götürür. Bundan dolayı, bizle ders verir gibi konuşan, bize nutuk atan, vaaz veren, yüksek perdeden, alaycı, aşağılayıcı tavırla yaklaşanlar giysilerimizi çıkaramazlar pek.

Ayna tutucudur bizi çırılçıplak bırakanlar. Giysilerimizin altındakileri gösterirler bize. Gördüğümüz giyinik canın "altındaki" soyunuk canı sererler gözlerimizin önüne. Canı kat kat giysili olanlara soruyorum: Kimin tuttuğu aynada görüyorsun kendini? Aynan kim? Kim gösteriyor sana kendini? Yandaşın, övücün, çıkarıcın, hayranın ya da düşmanın mı? Hangi inancın, hangi çıkarın insanı o? Kim ayna tutuyor iç dünyadaki dehlizlere? Aynacın Kim?

Karşılaştın mı hiç canının giysileri altında sakladığın insana, özgürlüğe, adalete, emeğe yakışmayan çirkinliklerini sana gösterenle? Unutma, canına sardığı parıltılı görünüş altındaki paçavraları sorgulayamayan biri, olanca güzelliği içinde hakça, özgürce yaşanacak bir dünya için savaşıyor bir devrimci olamaz.

İŞİD şiddeti ve Kur'an

Çeşitli Kur'an ayetlerinde öldürün, asın, kesin, doğrayın, din için anne-babanızı, evlatlarınızı bile terk edin deniliyor. Peki, bu ayetler varken İŞİD'in yaptıklarını Kur'an'dan ayrı tutmak mümkün mü? Biliyorum; ağır şiddet içeren bu ayetleri ben anlatınca hoşuna gitmeyenler, 'İslam'a hakaret ediyor' diyeceklerdir. Bu açıklamaların neresinde hakaret var? Sadece Arapça olan ayetleri Türkçe olarak okurlarla paylaşıyorum...

Kur'an, "öldürün, çarmıha gerin, el-bacakları çapraz kesin, boyunlarını vurun, parmaklarını doğrayın" diyor.

İslam'da şiddet konusunu bazen açık, bazen dolaylı olarak yazılarımda hep işledim; ancak son zamanlarda Suriye ve Irak merkezli icra edilen İŞİD (Irak Şam İslam Devleti) terörü karşısında yeni bir şeyler yazmak isabetli olur diye düşünüyorum.

İşleyeceğim konunun tüm kanıtları Kur'an'da vardır. Ayrıca hadis külliyatında bununla ilgili zengin bir döküman ve detay da vardır. Bir de konuya ilişkin geçmişten günümüze kadar İslam otoriterlerince benimsenen ortak bir görüş var; bunların hepsini ayrıntılı bir şekilde anlatacağım.

Bu yazımda en çok bir ayet üzerinde duracağım; ayrıca ona benzer başka birkaç ayetin de anlamını sunup konuyu kapatacağım. O ayet Maide Suresi'nde geçiyor. Bunun anlamını verirken de başta Diyanet olmak üzere değişik yazarların Kur'an meallerinden sunmakla başlamak isterim:

1) "Allah ve peygamberiyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculukla uğraşanların cezası öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülme'dir. Bu, onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ayrıca ahirette büyük bir azap vardır". (Diyanet'in

Kur'an meali, Maide Suresi, 33. Ayet)

2) "Allah'a ve peygamberine karşı savaşmaya kalkışan ve yeryüzünde bozgunculuğa çalışanların cezası, öldürülmelerinden veya asılmalarından veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesinden veya bulundukları yerden sürülmelerinden başka bir şey olmaz. Bu, onların dünyada çekecekleri bir zillettir. Ahirette ise kendilerine büyük bir azap vardır" (Hamdi Yazır, Kur'an meali, Maide, 33)

3) "Allah ve elçisiyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk yapmağa çalışanların cezası: (Ya) öldürülmeleri, ya asılmaları, ya ellerinin, ayaklarının çapraz kesilmesi veya bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu, onların dünyada çekecekleri

İslam ve şiddet ilişkisi. İŞİD'in Suriye ve Irak'taki saldırıları sonrasında bir kez daha tartışılmaya başlandı.

İslam'da şiddet konusunu bazen açık, bazen dolaylı olarak yazılarımda hep işledim; ancak son zamanlarda Suriye ve Irak merkezli icra edilen İŞİD (Irak Şam İslam Devleti) terörü karşısında yeni bir şeyler yazmak isabetli olur diye düşünüyorum. İşleyeceğim konunun tüm kanıtları Kur'an'da vardır. Ayrıca hadis külliyatında bununla ilgili zengin bir döküman ve detay da vardır.

Maide Suresi 33. ayette "Allah'a ve peygamberine karşı yeryüzünde bozgunculuğa çalışanların cezası, öldürülmelerinden başka bir şey olmaz" denilmektedir.

rezilliktir. Ahirette ise onlara büyük bir azap vardır" (Süleyman Ateş, Kur'an meali, Maide, 33)

4) "Allah ve resulüyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk yapmaya çalışanların cezası şudur: Öldürülürler, yahut asılırlar, yahut elleriyle ayakları çaprazlamasına kesilir, yahut bulundukları yerden sürülürler. Bu onlar için dünyada bir rezilliktir. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır"(Yaşar Nuri Öztürk, Kur'an meali, Maide 33)

Bu kadar meal yeterli... Bir kere hangi meale, bugüne kadar yazılıp çizilen hangi tefsire bakılırsa bakılsın sonuç değişmez: Hepsi aynı. Sunduğum mealler arasında Diyanet'in Kur'an meali var; ayrıca eski Diyanet İşleri başkanlarından Sayın Süleyman Ateş ve Hamdi Yazır var; bir de kamuoyunun yakından tanıdığı Yaşar Nuri Öztürk var.

Ayetin belirttiği teorik bir bilgidir ve tabii ki çok ağır bir ceza yöntemidir. Ayrıca Hz. Muhammed'den bu konuda pratik örnekler var. O örneklerden birini paylaşmak istiyorum:

Medine döneminin altıncı yılında Ukl/Becile kabilesine bağlı Ureynelilerden (yaygın olan görüşe göre) 8 kişilik bir grup Medine'ye gelip Hz. Muhammed'e 'Müslüman olduklarını' bildirirler. Ancak Medine havası onlara iyi gelmeyince hastalanırlar. Sonuçta Hz. Muhammed onlara, "gidin falanca yerde kamuya ait develer var; onların süt ve idrarından için iyileşirsiniz", der. Bunlar da önerilen yere giderler. Daha sonra o develerin Yesar adındaki çobanını öldürür, hayvanlarını alıp götürürler. Develerin sayısı da belli: 15 deve. Bunlar yolda acıkınca birini kesip yerler; 14 deve kalır.(1)

Bundan sonrasını İslam camiasında "sağlam" diye kabul edilen altı temel hadis kaynaklarında müşterek olarak ve defalarca işlenen hadislerden özetleyerek sunmak isterim. Bunu yaparken de Diyanet'in tercüme ettiği Tecrid-i Sarih'teki bilgileri temel alıyorum.

Hz. Muhammed, bir gün sabahın erken saatlerinde bu çalma ve çoban öldürme haberini duyar duymaz, onların peşinden Kürz b. Cabir veya Sait b. Zeyd komutasında yirmi kişilik silahlı bir grup gönderir.

Onlar gün yükselirken (çok kısa zamanda) o insanları yakalayıp getirirler. Hz. Muhammed'in talimatıyla onların elleri ve bacakları kesilir, gözleri oyulur ve henüz ölmemiş; ancak can çekişen o insanları, sıcaklığıyla meşhur olan "Harre" denilen yere bırakırlar (bu şekilde can verene kadar ölüme terk edilirler). O arada su isterler; ancak kendilerine su verilmez. Kütüb-i Sitte denilen altı hadis kaynaklarında ve Tecrid-i Sarih'te olayın müşterek özeti bu.(2)

Şunu eklemekte yarar var: Bu konuda var olan hadislerin sonunda Ebu Kılabe şunu da belirtiyor: "Bu ceza, hem çalmak suçunu işlemekten, hem adam öldürmekten, hem inandıktan sonra dinden çıkmaktan ve böylece Allah'a ve peygambere karşı savaşmış insanlar sınıfına girmelerinden dolayı onlara uygulandı" diyor ve tam da az önce anlamını sunduğum Maide Suresi 33. ayetine uyarlıyor. Bu açıklama, aynı zamanda Diyanet'in tercüme ettiği Tecrid-i Sarih'te de var.(3)

Olayı bu şekilde anlatan hadisler, Buhari'de sekiz ayrı bölümde on üç sefer

Medine döneminin altıncı yılında Medine'ye gelip deve çalan 8 Ureyneli'nin Hz. Muhammed'in talimatıyla elleri ve bacakları kesilir, gözleri oyulur ve henüz ölmemiş; ancak can çekişen o insanları, sıcaklığıyla meşhur olan "Harre" denilen yere bırakırlar. O arada su isterler; ancak kendilerine su verilmez. Kütüb-i Sitte denilen altı hadis kaynaklarında ve Tecrid-i Sarih'te olayın müşterek özeti bu.

geçmektedir. Ebu Kılabe, Katade, Sabit adındaki raviler Enes bin Malik'ten aktarmışlardır. Müslim'de "Kasame" bölümünde dokuz farklı ravi zinciriyle Enes b. Malik'ten aktarılmıştır.(4)

Nesai'de Tahrim-i Dem başlığı altında yirmi sefer, Taharet kısmında da iki sefer farklı ravi zinciriyle işlenmiştir. Burada hadis Hz. Ayşe, Enes b. Malik, halife Ömer'in oğlu Abdullah tarafından aktarılmıştır.(5)

Ebu Davud ise, Enes b. Malik, halife Ömer'in oğlu Abdullah'tan aktarmıştır. Tirmizi'de, Taharet kısmında geçen bu hadisler, Enes b. Malik'e dayanmaktadır.(6)

Konuya ilişkin İbni Mace'deki hadisler ise Hz. Ayşe ve Enes'e dayanır.

Maide Suresi'nin 33. ayetiyle ilgili tefsirlerde daha ağır aktarımlar da vardır. Örneğin; Hz. Muhammed'in ateşte ısıttığı çivilerle onları dağladığı, o çivilerle onların gözlerini oyduğu gibi bilgiler var. Ancak İslami kesim tarafından sahih diye bilinen hadislerdeki bilgiler, var olan ilgili ayet ve bu ayete benzer var olan diğer başka ayetler, Kur'an'ın ne kadar şiddet içerdiği ni göstermek için yeterlidir.(7)

Kurtubi tefsirinde, "Onlar o halde su isterken, Muhammed buna karşılık 'Ateş' yanıtını veriyor" diyor. "Yani size su mu vereceğim; zıkkım için" anlamında alaylı bir şekilde karşılık veriyor.(8)

Belirtildiği gibi detaylara girmeye hiç gerek yok. Bir kere ortada ağır bir ceza yönteminden, şiddetten söz eden ayet var ve pratik örnek de sağlam diye kabul edilen başta hadis külliyyatı ve diğer İslami kaynaklarda mevcut.

Altı hadis kaynağında geçen bu olay, birkaç sahabe tarafından aktarılıyor; ama en çok Enes b. Malik'in ismi geçiyor. Bu da normaldir. Çünkü Enes'in ayrıcalığı vardı. Kendisi, Hz. Muhammed'e on yıl yaverlik yapmış, neredeyse hep onunla beraber olmuştu.(9)

Olayı bu şekilde özetledikten sonra tekrar başa dönelim: Kim ne demiş (Diyanet İşleri, Süleyman Ateş ve İslam önderlerinin ilgili ayet hakkındaki görüşleri ne?) buna bir bakalım.

Hiz. Muhammed'in talimatıyla gerçekleşen infaz, güvenilir hadis kaynaklarından Buhari'de sekiz büyük bölümde on dört sefer ve on dört farklı ravi zinciriyle geçmektedir.

Diyanet'ten başlayalım. Bir kere Diyanet'in yazdıklarında bazı bilgi eksiklikleri var, önce onları hatırlatalım. Diyanet tercümesi Tecrid-i Sarih'te deniliyor ki, bu katliamla ilgili hadis, Buhari'de yedi yerde, dokuz farklı yolla geçiyor. Müslim'de de Hudud başlığı altında yedi yolla, Nesai'de dört yolla geçmekte ve diğer hadis kaynaklarının tasnifine bu şekilde devam edilmektedir. Belli ki, kitabı tercüme eden, bu hadis kaynaklarını yeterince gözden geçirmemiştir. Çünkü Buhari'de sekiz büyük bölümde on dört sefer ve on dört farklı ravi

Diyanet tercümesi

Tecrid-i Sarih'te deniliyor ki, bu katliamla ilgili hadis, Buhari'de yedi yerde, dokuz farklı yolla geçiyor. Belli ki, kitabı tercüme eden, bu hadis kaynaklarını yeterince gözden geçirmemiştir. Çünkü Buhari'de sekiz büyük bölümde on dört sefer ve on dört farklı ravi zinciriyle bu konu geçmektedir.

vi zinciriyle bu konu geçmektedir. Bunun dökümanını dipnot olarak ekliyorum.(10)

Bu olayla ilgili Buhari'de hayli kabarık bir liste var. Nesai bu cinayetle ilgili hadisi sadece bir bölümde yirmi sefer aktarmıştır. Ayrıca başka bir bölümde de iki sefer almıştır; bunu az önce de belirttim.(11)

Benim için önemli olan içeriktir; sayısal ifadeye pek takılmam. Ancak madem Diyanet bu işi yapmış, bunun hakkını vererek yapmalıydı. Çünkü bu hadisler Buhari'de yedi sefer geçiyorsa ayrıdır, bunun iki katı kadar geçiyorsa farklıdır. Bir de bakarsın yazılmayan hadislerde farklı bir ipucu da çıkabilir. O yüzden konuya ilişkin var olan hadislerin tümünü yazmak/belirtmek gerekir.

Gelelim işin önemli kısmına: Konuya ilişkin Tecrid-i Sarih mütercimi ve yorumcusu Ahmet Naim'in açıklaması...

Özetle şunları anlatıyor. Bazıları, Hz. Muhammed'in talimatıyla o insanların bu şekilde öldürülmesini tartışma konusu yapmışlar/yapıyorlar. Yıllar önce bu hususta uzunca bir yazı yazmıştım; ondan bir özet aktarmak isterim diyor ve devam ediyor. Bunu anlatırken de Ahmet Zeyni Dahlan'ın (1816-1886) hazırlamış olduğu siyer kitabını temel alarak konuyu özetliyor. Hemen hemen hadiste anlatılanları yazıyor; ancak Hz. Muhammed bu insanlara iyilik yaptı, onlar ise çobanın ellerini ve ayaklarını kesip gözlerine diken batırarak işkenceyle onu öldürdüler ve develeri alıp götürdüler. Dolayısıyla Hz. Muhammed onlara karşı farklı bir şey uygulamamış; ancak kısasa karşı kısas uygulamıştır diyor ve olayı gayet normal bulup soğukkanlılıkla anlatıyor. Bu konuda bazı İslam otoritelerinin isimlerini de veriyor, onlar da kaynaklarında birçok hadis ekleyerek bunu işlemişlerdir diyor ve öldürülen bu insanlarla ilgili hadisler konusunda da, "Bu hadisler ve bu olay hakkında şüphe etmek hiçbir Müslümanın işi (haddi) değildir" cümlesiyle nokta koyuyor.(12)

Burada kısa bir not ekleyip devam edelim: Bir kere hadis külliyyatında, bu insanlar çobanın ellerini ve ayaklarını kesip

Diyanet İşleri eski başkanı Süleyman Ateş, hadislerde işkenceyle öldürme olayı anlatılırken, öldürülenler için hem Ukl-Ureyne kabilesinden hem Becile kabilesinden denildiğini söylüyor. Madem kim oldukları konusunda netlik yok; o halde buna güven olmaz diyor. Bir kere Becile ayrı bir kabile değildir. Becile büyük bir kabile ve Ureyne de onun bir kolu. Bugünkü tabirle sanki biri ilçe, diğeri de o ilçenin köyü gibi.

gözlerine diken batırarak onu işkenceyle öldürdüler açıklaması yok. Bu tamamen iftira ve mantığa da uymuyor. Çünkü çoban bir kişi. onlar ise sekiz kişi. Dolayısıyla onu öldürmek kolaydı ve işkenceye de gerek yoktu. Şayet bunu yapmışlarsa da Muhammed'in onların o şekilde katledilmesi emrini vermesi ve böylesine ağır ceza içeren bir ayeti Kur'an'a işlemesi nasıl izah edilebilir ki?

Deve idrarının ilaç olup olmaması konusunda iki noktadan bakmak lazımdır diyor Ahmet Naim. Bir tedavi açısından, diğeri de pislik. Bir kere o dönemde Arapların deve sidiğiyle tedavi yaptıkları bir gerçektir; hatta deve sidiğinin ilaç olduğuna ilişkin İslam âlimlerinden kitap yazarlar da vardır diyor ve Davut Antaki'den örnekler veriyor. Kısacası, ilaç olabileceğini savunuyor. Deve sidiği necis mi değil mi konusunda da İslam âlimleri arasında ihtilaflar vardır diyor.

Bu deve idrarıyla ilgili hadis ve yorumlarına bakınca şöyle farklı bir hadis hatırlama geldi. Hz. Muhammed, "Her klm her

sabah aç karna yedi tane hurma (kimi rivayetlerde Medine'nin Acve denilen hurma cinsinden) yerse, o gün o kimseye ne zehir (yılan-akrep gibi) ne de sihir/büyü zarar vermez" diyor. Bu hadis Buhari'de "Tıp" başlığı altında üç yerde, "Taam" kısmında da bir yerde geçiyor. Ayrıca Tecrid-i Sarih, Diyanet tercümesinde ve Müslim'de de var.(13)

Hurma reklamı sorun değil; çünkü nasıl olsa bir yiyecektir, sakıncası yok, isteyen yiyebilir. Ama iyi ki Müslümanlar deve sidiğiyle ilgili hadisi duymamışlar; yoksa hac ve umreye gidenler, hurma, zezem suyu gibi deve sidiğini de kavanozlara doldurarak Suudi Arabistan'dan getirip şifa niyetiyle insanlara içireceklerdi! Bunu hakaret anlamında söylemiyorum, yorum da değildir. Çünkü sağlam kabul edilen hadisler ortada... Evet; Hz. Muhammed'in emriyle öldürülen o sekiz kişi hakkında Diyanet yayını olan Tecrid-i Sarih'teki bilgi böyle.

Bakalım Sayın Süleyman Ateş o işkence ile katledilen insanların olayı hakkında nasıl bir sonuca gitmiş; onu da aktaralım. Çünkü onun konuya bakışı, Tecrid-i Sarih mütercimi ve yorumcusunun açıklamasıyla genel İslami kesimin görüşüne terstir.

Kendisi Turan Dursun'a cevap mahiyetinde yazdığı iki ciltlik çalışmasında, Hz. Muhammed'in o insanların bu şekilde infaz edilmelerine emir vermediğini iddia ediyor, olayı inkâr ediyor. Deve idrarının şifa olamayacağını ve Hz. Muhammed'in bunu yapmadığını da öne sürüyor. Kısacası, Sayın Süleyman Ateş, Ahmet Na-

im'in yukarıdaki açıklamalarına ters bir beyanatta bulunuyor. Bakalım hangi argümanlarla bunu öne sürmüş, haklılık payı var mı?

1) Hadislerde olay anlatılırken, bu insanlar Ukl-Ureyne kabilesindendi deniliyor. Kimi rivayetlerde bunlar yalnız Ukl kabilesinden, kimilerinde bir grup insanlar, bir topluluk, kimilerinde yalnız Ureyne kabilesinden şeklinde geçiyor. Sayın Ateş bunu sorun yapıyor ve madem sayıları ve kim oldukları konusunda netlik yok; o halde buna güven olmaz diyor. Hatta Ukl-Ureyne'den başka bir de "Becile" kabilesini ekliyor. Bir kere Becile ayrı bir kabile değildir. Becile büyük bir kabile ve Ureyne de onun bir kolu. Bugünkü tabirle sanki biri ilçe, diğeri de o ilçenin köyü gibi. İlgili kaynaklarda zaten bu şekilde açıklama var.(14)

Bir de Ucl kabilesini ekliyor ve referans da Buhari'yi gösteriyor. Onun kaynak olarak gösterdiği ilgili yerde "Ucl" değil; Ukl geçiyor. Sanırım dikkatinden kaçmıştı.(15)

Bir kere altı hadis kaynaklarında Ucl kelimesi hiç geçmiyor. Bir de bazı kaynaklarda Beni Füzare, Beni Süleym gibi isimler geçiyor. Sayın hocanın bu kelime taktiğine başvurmasının nedeni, dinden haberi olmayan saf Müslümanların kafasını karıştırmak. Çünkü ceza işlenmiştir; bu konuda var olan kanıtlarda sorun yok. Şairin dediği gibi, "Bir mektup yazdım; ha sana, ha Hasan'a". Ceza uygulandıktan sonra artık kişiler şunlar mı bunlar mı bu o kadar sorun değil. Süleyman hoca böyle-

İŞİD, hırsızlık yaptığı gerekçesiyle bir kişiyi elini keserek "cezalandırırken"...

likle işi yokuşa sürmek istiyor; ancak bu taktiğin başarı şansı yok.

2) Bir diğer argümanı, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'in böylesine ağır bir cezayı uygulaması mümkün değildir diyor. Ayrıca temizliğe önem veren bir Muhammed nasıl olur da hayvan pisliğini o insanlara ilaç niyetiyle içirsin şeklinde kafadan bir mantık yürütüyor. Yani yanlışın adresini başka yerde arıyor; asıl yanlış dillendirmekten uzak kalıyor veya ne bileyim belki de böyle inanıyor.

3) Bir de burada Hz. Muhammed'in bu yaptıklarına karşı şeriat dersini veriyor: Efendim bu olayda bir hırsızlık söz konusudur (aslında olay bir gasptir; hırsızlık da değildir). Bu da eğer develer kapalı yerden çalınmış olsaydı ancak el kesme cezası uygulanırdı; hırsızlıkta kol ve bacak kesilmez diyor. Fakat bu olayda develeri kapalı yerden değil de; açık yerden aldıklarına göre, el kesmek de yoktur diyor. Bir de ayet bir kere bu fakir-zavallı kişilere uymuyor, onlar için inmemiştir diyor ve şöyle açıklıyor: Ayete göre bu ceza, yeryüzünde bozgunculuk yapan, Allah ve peygambere karşı savaşan kişilere verilir. Peki, bu durumda hasta olan zavallı kişiler nasıl Allah'a karşı savaş ilan ettiler ki bu cezayı hak ettiler gibi bir mantık yürütüyor. Şunu da söylüyor: Diyelim ki bu insanlar o çobanı katlettiler; peki kim gördü, şahitler kimdi? Bu gibi sorularla olayın gerçekleşmediğini kanıtlamaya çalışıyor. Hatta şahit varsa ancak kısasa kısas gerekir diyor. Burada Kur'an'daki kısas ve el kesme cezalarını tabii ki kabul ediyor, normal karşılıyor!

Sanki dini kuralların Muhammed'den çıktığını bilmiyor da onun icraatını onun kurallarına göre değerlendiriyor. Ona göre, sanki ayette geçen Allah'a karşı muharebe kelimesinden kasıt gerçek savaştır. Burada Allah'a karşı savaş, onun emir ve yasaklarını dinlememek demektir. Bu adamlar da dinlememişlerdir. Yoksa Allah görünen bir şey değil ki ona karşı savaş edilsin. Kendisi, bu hasta birkaç kişi nasıl Allah'a karşı savaşabilir diyor ve gerçek savaşı anlıyor/anlamış gibi yapıyor.

Tanrı madem biz insanları yaratmış ve iyiliğimizi istiyor, o zaman kol-bacak kesin, parmakları doğrayın demek yerine makul bir çözüm göstermesi gerekmez miydi?

4) Ayrıca Kur'an'da pek de önemsenmeyen kelimelere takılıyor. Mesela; ayette bu cezalar anlatılırken, "Ya" anlamında olan "Ev" atıf harfi kullanılmış; "Ve" bağlacı şeklinde geçmiyor. Ve bağlacı olsaydı tüm bu cezalar birden uygulanabilirdi; ancak "yoksa" bağlacı olunca bunlardan biri uygulanır diyor. Durum bu olunca Hz. Muhammed nasıl tüm cezaları onlara uygulamış; bu olamaz diyor. Bir de ayette geçen muharebe kelimesinin fiil kalıbı şim-

Süleyman Ateş, aslında bu ağır cezayı içeren ayet, Hz. Muhammed'le Yahudiler arasında yapılan bazı anlaşmaları, Yahudilerin o anlaşmaları bozmaları sonucu onlar hakkında inmiştir diyor. Demek ki ona göre söz konusu Yahudiler olunca Tanrı tarafından böylesine ağır ceza içeren ayetin inmesi gayet normaldir.

diki ve gelecek zaman kipindedir (Yühari-bune). Yani kim bundan böyle bu ayette belirtilen suçları işlerse bu ceza uygulanır diyor. Halbuki eğer maksat o insanların olayı olsaydı, ayet daha sonra geldiğine göre geçmiş zaman kipiyle(Harebu) gelmesi gerekiyordu. Yani "Allah ve resulüne karşı daha önce savaş açmış olanların cezası işte budur" şeklinde olmalıydı diyor. Az sonra bunun ne kadar gerçek olup olmadığını izah edeceğim.

5) Diğer bir husus, burada tüm hadis kaynaklarında anlatılan ve bugüne kadar sağlamlığı tartışılmayan bu Ukl-Ureyne olayını içeren hadisi kabul etmiyor. Gerekçe de, bunu rivayet eden kişilerin Enes b. Malik ve Ebu Hüreyre olmaları. Çünkü Hz. Muhammed vefat edince Enes henüz 15 yaşlarında bir çocuk ve Ebu Hüreyre de Hz. Muhammed'in ölümünden 3 yıl önce Müslüman olunca artık bu olay (eğer doğruysa) daha önce hicri dördüncü yılında olmuştur diyor. Dolayısıyla hem Enes'in küçük olmasını, hem de Ebu Hüreyre'nin olaydan sonra Müslüman olmasını, onların hadislerinin sağlıklı olmadığını kanıtı olarak gösteriyor. Aslında bu ağır cezayı, zaman içinde İslam yöneticilerin hesabına geldiği için, bilerek Hz. Muhammed'e mal etmişlerdir; bir iftiradır, hadisler sahtedir diyor. İddialarını doğrulamak için ayrıca Ebu Hüreyre üzerinde çok duruyor ve aktardıkları rivayetler hakkında güvensizlik oluşturmak için onun bibliyografisiyle/siciliyle ilgili dört sayfalık özel ve olumsuz bir açıklamada bulunuyor.(16)

6) Aslında bu ağır cezayı içeren ayet, Hz. Muhammed'le Yahudiler arasında yapılan bazı anlaşmaları, Yahudilerin o anlaşmaları bozmaları sonucu onlar hakkında inmiştir diyor. Demek ki ona göre söz konusu Yahudiler olunca Tanrı tarafından böylesine ağır ceza içeren ayetin inmesi gayet normaldir.(17)

Ama bu inançta olanlar şunu hiç düşünmüyorlar ki, Tanrı mademki biz insanları yaratmış ve mademki iyiliğimizi istiyor, o zaman kol-bacak kesin, parmakları doğrayın demek yerine makul, mantıklı bir çözüm göstermesi gerekmez miydi? İşte Sü-

Kur'an da, İncil de, Tevrat da insan kökenlidir. Dolayısıyla biz Muhammed'in yaptıklarını Kur'an'a göre ayarlayamayız. Kendisi, çıkardığı kanundan layüselidir/sorgulanmaz. Kısacası, Süleyman Ateş Hoca'nın ileri sürdüğü argümanlar Kur'an'da geçerli olmadığı gibi tarihi gerçeklere de uygun düşmemektedir.

Süleyman Ateş gibileri böylesine ağır şiddet içeren ayetleri Tanrı'ya yakıştırıyorlar, bunu bir eksik olarak görmüyorlar.

Sayın Süleyman Ateş bu şekilde yorumlar yaparken (tabii ki yersiz yorumlardır) Diyanet'in tercüme ettiği Tecd-i Sarih'te mütercim Ahmet Naim, "Bu katliamı içeren hadisler ve olay hakkında şüphe etmek hiçbir Müslümanın işi (haddi) değildir" açıklamasına ters düşüyor. Peki, bunlar böyle zıt açıklamalarda bulununca normal vatandaş hangisine inansın? Tabii ki belirteceğim gibi en doğru olanı Ahmet Naim'in verdiği bilgilerdir: Hz. Muhammed'in talimatıyla işkenceyle katledilmişlerdir.

Bu anlatılanlardan sonra konuyu toparlamaya çalışalım.

Bir kere Sayın Süleyman Ateş'in, "Efendim o insanların olayı daha önce olmuş, ayet ise daha sonra gelmiş; dolayısıyla ayet onlarla ilgili olsaydı, Allah'a karşı savaşmış olanlar (Harebu) şeklinde geçmiş zaman kipiyle söylenmesi gerekirdi" yorumu, tutarlı bir yorum değildir, talihsiz bir açıklamadır. Çünkü bu zaman kipleri Kur'an'da (bazı istisnai durumlarda) pek uygulanmıyor. Hoca'nın bu basit kuralı bilmediğini iddia etmiyorum; bir taktik olarak, başka da savunma yöntemi olmadığı için bunu bu şekilde öne sürüyor. Bu kuralın genelde Kur'an'da geçerli olmadığına ilişkin bir-iki kısa örnek vermek istiyorum:

a) "Biz en yakın göğü ziynetlerle, yıldızlarla donattık. Onu (göğü) itaatten çıkan her şeytandan koruduk. O şeytaniar, yüce topluluğu (melekler topluluğunu) dinleyemezler. Kovulmaları için her taraftan taşla tutulurlar. Onlar için sürekli bir azap vardır. Ancak onlardan söz kapan olur. Onu da delip geçen bir alev izler (onları yok eder)."(18)

Burada son cümlede geçen "Söz kapan olursa" anlamını veren fiil 'Hatife' şeklinde geçmiş zaman kipiyle yazılmış; 'Yahtafu' şeklinde şimdiki ve gelecek zamanı belirten fiil kipiyle yazılmamıştır. Hâlbuki burada tüm zamanlar geçerlidir; bir süreklilik söz konusudur. Ama buna rağmen geçmiş zaman kipiyle kullanılmıştır.

Yine "Onu da delip geçen bir alev izler" cümlesindeki 'İzler' anlamına gelen 'Et-beahü' kelimesi, dili geçmiş kipiyle yazılmış; ancak burada geniş zaman anlamını taşır.

b) "Mutlu olanlar cennettedirler, gökler ve yer durdukça onlar orada ebedi kalacaklardır; kesintisiz bir lütf olmak üzere" diyor.(19)

Burada 'Gök ve yer durdukça' cümlesindeki "Durdukça" geçmiş zaman kipiyle (Arapçası Dâmet olarak) yazılmıştır. Hâlbuki cennette olanlar orada ebediyen kalacak, ta ki yer ve gök var oldukları sürece. Yani fiil mazi (geçmiş zaman) kipiyle yazılmış; ancak hâdis cennet ehliyle ilgili-

lidir, gelecekle ilgilidir. Yoksa kelime oyununa takılsaydık, 'Yer ve gök devam edecekleri sürece' şeklinde gelecek zaman kipi olan 'Tedümü' fiil kalıbı kullanılmalıydı demek olurdu. Yanlış anlaşılmasın! Bu gayet normaldir ve her dilde de geçerlidir. Mesela Türkçede, 'Yarın önemli bir etkinliğe katılıyorum' denilebilir ve sıkça da şimdiki zaman kipi, gelecek için kullanılır. Yani illa ki 'Yarın önemli bir etkinliğe katılacağım' şeklinde gelecek zaman kipi kullanılır diye bir şey yok. Dediğim gibi bu her dilde geçerlidir. Hele Kur'an bu gibi örneklerle doludur.

Yine Sayın Süleyman Ateş'in öne sürdüklerinden biri, o ağır cezayı içeren ayette (ki öldürün, çarmıha gerin, el ve bacakları kesin ayeti) 'Ve' bağlacının kullanılmamış olması; bunun yerine 'Ya' anlamına gelen atıf harfinin (Arapçası Ev olan) kullanılmış olması. Bu görüş tefsirlerde de detaylıca işlenmiştir, yeni bir konu değildir.(20)

Tabii ki bu durumda ayette geçen cezalardan 'Ya şu, ya da bu uygulanır' anlamı çıkar. Yani Hz. Muhammed'in o insanlara uyguladığı tüm cezalar, ayete göre uygulanamaz sonucu ortaya çıkar diyor ve bundan yola çıkarak Hz. Muhammed'in böyle bir cezayı uygulamadığını öne sürüyor; ancak bu da kurtarmıyor. Çünkü eğer bu Arapça dilbilgisi kuralları, Kur'an'da uygulanırsa dengeler altüst olur. Bir de Hz. Muhammed kendi başına buyruktu, istedi-

"Cihatçılar", Suriyeli bir askeri kafasını keserek infaz ederken...

İŞİD tarafından Rakka'da çamıha gerilen bir Suriyeli...

ğini yapardı. Kur'an onu bağlamazdı ki... Kitaplarımda hep vurgu yapıyorum ki, Kur'an da, İncil de, Tevrat da insan kökenlidir. Bunların Tanrı'yla atakası yoktur. Dolayısıyla biz Muhammed'in yaptıklarını Kur'an'a göre ayarlayamayız. Kendisi, çıkardığı kanundan layüselidir/sorgulanmaz. Kısacası, Hoca'nın ileri sürdüğü argümanlar Kur'an'da geçerli olmadığı gibi tarihi gerçeklere de uygun düşmemektedir. Buna birkaç örnek verelim.

1) Nisa Suresi'nde, 'Başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin. onları yataklarında yalnız bırakın ve onları dövün' deniliyor.(21)

Burada 'Ve' bağlacı geçiyor. Hoca'nın, eğer 'Ve' olursa hepsi birden uygulanır; ancak 'Ya da/Yoksa' olursa tek bir sık uygulanır sözü, bu ayette geçersizdir. Ayette demek istenen, önce öğüt, bu fayda vermezse sonra yatakların ayrı olması, bu da sonuç vermiyorsa son alternatif dövmektir. Hâlbuki bağlaç 'Ve' bağlacıdır ve bu durumda demek ki hem öğüt verin, hem yataklar ayrı olsun ve hem de dövün olması gerekir; ancak anlam böyle değildir. Kısacası 'Ve' bağlacıyla 'Ya da/Yoksa' anlamına gelen 'Ev' bağlacı birbirlerinin yerlerine kullanılan harflerdir ve bu konuda sorun yoktur. Hep belirtiyorum; istisnai durumlar vardır ve onlar da bellidir.

Aynı sureden başka bir meşhur örnek verelim:

"Eğer, (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur" deniliyor.(22)

Burada maksadım birden fazla kadınla evlenmek konusunu işlemek değil. Burada farklı bir şey var. Ayette 'Ve' bağlacı kullanılmıştır. Hoca'nın dediği gibi 'Ve' bağlacı tüm şıklar için geçerlidir diyorsak, o zaman bu ayete göre bir erkek birden fazla kadınla evlenmek istediği zaman, onları ikişer (burada üleştirme sıfatından iki alıyorum; sayı fazla kabarık olmasın diye), üçer, dörder halinde alabilir. Yani kelime oyununa takılırsak, bir erkek aynı anda hem iki kadın, hem üç ve hem de dört kadınla evlenebilir. Hâlbuki cumhura göre burada bir anda hepsiyle evlenebileceği gibi, ayrı ayrı da evlenebilir. Yani 'Ve' bağlacıymış, 'Yoksa' bağlacıymış; bunun bir anlamı yok. Kaldı ki, 'Eğer adaletli davranamayacağınızdan endişe ediyorsanız, o zaman ya bir hür kadınla yetinin, ya da cariyeler ile' diye bir cümle geçti ayette. Burada cariyeler ile hür kadın arasında 'Ya' bağlacı var: Yani ya hür kadın olsun, ya da cariyeler. Böyle düşünersek demek ki her ikisi birden olmaz. Hâlbuki böyle bir şey yok. En başta Hz. Muhammed olmak üzere, tüm halifelerin hem normal/hür olan eşleri birden fazlaydı, hem de aynı zamanda cariyeleri vardı. Kaldı ki bir cariyeyi almak için evli olmamak gibi bir kural, ne İslam'ın teorisinde, ne de pratiğinde vardır. Kısacası, bu kelime oyununa takılıp savunma yapmak geçerli değildir, bir hiç değerindedir.(23)

Bu kelime kalıpları hakkında müfessirler açıklamalar yapmışlardır. Yanlış anlaşılmasın! Ben demiyorum ki fiil kipleri tamamen anlamsızdır. Kur'an'da mesela Musa-Firavun veya Âdem-Havva ile ilgili bir şey anlatılırsa, "Firavun Musa'ya şöyle dedi" şeklinde -di'li geçmiş zamanın kipi kullanılmıştır; ancak toplumu ilgilendiren bir konu

ise, o zaman dün de, bugün de, yarın da bağlar. Yani fiilin kipine bakılmaz.

Bir de Sayın Ateş diyor ki, Maide Suresi Medine'nin 4. yılında inmiştir. Hâlbuki Maide Suresi, hicri beşinci yılında başlamak üzere parça parça inmiş, ta hicri dokuzuncu yılına kadar devam etmiştir. Bu konuda 'Usul-ü Tefsir' kaynaklarında bilgiler var. Ayrıca Diyanet Yayınları'nda da bu geçiyor.(24)

Şu gerçek var ki, hangi ayetin veya surenin ne zaman ortaya çıktığı bilinmiyor; bunların tarihleri bir kere belirsiz. Kaldı ki aynı Maide Suresi'nde, "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım" ayeti de var.(25)

Çoğu Kur'an yorumcuları, bu ayeti en son ayet olarak saymışlardır. Çünkü mademki dininizi tamamladım, size karşı nimetimi mükemmel hale getirdim deniliyor; demek ki artık her şey bitmiştir. Kısacası, bu ayetin Veda Haccı'nda bir Cuma günü

Bedir'de katledilen kâfirlerle ilgili Kur'an'da Muhammed'e hitaben, "Siz onları öldürmediniz; ancak Allah onları öldürdü" deniliyor. Yani Kur'an'a göre Tanrı hem inanmayanlara karşı ağır cezalar öneriyor, hem de işlenen cinayet ona mal ediliyor. Aynı zamanda Bedir'le ilgili Kur'an'da deniliyor ki, Allah melekleri yardıma gönderirken onlara, "Haydi gidin; ben inkâr edenlerin kalplerine korku salacağım; siz de onların boyunlarını vurun, parmaklarını doğrayın" talimatını veriyor.

Gelelim Enes'in 15 yaşında olması ve bu nedenle hadislerinin güvensiz olması konusuna... Evet; kaynaklarda Enes'in küçük olduğu geçiyor. Meşhurdur ki Hz. Ayşe de çok küçük yaşta Muhammed'le evlenmişti ve dul kalınca da 18 yaşındaydı. Bu da çocuk olduğu halde en çok hadis aktaranlardan. O zaman ya hep, ya da hiç: Ya bu küçük yaştaki insanların aktardıkları tüm hadisler rafa kaldırılсын ya da tersi olsun. Hesaba gelirse evet; gelmiyorsa çocuktu demek olmaz; inandırıcı değildir.

indiği (ortaya atıldığı), en başta Buhari ve Müslim'de geçmektedir.(26)

Bu ayeti zaman olarak öne alıp da o katledilen kişilerin olayını sonraya bırakmak gibi bir yorum sağlıklı bir yorum değildir. Kaldı ki, hem hadis kitaplarında, hem de ilgili ayetin tefsirlerinde genel kanı bu ayetin, katledilen o insanlar yüzünden indiği ifade edilmektedir.

Burada Süleyman Hoca gibi ilahiyat akademisyenlerine sormak lazım: Şayet Kur'an'da densesydi ki, Allah ve Muhammed'e karşı savaşınla siz de savaşın, bu ifade yeterliydi. Ama detayına kadar Tanrı'nın, onları katledin, kol ve bacakları çapraz kesin demesi nasıl açıklanabilir? İşte bu gibi hocalar gerçek konu üzerinde kafa yormak yerine; ipe un seriyor, bin bir dere-den su getiriyorlar. Kaldı ki şiddeti içeren ayet, yalnız Maide 33. ayeti de değildir. Bedir Harbi'yle ilgili oluşan ayetlerde, "Ben size bin melek, üç bin, beş bin melek savaşta yardım ettim" açıklaması vardır.

Yani savaşa teşvik için adeta inanan kesimi cesaretiendiriyor. Bu nasıl izah edilebilir?(27)

Yine Bedir'de katledilen kâfirlerle ilgili Kur'an'da Muhammed'e hitaben, "**Siz onları öldürmediniz; ancak Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı**" deniliyor.(28)

Yani Kur'an'a göre Tanrı hem inanmayanlara karşı bu ağır cezaları öneriyor, hem de 'Ben vurdum, ben kırdım' şeklinde işlenen cinayet ona mal ediliyor. Aynı zamanda Bedir'le ilgili Kur'an'da deniliyor ki, Allah melekleri yardıma gönderirken bir de onlara, "**Haydi gidin; ben inkâr edenlerin kalplerine korku salacağım; siz de onların boyunlarını vurun, parmaklarını doğrayın**" talimatını veriyor.(29)

Az önceki ayetlerin anlamını Sayın Ateş'in Kur'an tercümesinden aynen veriyorum:

a) "O zaman sen mü'minlere: 'Rabbini-zin size indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi, size yetmez mi?' diyordun. Evet, sabreder, korunursanız; onlar hemen üzerinize gelseler, Rabbiniz size nişanlı beş bin melek ile yardım eder." (Al-i İmran 124-125)

b) "Siz Rabbinizden yardım istiyordunuz, O da: 'Ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim,' diye duanızı kabul buyurmuştu."(Enfal 9. ayet)

c) "Rabbin meleklerle vahiy ediyordu ki: 'Ben sizinle beraberim, siz inananları pekiştirin; ben inkâr edenlerin yüreklerine korku salacağım; vurun (onları) boyunların(ın) üstüne, vurun onların her parmağına!'"(Enfal 12. ayet)

İşte Bedir Harbi'nde Müslümanlar kazanınca Hz. Muhammed, Tanrı adına bu gibi kahramanlık ayetleri öne sürüyor; ama bir yıl sonra Uhud'da darbe alınca, bu

Bedir zaferinden sonra Tanrı Müslümanlara, "Ben sizinle beraberim" derken (Enfal, 12); Uhud yenilgisinden sonra ise "hep kazanacak değilsiniz" demektedir (Al-i İmran, 140).

sefer bakalım Tanrı adına ne konuşuyor; bunu da Sayın Ateş'in tercümesinden dinleyelim:

d) "Eğer size bir yara dokunduysa (Çünkü Uhud'da Muhammed yara almıştı ve ilk etapta Müslümanlar kaybetmişti), o topluluğa da benzeri bir yara dokunmuştu (Bedir Harbi'ni kastediyor). O günleri (savaş günlerini) biz insanlar arasında çevin'p dururuz (kâh bir kavme, kâh ötekine galibiyet veririz; bazen bir topluma iyi veya kötü günler gösteririz, bazen ötekine)." (Al-i İmran, 140)

Yani savaşı kaybetme durumunda Tanrı ben sizi denedim, hep siz kazanacak değilsiniz diyor; Müslümanlar kazanınca bu sefer de abartı üzerine abartı ayetleri geliyor, ben size kazandırdım diyor.

İşte bu gibi ayetler durup dururken hadis zayıftır, güveni yoktur demek ancak gülünç olur. İşte bu şiddet ayetleri tartışılmıyor; bunlar yerine hadislere müdahale ediliyor; kusur ve eksiklik adresi olarak başka yerler gösteriliyor.

Ancak Sayın Hoca'nın eksik bulduğu bir diğer nokta, bu hadisin yalnız Ebu Hüreyre gibi güvensiz olan bir kişi ile, Hz. Muhammed vefat edince henüz 15 yaşlarında olan Enes b. Malik tarafından aktarılmış olması. Bir kere bu hadisleri aktaranlar arasında Kütüb-i Sitte denilen altı hadis kaynaklarında Ebu Hüreyre ismi geçmiyor. Sanırım Ebu Hüreyre'yi bilerek konunun içine katmak istemiş ki onu eleştirsin ve konuya bir nebze yanıt olsun. Bazı uzun tefsirlerde, 'Ebu Hüreyre'ye şöyle bir hadis mal edilir' şeklinde değinilmiştir; bu ayrı bir şey. Mesela İbni Kesir kendi tefsirinde ilgili ayet açıklamasında Ebu Hüreyre'ye değiniyor. Ancak katledilen • insanlar meşhur hadislerde Uki-Ureyne kabilesindendi diye geçerken, Ebu Hüreyre'nin aktarımında 'Bunlar Beni Fezare' kabilesindendi biçiminde geçiyor.

Altı hadis kaynaklarından Buhari ve Müslim dışında bu olayı aktaranlar arasında Hz. Ayşe, İbni Ömer gibi meşhur sahabiler de var. Yani işin içinde zengin bir ravi kadrosu var. Ama Süleyman Ateş, bunlar-

Süleyman Ateş, Rufailerin bedenleri'ne şişler batırdıklarını ve sonra çıkarınca hiçbir iz bile kalmadığını yazıyor ve bunu büyük bir "keramet" olarak gösteriyor.

dan söz etmiyor; fakat altı hadis kaynaklarında bu konuda ismi geçmeyen Ebu Hüreyre'yi listeye ekliyor ve sağlam bir ravi değildir diyor.(30)

Gelelim Enes'in 15 yaşında olması ve bu nedenle hadislerinin güvensiz olması konusuna... Evet; kaynaklarda Enes'in küçük olduğu geçiyor. Ancak 15 yaş konusu pek inandırıcı gelmiyor. Çünkü mademki Hz. Muhammed'e on yıl hizmet etmiş ve Muhammed'in ölümü zamanında da on beş yaşındaysa, o vakit demek ki 5 yaşındayken hizmete başlamış ki, bu da inandırıcı gelmiyor.

Bir de eğer hadisleri aktaranların yaş meselesine takılırsak zaten işin içinden hiç çıkılmaz. Mesela; Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın oğlu Abdullah'ın bizzat

Kimi rivayetlere göre Al-i İmran suresi 140. ayet, Hz. Muhammed'e bir uyarıdır. Ayette göz çıkarmak yoktur. Sanki "ey Muhammed sen neden bunu yaptın" gibi bir uyarı... Demek ki cinayet, el-bacak kesmek Tanrı'da normaldir de, göz çıkarmak biraz ağır cezaya kaçır.

açıklaması var ve Buhari'de kaç yerde geçiyor ki, Hz. Muhammed vefat edince ben yeni sünnet olmuş, 10 yaşlarında bir çocuktum diyor.(31)

Hâlbuki bu insan, "Müksirun" denen en çok hadis aktaran yedi kişiden biri, iki bin civarında hadis aktarmıştır ki, her dört halifenin aktardıkları toplam hadislerden de epey fazladır. Yine meşhurdur ki Hz. Ayşe çok küçük yaşta Muhammed'le evlenmişti ve dul kalınca da 18 yaşındaydı. Bu da çocuk olduğu halde en çok hadis aktaranlardan. Demek ki Enes küçüktü demek bir taktiktir; işin içinde gerçek payı yoktur. Niye? Çünkü o zaman ya hep ya da hiç: Ya bu küçük yaştaki insanların aktardıkları tüm hadisler rafa kaldırılmalı, ya da tersi olsun. Hesaba gelirse evet; gelmiyorsa çocuktuk demek olmaz; inandırıcı değildir.

Kimi rivayetlere göre bu ayet Hz. Muhammed'e bir uyarıdır. Hani onların gözlerini çıkarmıştı. Ancak ayette göz çıkarmak yoktur. Sanki "ey Muhammed sen neden bunu yaptın" gibi bir uyarı. Demek ki cinayet, el-bacak kesmek Tanrı'da normaldir de, göz çıkarmak biraz ağır cezaya kaçır. O yüzden ayetle Muhammed uyarılmıştır gibi laflar...

Ancak savunma amaçlı yapılan yorumlara bakılınca, Sayın Ateş'inki hoşuma gidiyor: Çünkü kendisi hiç olmazsa cezanın ağır olduğunu kabul ediyor ve kendince (kabul edilir veya edilmez) bazı savunmalar yapıyor. Bu sevindiricidir; yalnız burada böyle deyip de tercüme ettiği Kur'an ayetlerinde o ağır cezaları açıkça yazması tabii ki bir gelişki. O zaman onu nasıl kabul edersin peki!

Sayın Ateş'in savunması zaten yetersiz. Kaldı ki Turan Dursun'a yanıt mahiyetinde yazdığı iki ciltlik kitapta hemen ilk başta sunduğu bazı örnekler var. İnsan bunları görünce, onun vermiş olduğu emeğin ne kadar anlamsız olduğunu kolayca anlar.

Kitabından birkaç örnek paylaşalım:

1) 1973'te Bağdat'ta Kadiri ve Rufai tarikatlarına mensup bazı dervişlerin, be-

denlerinin değişik yerlerine şişler batırdıklarını ve sonra çıkarınca hiçbir iz bile kalmadığını gördüm diyor. Aynı şeyleri İmam-ı A'zam mescidinde de gördüğünü belirtiyor ve bunu büyük bir keramet sayarak sonunda, "Peki siz bu olayı nasıl izah edersiniz?" diye bir soruyla bitiriyor.

Sanırım Hoca, Uzak Doğu ülkelerinde, sirklerde zaman zaman TV'lerde gösterilen olayları görmemiş. Mesela adamlar ateist oldukları halde kafalarına uzunca demir parçaları geçirip uçlarına da içinde eşya bulunan torbalar asarlar ve hiçbir şey de olmaz. Ki Rufai'lerin yaptıkları da bunların yaptıkları yanında bir hiçtir.

2) İslam'a pay çıkarmak, onu Tanrı buyrukları olarak kabul ettirmek için Uğur Dünder'in programında izlediği bir olayı anlatıyor. Hatay Dörtöylü'da ünlü bir efsuncu yıllar önce Uğur Dünder'in programına katılmış. Adam, ısırın yılan ve akrep yerlerini üfürme-püfürmeyle iyileştirmiş. Bunu televizyonda Dünder'a da uygulamış. Uğur Dünder yeter artık dayanmam, iyileştir beni demiş ve efsuncu elini sürmekle Dünder'ı tedavi etmiş gibi bir olay anlatıyor. Anlatmasına anlatıyor da, bunu da bir ocak/evliya işi olarak değerlendiriyor. O aile ocakmış, bu mahareti babadan oğula geçiyormuş diyor. Eğer kerametse, evlialıksa o zaman kanser, AIDS gibi tüm hastalıklara karşı da yapmalıydı. Demek ki bu işin bir maddi nedeni vardır.

3) Bir de Süleyman Bey henüz gençken Elazığ'da hoca Muharrem Efendi'nin yanında okuyormuş. Bir gün hocası ona bir anısını anlatmış: Hocası bir Perşembe günü, şeyhinin bulunduğu Hacı Ömer'in köyüne gitmiş. O köyle Elazığ arası da yaklaşık 30 km imiş (burada köyün de ismini veriyor tabi ki). O gece orada kalmış, sabahleyin kahvaltı yaptıktan sonra yola çıkmak istemiş; ancak şeyh 'bekle' demiş. Derken zaman ilerlemiş ve cuma namazına iki saat kalmış. Yani cumaya yetişmesi gerekiyormuş. Çünkü camide görevliymiş. Ama artık ümidini kesmiş. Çünkü 30 km'lik bir yolu yaya olarak ancak 6 saatte alması mümkünmüş. Şeyh onun hocasına şunu söylemiş: Korkma! Köyü geç ve rabita yap

Buhari ve Müslim gibi "sahih" hadis kaynaklarında, Hz. Muhammed'in, cennet kılıçların gölgesindedir açıklaması yaptığı belirtilmektedir.

(gözlerini kapatıp şeyhinden yardım dile) Hoca da köyü geçtikten sonra gözlerini kapatıp rabita yapmış. O sırada şeyhi gelmiş (tabi ki gözler kapalı), hocanın elinden tutup Elazığ'a doğru götürmüş. Gözlerini açınca bakmış ki onu Elazığ'a yakın bir yere bırakmış. Yaklaşık 20 dakikalık bir yolu kalmış. Artık kalanı da yürüyerek camiye gitmiş ki o sırada daha namaza epey zaman varmış. Süleyman Hoca bunları aheste aheste anlatıyor ve bu anlayışla Turan Dursun'a yanıt veriyor. Yılan-akrep, şiş batırma hikâyelerini o kitaptan okuyup da tatmin olan olmuş mu bilemiyorum.

İslam savunucusu ve aynı zamanda Şeyhü'l İslam olan Kadi İyad (544.ö), kendi kitabında İslam'a göre kimlerin katli vaciptir konusunu işlerken, Hz. Muhammed'in haklarında ölüm fermanı verdiği insanlardan tüyler ürpertici örnekler veriyor. Hz. Muhammed, aleyhine sadece şiir söyledikleri için, İbni Hatal'ın iki cariyesini infaz etmiştir diyor.

Ama görünen köy kılavuz istemez misali, toplum bu anlayışta yetiştirilince maalesef bu hikâyelerin müşterileri çok olur.

Bunlar gibi birkaç örnek daha var kaynaklarında:

Ben Sayın Ateş'in açıklamaları üzerinde biraz fazla durdum. Bunun nedeni, hem eski Diyanet İşleri Başkanı, hem medreselerde tahsil görmüş ve hem de bir ilahiyat akademisyeni. Bunlara bilgi ve mantık çerçevesinde değindim; kesinlikle hakaret gibi bir anlayış aklımın ucundan geçmiyor. Ben sadece onun konuya bakışını özetledim ve aktardıklarını paylaştım.

Burada önemli bir İslam savunucusu ve aynı zamanda Şeyhü'l İslam olan Kadi İyad'dan (ö. 544) bazı bilgiler sunmak isterim. Kendi kitabında İslam'a göre kimlerin katli vaciptir konusunu işlerken, Hz. Muhammed'in haklarında ölüm fermanı verdiği insanlardan tüyler ürpertici örnekler veriyor. Hz. Muhammed, aleyhine sadece şiir söyledikleri için, İbni Hatal'ın iki cariyesini infaz etmiştir diyor. Yine adamın biri Hz. Muhammed'e gelerek, "Ey peygamber, babam senin aleyhinde konuştuğu için onu infaz ettim; ne dersin?" diye sorunca, kendisi bundan ötürü adama bir şey demiyor; bunu onaylıyor. Kadi İyad, Hz. Muhammed'in aleyhinde olan, onu kabul etmeyen kişileri katletmek için Hz. Ali, Halit b. Velit ve Zübeyir b. Avam'ı gönderdiği, onlar gidip o kişileri katlettikleri örnekleri de veriyor. Keza hakkında olumsuz propaganda yaptığı için Hz. Muhammed'in Halit b. Velit ile ortadan kaldırdığı bir bayan örneğini veriyor. Kör bir adam, Ümmü'l Velel denilen cariye kökenli hanımını, Hz. Muhammed'e sövdüğü için katlettiği örnek var ve Hz. Muhammed'in de buna karşı o katil kişiye, "O kadını öldürdüğün için sana onun kan bedeli de düşmez/yani bunu hak ettiği için öldürmüşsün" dediği aktarılıyor. Yine sözleriyle Hz. Muhammed'i eleştiren bir bayan hakkında Hz. Muhammed'in, kim buna gereken dersi verir diye sorması üzerine, kadının yakınlarından biri "Ben gerekeni yaparım" diyor ve gidip o kadını katlediyor. Bunlar Kadi İyad'dan birkaç örnek.(32)

İŞİD'in yaptıklarına, dinsel metinlerden dayanaklar bulmak mümkündür.

Bu yazımda Maide Suresi 33. ayeti üzerinde detaylıca durdum. Hâlbuki Kur'an'da şiddet içeren benzer ayetler çok. Mesela Muhammed suresi 4. ayette, "Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınızda onların boyunlarını vurun" deniliyor. Yine Ahzab Suresi 26-27. ayeti Yahudilerin katliamından söz ediyor. Hz. Muhammed onların hanımlarını cariye statüsüne tabi tutuyor ve önemli bir kısmını Necd, Tühame ve Şam taraflarına gönderip onları bilinmeyen kişilere satıyorlar ve paralarıyla da at-silah satın alıp Allah rızası için yeni savaşlara gidiyorlar. Bunları kitaplarımda detaylıca izah ettim; burada sadece hatırlatıyorum.

Yine Kur'an'da Mücadele Suresi 22. ayette, "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır." (Diyanet Vakfı mealî)

Başta Buhari ve Müslim'de geçen Hz. Muhammed'in, cennet kılıçların gölgesindedir açıklaması var.(33)

Enes b. Malik, Hz. Muhammed'in, "Bir insan ölüp de cennetlik olduktan sonra şayet Allah ona dese ki sen serbestsin, istersen seni tekrar dünyaya geri göndereyim, git bütün dünya her şeyiyle senin olsun; cennetlik olan kişi bu teklifi kabul etmez. Ancak şehit müstesnadır. Çünkü o, şehit olmanın sevabından görmekte olduğu mükâfatı bir daha görmek için tekrar dünyaya dönmek ve dünyada bir daha Allah için savaşıp öldürülmek ister" dediğini aktarıyor.(34)

Hz. Muhammed başka bir sözünde, "Şayet cennet ehlinde bir kadın yeryüzündekilerin tümüne baksa, hiç şüphesiz o, cennetle yer arasındaki fezaı aydınlatır ve o arayı bir güzel koku doldurur. Yine muhakkak ki, o cennet kadınının başı üzerindeki başörtüsü, dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlı ve değerlidir" diyor.(35)

Hz. Muhammed, "Cennetlikler cennette tükürmezler, sümükürmezler, dışkı çıkarırmazlar. Onların cennetteki kapları altın, tarafları da altın ve gümüşten dir. Onların terti misktir"(36) diyor.

Yine Hz. Muhammed, "Cennette öyle bir ağaç vardır ki, şayet bir süvari, onun gölgesinde yüz sene at koştursa yine o ağacın gölgesini bitiremez" diyor. Masal da olsa bu hadis en başta Buhari'de geçiyor.(37)

Zaten Vakia Suresi 30. ayette, "Cennetkiler uzamış gölgededirler" deniliyor.

Az önceki hadis ise bu uzaklığın ne kadar olduğunu belirtiyor; aradaki fark bu.

Bu dünyada işçi ve memurların maaşları biraz daha artsın diye çeşitli etkinliklerde bulundukları bir gerçektir: Yürüyüşler yaparlar, polis ve Çevik Kuvvet'ten cop yerler, hatta kimi zamanlar öldürülürler. Bu durumda cennette bu kadar mükâfatın olduğuna inanan bir toplum elbette ki dünyayı da yerle bir etse yeridir, değil mi?

Ayetlerin anlamı ortada iken, bugün İŞİD'in yaptıklarını Kur'an dışında tutmak mümkün değildir. Başka bir ifadeyle, İŞİD'in bugün uyguladığı şiddet harfiyen Kur'an'a uymaktadır. İŞİD'in yaptıklarını Kur'an dışında tutmak gerçeklere uymamaktadır, hakikatin inkârıdır.

Dikkat edilirse ben her dört halifeyle ilgili, Emeviler ve Abbasilerle ilgili örnek vermedim. Tam tersine; direkt Kur'an'dan örnekler sundum ve bunun pratik örneğini hadis külliyyatından verdim. Yukarıda geçen ayetlerde öldürün, asın, kesin, doğrayın, din için anne-babanızı, evlatlarınızı bile terk edin deniliyor. Peki, bu ayetler var

Muhammed suresi 4. ayette, "Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınızda onların boyunlarını vurun" deniliyor. Yine Ahzab Suresi 26-27. ayeti Yahudilerin katliamından söz ediyor. Hz. Muhammed onların hanımlarını cariye statüsüne tabi tutuyor ve önemli bir kısmını Necd, Tühame ve Şam taraflarına gönderip onları bilinmeyen kişilere satıyorlar ve paralarıyla da at-silah satın alıp Allah rızası için yeni savaşlara gidiyorlar.

iken İŞİD'in yaptıklarını Kur'an'dan ayrı tutmak mümkün mü?

Biliyorum; ağır şiddet içeren bu ayetleri ben anlatınca hoşuna gitmeyenler, 'Efendim İslam'a, Kur'an'a hakaret ediyor' diyeceklerdir. Bu açıklamaların neresinde hakaret var? Sadece Arapça olan ayetleri Türkçe olarak okurlarla paylaşıyorum. Kısacası, yazdıklarımı hakaret sayan varsa, bu ancak tahammülsüzlüktendir. Ne mutlu her şeyi özgürce tartışabilen toplumlara...

Bir hatırlatma: Ben genelde yazılarımda fazla kaynak sunarım; ancak bu yazımda buna gerek kalmadı. Çünkü konu direkt Kur'an'da geçiyor/Kur'an'dan seçtim. O yüzden diğer kaynaklara gerek kalmadı.

Dipnotlar

(1) a)İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, hicri altıncı yılı olayları başlığı altında, 6/243.

b)İbni Seyyid-i Nas, Uyuni Eser, 2/132.

c)İbni Sad, Tabakal, 2/296, Kürz b. Cabir'in Arenilere yaptığı baskın kısmında,

d)Kurtubi, Maide suresi, 33. ayet açıklamasında.

e)Halebi, İnsan'ül Uyün, Megazi, Sall b. Zeyd seriyesi bölümünde.

(2) a) Buhari: 1) Vudu, bab 66/233. 2) Zekât, bab 68/1501. 3) Cihad, bab 152/3018. 4) Megazi, bab 36/4192, 5) Tefsir bölümü, Maide Suresi, 33. ayet, bab 5/4610. 6) Tıp, 5/5685 bab 6/5686, bab 30/5729. 7) Hudud, bab 15/ 6802, 6/6803, 17/6804, 18/6805. 8) Diyat, Kasame kısmında, bab 22/ 6899. b) Müslim, Kasame, no: 1671. c) Ebu Davud, Hudud, bab 3/4364-71. d) Tirmizi, Taharet, Bab-u ma'ca fi bevl'i ma yu'kelü lahmühü, no: 72-73. e) İbni Mace, Hudut, no: 2578. f) Nesai, Tahrim-i Dem bölümünde, no: 4020 hadîsten no: 4043'e kadar toplam 20 hadîs.

(3) a) Tecdî-i Sarîh, Diyanet tercemesi, no: 172 hadîsin açıklaması, 1/182 vd. b) Buhari, az önce geçen ikinci dipnottaki hadîsler.

(4) Müslim, Kasame bölümü, no: 1671.

(5) Nesai, Tahrim-i Dem. No. 4020'den no: 4043.

(6) Tirmizi, Taharet, no: 72-73 ve Ebudavud, Hudud, bab 3/4364-71.

(7) Muhammed b. Yusuf Salihî el-Şamî(h.942.ö), Sübül'ül Hüda, 6/182 vd. Kürz b. Cabir veya Sait b. Zeyd seriyesi kısmında.

(8) Kurtubi tefsiri, Maide suresi 33. ayet açıklamasında.

(9) Buhari, Edep, Hüsnü'l hu'luk, no: 5691. Müslim, Fedail Müslim, Fedail, no: 2309

(10) Buhari, 1) Vudu kısmı bab 66/233. Ravi zinciri şöyledir: Süleyman b. Harb, Hammad b. Yezit, Eyüp, Ebi Kılabe Enes b. Malik'ten aktarıyorlar 2) Zekat, no: 1501. Ravi zinciri şöyledir: Müsedded, Yahya, Şu'be, Katade Enes b. Malik'ten 3) Cihad, bab 152/ 3018. Ravi zinciri: Mualla b. Esed, Vüheyb,

Eyüp, Ebu Kılabe Enes'ten 4) Megazi, bab 36/4192: Abdül'A'la b. Hammad, Yezit b. Zürey', Sait, Katade Enes'ten 5) Megazi, bab 36/4193. Ravi zinciri: Muhammed b. Abdurrahim, Hafs b. Ömer, Hammad b. Zeyd, Eyüp, Haccac, Ebu Rica', Ebu Kılabe ve Enes b. Malik. 6) Tefsir bölümü, Maide suresi, 33. ayet kısmında, Bab 5/4610, Ravi zinciri: Ali b. Abdullah, Muhammed b. Abdullah Ensari, İbni Avn, Selman Ebu Rica, Ebu Kılabe ve Enes b. Malik. 7) Tıp bölümü, bab 5/5685, raviler: Müslim b. İbrahim, Selam b. Miskin, Sabit ve Enes 8) Tıp bölümü, bab 6/5686, raviler: Musa b. İsmail, Hemmam, Katade ve Enes 9) Tıp bölümü, bab 29/5727, raviler: Abdül'A'la b. Hammad, Yezit b. Zürey', Sait, Katade ve Enes b. Malik. 10) Hudut bölümü, bab 15/6802, raviler: Ali b. Abdullah, Velit b. Müslim, Evzai, Yahya b. Ebikesir, Ebu Kılabe ve Enes. 11) Hudut, bab 16/6803, raviler: Muhammed b. Salt Ebu Ya'la, Velit. Evzai, Yahya, Ebu Kılabe ve Enes. 12) Hudut bölümü, bab 17/ 6804, raviler: Musa b. İsmail, Vüheyb, Eyüp, Ebu Kılabe ve Enes. 13) Hudut bölümü, bab 18/6805, raviler: Kuteybe b. Sait, Hammad, Eyüp, Ebu Kılabe ve Enes. 14) Diyat bölümü, bab 22/6899, raviler: Kuteybe b. Sait, Ebu-bişr İsmail, Haccac b. Ebi Osman, Ebu Rica, Ebu Kılabe ve Enes b. Malik.

(11) Nesai, Taharet, no: 305-306 ve Tahrim-i Dem, no: 4024'ten 4043' e kadar, 20 hadîs {

12) Mesela; Abu Avane, İbni Sad, Taberi, Taberani, Abdurrazzak, İbni Talha', İbni Hibban, İbni İshak, Vakidi gibiilerin isimlerini veriyor. Tecrid, no: 172

(13) a) Tecrid-i Sarîh Diyanet tercemesi, Taam kısmında, no: 1863. b)Buhari, Taam kısmı, bab 43/5445, Tıp bölümü, bab 52/ 5768 ve 5769; ayrıca bab 56/5779. c)Müslim, Esribe. Medine hurmasının ayrıcalığı kısmında. no: 2047.

(14) İbni Seyyid-i Nas, İnsan'ül Uyün, 2/132 ve İbni Kesir tefsiri, Maide 33. ayet

(15) Süleyman Ateş, Gerçek Din Bu-2, s. 57

(16) Prof. Süleyman Ateş, Gerçek Din Bu-2, s. 62-66

(17) Saffat, 6-10. ayetler

(18) Saffat, 6-10. ayetler

(19) Hud, 108

(20) Fahrrettin er-Razi, Mefatih'ül Gayb, Maide 33 tefsirinde, c.11/221

(21) Nisa suresi, 34.

(22) Nisa, 3. ayet

(23) Bu konuda 'Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in hanımları' adlı esetime bakılabilir

(24) Dr. Osman Kesioğlu, Kur'an İlimleri, Diyanet yayını, s. 120-129.

(25) Maide, 3. ayet.

(26) a)-Buhari, İman, bab 33/ 45. 2) Megazi, bab 77/4407. 3) Tefsir, Maide suresi, bab 2/4606 4) İtisam, no: 7268 . 5) Müslim, Tefsir, hemen bölüm başında. no: 3017

(27) Al-i İmran, 124-125 ve Enfal 9.

(28) Enfal, 17

(29) Enfal, 12.

(30) Ebu Davud, Hudud, no: 4369. Nesai, Tahrim-i Dem, no: 4037,4038 ve 4041. İbni Mace, Hudud, no:2579.

(31) Buhari, a) Fedail-i Kur'an, Bab'u ta'im-l'i sabyan, no: 4748. b) Kitab'ul İstifzan, Bab'ul Hitan-i

Ba'd-el kübr, no: 5941

(32) İbni Kayyim el Cevzi, Zad'ül Mead, 3/361

(33) Buhari, Ceza'ü Seyd kitabı, no: 1749, Müslim, Hac bölümü, ihramsız Ka'be'ye girme babında, no: 1357. Ebudavud, Cihad kısmı, Esirin katli bölümünde, no: 2685. Tirmizi, Cihat, Miğîr kısmında, no: 1693. Nesai, 5/20

(34) Kadi İyad, El-Şifa bi Tarîf-i Hukuk'ı Mustafa, 2/950 vd. Maide suresi 33. ayet kısmında.

(35) Buhari: Cihat, bab 6/2796, Rikak, bab 51/6568

(36) Buhari: Ebu Hüreyre B.Halk 8/3245-46, 3254. Ehadisi Enbiya 1/3327

(37) Buhari: Rikak bab 51/6552, B.Halk, bab 8/3251-52

Kaynakça

Buhari, Ebu Abdullah İsmail(h.266.ö), "Sahih-i Buhari" 4 cilt. İbni Kesir Matbaası, Beyrut/2002.

Müslim b. Haccac Nisaburi(h.261.ö), Sahih-i Müslim 4 cilt. Tahkik eden Muhammed Fuad Abdulkaki, Daru'l kü'lüb'i İlimiye/Beyrut/1991.

Ebu Davud Süleyman b. Eş'as Sicistan(h.275.ö), Sünen-i Ebi Davud, Beytül Efkari Devliye Matbaası, Ürdün/tarihsiz.

Nesai Ahmet b. Şayip(h.303.ö) Süneni Nesai Beytül Efkari Devliye Matbaası, Riyad/tarihsiz.

Tirmizi Muhammed b. İsa(h.279.ö) Sünen-i Tirmizi, Mektebetül Mearif Riyad/1417 h.

İbni Mace Muhammedn b. Yezit Kazzini(h.273.ö), Sünen-i İbni Mace, Mektebetül Mearif, Riyad/1417 h.

Fahrrettin erRazi(h.604.ö), "Mefatih'ül gayb" 32 cilt, Daru'l Fikr Matbaası/Beyrut/1981.

Halebi Ali b. Burhanettin (h.1044.ö) İnsan'ül uyün, 2 cilt. Matbaatül Ezheriye, Mısır/1952.

İbni Kayyim el-Cevziyye Şemssettin Ebu Abdillah(h.751.ö), Zad'ül Mead, 6 cilt, tahkik edenler Şu'ayy ve A.Kadir Ata, Risale matbaası, Beyrut/1988.

İbni Kesir İmâdüddîn Ebü'l Feda İsmail(h.774.ö), el-Bidaye ve Nihaye. 20 cilt+ilmihi, tahkik eden Abdullah b. Abdulmuhsin, Hecer matbaası/Beyrut/1997.

İbni Sad, (h.230.ö) Tabakat-i Kübra, 8 cilt,tahkik eden Riyad Abdullah. İnyaü Türası'l Arabi Matbaası, Beyrut/1996.

İbni Seyyid-i Nas Ebu'l Fetih Muhammed Ya'meri(h.734.ö) Uyuni'l Eser, 2 cilt. tahkik eden Dr. Muhammed İyd ve Muhittin Misto, İbni Kesir Matbaası/Beyrut/tarihsiz.

Kadi İyad Ebu'l Fadl(h.544.ö) eş-Şifa, 2 cilt. Daru'l kü'lüb'i İlimiye/Beyrut/tarihsiz.

Kurtubi Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmet(h.671.ö) el-Camiülü Ahkam'ı Kur'an, 24 cilt, tahkik eden Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin, Risale matbaası Beyrut/2006.

Salih-i Muhammed b. Yusuf eş-Şamî(h.942.ö), "Sübül'ül Hüda..." 12 cilt. Tahkik eden Dr. Mustafa Abdulvahit, Daru'l kütüb'i İlimiye/Beyrut/1993.

Kapak

Sömürgeciliğin öteki adı

Cihat

Dinin *siyasallaşması*, siyasetin *dinselleşmesine* evirildi ve birincide *din* siyaseti yönlendirirken, ikincide siyaset dini yönlendirir oldu. Bu bağlamda İslam, küresel boyutlar kazanarak, emperyalizmin etkili aracı haline geldi. Bugün İspanya'dan Endonezya'ya uzanan bir coğrafyada, tek bir halifenin şemsiyesi altında İslam birliğini gerçekleştirmek, her cihatçı militanın rüyalarını süslüyor.

Marx, "Doğunun tarihi, dinler tarihi-dir" diyordu.

Marx'ın söylemi, bugün de geçerlidir. Ortadoğu, din ve mezhep çatışmalarının ateşiyle kavruluyor. Bölgenin siyasal coğrafyası, *din* çatışmalarıyla yeniden çiziliyor.

Ortadoğu'da estirilen "Arap Baharı" ve Türkiye'de egemen kılınan "İslamcı siyaset" in devindirici gücünü, onu yaşayan toplumların maddi koşullarında arama yanılışı, din-siyaset bağışıklığının bu coğrafyayı şekillendirdiği sanrısı, yadsınamaz bir gerçekmiş gibi, kabul görüyor.

Ne var ki, insanlar, politika sahnesinde sergilenen bu aldatmacalar ve aldanmaların ahmakça kurbanı olagelmışler-

dir. Bütün bu ahlaki, dini, siyasi ve toplumsal söylemler, açıklamalar ve vaatler, şu ya da bu *sınıfın* arkalarında gizledikleri çıkarlarını aramayı öğrenmedikleri sürece, böyle kalacaktır.

Aslında, din-siyaset bağışıklığının ideolojik sentezi, yıllar öncesi, emperyalist metropollerin mahzenlerinde damıtılarak, "demokrasi" ve "insan hakları" ambalajında açılacağı günü bekliyordu.

Huntington'un "uygarlıklar çatışması", uygarlığın dine indirgenmesiydi. Uygarlık dine indirgenince, kültür, siyaset, tarih, ideoloji, hatta bilim de, dinin kapsamına alınmış oluyordu. Bu bağlamda, ideolojilerin öldüğünü öne sürenler, dini en etkili ideolojiye dönüştürmeyi başarmışlardı.

Üretimin neredeyse yapılmadığı, rant, spekülasyon ve alış-verişe dayanan bir ekonomi, yıkılıp yok edilen bir çevre, salgın halinde yolsuzluk ve rüşvet, işlevini yitirmiş alt düzeyli bir eğitimin dünyadan habersiz, tarihinden habersiz, dünyadaki konumundan habersiz, yoz bir kültürün ekranlara kilitlediği yığınlar... Budur Siyasal İslamın hazırladığı ortam!

Dinin siyasallaşması, siyasetin dinselleşmesine evirildi ve birincide din siyaseti yönlendirirken, ikincide siyaseti din yönlendirir oldu. Bu bağlamda İslam, küresel boyutlar kazanarak, emperyalizmin etkili aracı haline geldi.

İspanya'dan Endonezya'ya uzanan bir coğrafyada, tek bir halifenin şemsiyesi altında İslam birliğini gerçekleştirmek, her cihatçı militanın rüyalarını süslüyor.

Üretimin neredeyse yapılmadığı, rant, spekülasyon ve alış-verişe dayanan bir ekonomi, yıkılıp yok edilen bir çevre, salgın halinde yolsuzluk ve rüşvet, işlevini yitirmiş alt düzeyli bir eğitimin dünyadan habersiz, tarihinden habersiz, yoz bir kültürün ekranlara kilitlediği yığınlar, "bilgelerin suskun", "kahramanlarının beşiklerinin boş beklediği" (1) toplum... Budur Siyasal İslamın hazırladığı ortam!

Vahhabi cihatçılık

İslam dünyasının her köşesinde görülen cihatçı hareketler, büyük anneleri Vahhabiliğin genlerini taşıyor. Eğer büyük dede İngiliz olmasaydı, göçebe bir bedevi ailenin başında bulunan Abdulvahab'ın adından gelen Vahhabiliği kim bilebilecekti?

Abdolvahhab, İslamı safılaştırarak, orijinal kaynaklara ve peygamberlerin öğretilerine geri dönüşü öneriyordu. Bu yaklaşım, İslam'da 'Yeniden Doğuş'çuluk olarak da adlandırılmaktadır.

Arabistan çöllerinde, İslamlığı ilkel göçebe yaşamına uyarlayan Abdolvahab, küçük bir aşiretin reisi olan Muhammed İbn Suud'un kızıyla evlenince, kılıçla din (Hanbeli mezhebi) bütünleşmiş oldu. Riyad (1773) alınarak merkez seçildi. Göçebeleri merkeze çekmek için, Muhammed zamanındaki Medine'de olduğu gibi, ihvan (kardeşlik) kolonileri kuruldu.

İngilizlerden aldıkları güvenceyle, Vahhabiler, Osmanlı'ya kafa tuttular, vergi vermediler. 1801'de Kerbela'ya saldırıp, Hz. Hüseyin'in türbesini talan ederek

Vahhabiler, 1801'de Kerbela'ya saldırıp, Hz Hüseyin'in türbesini talan ederek tahrip ettiler. halkı kılıçtan geçirdiler. Ertesi yıl Necet yağmalandı, Hz. Ali'nin türbesi yıkıldı, halk kılıçtan geçirildi.

tahrip ettiler, halkı kılıçtan geçirdiler. Ertesi yıl Necet yağmalandı, Hz. Ali'nin türbesi yıkıldı, halk kılıçtan geçirildi. 1802'de Mekke ve Medine'ye giren Vahhabiler, sahabelerin, peygamberin ve halifelerin mezarlarını tahrip ettiler.

İbn Suud 1926'da krallığını ilan ettiğinde, başıbozuk Vahhabi çeteleri, kralın düzenli muhafız askerleri haline geldi. Yeni krallığın maliyeti, 400 bin ölü ve yaralı, 40 bin kesik baş, 350 bin kesik kol olmuştu.

İbn Suud 1926'da krallığını ilan ettiğinde, başıbozuk vahhabi çeteleri, kralın düzenli muhafız askerleri haline geldi. Yeni krallığın maliyeti, 400 bin ölü ve yaralı, 40 bin kesik baş, 350 bin kesik kol olmuştu. "Türbe yıkıcılık", "kelle kesicilik", "yağmacılık", günümüz cihadının da süregelen vazgeçilmez dinsel ritüelleridir.

"Türbe yıkıcılık", "kelle kesicilik", "yağmacılık", günümüz cihadının da süregelen vazgeçilmez dinsel ritüelleridir. "Cihat", cihatçılar için İslamın altıncı şartı olarak kabul görüyor.

El İslam din ve devlet

Günlük yaşamın bir ögesi olması bağlamında, dinin siyasetin içinde olması yanında, her din, kendine özgü yaşam felsefesi, yaşam tarzı olması bağlamında da, siyasetin dışında düşünülemez.

Ama dinlerin siyasal işlevi, tarihsel ve toplumsal koşullara göre farklılıklar gösterir. "Hristiyanlık, eski çağlarda köleliği haklı gösterdi. Ortaçağda serfliği göğe çıkardı" diyor Marx.(2)

Onunla da kalmadı, sömürgeciliğin öncü gücü oldu Hristiyanlık.

Beri yandan, arkasına siyasal gücü almayan/alamayan hiç bir din, gelişmez. Hristiyanlık, arkasına Roma İmparatorluğunu alarak, evrensel bir dine dönüştü. İbn Haldun, "güçlü imparatorluklar, bir dinin temelinde kurulmuştur" diyor. Siyasal güç, dinin, din de siyasal gücün çekim alanındadır.

Dinin yığınları kucaklayan, yığınları bir arada tutma gücü, devlet gücünü elinde bulunduranların iştahını kabartmıştır.

Siyasetin ötesinde din, yığınları kucaklayan, yığınları bir arada tutan özelliği nedeniyle, toplumsal ve tarihsel bir nitelik de taşır. Yahudi toplumunu binlerce yıl ötelerden bugüne taşıyan, dinin bu özelliğidir.

Feodalitenin yıkılışı ve burjuva toplumun yarattığı özgür bireyin ortaya çıkışıyla, Hristiyanlık, kilisenin kalın duvarlarını aşarak, bireyin vicdanına sığındı. Yahudilik, İsrail devletinin kuruluşuna dek, siyasetten uzak durmaya özen gösterdi. Ama bugün, İsrail devletinin en acımasız aracı haline geldi.

El İslam devlet ve din, diyor Araplar. İslam hem devlettir, hem dindir. Kuşkusuz burada söz konusu olan İslamın devlettir.

Gazali ve İbni Haldun gibi İslam düşünürleri, *"din ve iktidar ikiz kardeştir"*, *"din devletin temeli, iktidar ise onun koruyucusudur"* diyorlardı. Gazali'ye göre halifelik, aklın gereği değil, Tanrının iradesinin gereğidir. Halifenin kişiliğine karşı gelmek, tanrının iradesine karşı gelmektir. Halife despot ve adaletsiz biri olsa bile, ona karşı çıkmak günahkârlıktır.

Vahhabilerin teolojik babası, İbn Taymiyyah, *devlet ve iktidarın* dinin en temel gereksinimi olduğunu savunmuştur. Devlet ve iktidar olmadan dinin varlığını sürdürmesi olanaksızdır. Dolayısıyla yönetim her zaman elde tutulması, dinsel bir zorunluluktur. Bunlara bağlı olarak, bu anlayışın iktidara hangi *"demokratik"* yolla gelmiş olursa olsun, iktidara gelmekten daha zor olanı, iktidarı terk etmesidir, bir başka anlatımla, *"demokrasi"* iktidara ulaşmanın bir *"aracı"*dır, iktidardan uzaklaşmanın değil.

Bu bağlamda devlet, meşruluğunu halktan almaz, Tanrıdan alır. Gazali ve İbni Haldun gibi İslam düşünürleri, *"din ve iktidar ikiz kardeştir"*, *"din devletin temeli, iktidar ise onun koruyucusudur"* diyorlardı. Gazali'ye göre halifelik, aklın gereği değil, Tanrının iradesinin gereğidir. Halifenin kişiliğine karşı gelmek, tanrının iradesine karşı gelmektir. Halife despot ve adaletsiz biri olsa bile, ona karşı çıkmak günahkârlıktır. Onun yanlışlarından ve adaletsizliklerden zarar görenler, bu dünyanın devamı olan öteki dünyada, masumiyetlerinin mükâfatını göreceklerdir. Dinle temellendirilen bu sav, Ortadoğu'nun arkaik diktatörlüklerinin meşruiyet gerekçesi olmuştur.

Örneğin Humeyni'ye göre, *"kalbi Tanrının ışığı ile aydınlanan bir kimsenin, yanlış yapması olanaksızdır"*.

Mursi, mahkemelerin kendisinden hesap soramayacağını, kararlarını anayasa mahkemesinin değerlendiremeyeceğini, onu *"Tanrının ve milletin seçtiğini"* söylüyordu. Oysa, Tanrıya nasıl hesap verildiğinin tanığı henüz yok! *"Millet"* (yani ümmete) hesap verme, tartışmalı bir konu. Mursi yüzde 36'lık bir katılımla, oyların yüzde ellisini topladı. Bir başka ifadeyle, Mursi'nin *"milleti"*, Mısır toplumunun yüzde 18'ini oluşturuyordu! Mursi'ye göre, Hristiyan ve Yahudiler, *"millet"* değil, onlar *"domuz ve maymun torunu"*!(3)

Mısırlı Marksist düşünür Samir Amin, Mursi'nin seçimini değerlendirirken, halkın yüzde 60'ının kayıtdışı ekonomiye dayandığını belirterek, MK tarafından dağıtılan *et, şeker, yağ* kolilerinin etkinliğini vurguluyor.

Ona göre, *Müslüman Kardeşler*, bu çoküntünün avantajlarından yararlanmakta ve onun kendini yeniden üretmesini sürekli kılmakta, doğru mevzilenmişlerdir. Onların bu kolay ideolojileri, anılmaya değer bir gelişmenin gereklerine tümüyle karşıt, o sefil pazar/çarşı ekonomisine meşruluk kazandırmaktadır. *Müslüman Kardeşlere* (Körfez ülkeleri tarafından) sağlanan inanılmaz boyutlardaki mali olanaklar, bu ideolojiyi eyleme dönüştürmeye olanak sağlıyor: kayıtdışı ekonomiye, hayır hizmetlerine (dispanser vb. gibi) küçümsenmeyecek boyutlarda maddi destek yaratıyor. Toplumu

yoksulluk ve yoksunluk sarmalı içerisinde hapseden, bunun karşılığı olarak da, toplumun boynuna geçirilen Siyasal İslam kemendini sıkılaştıran, bir tür *"ümmen gelişmeyi"* destekliyor.

Ama *İslamın devleti*, dört halife sonrasında bir ütopya olarak kaldı. *Selefilik*, bu özlemin bir ifadesi olsa da, İslamcı iktidarların siyasal dayanağı oldu. Bir başka anlatımla, siyasal İslam, *devletin İslamına dönüştü*. Bu ayırımın altını çizmek gerekiyor. Çünkü bu yaklaşım, *İslamın siyasetini, siyasetin İslamına dönüştürüyor*.

Siyasetin İslamlaştırılması yeni değildi. Yeni olan, İslamcı siyasetin uluslararası bir nitelik kazanmasıydı. Bu aynı zamanda İslam dünyasında İslamcı siyasetin, küresel egemenlik doğrultusunda, *devleti İslamileştirmek* anlamına geliyordu.

Kuşkusuz bu, *teolojik bağlamda "İslam devleti"*nden çok farklı bir yaklaşımdır. Samir Amin gibi düşünürler, İslamcıların teoloji ile ilgilenmedikleri ve klasik teologlara hiç başvurmadıklarını öne sürüyor.(4)

Küreselleşmenin dinsel bir sonucu bu. İslamın, devletin elinde denetim altında tutulması ile küresel stratejilere eklemlenerek, tek merkezden yönetiminin sağlanması amaçlanmaktadır.

Devlet, İslamlaştırmanın tek hedefidir ve İslam'ı tanımlamak için bir yetkili

Devrik Müslüman Kardeşler İleri Mursi'ye göre, Hristiyan ve Yahudiler, *"millet"* değil, onlar *"domuz ve maymun torunu"*!

Sovyet işgaline karşı ABD'nin ve Suudi Arabistan'ın desteğini alan Afgan mücahidlerin zaferi, İslamcı siyasetin uluslararası bir kimlik kazanmasını sağladı.

otorite kullanımı söz konusudur. İslamcı hareketler ancak devlet gücünü ellerine geçirirlerse, başarılı sayılabilirler. İslamcı görüşlerin, modern devleti gerçek İslamcılığın önünde bir engel olarak gördükleri söylenebilir. Güce eriştikten sonra ülkenin kamu memurlarıyla, bürokratlarının yaklaşık yarısını işten atmış oldukları dikkate ele alınırsa, modern politik güçlere karşı kullandıkları yöntem de anlaşılabilir.

Öte yandan, İslamın devlet denetimine alınması, uluslararası İslamcı hareketin merkezileşmesini de zorunlu kılmaktadır. İslamcı bir devlet, devletin İslamcı olmayan yönlerinden kendini arındırmak zorundadır. Çünkü devletin din ve inançlar karşısındaki yansızlığıyla, bir başka anlatımla, *laik* yapısıyla uzlaşmaz bir çelişki içerisindedir. Bir başka uzlaşmaz çelişkisi de, devletin ulusal niteliğiyledir. İslamcı, ulusu ümmetin karşıtı olarak görür. İslamcı devlet, kimliğini inanç birliğinden alır. Onun için önemli olan inanç birlikteliği, *inanç kardeşliği*dir.

Müslüman Kardeşler (İhvan-i Müslimin) ideolojisinin temel yaklaşımı budur.

Siyadat al-dunya

Suud ve CIA desteğiyle, Afganistan'da, Sovyet sisteminin yıkılmasını tetikleyen, *Taliban* zaferi ile İslamcı siyaset, uluslararası bir kimlik kazandı. Dahası, bu başarı, İslam dünyasındaki ra-

dikal hareketleri de yüreklendirmişti. Yıllar süren savaşta deneyim kazanmış *İslam Tugayları*, hedefi genişletiyor. Bosna'da, Çeçenistan'da, Cezayir'de, mücahitler etkili oluyorlardı.

Londra'da yayınlanan (2001) *Risalat al-Ikhwan*'ın kapak sloganı "Görevimiz: dünya egemenliği"...

Bu "dünya egemenliği" rüyası, İslam dünyasının kalbinde, Ortadoğu'da atılıyor! Bu kapsamda *BOP*, İslamcı siyasetin uluslararası bir boyutunu ifade ediyor. Tunus'tan Libya'ya, oradan Mısır'a, Mısır'dan Suriye'ye sıçrayan bu "Arap baharı kasırgası"nın tutuşturduğu ateş, *cihat tugaylarının mücahitleri* tarafından İslam dünyasının her köşesine taşınıyor.

İslam dünyasının bir "diriğiş" yaşadığı yansıması, bir "dünya devrimi" inancını da yaygınlaştırıyor. Bu diriğe inanıp iman edenler, *Müslüman Kardeşler (MK)* şemsiyesi altında, uluslararası "cihatçı" ağı kuruyorlar.

Siyasetin İslamlaşması, *MK* hareketinde anlamını buluyor.

İhvan-i Müslimin

Tam da bu noktada, *İhvan-i Müslimin* (Müslüman Kardeşler) hareketinin kısa tarihine bir göz atmak gerekiyor.

İhvan, 18. yüzyılda, İngilizler tarafından örgütlenerek, Suud ailesinin güdümünde, Osmanlıya karşı kıskırtılan, Ara-

bistan çöllerinde yaşayan Vahhabi bedevilerinin adıdır. *İhvan*, Ortadoğu tarihinin en kanlı sayfalarını yazmıştır.

İhvan'ın kurucusu Hasan el-Banna, Mısır'ın İsmailiye kasabasında, ortaokul matematik öğretmenidir. Arabistan'daki *İhvan* hareketinden etkilenecek, *İhvan-ı Müslimin* adında, 1928 yılında, bir örgüt kurdu. Hedeflerinin İslamın der Saadet döneminin, o şanlı günlerinin geri getirilmesi olduğunu sık sık yinelemişti. Ona göre din, Batı'da olduğu gibi, bireysel alana indirgenemezdi. İslam, hayatın tümünü kapsayan, bir yaşam biçimiydi.

Banna, "Allah hedefimiz. Peygamber liderimiz, Kuran anayasamız, cihad yolumuz ve Allah davası yolunda ölmek en yüce ülkümüzdür" diyordu.

Bu amaca uygun olarak, sosyal yardımlaşma ve dayanışma çalışmalarına ağırlık verildi. *Bacılar ve biraderlere*, Kuran ve ibadet eğitimi yanında, okullar açıldı, bir tür modern izci kuruluşu kuruldu, işçiler için gece okulları, devlet hizmeti sınavlarına hazırlama dershaneleri açıldı. Kırsal kesimde sağlık ocakları, hastaneler kuruldu, çalışanlarına devletin ücretlerinden daha yüksek ücret, daha iyi sağlık sigortası ve tatil olanakları

İslamın devlet denetimine alınması, uluslararası İslamcı hareketin merkezileşmesini de zorunlu kılmaktadır. İslamcı bir devlet, devletin İslamcı olmayan yönlerinden kendini arındırmak zorundadır. Çünkü devletin din ve inançlar karşısındaki yansızlığıyla, bir başka anlatımla, *laik* yapısıyla uzlaşmaz bir çelişki içerisindedir. Bir başka uzlaşmaz çelişkisi de, devletin ulusal niteliğiyledir.

Müslüman Kardeşler (MK), 1936'da Alman Nazi gençlik örgütünün Nürnberg toplantısına, "kardeş örgüt" olarak katıldılar. MK'nin kurucusu Hasan el-Banna, Hitler'e ve Goebbels'e hayranlık duyuyordu. *Müslüman Kardeşler*'in önemli dini liderlerinden Amin el-Hüseyin, Nazilerin maaşlı görevlisiydi. Alman başkomutanının maaşının iki katını (ayda 50 bin mark) alan müftü Hüseyin, aldığını fazlasıyla hak ediyordu.

sağlayan iş atölyeleri oluşturuldu. Haklarını korumaları için işçilere çalışma yasaları öğretildi.

Her cami yanında erkek ve kız okulları açıyorlar, oluşturdukları izci örgütleriyle bedensel ve siyasal eğitim veriyorlardı.

Davva (Çağrı) adlı yayın organlarının da sloganları dört hedefti: *Batı Hristiyanlığı, komünizm, Atatürk laikliği ve Siyonizm*.(5)

Hedef kitle, gençlik ve özellikle de öğrenci gençlikti. Ağırlık, gençlerin örgütlenmelerine veriliyordu. *İngiliz Kanal Şirketi*'nin desteğiyle gençlik kamplarında, gençler eğitildi. Okul ve sağlık hizmetleri, yoksullara yardım, kitlesel çalışmaların esasını oluşturur. Aynı tarz giyim, aynı yaşam tarzı, birbirleriyle evlenme, bu siyasetin ulusal ölçekte olduğu kadar, uluslararası ölçekte de, ortak paydalarıdır. Örneğin türban, bu hareketlerin ortak bayrağı olmuştur. Afganistan'da, Mısır'da, İran'da, Pakistan'da, Cezayir'de türban takmayanların yüzlerine kezzap atılması, saçlarının kesilme-

si vb gibi eylemler, çok yaygın olan uygulamalardır.

Ama zaman içerisinde, *Müslüman Kardeşler*, İngilizlerden uzaklaşarak, Nazizme yöneldiler ve Nazi örgütlenme sistemini benimsediler. 1936'da Alman Nazi gençlik örgütünün Nürnberg toplantısına, "kardeş örgüt" olarak katıldılar. Banna, Hitler'e ve Goebbels'e hayranlık duyuyordu. Bu hayranlığın karşılığını Naziler parayla ödüyordu.(6)

İslami toplumda siyasi partilere, işçi sendikalarına gerek kalmayacağından, bunların yaratacağı sosyal gerginlik ve bölünmüşlük de olmayacaktı.

Müslüman Kardeşler'in önemli dini liderlerinden, 1921'den Savaş sonuna kadar Filistin Baş Müftülüğü yapan Hac Amin el-Hüseyin, Nazilerin maaşlı görevlisiydi. Alman başkomutanının maaşının iki katını (ayda 50 bin mark) alan müftü Hüseyin, aldığını fazlasıyla hak ediyordu.

Filistin Baş Müftüsü Hac Amin al-Hüseyin Hitler'in Ortadoğu temsilcisiydi ve Goebbels emrinde çalışıyordu.

Hitler'in has adamı, Goebbels'in gözdesi olan, Baş Müftü Amin el-Hüseyin, Balkan Müslümanları arasında çalışmalar yapmış, SS Nazi birlikleri oluşturmuştu. En büyük SS Nazi birliği "Hançer" adıyla bilinen 13. tümen, Bosna'da

örgütlenmişti. Kama adıyla bilinen 23. tümen Arnavutlardan, 21. tümen Hırvatlardan oluşuyordu. Türkiye'deki İslamcıların kahraman ilan ettikleri, yeminli bir Mustafa Kemal düşmanı olan Ali İzzet Begoviç, Hançer tümeninin içinde yer almış, savaş suçlusu olarak yargılanıp, üç yıl hapiste kalmıştır.

II. Dünya Savaşı sonunda, MK üye sayısı 2 milyona ulaşmıştı. Savaş sonrası bu düzenek ağı, yeniden İngiliz gizli servislerinin eline geçti. Yargılamak yerine, İngilizler bunları kiraladılar. Bütün Müslüman Kardeşler ve Arap kökenli savaş suçlusu Nazileri Mısır'a getirdiler, özel görevler için, üç yıl eğittiler.

Fransızlar da boş durmadı, İngilizlerle işbirliğine girdi, Müftüyü yargılamaktan kurtarmak için, Mısır'a kaçırdılar.

Savaş sonrası, Mısır'da üslenen MK, siyasal yöntem olarak, şiddet ve terörü seçmişti. Milliyetçi ve solcu olarak bilinenlere karşı suikastlar düzenlendi. 1949'da Mısır başbakanını öldürdüler. 1952'de Kahire'yi ateşe verdiler. Gece kulübü, otel, tiyatro, sinema, restoranların bulunduğu 750 bina yakıldı.

Hareketin ideologu Seyyid Kutub, İslam şeriatı yasalarıyla yönetilmeyen rejimlerin yıkılması gerektiğini söylüyordu. Önceleri destekledikleri Nasır'a suikast

Müslüman Kardeşler'in önemli dini liderlerinden Hac Amin el-Hüseyin, Nazi ordusunun Boşnak gönüllülerini Hitler selamıyla teftiş ederken... (1943)

düzenlediler. İlk girişimde Kutub yakalanarak 25 yıla mahkûm edildi, ama affedildi. İkinci girişimde, kardeşi Muhammed Kutub'la idama mahkûm edildiler. Seyyid Kutub idam edildi, kardeşi affedildi ve Suudi Arabistan'a sığındı.

MK, Nasır tarafından dağıtılınca (1955), karargâhını Londra ve Cenevre'ye taşıdı. Almanya'ya ilk gelen *Müslüman Kardeşlerden* biri, Hasan el Banna'nın sekreteri ve damadı Sait Ramazan'dır. Ramazan 1948'de Filistin'de *Müslüman Kardeşleri* örgütledikten sonra, 1958'de Cenevre'ye geldi ve Almanya'da *Islamische Gemeinschaft Deutschland* (Almanya İslam Cemiyeti, IGD) yi kurdu. 1958-68 arasında cemiyetin başkanlığını yürüttü. Örgüt Almanya'daki üç büyük örgütten biriydi.

Sait Ramazan, **MK** hareketinin siyasal doğrultusunu Batıya yönlendirdi. 1953 yılında Beyaz Saray'da Eisenhower'ın akşam sofrasını şerefletirdi.(7) Bu yalnızca bir tanışma yemeği değildi. İslamcı siyasetin İngilizlerle, Amerikalılar arasındaki devir teslim şöleniydi.

Amerikalılarla ilişkiler el-Banna zamanında kurulmuştu. 1940'ların sonlarında Kahire'deki Amerikan diplomatları Banna ile "düzenli toplantılar" yapıyor, onu "pek cana yakın" buluyorlar ve örgütünü "ılımlı" ve "olumlu" bir güç olarak değerlendiriyorlardı.(8)

Ramazan, Suudların büyük desteğini gören, Dünya İslam Birliğinin (1962) kurucularından biriydi. Öteki kurucular arasında Pakistanlı Mavdudi, *Müslüman Kardeşlerin* önderlerinden, Goebbels'in gözbebeği, Filistin Müftüsü Hacı Amin el Hüseyin, Suudi Arabistan Baş Müftüsü Muhammed ibn İbrahim el Şeyh vb. vardı. Bu örgüt, arkasındaki maddi güç sayesinde, dünyadaki bütün İslamcı hareketleri denetleyebiliyordu. Ramazan, Cenevre'de *İslam Merkezini* kurdu. Oğlu Hani Ramazan'ı merkezin başına, öteki oğlu Tarık Ramazan'ı yönetim kuruluna getirdi.

İsviçre'de yaşayan Tarık Ramazan'ın sivil toplum örgütlerinin seçkin bir davetlisi olarak, Türkiye'de ağırlandığını biliyoruz.

İhvan'ın kurucu önderi al Bannâ'nın, henüz 1940'larda ABD'li diplomatlarla irtibata geçtiği bilinmektedir.

Sait Ramazan on yıl IGD'nin başında bulunduktan sonra, yerine Pakistanlı Fazıl Yazdan geçti. Daha sonra İtalyan uyruklu, Suriyeli Galep Himmet yönetime geçti. Himmet İtalya, Avusturya, Almanya, İsviçre, ABD arasında mekik dokudu. Himmet Bank el-Takva'nın kurucusuydu. Bu bankanın *Müslüman Kardeşlerin*

Amerikalılarla ilişkiler henüz el-Banna zamanında kurulmuştu. 1940'ların sonlarında Kahire'deki Amerikan diplomatları Banna ile "düzenli toplantılar" yapıyor, onu "pek cana yakın" buluyorlar ve örgütünü "ılımlı" ve "olumlu" bir güç olarak değerlendiriyorlardı. Sait Ramazan ise, **MK** hareketinin siyasal doğrultusunu tamamen Batıya yönlendirdi. 1953 yılında Beyaz Saray'da Eisenhower'ın akşam sofrasını şerefletirdi.

bankası olduğu, 1990'lardan beri Hamas, FIS gibi İslamcı örgütlere parasal destekler sağladığı, İtalyan haberalma örgütü tarafından doğrulanmıştır.(9)

Bugün IGD'nin gerçek gücü Almanya'daki gençlik ve öğrenci örgütleriyle ilişkiler, destek ve işbirliğinde görülmektedir. *Müslüman Kardeşlerden Zayat*'ın görevlendirilmesiyle, gençlik örgütlerinin önemi artmıştır. Özellikle ikinci kuşak ve sonrası gençler ana hedef seçilmiştir.

Bu örgütlerin *Vahhabizmi egemen kılmayı* amaçlayan ve Suudların desteğindeki *Dünya Müslüman Gençlik Asamblesi* (WAMY) ile de ilişki içerisindedir. Örgüt "Müslüman gençleri İslamcı sistemin bütün öteki sistemlerden üstün olduğuna inancıyla donatmak" amacına yönelmiştir ve çok büyük kaynaklara sahip, dünyanın en büyük örgütüdür. *Asamble* ise *Dünya Müslüman Birliği*'nin kanatları altındadır.(10)

Meckenheim polisi Zayat'ın *Institut Européen des Sciences Humaines*, Avrupa'da imam yetiştiren Fransız okulu ile de yakın ilişkide olduğunu saptamıştır. Bu okulda radikal din adamları ders vermektedir.

IGD'nin başında bulunan Himmet, 1960'da Suud kralı Faht'ın maddi desteğiyle *Münih İslam Merkezi*'ni kurdu. *Müslüman Kardeşlerin* en önemli karar-gâhı haline gelen bu merkez, El İslam adlı yayın organında laik devlet sistemini reddediyor, Almanya'da yaşayan müslümanların şeriat koşullarında yaşamları gerektiğini savunuyor. Bu merkez, IGD'nin (Alman İslam Cemiyeti) Almanya'da otuz kentteki merkezlerin en etkili olanıdır. Almanya'daki İslamcı bütün örgütler de bu merkezin denetimi altındadır.(11)

Bugün IGD'nin gerçek gücü Almanya'daki gençlik ve öğrenci örgütleriyle ilişkiler, destek ve işbirliğinde görülmektedir. *Müslüman Kardeşlerden Zayat*'ın örgütte görevlendirilmesiyle, gençlik örgütlerinin önemi artmıştır. Özellikle ikinci kuşak ve sonrası gençler ana hedef seçilmiştir.

MK, yalnızca İslam dünyasında değil, ABD'de, özellikle de 1960'larda baş-

Alman istihbarat örgütü, Türk göçmenler arasında faaliyet gösteren İslamcı örgütlerin Batı değerlerine bağlı gibi görünseler de, "amaçlarının Türkiye'deki laik sistemi yıkarak, yerine İslamcı bir sistemi yerleştirmek" olduğunu belirtmektedir.

layarak, Avrupa'da çok etkili bir hareket haline gelmiştir. Başta Almanya olmak üzere, Avrupa'daki her ülkede camiler, yardım kuruluşları ve İslamcı dernekler ağı ile örgütlenmişlerdir.(12)

MK, eski ilişkilerle dayanarak, Almanya'da kolay örgütlenmişlerdir. Bir başka neden de, Almanya'nın, ilk ve en yoğun göçmen işçi alan ülke olmasıydı. Türkler bu göçmen işçilerin başında geliyordu. Dil bilmeyen bu yabancı Müslümanlarla bağlantı kurmak, Biraderler için çok kolay oluyordu. Resmi makamlarla ilişki kurmada bunlar yardımcı oluyorlardı. Resmi makamlar da bu bağlamda bir sorun olduğunda, Biraderlere başvuruyordu.

Örgüt, Almanya'daki Türk göçmenlerinin "İslamcı kimliklerini koruyarak" haklarını savunduğunu öne sürüyor.(13) Ama Almanya iç haberalma örgütü, Bundesverfassungsschutz, yıllık raporlarında, Batı değerlerine ve demokrasiye bağlı bir örgüt olduğunu öne sürse de, "yabancı aşırı örgütlerden" olduğu, "Batının temel değerlerini savunuyor görünüşü altında, amaçlarının Türkiye'deki laik sistemi yıkarak, yerine İslamcı bir sistemi yerleştirmek" olduğunu belirtmektedir.(14)

Suudların sınırsız desteğini alan Müslüman Kardeşler, yalnızca Almanya'da örgütlenmekle kalmamışlar, bütün

Avrupa'da etkinliklerini artırmışlardır. Almanya'da bin, Fransa'da bin, İngiltere'de beş yüz cami, MK'lerin denetimi altındadır. Alman makamlarına göre, Suudlar, çoğu vakıflar olmak üzere, yurtdışı örgütlere yılda 4 milyar dolar harcamaktadır. Örneğin Fransa'da aşırılığı ile bilinen Union des Organisations Islamiques de France (Fransa İslam Örgütleri Birliği) hükümetin kurduğu İslam Konseyi'nde en etkili örgüt olarak yer almıştır. İtalya'da gene aşırılığı ile tanınan Unione delle Comunita'ed Organizzazioni Islamiche in Italia (İtalyan İslam toplulukları ve Örgütleri Birliği) İtalya'da İslami konularda hükümetin danışlığı tek örgüttür.

MK, Avrupa'yı önemli bir hedef seçmiştir. Avrupa, ABD'den farklı olarak, bünyesinde taşıdığı azımsanmayacak Müslüman bir göçmen kitlesi barındırması nedeniyle, bu gelişmelerden rahatsız olmaya başlamıştır. Bu bağlamda, daha şimdiden birçok sorunla karşı karşıyadır. Yaşlı Hristiyan Avrupa'nın nüfusu hızla artan, ayrışık bir Müslüman topluluğunu bünyesinde özümseyerek, kültürüne katması, çözmesi gereken karmaşık, zor bir sorundur.

Öte yandan, "cemaat" özelliğini koruyan, ayrışık bir topluluk olarak kalmasını amaçlayan İslamcı örgütler ise, bütünleşmeye giden Avrupa karşısında, kendisi de bütünleşmeye yöneldi. Avrupa İslam

lam Federasyonu Örgütü böyle oluşturuldu.

MK, Islamische Gemeinschaft Deutschland örgütü benzeri bir örgütlenmeyi, Avrupa ölçeğinde gerçekleştirmek için, 1996 Haziran'ında İsveç, Fransa ve İngiltere gençlik örgütlerini birleştiren Avrupa İslam Federasyonunu ve Dünya İslam Gençlik Birliği'ni kurdu. Ardından, on bir ülkeden otuz beş delegayı Leicester'de toplayarak merkezi Brüksel seçilen Avrupa Müslüman Gençliği ve Öğrenci Forumu'nu oluşturdu. İlk başkanlığını İbrahim el Zayat üstlendi. Forum, "26 değişik ülkeden 42 ulusal ve uluslararası örgütün bir araya getirilmesiyle"(15) oluşturuldu.

Alman otoritelerinin en büyük kuşkuyla gözledikleri faaliyetlerin başında, Zayat'ın Milli Görüş yetkilileriyle girdiği mali ilişkilerdir. 30 bin üyesi, 100 bin sempatanı olduğu söylenen bu örgüt, Almanya'daki Türk göçmenlerinin "İslamcı kimliklerini koruyarak" haklarını savunduğunu öne sürüyor.(16)

IGD ve Milli Görüş'ün, geniş mali olanaklarıyla, ellerindeki camilerin sosyal hizmetler sundukları, konferanslar düzenledikleri, ülke ölçeğinde yayınlar dağıttıkları Almanya'daki müslüman topluluğunun tümünün resmi temsilcisi olmak ve

Suudların sınırsız desteğini alan Müslüman Kardeşler, yalnızca Almanya'da örgütlenmekle kalmamışlar, bütün Avrupa'da etkinliklerini artırmışlardır. Almanya'da bin, Fransa'da bin, İngiltere'de beş yüz cami, MK'lerin denetimi altındadır.

Alman makamlarına göre, Suudlar, çoğu vakıflar olmak üzere, yurtdışı örgütlere yılda 4 milyar dolar harcamaktadır.

11 Eylül 2001 *İkiz Kuleler* saldırısı, radikal İslamın cüretinin boyutlarını göstermeye yetti. Saldırıya katılan 19 kişinin 15'i Suud kökenliydi. Ama nedense, radikal İslamcılarla kanlı bıçaklı olan, laik Saddam ve Suriye, hedef gösterildi. Kaldı ki Bush ailesi, Bin Ladin'e Saddam Hüseyin'den de, Beşşar Esad'dan da daha yakındı. Oğul Bush, Osma bin Ladin'in ağabeyi ile Teksas'ta ortaklaşa bir petrol şirketi bile kurmuşlardı.

siyasal etkinliğini artırmak yolunda yoğun çaba gösterdikleri, Hessen *Anayasayı Koruma Bürosu* (Landesverfassungsschutz) tarafından belirtilmektedir (17)

MK'in ipleri ABD'nin eline geçince, hareket, Suudi Arabistan'da en güvenli sığınağı ve finansal kaynağı bulmuş oldu. CIA'nın elinde, Ortadoğu'da *komünist, sol ve ulusalcı* hareketlere karşı, en örgütlü ve en kararlı siyasal bir güç oluştu.

Daha sonra "yeşil kuşağa" evinilen bu politikalar, Sovyetler'in dağılmasına kadar sürdürüldü.

11 Eylül 2001 *İkiz Kuleler* saldırısı, radikal İslamın cüretinin boyutlarını göstermeye yetti. ABD kalbinden vurulmuş, üç bin kişi yaşamını kaybetmişti. Bu azgınlığın bir karşılığı olmalıydı.

Bugün bile pek çok soruyu yanıtsız bırakan bu olay, "Arap Baharı"nı ateşleyen ilk kıvılcım oldu.

Saldırıya katılan 19 kişinin 15'i Suud kökenliydi. Ama nedense, radikal İslamcılarla kanlı bıçaklı olan, laik Saddam ve

Suriye, hedef gösterildi. Kaldı ki Bush ailesi, Bin Ladin'e Saddam Hüseyin'den de, Beşşar Esad'dan da daha yakındı. Oğul Bush, Osma bin Ladin'in ağabeyi ile Teksas'ta ortaklaşa bir petrol şirketi bile kurmuşlardı.

İslam, bölgesel politikaların biçimlenişinde en devindirici güç haline gelmişti. Bütün bu politikaların gerçekleştirilmesinde MK merkeze yerleştirilmişti. Kuşkusuz, bu politikaların güncelleştirilmesi gerekiyordu. "Yeşil Kuşak", yerin "ılımlı İslama" terk edecekti.

"İlimli İslam," tıpkı "Yeşil Kuşak" gibi, uluslararası siyasal bir kavram olarak öne sürüldü. "Yeşil Kuşak" sosyalist sisteme karşı geliştirilen bir stratejiydi, "İlimli İslam" küreselleşmenin stratejisi oldu. "Yeşil Kuşak", sosyalist sistemin kuşatma harekâtıydı, "ılımlı İslam", İslam dünyasının kendini kuşatma harekâtı oldu.

İkisinde de, *devletin İslamı*, küreselleşme politikalarının etkili aracı haline geldi. *İslamın otoritesi, devletin otoritesi* ne evirildi.

MK'in siyasal tavırlarındaki esneklik son derece ilginçtir. Mısır'da Faruk başa geçince onu desteklemişlerdi. Nasır'ın darbesini alkışladılar, Nasır Batı'ya kafa tutunca muhalefete geçtiler, iki suikast girişimi sonuçsuz kalınca da, liderleri hapse atıldı, kaçabilenler, Suudi Arabistan'a sığındı.

Mısır'ın ulusalcı lideri Nasır (ortada), Bağılantısızlar Hareketi'nin liderleri Hindistanlı Nehru, Ganalı Nkrumah, Endonezyalı Sukarno ve Yugoslav Tito ile birlikte... Batıya kafa tutan Nasır, karşısında Müslüman Kardeşler terörünü bulmuştu.

Nasır'ın ölümüyle, iktidara gelen Enver Sedat, MK'nin askeri kanadından gelmişti. İktidara gelince, af ilan ederek, hapisteki *Biraderleri* çıkardı. *İhvan* gençlik hareketinin arkasında durarak, üniversitelerde Nasırcı, solcu, milliyetçilerin egemenliğine son verdi. İktidarı döneminde 1000 cami yaptırdı. Ama *İhvan*'ın parti kurmasına izin vermediği için, Enver Sedat canından oldu.

Mübarek başa geçince de, *İhvan*'dan destek gördü. Ama *İhvan* isteklerini kabul ettiremeyince, bir süre sonra, araları bozuldu. 1990 yılında cezaevindeki MK militanlarını serbest bırakarak Türkiye'ye postaladı. Mübarek, otuz yıl, MK tehlikesini bahane ederek, baskıcı iktidarını sürdürdü.

İslam dünyasında, *Müslüman Kardeşlerin* başını çektiği politikalar, yüzü geriye dönük, Dört Halife dönemine özlem duyan, tutucu politiklardır. O nedenle, bunu "diriliş" olarak nitelemeleri de raslantı değildir.

Onlar, İslami kuralların hüküm sürdüğü, "dar-ul İslam"da yaşamak isterler, "dar-ul harp" onlar için "cihad" âlemidir. O âlemin de "dar-ul İslam" olması için savaşmak gereklidir. *Sapkınlara, kâfirlerle* karşı cihad bir yükümlülüktür. Bu savaş, aynı ulustan, aynı kavimden, aynı aileden de olsa, İslami yaşamın dışında olanlara karşı yürütülmelidir. Örneğin Humeyni, ana-babaların "rejime karşı

olan çocuklarını ihbar etmelerini" söylüyor, "dine saygısızlık edenleri öldürülmesi gerektiği" yolunda fetvalar veriyordu.

Bu yaklaşımın en önde gelen ideologu olan Seyyid Kutub'a göre, laiklerin yaşadığı bir toplum, Müslüman olduğunu söylese de, dar-ul harp'tir. Ona göre laikler ve Müslümanlar aynı toplumda barış içerisinde bir arada yaşayamaz.

Değişik ülkelerde, İslamcı partilerin strateji ve taktisel benzerlikleri, aralarındaki dayanışma ve ilişkilerin boyutlarını sergilemesi yönünden, ilgi çekicidir.

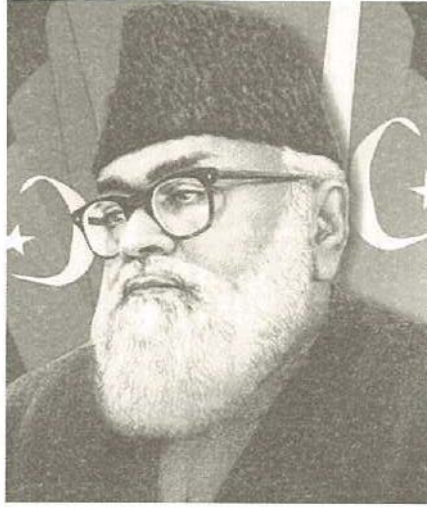
Fa'sta Adalet ve Kalkınma Partisi, Mısır'da Özgürlük ve Adalet Partisi, Libya Adalet ve Kalkınma Partisi, Türkiye'de AKP, isim benzerliğinin ötesinde, aynı dünya görüşlerini paylaşan siyasal partilerdir.

Geçmişindeki kötü izleri silmek için, kendine yeni sıfatlar ekleyen MK hareketi, uluslararası siyasal bir odak olma özelliğini güçlendiriyor. Bu durum, öteki siyasal partilerin iktidar yarışmasında, demokratik eşitliği engelleyen, küçümsemeyecek zorluklar yaratıyor.

İslamcı hareketler, ilkesel olarak demokrasiye karşıdır. Cezayir İslam Kurtuluş Cephesi liderlerinden Ali Ben hac, demokrasinin "küfür" olduğunu vurgulamaktadır. Sudan İslamcı lideri, Sorbonne hukuk doktoru Hasan el-Turabi, insan haklarının "Batıdan ithal" bir kavram olduğunu, ona "Müslümanların ihtiyacı olmadığını" söylemiştir.

MK hareketinin önemli ideologlarından Pakistanlı Mavdudi, demokrasinin, toplumu kaosa, hırsla, çete yönetimine sürüklediği, ulusalcılığın putperestlik olduğu inancındadır. Mavdudi, "cihad"ı İslamın temel ilkesi olarak savunmuştur. "Demokrasi" MK anlayışında siyasal amaca ulaşmanın bir aracı olarak kabul görüyor, siyasal bir kavram ya da bir değer olarak değil. Tayyip Erdoğan'ın "demokrasi treni" benzetmesini anımsamaya gerek yok.

Demokrasinin dinle bağdaşmazlığı gerçeği bir yana, bütün dinci yönetimlerde yaşanan değişmez bir kural daha

Cihadî "İslamın temel ilkesi" sayan Pakistanlı Mavdudi, demokrasinin, toplumu "kaosa, hırsla, çete yönetimine" sürüklediği, ulusalcılığın "putperestlik olduğu" inancındadır.

vardır. Bünyesinde değişik mezhep ve dinleri barındıran bir devlet, öteki mezhep ve dinleri baskı altına almadıkça, dinci bir devlet kimliğiyle ayakta duramaz (Marx). Buna bağlı olarak, kimliğini

Din, devletle bağlaştırdıkça, manevi boyutlarını yitirir. Bütün İslamcı hareketler, teolojik derinliği olmayan, İslamın özünden çok, biçimine ağırlık veren, "alaylı" kimseler tarafından yönetilmektedir. Tıpkı Naziler gibi, giyim kuşam, toplu davranış ve ilişkiler (türban, uzun pardösü, sakal, toplu namaz vb. gibi), belirli kalıplar ve kurallar çerçevesinde yürütülür. Bu, kendi aralarındaki iletişimi olduğu kadar, yığınlarla iletişimi de kolaylaştıran siyasal ve simgesel bir seçimdir.

dinle tanımlayan bir devlette, "laiklik"ten de söz edilemez.

Din, devletle bağlaştırdıkça, kendi ruhunu, manevi boyutlarını, derinliğini yitirir. Bu koşullarda teolojik içerik ikincil plana itilir. Dahası teolojiyi önceleyenler, öldürülmüş ya da siyasal baskı ve işken-ce görmüşlerdir. Kuşkusuz bu, teolojik bağlamda "İslam devleti"nden çok farklı bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımdan ötürü, bütün İslamcı hareketler, teolojik derinliği olmayan, İslamın özünden çok, biçimine ağırlık veren, "alaylı" kimseler tarafından yönetilmektedir. Tıpkı Naziler gibi, giyim kuşam, toplu davranış ve ilişkiler (türban, uzun pardösü, sakal, toplu namaz vb. gibi), belirli kalıplar ve kurallar çerçevesinde yürütülür. Bu, kendi aralarındaki iletişimi olduğu kadar, yığınlarla iletişimi de kolaylaştıran siyasal ve simgesel bir seçimdir.

Yakından bakıldığında, dinler arasında olduğu kadar, dinlerin kendi içlerinde ki çelişkiler, teolojik olmaktan çok, siyasal ve toplumsal çelişkilerdir. Din bu bağlamda, çatışmaların nedeni olmamış, aracı olmuştur.

Dinin siyasallaşması, siyasetin dinselikleşmesiyle sonuçlandı ve birincide din siyaseti yönlendirirken, ikincide siyaset dini yönlendirir oldu, sonunda din kendi işlevinden de uzaklaşarak, dünyevi hayatın her yönünü biçimlendiren, maddi bir güce dönüştü.

Müslüman Kardeşler'in Türkiye ilişkisi

İslamcı hareketlerin Türkiye Cumhuriyeti ve onun lideri Mustafa Kemal'e düşmanlığının kökleri Vahhabiliğin başlangıç dönemine kadar uzanır. Halifeliği kaldırmış, laik bir Türkiye, Müslüman Kardeşler ideolojisinin birincil hedefi olmuştur.

Hasan al Banna'nın büyük ölçüde etkilendiği Raşid Rida, İngilizlerin desteğiyle yayınladığı Işık Evi dergisinde şöyle yazmıştır:

2007 ilkbahar sonlarında Bonn'da Ortadoğu ve Irak konulu bir toplantıda Amerikan askeri yetkilisi, hedefi göstermişti: *"Radikal İslama karşı ılımlı Müslümanları kullanacağız. Bunun başında da Atatürk'ün Türkiye'si geliyor."* Gerçekten de, *"Atatürk Türkiye'sini"* çözmeden, İslamcılığı Ortadoğu'da etkin bir ideoloji haline getirmek olanaksızdır. Türkiye'nin yakın tarihi, ulusalcılık ve laiklik karşısında, İslamcılık ve ümmetçilik ekseninde oluşmuştur.

"Arabistan'da İbn Suud'un Vahhabi hükümdarlığının oluşumuyla yeni bir umut yıldızı doğdu. Suud hükümeti Osmanlı'nın yıkılışı ve Türk hükümetinin dinsiz bir hükümete dönüşmesinden bu yana, bugün dünyanın en büyük Müslüman gücü olmuştur. Bu hükümet, din düşmanlığı ve zararlı yenilikleri kabul etmeyen ve sünnete yardımcı olacak tek güçtür."(18)

Seyyid Kutub'a göre, Batılı güçler, İslamdan kurtulmak için M. Kemal'i öne sürmüşlerdir. Humeyni, öncelikli olarak iki düşman seçmiştir; Suud hanedanlığı ve despot Türk laikliği. *Laik TC* yıkılacak, yerine *"Müslüman Türkiye"* kurulacaktır. Bunun Türkiye'deki yansıması, *"İran'da Humeyni, Türkiye'de Erbakan!"* sloganı olmuştur.

12 Mart, 12 Eylül askeri darbeleri, İslamcı hareketleri siyasal alana taşıdı. 12 Eylül yönetimi imam hatip okullarının sayısını ikiye katladı. Daha da önemlisi, yurtdışında görevli 444 imamın maaşlarını Suudlar ödüyordu.

Bu darbeler, yalnızca solcuları temizleyip İslamcı hareketin önünü açmakla kalmadı, taşıdığı tarihsel misyonun mezar kazıcılık görevini de bizzat üstlenmiş oldu.

The New York Times, 1993 yılında şunları yazıyordu:

"Cezayir, Mısır, Yemen, Tunus, Ürdün, Türkiye ve Müslüman ağırlıklı öteki ülkelerde yönetimi devirmek için Afganistan'ı üs olarak kullanan binlerce İslamcı militan, şiddete dayalı gizli faaliyet yürütüyorlar."(19)

2007 ilkbahar sonlarında Bonn'da Ortadoğu ve Irak konulu bir toplantıda Amerikan askeri yetkilisi, hedefi göstermişti: *"Radikal İslama karşı ılımlı Müslümanları kullanacağız. Bunun başında da Atatürk'ün Türkiye'si geliyor."*(20)

Gerçekten de, *"Atatürk Türkiye'sini"* çözmeden, İslamcılığı Ortadoğu'da etkin bir ideoloji haline getirmek olanaksızdır.

Türkiye'nin yakın tarihi, ulusalcılık ve laiklik karşısında, İslamcılık ve ümmetçilik ekseninde oluşmuştur.

Müslüman Kardeşler'in Türkiye ile bağlantısı *Milli Türk Talebe Birliğinin* (MTTB) altmışlı yıllarına kadar uzanır. MTTB'nin yerine geçen ve kısa sürede 1800 şube ve 350 bin üyeye ulaşan Milli Gençlik Teşkilatıyla ilişkiler, *Milli Görüş* Teşkilatının 1985 yılında Köln'de kurulmasıyla üst düzeylere ulaştı.

Türkiye'de İslamcılığın dönüm noktalarından biri, 12 Eylül Amerikancı faşist darbesiyle birlikte imam hatip okullarının sayısının ikiye katlanmasıdır.

Avrupa'da yaşayan 5-6 milyon Müslümanın büyük çoğunluğunu Türkiye'den gidenler oluşturmaktadır. *Milli Görüş*'ün yurtdışı örgütlenmeleri MK aracılığıyla gerçekleşti. Alman MK lideri İbrahim el Zayat Erbakan'ın yeğeniyle evlidir. El Zayat'ın Alman *Milli Görüş* Genel Sekreteriyle iş ortaklığı vardır. Zayat Mısır'da MK örgütü mensubu olarak, yokluğunda 10 yıl hapis cezası almıştı.

Milli Görüş Teşkilatı Alman istihbaratınca yakından izleniyor. *Milli Görüş*'ün Almanya'da 300 cami ve derneği bulunuyor.(21) Alman polisi vergi kaçırdığı şüphesiyle Milli Görüş'ün merkezi ve 30'a yakın teşkilatına baskın düzenlemişti.(22)

Erbakan'a, 1998 yılında Kuzey Amerika Müslüman Cemiyeti'nden İslama yaptığı hizmetlerinin karşılığı olarak, onur nişanı verilmişti. Bu örgüt, MK ile ilişkisinden ötürü, ABD anti-terör örgütü tarafından kovuşturulmuştur. Örgütün yönetiminde şura üyesi olarak, Yusuf Kavakçı vardı. Yusuf Kavakçı, Dallas Merkez Camii imamıdır. Kızı Merve Kavakçı, örgütün etkin militanlarından biridir. 1999 seçimlerinde Fazilet Partisi İstanbul milletvekili olarak meclise taşınmıştı.

Milli Görüş ve İGD, pek çok konuda ortak hareket ediyorlar. Alman otoritelerinin en büyük kuşkuyla gözledikleri faaliyetlerin başında, Zayat'ın *Milli Görüş*

yetkilileriyle girdiği mali ilişkilerdir. Almanya'da 30 bin üyesi, 100 bin sempozyanı olduğu söylenen bu örgüt, Alman makamlarına göre, 323'ü Almanya'da olmak üzere, Avrupa'da kontrol ettiği cami ayısı 514'tür.(23)

Lüneburg Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörü ve karşı casusluk ve İslam terörü konusunda uzman Udo Ulfkotte, Erbakanlar ve Zayatların Almanya'daki Türk ve Arap topluluklarını köktencilğe yöneltecek hareketlere öncülük ettiklerini vurguluyor.(24)

AKP, İslam Dünyasını, İslamiyetin Avrupa'ya Türkiye'nin yayacağına inandırmıştır ve bu bağlamda İslamcı örgütlerden büyük destek almaktadır.

Erdoğan ise, 1970'lerde Vahhabilerin kurdurduğu *Dünya İslam Gençlik Birliği* ile yakın ilişki içerisinde. Erdoğan, eski Mısır MK Yüksek Şurası başında bulunan Akif, Malezya lideri Enver İbrahim ve Suudlu işadamları ve teröristlere yardımlarında ötürü, BM'lerin kara listesinde bulunan Yasin Abdullah Kadı ile ya-kin bağıları vardır.

Müslüman Kardeşler'in İngiltere sözcülüğünü yapmakta olan Kemal el-Heibavi, Suudlar tarafından kurulan *Dünya İslam Gençlik Birliği*'ni yönetmek için 1972 yılında Suudi Arabistan'a gitmiş, on yıl bu örgütün başında kalmış, bu dönemde, Afganlı Burhanettin Rabbani, Malezyalı Enver İbrahim ve Tayyip Erdoğan ile sıkı ilişkileri olduğunu söylemiştir. Aynı kişi, daha sonraki on yılda (1982-1994) *Müslüman Kardeşler*'in Afganistan sorumlusu olmuştur.

Erdoğan 1976 yılında, henüz daha imam hatip öğrencisiyken, Milli Selamet Partisi'nin Gençlik Kolları'nın başına geçerek, siyasal yaşamına başlamıştı.

Belediye Başkanlığı döneminde, İstanbul, MK hareketinin merkezi konumuna gelmiştir. İslamcı hareketin uluslararası toplantılarına sık sık ev sahipliği yapmaktadır. Dünya İslam Alimleri lideri Yusuf Kardavi, bu toplantıların seçkin konusudur.

El Cezire televizyonun baş danışmanı Kardavi, homoseksüellerin öldürülme-

El Kaide bağlantılı Yasin el Kadı'nın oğlu Muaz Kadıoğlu, Bilal Erdoğan ve Usame Kutub. AKP döneminde Türk vatandaşı olan Usame Kutub, "despot Türk laikliğini yıkmayı" savunan İslamcı Seyyid Kutub'un yeğeni!

leri gerektiğini, kadınların dövülmesinin İslama uygun olduğunu savunan fanatik, eski bir MK militanıdır. Şu sözler ona aittir: "Mısır Müslümandır, Firavunların, piramitlerin, sinemaların, tiyatroların ülkesi değildir... İslam cemaatinin gençliği Mısır'ın gerçek temsilcileridir. Mısır çıp-

Erdoğan'ın Belediye Başkanlığı döneminde Dünya İslam Alimleri lideri Yusuf Kardavi sık sık İstanbul'a gelmiştir.

El Cezire televizyonun baş danışmanı Kardavi, homoseksüellerin öldürülmeleri gerektiğini, kadınların dövülmesinin İslama uygun olduğunu savunan fanatik, eski bir MK militanıdır.

Şu sözler ona aittir: "Mısır Müslümandır, Firavunların, piramitlerin, sinemaların, tiyatroların ülkesi değildir..."

lak kadınların değil, örtünen kadınların ülkesidir."

Kardavi'nin 2008'de İngiltere'ye, 2012'de Fransa'ya girmesi yasaklanmıştır.

Yasin el Kadı ABD'nin terörist listesinde aranan biriydi. Türkiye'ye sığındı. Erdoğan ailesiyle ticari ortaklıklara girişti. ABD iadesini istedi, Türkiye vermedi.

Erdoğan'a "amca" diyen, Bilal ve el Kadı ortaklığıyla bilinen, Başbakanlık korumalarıyla gezen, Usama bin Kutub, Seyyid Kutub'un kardeşi Muhammed Kutub'un oğludur.

El Kaide'nin örgütleyicilerinden Tarık Haşimi, Irak'ta idamla yargılanacakken, canını Türkiye'ye sığınarak kurtardı.

El Kaide'nin ilk dört kişisinden biri olan Süleyman Abu Ghaith, ABD tarafından arananlar listesinin başında gelmektedir. Bin Ladin'in kızı Fatma bin Ladin'le evlidir. ABD ajanları onu adım izliyordu. Uzun süre İran'da gizlendi. 2013 Ocak sonlarında, pasaportsuz olarak İran'dan Türkiye'ye giriş yaptı. Türk Hükümeti onu Ankara'da beş yıldızlı bir otele yerleştirdi. Belli ki Ghaith, Türk yetkililerle özel ilişki içerisindeydi.

ABD ajanları, oteldeki oda numarasını da vererek, Türk yetkililerinden şahsı tutuklayıp, ABD yetkililerine teslim edilmesini istediler. Erdoğan hükümeti, Süleyman Abu Ghaith'in pasaportsuz girişinden ötürü yargıç tarafından serbest bırakıldığını, Türkiye içeriğinde başka bir suç işlemediğini, "demokratik bir ülkede" (!) suçsuz bir insanın tutuklanamayacağı itirazını yapıyordu. Ama ABD baskısını sürdürdü. Türk yetkililer, Kuveyt vatandaşı olan Ghaith'in oturma izni talebini reddetti ve Kuveyt'e iadesini istedi. Kuveyt kabul etmeyince, sınır dışı etmek zorunda kaldılar ve şahıs Amman havaalanında 4 Mart 1913'te yakalanarak, ABD'ye götürüldü. Şimdi orada yargılanıyor.

Bu olay, Washington-Ankara arasındaki gerginliğin bir başka nedeni oldu. Aynı günlerde (7 Şubat 2013) *MİT* başkanının ifadeye çağırılması, tutuklanacağına söylenmesi, rastlantı mıdır?

Kaddafi Libya'sında, elektrik, su, eğitim, sağlık parasızdı. Okuma yazma oranı %83'e yükselmişti. Yeni evlenene ev sahibi olmaları için devlet 50 bin dolar ödüyordu. İşgal, 50-60 bin insanın ölümüne ve 500 milyar dolarlık maddi zarara neden oldu. Libya'nın dış bankalarında dondurulan 150 milyar dolarının, 134 ton altının kimler tarafından yağmalandığını bilen yok! Fransız *Total* şirketi petrolün %30'unu, İngiliz *BP* %20'sini, İtalyan *ENI* de %15'ini paylaşıyor.

Öte yandan, kırsal kesimden kent varoşlarında kümelenen kırsal kesim, kimlik arayışına girerken, kimliğini İslamcılıkta bulmuştur.

Kuşkusuz 12 Mart ve 12 Eylül gibi iki darbenin ardından gelen iktidarların izledikleri liberal politikalar, toplumun orta ve alt sınıflarının yoksullaşmasına ve benzeri görülmedik işsizliğe neden olmuştur. Özellikle kentlerdeki kaldırılmaları dolduran aylak genç işsizler yığınının, sadaka ekonomisiyle lümpenleşmesi süreci, iktidarın oy deposu olarak varlığını çoğalarak sürdürmesini temel nedenlerinden biridir.

Marx'ı dinleyelim:

"Sermaye birikimi oranında, ücreti ister yüksek, ister düşük olsun, emekçinin payı, kaçınılmaz olarak daha da kötüleşecektir. Yasa eni sonu, birikimin boyutuna ya da gücüne göre, artı nüfusu ya da yedek sanayi ordu-sunu her zaman dengeleyecektir, bu yasa emekçiyi sermayeye Vulkan'ın

Prometeus'u kayaya mıhladığı gibi perçinleyecektir. Sermayenin birikimine denk düşen bir sefalet birikimi yaratacaktır. Zenginliğin birikimi bir uçta, onunla eş zamanlı olarak sefaletin, tükenmişliğin, köleliğin, cehaletin, gaddarlığın, zihinsel yozlaşmanın birikimi, öteki uçta." (25)

Tanığı olduğumuz süreç tam da budur.

Kendi yarattığı sadaka ekonomisine dayalı aylaklar kitleleri, iktidarın elinde "millet iradesine" dönüşünce, gücünü alacağı, "derin" bir "başka iktidar"ın ortamını da hazırlıyor. İktidarların politikasına yön verenler, o "derin iktidarın" kuytu-larına demir atanlar oluyor. Ürkek taciz atışlarıyla başlayan, sonra mevzi-i muharebelere evrilen ve bugün de topyekûn savaşa dönüşen senkronize bir saldırı, başka türlü açıklanabilir mi?

Arap Baharı ya da cehennem zebanileri

"Arap Baharı", Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında MK'nin iktidarlarını öngörüyordu.

"Baharın" ilk ateşi Tunus'ta yakıldı. Hemen sempatik bir ad bulundu: *Yase-min Devrimi!*

Tunus, laik geleneği ve örgütlenme kültürüyle, yüzü Batıya (Fransa'ya) dönük Arap ülkelerinin başında gelir. *Genel*

İşçiler Sendikası, Arap ülkeleri arasında en güçlü sendikadır. İslamcı geleneğin en zayıf olduğu ülkelerden biridir. Gannuşi liderliğindeki MK, Tunus'ta kök salamamıştır.

Diktatör Zeynel Abidin yönetimi ülkeyi ekonomik bunalıma sürüklemişti. Yolsuzluk, rüşvet, baskı, halkı biktirmişti. Tunus'ta üniversite diplomalı işsizler, mezunların %25-30'unu oluşturuyordu. Felsefe doktoralarını benzin istasyonlarında, İngilizce öğretmenlerini çocuk bakıcılığı işlerinde görmek mümkündü.

Arap Baharı'nın Tunus'ta başlamış olması da bir rastlantı değildir. Devrim, sokaklarda, araba ile sebze satan, üniversite mezunu Muhammed Bouazizi'nin arabasına polis el koyması sonucu kendini yakmasıyla başladı. Bouazizi, 4 Ocak 2010'da ölünce, halk meydanlara döküldü. Diktatör ülkeyi terk etti, bahar ateşi yakıldı, "devrim" gerçekleştirilmiş oldu!

İki partiyi yanına alarak koalisyon oluşturan İslamcı *El Nahar*, giderek daha baskıcı bir yönetim yoluna girdi. Persepolis filmi yayınladı diye, ülkenin ve Afrika'nın en etkili TV'sinin sahibinin evi ateşe verildi, yanmaktan zor kurtulan aile, canlarını Fransa'ya kaçmakla kurtarabilmişlerdi.

Demokratik Yurtseverler Partisi'nin genel sekreteri ve *Halk Cephesi*'nin önemli liderlerinden biri, Şükrü Belayid 6

İslamcılarının şiddeti İŞİD'le sınırlı değil! Gericiliğe karşı mücadele eden Tunuslu Marksist-ulusalcı Şükrü Belayid, geçen yıl Müslüman Kardeşler militanlarınca öldürüldü.

Hürriyet "Müslüman Kardeşler" in karargâhında

Muhabirimiz Talat Polat
Devlet Başkanı Esad'ın
koltuğunu sarsan yeraltı
örgütünün liderleriyle konuştu

Esad'ı öldürmeye and içenler

İslamcıların "Hama katliamı" dedikleri ve Hafız Esad'ı suçladıkları olaylar, 1982'de gericiilerin ayaklanarak Hama'daki Baas yetkilileri ve Alevileri katletmeleri üzerine başlamıştı...

Şubat 2013 tarihinde, evinin önünde öldürüldü. Gannuşî'nin İslamcılarının sabırlı olmaları gerektiği yolundaki telkinleri, MK yönetiminin baskılarını durduramıyordu,

Bahar ateşini NATO Libya'ya taşıdı. Libya dünya petrol rezervinin %3.5'una sahip, Afrika'nın en zengin petrol ülkesi. Varil bir dolara çıkarılıyordu. Avrupa petrolünün %85'ini sağlıyor. Gaz yatakları yönünden de çok zengin.

Daha da önemlisi, Sahra Çölü'nün altında yatan 5000 yıl yetecekta tlı su rezervlerinin varlığıdır. 30 milyar dolarlık bir proje ile büyük çiftlikler kurulacak, sular sahillere taşınacaktı. 4000 kilometre uzunluğunda ve 4 metre çapındaki beton borularla sular 1300 kuyudan çıkarılarak taşınmaya başlanmıştı. Suyun metreküp maliyeti 35 cent olarak hesaplandı. NATO hava saldırıları sonrasında, taşıyıcı şebekeler tahrip edildi, halk susuz bırakıldı.

Kaddafi Libya'sında, elektrik, su, eğitimi, sağlık parasızdı. Okuma yazma oranı yüzde 83'e yükselmisti. Hastanın so-

runu içeride çözülmiyorsa, devlet hesabına yurtdışına gönderiliyordu. Yeni evlenene ev sahibi olmaları için devlet 50 bin dolar ödüyordu. Araba almak isteyenlere bedelinin yarısı devlet tarafından karşılanıyordu. Benzin 14 cent fiyata satılıyordu. Borçlanma sıfır faizleydi.

Çiftçilik yapmak isteyenlere toprak ve ekipman bedelsiz sağlanıyordu Tohum, hayvan parasız veriliyordu. Libya Afrika'nın en hızlı kalkınan, en zengin ülkesiydi.

Ülke, NATO şemsiyesi altında işgal edildi. İşgal, 50-60 bin insanın ölümüne ve

500 milyar dolarlık maddi zarara neden oldu. Libya'nın dış bankalarında dondurulan 150 milyar dolarının, 134 ton altının kimler tarafından yağmalandığını bilen yok!

Libya, Fransız, İngiliz ve İtalyan ortak sofrasında paylaşıldı. Fransız *Total* şirketi petrolün %30'unu, İngiliz *BP* %20'sini, İtalyan *ENi* de %15'ini paylaşıyor.

NATO'nun savaş uçakları "özgürlük bombalarını" Kaddafi'nin konvoyunun üzerine yağdırmasının ardından, yerdeki "özgürlük savaşçıların" naklen yayınla sergilenen iğrençlikler, insan soyunun utanç defterine bir sayfa daha eklerken, olanları televizyon karşısında keyifle seyreden Obama için, "müstesna bir gündü!", Bayan Clinton ise, "geldik, gördük, öldü!" diyerek kahvesini yudumluyordu.(26)

Magduliyen Abayda, Kaddafi'ye karşı hareket sırasında direnişçilere maddi ve manevi destek için Batı başkentlerinde etkili çalışmalar yapan, Libyalı kökenli bir kadın hakları savunucusudur. Ekim 2011'de Kaddafi rejiminin yıkılmasından

sonra, Libya'ya büyük umutlarla döndü. Yeni anayasaya, kadın-erkek eşitliğine ilişkin demokratik haklar koymayı umuyordu.

Yeni iktidarın başına geçen Mustafa Abdu Celil'in ilk demecinin erkeklerin birden fazla kadınla evlenmelerini kolaylaştıracağı vaadi, Abayda'ya ilk şoku yaşattı. *"Biz daha fazla hak beklerken, toplumun yarısının hakları ellerinden alınıyor"* diye tepki gösterdi.

2012 yazında yeni yönetimde kadının konumu konusunda düzenlenen konferansa katılmak için Bingazi'ye geldi. Konferans sırasında iki kez kaçırıldı. Kendisinin ve konferansın İslama karşı olduğu, öldürülebileceği ve kimin öldürdüğünün bilinmeyeceği söylendi. Öldürülmedi ama işkenceden geçirildi, canını yurt dışına zor attı. Şimdi Libya'ya dönemiyor.(27)

Suriye, Mısır'dan sonra *Müslüman Kardeşler*'in en faal olduğu Arap ülkesiydi. Yönetiminin laik ve ulusalcı ellerinde oluşu, bu ülkeyi baş hedef haline getirmesi için yeteri bir neden olmuştu.

İşgal öncesi Irak, eğitim ve sağlık hizmetlerinde bölgenin en gelişmiş ülkesiydi.

1959'dan beri çalışma alanları dâhil, kadın haklarının en geniş eşitlik koşullarında uygulandığı laik bir ülkedi. ABD işgali ile bir buçuk mily-on Iraklı sivil öldü. Yılda 500 bin çocuk yetersiz beslenme ve ilaçsızlıktan ölüyor. Bir ulus tarih sahnesinden silindi! Ülke tarihiyle, kültürüyle parçalandı, yağmalandı, etnik ve mezhep boğazlaşmasının, *El-Kaide*'nin, *İŞİD*'in ana üssüne dönüştü.

1964'te "Ya İslam ya da Baas!" sloganı ile kalkışmada bulunan *Biraderler*, pek çok Baas ve Aievi önderleri'ne karşı suikastlar düzenlediler. 1979'da Halep'te, askeri okula yaptıkları saldırıda, öğrencileri bir binaya kilitledikten sonra, silahla tarayıp, binayı ateşe verdiler, seksen üç öğrenci yanarak öldü.

Ertesi yıl, Hafız Esad'a başarısız bir suikast düzenlediler.

1981 Kasım'ında, Şam'da bombalı bir araba saldırısında 200 kişiyi öldürdüler.

1982'de Hama'da "Esad devrildi!" yalanını yayarak ayaklandılar. Yüzlerce asker ve devlet görevlisini boğazladılar. O dönemin ABD'nin Suriye Büyükelçisi, raporunda, "İslamcılar, Baas'ın kentteki bütün görevlilerini öldürdüler" diyordu. Bu olay 10 bin insanın yaşamına mal oldu.

Suriye'nin dramı, 2011 Mart'ında, güney sınırına yakın Daraa Kasabası'nın sokaklarında, çoğunluğu çocuklardan oluşan, küçük bir kalabalığı "kahrolsun Esad!" sloganlarıyla başladı. Bu slogan, daha sonraları, "Aleviler mezara, Hristiyanlar Lübnan'a!" eşlik etti. 80 ülkeden devşirilen cehennem zebanisi Suriye topraklarına satıldı. Suriye halkı tarihin en vahşi, soykırım ve sürgününü yaşıyor.

Irak, dünya petrol rezervlerinin %11'ine sahip. Faal durumdaki kuyuların değeri 12 trilyon dolar. Çok geniş gaz rezervleri var. Petrol, İran ve Libya gibi, devlet tekelinde bulunuyordu. Ayrıca,

öteki petrol ülkelerinden farklı olarak suyu da var. Mezopotamya'nın verimli toprakları Irak sınırları içerisinde.

İşgal öncesi Irak, eğitim ve sağlık hizmetlerinde bölgenin en gelişmiş ülkesiydi. 1959'dan beri "kadın hakları açısından Arap ülkeleri arasında en liberal", çalışma alanları dâhil, kadın haklarının en geniş eşitlik koşullarında uygulandığı laik bir ülkedydi.

Yasal evlenme yaşı on sekizdi; zorla evlendirilme ve çok kadınla evlilik yasaklanmıştı. Sünnilerle Şiiler ve değişik dinsel topluluklar arasında farklı muamele yasayla önlenmiş, kadınların boşanma hakkı, çocukların korunması, miras hakları güvence altına alınmıştı.

25 Şubat 2014'te Irak kabinesi kızların evlenme yaşının dokuz yaşa indiren yasa tasarısını onayladı.

Irak işgali, ABD'ye 5 trilyon dolara, 4488 cana, 33 bin yaralıya mal oldu. Bir buçuk milyon Iraklı sivil öldü. Yılda 500 bin çocuk yetersiz beslenme ve ilaçsızlıktan ölüyor. Felluce'de bebeklerin %30'u sakat doğuyor. Maddi kaybını kimse hesaplayamıyor. Bir ulus tarih sahnesinden silindi! Ülke tarihiyle, kültürüyle parçalandı, yağmalandı, etnik ve mezhep boğazlaşmasının, *El-Kaide'nin*, *İŞİD'in* ana üssüne dönüştü.

Dipnotlar

- (1) Lübnanlı Ozan Halil Cibran'ın dizeleri.
- (2) K. Marx, "Yöneticilerin Dini olarak Hristiyanlık",

Din Üzerine, Gerçek Yayınları, İstanbul 1966, s. 30.

(3) Koray Çalışkan, *Radikal*, 11.11.2013.

(4) Samir Amin, The Electoral Victory of Political Islam in Egypt, *Global Research*, July 03, 2012

(5) Vahap Erdoğan, *Sermayenin Küresel Egemenliği ve İslam*, Onur Yayınları, 2007, s.121.

(6) Daniel Pipes, *National Review Online*, May 25, 2010.

(7) Dreyfus, age, s. 76.

(8) Daniel Pipes, *agm*.

(9) Lorenzo Vidino, *Middle East Quarterly*, Winter 2005, pp. 25-34.

(10) Lorenzo Vidino, *agm*.

(11) Lorenzo Vidino, *agm*

(12) <http://www.meforum.org/687/the-muslim-brotherhoods-conquest-of-europe>

(13) Lorenzo Vidino, *agm*.

(14) Lorenzo Vidino, *agm*.

(15) Lorenzo Vidino, *agm*.

(16) Lorenzo Vidino, *agm*.

(17) Lorenzo Vidino, *agm*.

(18) Vahap Erdoğan, age, s. 108.

(19) Robert Dreyfus, *Devil's Game*, New York 2005, s.124.

(20) Yalçın Doğan, *Hürriyet*, 1 Haziran, 2007.

(21) Lorenzo Vidino, *agm*; <http://www.meforum.org/687/he-muslim-brotherhoods-conquest-of-europe>

(22) *Hürriyet*, 13 Aralık, 2008.

(23) Annual report of the Office for the Protection of the Constitution (Bundesverfassungsschutz), 1999, Cologne, p. 165.

(24) Lorenzo Vidino, *agm*,

(25) Marx, *Kapital*, Cilt.1, Sol Yayınları, s. 663

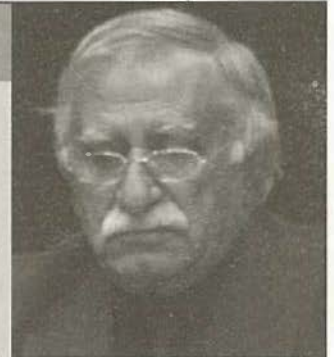
(26) BBC, 20 Ekim 2011.

(27) Prof. Lawrence Davidson, *GR* 11 Aralık 2012.

Vahap ERDOĞDU kimdir?

Vahap Erdoğan, 1938 yılında Malatya'nın Kürecik ilçesinde doğdu. 27 Mayıs Devriminin yarattığı özgürlük ortamında sosyalist mücadeleye katıldı. Doğan Avcıoğlu önderliğinde hazırlanan "YÖN Bildirisi'nin (Aralık 1961) imzacıları arasındaydı. 1963 yılında Sosyalist Kültür Derneği ve Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) üye oldu. 1960'ların ikinci yarısında, yazarları arasında Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı, Reşat Fuat Baraner, Suphi Karaman, Muzaffer Erdost, Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Doğu Perinçek, İbrahim Kaypaklı gibi isimlerin de bulunduğu haftalık *Türk Solu* dergisinin yönetiminde bulundu. *Aydınlık Sosyalist Dergi'nin* (ASD)

kurucuları arasında yer aldı. 12 Mart faşist darbesinin ardından tutuklandı. 1977-80 yılları arasında üç aylık *Ülke* dergisini kurdu ve yönetti. Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun (TİHAK) kurucuları arasında yer aldı. Marksist yazından yaptığı çeviriler, Sol Yayınları tarafından yayınlandı. Prof. Dr. Seyhan Erdoğan ile evlidir. *Sermayenin Küresel Egemenliği ve İslam* adlı kitabı 2007'de basılmıştır.

İslam Devleti'nin "peşinde"

Halifelik projesinin arkasında aslında kim var?

İslam Devleti savaşçıları, Suriye isyanında, Batı askeri ittifakının emir eri olarak görev yapmaktadırlar. Kendilerine verilen görev ise, Beşşar Esad yönetimine karşı yürütülen terörist ayaklanmayı devam ettirmektir. İslam Devleti teröristlerinin Irak'ta suçsuz sivilleri katletmesi, ABD'nin askerî müdahalesini insanî zeminde gerekçelendirmenin ve meşrulaştırmanın aracı olarak kullanılmaktadır. Irak'ta İslam Devleti savaşçılarına mal edilen barbarca eylemler, bu grubun Suriye'de işlediği suçlardan hiç de farklı değildir.

Şu ironiye bakın ki, İslam Devleti'ne bağlı isyancılar, yakın zamana dek, kendilerini "demokrasiyi yeniden inşa etmeye" ve Beşşar Esad'ın laik hükümetini devirmeye adanmış Suriye'nin "muhalif özgürlük savaşçıları" olarak selamlanıyorlardı. Peki, Suriye'deki cihatçı ayaklanmanın ardında kim bulunuyordu? Tabii ki bugün, Halifelik projesine karşı bombalama kampanyasına girişilmesi için emir verenler!

İslam Devleti (İD ya da IŞİD), Amerika'nın ve Batı dünyasının düşmanı olarak resmedilmektedir.

ABD'nin sarsılmaz müttefiki İngiltere'nin de desteğini alan Başkan Barack Obama'nın Irak'ı bombalama emri vermesi, sözüm ona, İslam Devleti'nin örgütlediği isyan ordusunu dağıtmaya yöneliktir.

Barack Obama ve David Cameron, 4 Eylül 2014 günü *London Times*'ta yayımlanan "NATO İttifakını Güçlendirmek" başlıklı ortak makalelerinde, "*İslam Devleti'ne*

karşı durma kararlılığımız sarsılmayacaktır. ... Eğer teröristler, tehditleri karşısında zayıflık göstereceğimize inanıyorlarsa büyük hata yapıyorlar." diyorlardı. (Vurgu bana ait -MC)

Sahi, bu İslam Devleti projesinin ardında kim bulunmaktadır?

Şu ironiye bakın ki, eski adıyla Irak-Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak da bilinen İslam Devleti'ne bağlı isyancılar, yakın zamana dek, kendilerini "demokrasiyi yeniden inşa etmeye" ve Beşşar Esad'ın laik

IŞİD barbarlığı, ABD'nin Irak ve Suriye devletlerini işkarsızlaştırma operasyonunun bahanesi olarak kullanılmaktadır. Bombardımanların hedefi IŞİD değil, sivillerdir.

hükümetini devirmeye adanmış Suriye'nin "muhalif özgürlük savaşçıları" olarak se-lanlanıyorlardı.

Peki, Suriye'deki cihatçı ayaklanmanın ardında kim bulunuyordu?

Tabii ki bugün, Halifelik projesine karşı bombalama kampanyasına girişilmesi için emir verenler!

Günümüzde ABD ve NATO'nun "terörizm karşıtı" bombalama kampanyasının sözde hedefi olan İslam Devleti savaşçıları, geçmişte de ABD ve müttefiklerince el altından destekleniyordu, bugün de bu odaklar tarafından desteklenmektedir.

Bir başka deyişle İslam Devleti, İngiltere'den MI6, İsrail'den Mossad, Pakistan'dan Silahlı Kuvvetlerarası İstihbarat Müdürlüğü ve Suudi Arabistan'dan Genel İstihbarat Başkanlığı'nın da destekleriyle, ABD istihbaratı tarafından yaratılmıştır. Dahası, İsrail istihbaratına yakın kaynakların (Debka) verdikleri bilgiye göre, Türk komuta kademesi, 2011 Mart'ında Suriye krizi patlak verdiğinden bu yana, NATO ile eşgüdüm içerisinde cihatçı paralı askerleri desteklemektedir.

İslam Devleti savaşçıları ve El Kaide bağlantılı El Nusra Cephesi'ne mensup cihatçı kuvvetler, Suriye isyanında, Batı askeri ittifakının emir eri olarak görev yapmaktadırlar. Bu örgütler, ABD, NATO ve İsrail tarafından gizlice destekleniyorlar. Kendilerine verilen görev ise, Beşşar Esad yönetimine karşı yürütülen terörist ayaklanmayı devam ettirmek. Irak'ta İslam Devleti savaşçılarına mal edilen barbarca eylemler, bu grubun Suriye'de işlediği suçlardan hiç de farklı değil.

Medya dezenformasyonunun bir sonucu olarak, Batı kamuoyu, İslam Devleti teröristlerinin başlangıçtan beri ABD ve müttefiklerince desteklendiklerinden haberdar değil. İslam Devleti teröristlerinin Irak'ta suçsuz sivilleri katletmesi, ABD'nin askeri müdahalesini insanî zeminde gerekçelendirmenin ve meşrulaştırmanın aracı olarak kullanılmaktadır. Ne var ki Obama'nın emriyle gerçekleştirilen bombardımanlar, ABD için "istihbarat değeri" taşıyan İslam Devleti'nin yok etmeye yönelik değildir. Aksine ABD, sivilleri ve Irak direniş hareketini hedef almaktadır.

Kesab'ta Suriyeli Ermenileri katleden cihatçı teröristleri dağıtan Suriye ordusunun ele geçirdiği ekipmanlarda, Suudi ordusunun amblemleri bulunuyordu.

Suudi Arabistan ve Katar'ın rolü

Daha önce hakkında fazlasıyla belge sunulduğu üzere, İslam Devleti'nin ABD ve NATO tarafından el altından desteklenmesine Amerika'nın sadık müttefikleri Katar ve Suudi Arabistan aracılık etmektedir. Batı medyası tarafından da kabul edildiği üzere, gerek Riyad gerekse Doha, İslam Devleti'nin finanse edilmesinde, Washington'la iletişim halinde ve onun adına merkezi bir rol oynamışlardır ve hâlâ da oynamaktadırlar. Tıpkı Suriye'de savaşacak paralı teröristleri toplayarak askeri ve dinî eğitimden geçirme konusunda merkezi bir rol oynamış olmaları gibi...

Londra merkezli *Daily Express*'e göre, "Katar ve Suudi Arabistan, bu adamlara[İs-

lam Devleti teröristleri] mali destek ve silah desteği sağlamaktadır."

"Bugüne dek IŞİD'i finanse edenler, başta Suudi Arabistan olmak üzere, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez devletleri olmuştur." (Dr. Günter Meyer, Mainz Üniversitesi [Almanya] Arap Dünyası Araştırmaları Merkezi Direktörü, *Deutsche Welle*)

Bu para IŞİD teröristlerine, Suriye'deki hükümet güçleriyle savaşmaları için verilmişti. "Batı, Suudi Arabistan ve Katar gibi müttefikleri kanalıyla, daha sonra IŞİD'e ve diğer El Kaide bağlantılı gruplara evrilecek olan militan isyancı grupları desteklemişti" (*Daily Telegraph*, 12 Haziran 2014).

Robert Fisk'e göre İslam Devleti'nin Halifelik projesi, "Suudi Arabistan tarafından finanse edilmiş"tir: "... Suudi Arabistan'ın dünya tarihine yaptığı son şeytanî katkıyla tanışın: Irak ve Şam İslamcı Sünni Halifeliği, yani Irak'ta Musul ve Tikrit'in (ve muhtemeldir ki Bağdat'ın), Suriye'de ise Rakka'nın fatihleri. Bu, Bush ve Obama'yı rezil eden son grup. Kuzey Suriye'deki Halep'ten neredeyse Irak-İran sınırına uzanan alanda etkinlik gösteren IŞİD'e ve bir takım diğer ufak tefek gruplara mensup cihatçılar Suudi Vahhabiler ve Kuveytli oligarklar tarafından desteklendiler ve şimdi binlerce kilometrekarelik bir alana hükmediyorlar." (Robert Fisk, *The Independent*, 12 Haziran 2014).

2013 yılında teröristlerin desteklenmesi kapsamında Suudi Arabistan, Suudi hapishanelerinin ölüm hücrelerinde kalan mahpusları serbest bıraktı.

Gizli bir iç yazışma metni teşhir edilince, bu mahpusların Suriye'de hükümet güçlerine karşı savaşan (IŞİD ve El Nusra da dâhil) cihatçı savaşçıları "takviye etmek" için salverildiklerini ortaya çıktı.

Söylenildiğine göre mahpuslara bir anlaşma önerildi: Ya hapiste kalıp cezalarını çekeceklerdi ya da Suriye'de Esad'a karşı savaşacaklardı. Anlaşma kapsamında mahpuslara "af ve Suudi Arabistan Kralı'nda kalmalarına izin verilecek olan ailelerine aylık bağlanması" teklif edildi.

Yani Suudi yetkililer bu insanlara bir seçenek sunmuştu: Ya boyunları vurulacaktı, ya cihada katılacaklardı. Sonuçta Yemenli, Filistinli, Suudi Arabistanlı, Sudanlı, Suriye-

2013 yılında teröristlerin desteklenmesi kapsamında Suudi Arabistan, Suudi hapishanelerinin ölüm hücrelerinde kalan mahpusları serbest bıraktı. Gizli bir iç yazışma metni teşhir edilince, bu mahpusların Suriye'de hükümet güçlerine karşı savaşan (IŞİD ve El Nusra da dâhil) cihatçı savaşçıları "takviye etmek" için salverildiklerini ortaya çıktı.

Kısa vadede hedeflenen, bir millî devlet olarak istikrarsızlaştırılan Irak'ı üç parçaya bölecek sürecin fitilini ateşlemektir. ABD ve NATO'nun uzun vadeli stratejik hedefi ise, İran, Pakistan ve Hindistan'da dâhil bütün Orta Doğu'yu, Kuzey Afrika'yı, Orta Asya'yı ve Güney Asya bölgesini istikrarsızlaştırmaktır.

İl, Ürdünlü, Somalili, Afgan, Mısırlı, Pakistanlı, Iraklı ve Kuveytli bu mahkûmlar Suriye'ye savaşa gitmeyi seçtiler (Bkz. Eileen Kersey, "Saudi Arabia: Death-row inmates sent to fight Assad in Syria", *Global Research*, 11 Eylül 2013).

"180 derecelik dönüş"

11 Eylül 2014 tarihinde, 9/11 anmlarıyla aynı günde, Suudi Arabistan Kralı, Körfez devletlerinin hükümdarlarıyla birlikte Obama'nın İslam Devleti'ne karşı kutsal savaşını kararlılıkla desteklediklerini açıkladılar. Oysa İslam Devleti, iyi tasarlanmış bir istihbarat operasyonunun parçası olarak, halen daha Katar ve Suudi Arabistan parasıyla desteklenmeye devam ediyordu.

İslam Devleti'ne etkin olarak mali destek sağlayan Suudi Arabistan ve Körfez devletleri, Washington adına yaptıkları bu destek ve teröristlere verdikleri eğitim hakkında hiçbir şey söylemiyor; ancak Obama'nın İslam Devleti'ni "dağıtmak ve kesin olarak yok etmek" üzere gerçekleştireceği askerî kampanyayı kararlılıkla destekleyeceklerine söz veriyorlardı.

Desteğin açıklandığı bildiride, "önde gelen Arap devletlerinin yabancı savaşçı ve mali yardımların İslam Devleti'ne akşını kesmek için ABD ile birlikte çalışacakları" temin ediliyordu. Ayrıca bildiri, imzacıların "İŞİD'i, Suriye ve Irak da dâhil olmak üzere, her nerede olursa olsun yok edecek bir stratejiyi" tartıştıklarını da doğruluyordu.

Suudi Arabistan'ın, İslam Devleti'nin anakim Sünni bir hareket olmadığını ve kendisi için de ciddi bir tehdit teşkil ettiğini anlama zamanı gelmişti. Obama'nın İslam Devleti planı, bir yönüyle, İslam Devleti militanlarının İslam temelli ideolojik ve dinsel iddialarının zayıflatılmasını da içeriyordu.

Bu çerçevede ABD yönetimi, Riyad'ın İslami dini liderler içerisindeki etkisinden yararlanmayı umuyordu. (*Voice of America*, 11 Eylül 2014)

"İlimli teröristleri" kuvvetlendirmek

Anlaşmanın bir parçası olarak Suudi Sarayı, "hem İslam Devleti'yle, hem de Başkan Beşşar Esad'ın rejimiyle savaşan binlerce Suriyeli isyancı savaşçıya eğitim hizmeti sunacak"tı. Bu abuk sabuk ve aldatıcı bir ifadedir. 9 Eylül tarihine dek Suudi Arabistan, İslam Devleti'ni Beşşar Esad hükümetine karşı "resmî olarak" desteklerken, şimdi İslam Devleti'ne karşı cihatçıları tahkim etmekle görevlendirilmişti. Ne var ki medya, bu büyük yalanı ortaya çıkarma konusunda sınıfta kalmıştır.

Şeytani bir projeye karşı karşıyayız: İslam Devleti'nin mimarları, dünyaya, terörizmle mücadele operasyonu kapsamında kendi teröristlerinin "peşinde olduklarını" bildiriyorlar.

Her ne kadar bütün bu eylemler "Terörizm Karşı Küresel Savaş" bayrağı altında

gerçekleştirilse de, ABD'nin niyeti, kendi terör tugayları olarak faaliyet gösteren ve Batılı özel kuvvetler ve istihbaratçılar tarafından bir araya getirilen İslam Devleti teröristlerini hedef almak değildir. Gerçekte, İslam Devleti'ne karşı tek anlamlı ve etkili kampanya, Suriye hükümet güçleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

ABD'nin, NATO'nun, Suudi Arabistan'ın ve Katar'ın, İslam Devleti'ne verdikleri desteğin ve sundukları mali yardımın süreceği açıktır. Amaç, Obama'nın öne sürdüğü gibi İslam Devleti'ni yok etmek değildir. İçinde bulunduğumuz, gerek Irak gerekse Suriye'nin ABD'nin sponsorluğunda istikrarsızlaştırılması ve yok edilmesi sürecidir. İslam Devleti'ne karşı yürütülen kampanya, bu ülkeleri ve özellikle de sivil hedefleri bombalamak için kullanılacaktır.

Kısa vadede hedeflenen, bir millî devlet olarak istikrarsızlaştırılan Irak'ı üç parçaya bölecek sürecin fitilini ateşlemektir.

ABD ve NATO'nun uzun vadeli stratejik hedefi ise, İran, Pakistan ve Hindistan'da dâhil bütün Orta Doğu'yu, Kuzey Afrika'yı, Orta Asya'yı ve Güney Asya bölgesini istikrarsızlaştırmaktır.

* Prof. Michel Chossudovsky'nin bu yazısı, ilk olarak 12 Eylül 2014 tarihinde *Global Research* internet sitesinde yayımlanmıştır.

ABD Dışişleri Bakanı John F. Kerry, ABD'nin Suudi Arabistan Büyükelçisi Joseph W. Westphal ve Suudi Dışişleri Bakanı Suud el Faysal, "İŞİD'e ve Esad'a karşı savaşan muhaliflere" (!) destek için bir arada... (11 Eylül 2014)

Etnik ayrışma Ulusal bütünleşme

(Yazılardan bir kolaj)

Ulus olmak, eski ve geleneksel birimleri aşmak, geleneksel ilişkilerden modern ekonomik yapılara devrimcileşmek, soysal, kastsal, zümresel sınıflaşmanın aşılması, modern ekonomik sınıfların belirleyici olduğu yeni bir yapılanmaya dönüşmek demektir. Etnik ve dinsel ayrımcılığın, ulusların yazgılarının belirlenmesiyle ne ilgisi var? Ulus, etnik, dinsel toplulukların birliği değil ki. Ulus, aşiretlerin, cemaatlerin, tarikatların koalisyonu da değil.

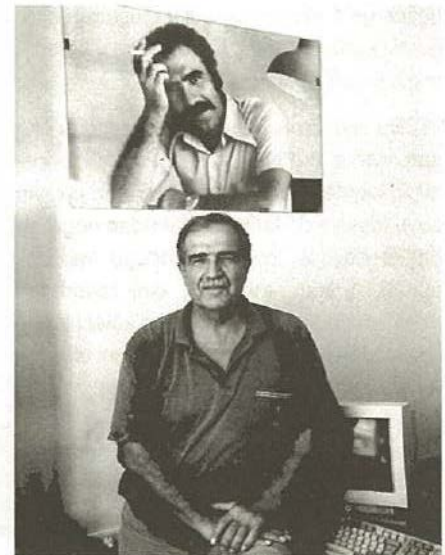
Burjuva toplumun modern sınıflarının siyasallaşmasıyla, ideolojik anlamda sınıf siyasetiyle gerçekleşir demokratikleşme. Etnik siyasallaşma, etnik özelliklere ve gruplara göre ulusu bölme, aşiretleri egemen duruma getirme; dinsel siyasallaşma, tarikatların siyasal yaşama egemen olması, yani ulema ve şeyhler tarafından yönetilme, bunlar çağdışı, gerici, ilkel siyasalardır.

Türkiye'de uluslaşma ve ulusalcılığın, genel olarak 'sol'la ilişkisinin tartışılması yeni değil. Bu tartışmanın kökleri, kimlik siyasetinin muhalif saflarda yaygınlaştığı 1980'lere dek uzanıyor. Bununla birlikte, özellikle son yıllarda, AKP iktidarının Cumhuriyete yönelik ideolojik saldırılarının daha da yoğunlaşması, ulusalcılık tartışmasının bir kez daha, çok daha geniş kitleleri kapsayacak biçimde gündeme gelmesine neden oldu. Son olarak "yenilenen" CHP'de ulusalcılığın "sol olmadığı" gerekçesiyle tasfiyesinin dillendirilmesi, "kimlikçiliğin" ise solculukla özdeşleştirilerek Atatürkçü kitleye benimsetilmeye çalışılması, bu gündemin önemli bir parçası haline geldi. PKK çizgisindeki 'sol' ise, zaten uzun süredir "tekçi" Kemalist modernleşmeye ve uluslaşmaya cepheden tavr alıyor.

Peki, 1960'lardan beri dünyada ve Türkiye'de sol/sosyalist hareketlerin benimseydiği ve kucaklayarak aşmaya çalıştığı Aydınlanmacı değerlerin, bugün "sağcılıkla" ve hatta "faşistlikle" eşitlenmeye çalışılması ne anlama geliyor? Uluslaşmanın ve ulusalcılığın, post-modern kimlikçiliğin iddia ettiği gibi gerçekten de "solda yeri yok"

mu? "Ulus" kimliği hangi tarihsel ve toplumsal koşullarda insanlığın gündemine girdi ve geline nokta, tarihsel rolünü tamamladı mı?

Türkiye sosyalist hareketinin seçkin aydını, Türkiyeli okuru Marksist yazınla tanıştıran insan hakları savaşçısı Muzaffer İlhan Erdost'un yazılarından yapılan aşağıdaki seçki, işte bütün bu sorulara yanıt ve-

Muzaffer İlhan Erdost, 12 Eylül faşizmine kurban verdiği kardeşi İlhan'ın fotoğrafı önünde, İlhan İlhan Kitabevi'nde...

Ulus, bireyin soyu, dini ya da tarikatı tarafından değil, yeni oluşturduğu ulus birliği tarafından korunduğu bir örgütlenmedir.

yor. Sayın Erdost'a, bu öğretici seçkiyi tizlikle hazırladığı için çok teşekkür ediyoruz. Özellikle yoğun ideolojik saldırı karşısında kafası karışan genç kuşak solcuların, sosyalistlerin yararlanacağını düşünüyoruz. (Bilim ve Ütopya)

ULUS BİRLİĞİ Mİ, SOY/KAVİM EGEMENLİĞİ Mİ?

Ulus, bireylerin, belirli sınırlar içerisinde, boy gibi, kabile ve aşiret gibi birliğe kan bağıyla bağlı olmaktan; kölecilik ve feodal birliğe bedensel bağlılıktan (bağımlılıktan); tarikat, mezhep, din gibi birliğe inançsal bağlarla bağımlı bulunmaktan, toplumsal ölçekte kurtulmalarının, yani özgür bireyler haline gelmelerinin temelini oluşturan ekonomik bütünleşme üzerinde, siyasal olarak örgütlediği birliktir.

Bu ekonomik bütünleşme üzerinde oluşan siyasal örgütlenme, nitel olarak, önceki birliklerden farklı, yeni bir birliktir. Bireyin soyu, dini ya da tarikatı tarafından değil, bir başka deyişle, bağlı bulunduğu kabilesi, aşireti, tarikatı, mezhebi, dini tarafından değil, ya da bunları temel alan kölecilik ya da feodal devlet tarafından değil, yeni oluşturduğu ulus birliği tarafından ve ulus birliğini temsil eden devlet tarafından *korunduğu* (korunması gerektiği) bir örgütlenmedir (daha doğru bir anlatımla örgülenmedir).

Soy gibi doğal ya da din ve mezhep gibi tarihsel olarak atadan aldığı ve istenciyle (iradesiyle) kendini yalıtması olanaksız farklılıkların üstüne çıkarak (bu farklılıkları,

ayrılıkları geride bırakarak), bireyin soy, dil, din ya da benzer ayrılıkları/farklılıkları gözetmeksizin/ayrım yapmaksızın, toplumsal ölçekte yaşamını sürdüreceği, varlığını koruyacağı ve geliştireceği yeni bir birliktir.

Her ne kadar, bu yeni birliğin çatısı belirli bir soydan gelenler ve o soya bağlı olarak belirli bir dil kullananlar tarafından çatılmış ve belirleyici işlevler, bu dil ile oluşturulmuş ve geliştirilmiş olsa da, burada, artık, yeni bir birlikten söz etmek gerekir. Bu birliğin kendisini bir soy/kavim birliği olarak değil, ancak bir ulus birliği olarak koruması ve geliştirmesi gerektiğinden söz etmek gerekir.

Yeni ve modern bir birlik olan ulus birliğini, bu ulusun oluşumunda belirleyici rol oynamış olan soyu ya da kavmi koruma birliği olmadığını, bu soyun/kavmin, yeni bir birlik, ulus birliği oluştururken yalnızca biçimsel olarak değişmediğini, aynı zamanda nitel olarak, öz olarak da değiştiğini belirtmek gerekir.

Kısaca, soy ya da ırk topluluğu, ulus birliğini oluştururken, soy ya da ırk özelliği erir. Ulus, bu özellikleri tam eritmese bile, kendi (yeni) özelliklerini üretir.

Ulus, bir topluluk olarak soyu/kavmi koruyan çağdaş bir zırh değildir. Soy, yalın (yani tek) olarak da olsa, başka soylarla birlikte de olsa, ulusa dönüşürken, nitel değişikliğe uğrar. Soyun/kavmin özellikleri, salt birer özellik olarak kalır; çünkü ulusu oluşturan siyasal, yönetsel, ekonomik özellikler, artık soyun özellikleriyle belirle-

nemez ya da soyun kendisi bu özelliklerle belirlenemez.

Ulus siyasal bir birlik olduğu için, öğelerini/üyelerini siyasal haklar açısından koruyacaktır. Ekonomik birlik olduğu için, üyelerinin ekonomik haklarını düzenlemek ve korumakla yükümlüdür. Toplumsal birliği oluşturan özelliğiyle, yeni toplumsal yaşam biçimini, tek tek ya da gruplar olarak ya da tüm olarak sağlar ve geliştirir ya da sağlamak ve geliştirmek yükümlülüğü ile çevrilidir.

Ulus birimi içinde, bu birliğin üyeleri, toplumsal olarak ve geleceklerini kendi özgür istencileriyle (serbest iradeleriyle) belirleyecekleri yeni bir olanağa kavuşurlar. Başlangıçta bunların birçoğu henüz uç vermiş olabilir. Ama bunları geliştirmeleri ve yaşama geçirmeleri, uluslaşma düzeyine erişmeye bağlıdır.

Varlığını korumak, sürdürmek ve geliştirmek için oluşturduğu yeni birliğin önkoşulları, tarihsel açıdan ne kadar derin ise,

Soy ya da ırk topluluğu, ulus birliğini oluştururken, soy ya da ırk özelliği erir. Ulus, bu özellikleri tam eritmese bile, kendi (yeni) özelliklerini üretir. Soy, alın (yani tek) olarak da olsa, başka soylarla birlikte de olsa, ulusa dönüşürken, nitel değişikliğe uğrar. Soyun/kavmin özellikleri, salt birer özellik olarak kalır; çünkü ulusu oluşturan siyasal, yönetsel, ekonomik özellikler, artık soyun özellikleriyle belirlenemez ya da soyun kendisi bu özelliklerle belirlenemez.

soy bakımından kökleri de o kadar derindir. Tarihsel sarmacında biçimlenen soyun özelliklerinden (soy farklılığından kaynaklanan çelişkilerden) kendini arındırması da o denli çok çaba isteyecektir. Bu nedenledir ki, ulus birliği içinde, soy farklılıklarını öne çıkarmak ve bunu onulmaz düşmanlığa dönüştürmek, belirli bir süre "birliği" koruyabilir, ama korunan ulus birliği değil, ağırlıklı soyun egemenliğidir.

(Kaynak: Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme, Onur Yay., 1991.)

MODERN BİR TOPLUMSAL BİÇİMLENME OLARAK "ULUS"

Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme kitabım 1991'de yayınlanmıştı... Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla örtüşüyor yayın tarihi. Kürt ulusu, Türk ulusu adlandırması dillerdeydi. Güncel olarak konuşma dilinden hareketle halk ağzıyla, Oğuz ulusu, Kürt ulusu, Türk ulusu deniyorsa bir şey demem. Ama modern toplumda tarihsel süreç içinde oluşmuş, modern toplumlara özgü yeni bir toplumsal biçimlenmedir ulus. Ulus kavramı öyle her anlama gelen bir kavram değil bilimsel bir kavram olarak alınmak gerekir.

Stalin, Bauer'in "ulus" tanımını eleştirdiği *Marksizm ve Ulusal Sorun* adlı irdelemesinde, ulusu bir ırk ya da aşiret topluluğu değil, tarihsel olarak oluşmuş insanlar topluluğu olarak niteler. Ulusun ayırıcı özellikleri olarak da "dil birliği"ni, "toprak birliği"ni, "iktisadi yaşam birliği"ni, "kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal biçimlenme birliği"ni ulusu oluşturan temel öğeler olarak alır ve şu tanımları yapar: "Ulus, tarihsel olarak oluşmuş, kararlı bir dil, toprak, iktisadi yaşam ve kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal biçimlenme birliğidir."

Stalin'in metninin Lenin'in onayından geçtiği söylenir. Yazıldığı tarihte, 1914'te, Batı Avrupa'dan Doğu Avrupa'ya ilerleyen bir uluslaşma süreci yaşandığı bilinir. Tek uluslu devletler ile Doğu Avrupa'daki çok uluslu devletler iç içe girer. Ulusal hareketin ilerici niteliğini vurgulayan Stalin, Ekim Devriminden sonra her ulusal hareketin ilerici olmadığını yazacaktır. Ekim Devrimiyle birlikte, sosyalist ve emperyalist iki dünya sistemi arasında, emperyalist gericiliği güçlendiren ulusal hareketlerin "gerici" ni-

Ulus içindeki, dil, din, mezhep gibi farklılıkları geriye doğru derinleştirerek düşmanlığa dönüştürmek de, bunları zenginlik olarak algılayarak insanlığın gelişmesinin dinamiğine dönüştürmek de olanaklıdır.
(Çizim: Nuri Kurtcebe)

teliğine vurgulama yapılır. Örnek de verir: Mısır'da burjuvazi önderliğindeki uluslaşmayı İngiliz emperyalizmine bağdaşık bir hareket olduğu için gerici bir hareket olarak, Afgan kralının bağımsızlık hareketini ise feodal niteliğine karşın ilerici bir hareket olarak niteler. Hareketin sınıfsal niteliğinden çok, emperyalizmi güçlendiren ya da zayıflatan özelliği ön plana çıkarılır.

Günümüzde, emperyalizmin güdümündeki Kürt ayrılmacı hareketini, Marksist açıdan çok iyi değerlendirmek gerekir. Bunun gibi, ABD emperyalizmiyle sürekli it-

tifak aramış olan, ABD'nin kimi zaman ortamını sağladığı, kimi zaman yolunu açtığı, kimi zaman modern silahlarla donattığı, resmi dilde "terörist" olarak, Pentagonun ve Beyaz Sarayın güdümündeki sivil örgütlerin diliyle "kurtuluş savaşı veren örgüt" olarak nitelenen PKK eylemlerini bu açıdan değerlendirmek gerekir.

İşte benim, *Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme* adlı denemem bu açıdan önem taşır. Stalin "ulus"u tanımlar. Benim yazımda "uluslaşma" sürecinin açılımı ağırlıklıdır. Ulus-öncesi dönem ile uluslaşma arasındaki toplumsal yapıdaki değişme ve dönüşüm, burada, ulusun tanımında ön plana çıkar. Benim tanımım, yeni-Sevrcileri tedirgin etmiş, sorunu tartışmaktan yoksun kimi-leri başıma çuval geçirmeye kalkışmışlardı.

Şu biliniyor ki, Kürt gerçekliğini, en somut biçimde, 1965'te ben yazdım ve ilk kez 1966'da yayınlanan *Şemdinli Raporu* adlı kitabımda ben koydum. Gene şu biliniyor ki, 12 Eylül öncesi yazılarımda (ki 12 Eylülden önce de sonra da yargılandım) Kürtlerin demokratik haklarının tanınması savaşımını, Kürtçülük yapılmasına karşı çıkarak ben verdim. İHD Ankara Şube Başkanlığı sırasında daha somut planda sürdürdüm.

Ulus tanımı, *Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme*'de özenle, idealist kavramlardan soyutlanarak ve toplumsal değişim ve dönüşüm süreci içerisinde netleştirilmeye çalışılmıştı. Ulusu orada şöyle tanımladım:

"Ulus, bireylerin, belirli sınırlar içerisinde, boy gibi, kabile ve aşiret gibi birliğe kan bağıyla bağlı olmaktan; kölec ve feodal birliğe bedensel bağlılıktan (bağımlılıktan); tarikat, mezhep, din gibi birliğe inançsal bağlarla bağımlı bulunmaktan, toplumsal ölçekte kurtulmalarının, yani özgür bireyler haline gelmelerinin maddi temelini oluşturan ekonomik bütünleşme üzerinde, siyasal olarak örgütlendiği birliktir."

Geçenlerde Ali Nejat Ölçen, *Türkiye Sorunları* adlı derginin son sayısını getirdi. "Emperyalizmin Panzehiri Ulusalçılık" yazısında Ölçen, *Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme*'den şu paragrafı aktarmıştı:

"Bugün, 'ulus' birliği olarak yaşayan topluluk içinde, ırk gibi, dil, din, mezhep gibi farklılıkları, geriye doğru derinleştirerek karşıtlığa ve dolayısıyla düşmanlığa dö-

Güncel olarak konuşma dilinden hareketle halk ağzıyla, Oğuz ulusu, Kürt ulusu, Türk ulusu deniyorsa bir şey demem. Ama modern toplumda tarihsel süreç içinde oluşmuş, modern toplumlara özgü yeni bir toplumsal biçimlenmedir ulus. Ulus kavramı öyle her anlama gelen bir kavram değil, bilimsel bir kavram olarak alınmak gerekir.

Ulus, nasıl tarihsel bir kategori ise "ulusal" da tarihsel bir kategoridir. Ulus gibi, "ulusal" da önsüz sonsuz değildir, bir tarihsel başlangıcı vardır, bir tarihsel sonu olacaktır. Ama bir şey var ki, uluslar, yeryüzünde hep birlikte aynı zamanda oluşmadı. Birbirinden farklı evrelerde, farklı koşullarda, dolayısıyla farklı biçimlerde oluştu ve oluşuyor.

nüştürmek de, bu farklılıkları geçmişten gelen özellikler ve zenginlikler olarak algılayarak insanlığın gelişmesinin dinamiğine dönüştürmek de olanaklı."

Ben, başından sonuna değin, özellikle de İHD'de görev üstlendiğim zaman, ırk, din, mezhep gibi farklılıkları, "insanlığın gelişmesinin dinamiğine" dönüştürmeye çalıştım. Bu görüşler, farklılıkları, geriye doğru derinleştirerek karşıtıla dönüştürmek isteyenlerin yukarıdan ve aşağıdan kısıpı içinde, kuşatılmış yazılar olarak kaldı.

Bilginin olmadığı yerde cehalet sezinlenemez, ama bilginin yoğunlaştığı, deninleştiği yerde, cehalet azgınlaşır ve bilgiyi yokumsayarak ve saldırganlaşarak kendisini koruyan bir zırh oluşturur. Bu süreci yaşıyoruz.

(Kaynak: Sosyalizmi Seviyorum, Onur Yay., 1991.)

BURJUVA VE PROLETER "ULUSALLIK"

"Ulusal" sözcüğünün çağdaş ve proleter anlamını belirlemek gerek. Ulus, nasıl tarihsel bir kategori ise "ulusal" da tarihsel bir kategoridir. Ulus gibi, "ulusal" da önsüz sonsuz değildir, bir tarihsel başlangıcı vardır, bir tarihsel sonu olacaktır. Ama bir şey var ki, uluslar, yeryüzünde hep birlikte aynı zamanda oluşmadı. Birbirinden farklı evre-

lerde, farklı koşullarda, dolayısıyla farklı biçimlerde oluştu ve oluşuyor. Batı Avrupa'da ilk uluslar, tek ulusal devlet biçiminde oluştu. Dolayısıyla bir devlet içinde, ulusal baskının bulunmadığı tek ulus vardı. Doğu Avrupa'da uluslaşma, çokuluslu devletlerle birlikte oluştu. En gelişkin ulusun burjuvazisi, aynı devlette diğer uluslar üzerinde egemenlik kurdu. Çokuluslu devlette, kendi ulusundan pazara sahip çıkmak isteyen ezilen ulusun burjuvazisi ile ezen ulusun burjuvazisi arasındaki savaş, ezilen ulusun emekçi yığınlarını, proleterlerini bayrağı altında toplasa da -çünkü emekçilerin, proleterlerin bağımsız ulus olmaktan, bu ölçüde özgür olmakta çıkarı vardır-, ulusal savaş, özünde burjuva nitelik taşır; çünkü temelinde burjuvazinin sınıfsal çıkarını esas alır. Orada, ulusal olan, özünde burjuvaydı. Ekim Devriminden sonra, her ulus topluluğunun kendi dilinde okuma, eğitim, kendi sanatını geliştirme olanağı sağlandığı zaman, elliye yakın dil ve bir o kadar sanat fışkırdı. Burada ise, ulusal olanı, biçimi bakımından burjuva, özü bakımından proleterdir, çünkü temelinde emekçilerin sınıfsal çıkarını esas alır. Günümüzde, bağımlı ve yarı-bağımlı ülkelerde, ulusal kurtuluş savaşları, bilimsel sosyalizmin yönteminden çıkarılmıştır. Ulusal kurtuluş savaşları, emperyalizmi -dünya tekeli kapitalizmini- zayıflattığı ölçüde ilerici ve devrimcidir, ve artık çokuluslu devlet içinde, ezilen ulusun burjuvazisinin kendi ulusundan pazara tek başına sahip çıkması gibi, ezen ulusun burjuvazisine karşı bir ulusal savaşım söz konusu değildir. Bugünün ulusal kurtuluş savaşımı, proleteryanın, başta köylülük olmak üzere, esas olarak emekçi sınıf ve katmanlarla ittifak içinde yürüttüğü bir savaşımdır. Bu nedenle de savaşım, ulusal olması bakımından biçimsel olarak burjuva, ama içeriği, özü bakımından proleterdir; çünkü başta proletarya olmak üzere emekçi sınıfların sınıfsal çıkarını esas alır.

(Kaynak: Metin Demirtaş, Hazırol Kalbim. Cem Yay., 1977; "Şiir Üzerine" başlıklı önsöz)

ULUSLAŞMANIN DEVRİMCİ NİTELİĞİ

"Ulus" olamadık ya da uluslaşmamızı tamamlamadık... Ulus olmak, her şeyden önce ekonomik bir bütünleşmeyle ola-

naklıdır. Bunun yolu ise sanayileşmedir. İster kapitalist biçim altında olsun, ister sosyalist biçim altında olsun ekonomik bakımdan bütünleşmemiş bir birlik, ulus-devlet olarak nitelense de, henüz ekonomik anlamda bütünleşmemiş bir ulus-devlettir. Kentsel alanın olduğu kadar kırsal alanın sanayileşmediği yerde, tam bir ekonomik bütünleşmeden ve dolayısıyla tam bir demokratik birlikten ve siyasal eşitlikten söz etmek olanaksızdır. Bu, aynı zamanda demokratikleşmenin eksikliklerinde kendini gösterir. Kırılabilir, ayrışabilir, ayrılabilir, çözülebilir bir "ulus"u, hem birlik olarak tutabilmek, hem kırılabilirliğinin, ayrılabilirliğinin, çözülebilirliğinin üstesinden gelmeden birliği sürdürmek, şu ya da bu ölçüde, şu ya da bu durumda baskıyı da gündeme getirir. Baskı etnik ayrımcılığı, dinsel ve mezhepsel bölünmeyi, bölgesel farklılıklardan doğan negatif sorunları tetikler. Oysa ulus olmak, eski ve geleneksel birimleri aşmak, geleneksel ilişkilerden modern ekonomik yapıları devrimciyeşmek, soysal, kastsal, zümresel sınıflaşmanın aşarak, modern ekonomik sınıfların belirleyici olduğu yeni bir yapılanmaya dönüşmek demektir. Sınıfsal niteliklerin, etnik ve dinsel özelliklerin arkasında kaldığı, emekçilerin geleneksel yapılanmalarına göre yeniden bölündüğü, tarikat ve cemaatlerin emekçileri birbirleriyle karşı karşıya getirdiği bir çözüme, ulusu içten içe dağıtır, emperyalizmin ülkeyi bö-

Ekim Devrimiyle açılan çağda, ulusal kurtuluş savaşları, emperyalizmi zayıflattığı ölçüde ilerici ve devrimcidir.

Demokratikleşmenin anahtarı, ulusu parçalayan etnisite ya da dinsellikte değil, sınıfların kendisindedir. (Fabrika işgal eden Şişecam işçileri)

lünmüş bir ülke gibi siyasal anlamda da güdülemesine olanak sağlar.

(Kaynak: Hiç Ölmedim Ben, Onur Yay., 2006.)

ETNİK VE DİNSEL AYRIMCILIK, "ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI" DEĞİLDİR

12 Eylülün, sınıfsal siyasallaşma önüne etnik ve dinsel siyasallaşmayı koyması ile ulusların geleceklerini belirleme hakkı arasında bir eşitlik ya da karşıtlık koyulabilir mi? Çünkü biri ulus, ötekiler etnik ya da dinsel topluluk.

12 Eylülün Türkiye devrimini kanserleştirmesiyle, "din afyondur"u birbiriyle özdeşleştirmek olanaklı mı?

Marx, dinin halkın afyonu olduğunu ne zaman ve niçin söyler?

Afyon, ağrı ve sızı dindiricidir. Bu söz, bilisiz halk yığınlarının afyonla uyutulması anlamında yorumlanmıştır. Marx'ın amacı ise, halkın acı ve ağrılarını, dine sığınarak dindirmesidir.

Şeyh Bedrettin soruları sorandır. Köylüler ayaklanmasının çağıdır. Avrupa'da ve Balkanlar'da, köylülerin ayaklanmasına karşı Hristiyan aristokratlar, yani beylikler, Sultan ile, köylü ayaklanmasına karşı bağlaşımlardır. Yarın yanağından gayri bütün zenginliklerin ortak olduğunu söyler Bedrettin, Serez Çarşısı elleriyle yüzünü kapayacaktır. Afyon, burada, Serez Çarşısının yüzünü kapatan "eller"dir. Paul Wittek, Bedrettin ayaklanmasının ardından, Hacı Bayram Veli'nin yoksullara yardım çağır-

sıyla, Anadolu'da da köylülüğün "devrimci" direncini, ayaklanma dürtüsünü pörsüttüğünü ve söndürdüğünü vurgular. Afyon, burada, yoksullara yapılan yardımdır. Günümüzde kömür ve makama ile gecekonduların devrimci kabarışının pörsütülerek oyların dinsel partilere kaydırılması gibi. Burada afyon, kömür ve makamadır.

Etnik ve dinsel ayrımcılığın, ulusların yazgılarının belirlenmesiyle ne ilgisi var? Ulus, etnik, dinsel toplulukların bir birliği değil ki. Ulus, aşiretlerin, cemaatlerin, tarihatların koalisyonu da değil. Bunlar, ulus birimlerinin altında, alt kimliklerdir, uluslaşma ağır bastığı, yani demokratikleşme egemen düzeye geldiğinde, alt kimlikler, özellikle etnik kimlik, etnik kimlik olarak uluslaşmış olmaz ki, etnik kimlik, giderek yaşamın doğal özelliği olarak kalır. Etnik kimlikten bir ulus çıkarmak, sığırcıktan kısırak doğurmak gibi bir şeydir.

Ulus, kapitalistleşme ile başlar. Nasıl ki, kapitalistleşme, emek sahibi ve sermaye sahibi sınıf ve katmanların oluşumuyla örtüşürse, yani geleneksel ilişkilerden yeni ilişkilere geçiş aynı zamanda mülkiyetin, üretimin ve sınıfların niteliğinin değişmesiyle karakterize edilirse, ulus da bu değişim ve dönüşümlere koşut olarak oluşur. Buradan, dinin, tarihatın, cemaatin ve özellikle de etnik toplulukların, dinsel ya da etnik kimlikleriyle ulusu oluşturduğu anlamını çıkarmak olanaklı olabilir mi? Ulus, dinsel ve etnik kimliklerin üstünde, bu kimliklerden farklı bir birimdir. Ulusları birbirinden ayıran tek özellik, dillerin farklılığıdır, ama bu, her farklı dilin ayrılma, ayrı ulus olmasının nedeni olamaz. Etnik topluluklar arasından birinin, ulusun oluşumunda, geçmişten gelen tarihsel kazanımları dolayı-

sıyla, belirleyici rol oynamış olması, bu öncü rol oynayan etnik topluluğa, ulus içinde, öteki etnik toplulukları ezme, baskılama hakkı vermez, veremez. Bizim sorumuz budur. İnsan hakları olarak konumuz bu ayrımcılıktır, etnik baskıdır.

Ama emperyalist saldırının hedefinde ya da kendi eğilimleri doğrultusunda, yani dışarıdan ve içerden, ulusu, etnik ya da dinsel topluluklara bölmek söz konusu olduğunda, ulusun oluşumunda öncü rol oynamış olan etnik kimliğin (diyelim Türk kimliğinin), öteki kimliklerden çok, ulusun bölünmesini, emperyalizme, dinsel gericiliğe yem olmasını önlemek gibi daha büyük bir sorumluluk üstlenmesi doğası gereğidir. Ama etnik ayrımcılığı önlemek için etnik baskıya yönelindiği zaman, burada demokrasiden değil, faşizmden söz etmek doğru olur. Türkiye'de geçmişten günümüze var olan ayrılma yanlılarının, demokratik olmayan yöntemlerle baskılanarak, bu ayrımcılığı tetiklemiş oldukları göz ardı edilmemek gerekir. Sorun ayrılma değil, demokratikleşme sorunudur, siyasal açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da tam eşitlik ve özgürlük sorunudur. Özgürlüklerin, ayrılma özgürlüğü olarak kullanılması, bir oyunda hile yapmaya benzer. Demokratikleşmenin anahtarı, etnisite ya da dinsellikte değil, sınıfların kendisindedir. Ve demokratikleşmeyi sağlayacak sınıflar, demokratik toplumun sınıflarıdır, bu da, günümüzde, emekçi sınıf ve katmanların birli-

Sınıfsal niteliklerin, etnik ve dinsel özelliklerin arkasında kaldığı, emekçilerin geleneksel yapılanmalarına göre yeniden bölündüğü, tarikat ve cemaatlerin emekçileri birbirleriyle karşı karşıya getirdiği bir çözülme, ulusu içten içe dağıtır, emperyalizmin ülkeyi bölünmüş bir ülke gibi siyasal anlamda da güdülemesine olanak sağlar.

ğiyle sağlanabilir. Emekçi sınıf ve katmanları, etnik ve dinsel konumlarına göre bölerek demokratikleşilemeyeceği gibi, modern anlamda sınıfsallaşmamış aşiret yapılanmasına yargılı emekçilerin işi de değildir demokratikleşme.

Sınıfların (burjuva toplumun modern sınıflarının) siyasallaşmasıyla, ideolojik anlamda sınıf siyasetiyle gerçekleşir demokratikleşme. Etnik siyasallaşma, etnik özelliklere ve gruplara göre ulusu bölme, aşiretleri egemen duruma getirme; dinsel siyasallaşma, tarikatların siyasal yaşama egemen olması, yani ülema ve şeyhler tarafından yönetilme, bunlar çağdışı, gerici, ilkel siyasalardır.

Bunu, ulusların geleceklerini belirleme hakkının yadsınması olarak nitelemek doğru değil. Etnik toplulukları ve aşiret birliklerini ulus olarak nitelemek ne denli yanlışsa, etnik ayrımcılığı, ulusların geleceklerini belirleme hakkı olarak nitelemek de o denli yanlıştır, çağ karşıtıdır. PKK bunun dışında değil.

(Kaynak: Türkiye 2009, Onur Yay., 2009.)

"İNSAN HAKLARI" ULUSLAŞMANIN KAZANIMIDIR

Böyle bir dünyada insan hakları nerede? Sanırım İsa Mesih gibi göğe çıktı. Küresel egemenlik stratejisinin içini dolduruyor. Abu Garip'te, Guantanamo'da, işkencecileri okyanusta yüzer gemilerde, insan, hakları için yok ediliyor. Eskilerin deyişyle,

"darısı", bizim üstümüze yağıyor. Dolar ve Avro, insanı yemek için İslamı, İslamı yemek için birbirini yiyor.

Şu da var ki, insan hakları, gökten zembille inmedi yeryüzüne. Uluslaşma sürecinde ve ulus olarak tanıdı insanı, haklarını. Ulus-devletlerin birleşmiş sözleşmelerinde evrenselleşti. Ama evrenselleşti mi?

Dün işkencenin, hücrenin, darağacının üstünde dolaşan hayalet, bugün bir yanıyla Ergenekon'da dolaşiyor. Dün yargının elinde tuttuğu kılıç, bugün yargıcın göğsüne saplanmış kanyor.

Dün yeşil kuşakla, ılımlı İslamla yelkenleri şişirenler, bugün Yeni Dünya Düzeni, Üçüncü Amerikan İmparatorluğu cangılında kan döküyor.

Dün Çekiç Güç bugün Kandil, dün Sevr bugün soykırım. Avrasya'dan Büyük Ortadoğu Projesine ve tezkeresiz tezkereye programlanmış Türkiye paftasında, "insan hakları" biçiliyor.

Biz de Ezop gibi "Deniz Feneri"ni yakmış, kandilde mum, türbede insan arıyoruz ve üstüne üstlük soruyoruz: "İnsan hakları nerede?" diye.

(Kaynak: Türkiye 2009, Onur Yay., 2009.)

KEMALİST DEVRİMİN VE KARŞI-DEVİRİMİN KARAKTERİ

Bir karşı-devrim süreci yaşıyoruz -bu, doğru. Ama farklı boyutta bir işgal süreci

Emekçi sınıf ve katmanları, etnik ve dinsel konumlarına göre bölerek demokratikleşilemeyeceği gibi, modern anlamda sınıfsallaşmamış aşiret yapılanmasına yargılı emekçilerin işi de değildir demokratikleşme. Bunu, ulusların geleceklerini belirleme hakkının yadsınması olarak nitelemek doğru değil. Etnik toplulukları ve aşiret birliklerini ulus olarak nitelemek ne denli yanlışsa, etnik ayrımcılığı, ulusların geleceklerini belirleme hakkı olarak nitelemek de o denli yanlıştır, çağ karşıtıdır.

de yaşıyoruz. Toprak olarak, su olarak, yeraltı ve yerüstü varlıklar olarak, sanayi ve ticaret olarak, sermaye olarak, kısacası ülke ve ulus olarak kendini satan negatif bir işgal süreci bu. Şu da var: "Karşı-devrim" sürecini, "feodalizmin intikamı" olarak sınırlamak, karşı-devrimi teokrasiden soyutlamak, teokrasiyi, laik-demokratik sistemi vurmak için silah olarak kullanan küresel sermayeyi gözardı etmek gibi tehlikeleri de içerir.

Burada "feodalizm", klasik anlamda, tarikat ve cemaatlerin temsil ettiği ve her şeyden önce de siyasal yaşama kumanda etmeye çalışan bir feodalizmdir. ikincisi, tarikat ve cemaatleri, siyasal yaşamı belirlemeye yönelten, özünde din değil, uluslararası sermayeye kumanda eden emperyalist sistemdir. Emperyalist sistem, Türkiye odağında Avrasya'ya ve Ortadoğu'ya egemen olmak için, ön aşamada Türkiye'yi, bir üs, atlama tahası, ileri karakol

Kemalist devrim, teokratik ve feodal sınıf ve katmanlar ile ulusal ve demokratik sınıf ve katmanlar arası bir savaşı sınırlı değildir; ağırlıklı olarak ülkeyi dört bir yandan işgal eden düşmana karşı kazanılan Kurtuluş Savaşıyla simgelenir.

Kurtuluş Savaşı'nın ordusu, ulus olma, uluslaşma ve ulus temelinde bağımsızlaşma ve bütünleşme bilinciyle, din-dışı, yani laik kimlikli komutanların önderliğinde bir ordudur.

olarak, etnik ve dinsel ayrışmaya zorlamakta, ulus üzerinde var olduğu toprağıyla tarihe "uğurlanmak" için, din bütün alanlarda kullanılmaya çalışılmaktadır. Bu din, İslam dinidir. Kullananlar, İslamı, emperyalist sistemin ayaklarına seren İslamcılar, Museviler ve Hristiyanlardır. Ama hiçbir dinsel kimlikleriyle görünmezler.

Kemalist devrimi, benim, "küçük-burjuva demokratik devrim" olarak nitelemem yanlış değil. Kemalist devrim, ulus içinde, teokratik ve feodal sınıf ve katmanlar ile ulusal ve demokratik sınıf ve katmanlar arası bir savaşı sınırlı değildir; ağırlıklı olarak ülkeyi dört bir yandan işgal eden düşmana karşı kazanılan Kurtuluş Savaşıyla simgelenir. Bu nedenle, ilkin, "ulusal demokratik" bir devrimdir. Kemalist devrimin kaidesinde, ulusun, ulus olarak kurtarılmaya savaşı vardır. Ulusallığın sınıfsal belirleyici ögesi "burjuvazi" değil, yaşam düzeyleri ve yaşam biçimleri bakımından olduğu kadar, var olmalarını ve geleceklerini korumaları ve kurtulmaları açısından bütün varlıklarını ortaya koyan ve harekete geçiren küçük-burjuva aydınlar, yani asker ve sivil kadro, esnaf, zanaatçı ve köylüler, yani küçük-burjuva sınıf ve katmanlardır.

Unutulmasın ki, Kurtuluş Savaşı, kolları ve bacakları kesilmiş İmparatorluğun ana gövdesini, dışardan sömürge olarak, içerden etnik kimliklerine göre parsel-lenerek paylaşmakta olan anayurdu, işgalden ve paylaşılmaktan kurtarma savaşıdır. İmparatorluğu kurtarma, yeniden onarma ve diriltme savaşı değil. Bu, şu ba-

kımdan önemlidir ki, devrime götüren savaş, Sarayı doğrudan hedefine almamıştır. Saray, devrimin hedefine, dolaylı olarak girmiştir. Savaş, ulusal savaştır, İmparatorluğun saray olarak İstanbul'da korunması karşılığı, ulusal savaşın önünün "şeriat" adına kesilmek istenmesi bizi yanıltmamalıdır.

Şu bir gerçek ki, Türkiye Cumhuriyeti, İmparatorluğun, yalnızca "feodal" niteliğini dışlayan değil, dinsel-feodal kurum olan "teokratik" niteliğini de dışlayan bir siyasal yapıdır. Savaşı başarmanın sırrını, gene İmparatorluğun "askeri" yapılanmasından kaynaklanan, merkezi olarak silahlı örgütlenme geleneğine sahip olmasında aramak gerekir. Ama bu, ne timar sisteminde kaynaklanan sipahi ve reayadan oluşan feodal niteliğiyle bir ordudur, ne de teokratik niteliğinden kaynaklanan dinsel (İslami) bir ordu, yani cihad ordusudur. Ulus olma, uluslaşma ve ulus temelinde bağımsızlaşma ve bütünleşme bilinciyle, din-dışı, yani laik kimlikli komutanların önderliğinde bir ordudur. Said-i Nursi'nin saptırmak istediği gibi, İslamı kurtarmak için savaşmamış, halkın çoğunluğu İslam olan ulusu, tutsak olmak ve yok olmaktan kurtarmak için savaşmıştır.

Şu da eklenmeli ki, Anadolu köylüsü, Müslüman halk, asker olarak Balkanlar'da, Yemen'de, Kafkaslar'da tüketilirken, Müslüman olmayan ve bu nedenle askere alınmayan Ermeniler, Rumlar, Museviler, hem yaşamda kalmış, hem kendi alanlarında okumuş ve hem de zanaat, ticaret ve tefe-

cilikle servetlerine servet katmış, Galata Sarrafları olarak Saraya faizle borç vermiş, İstanbul'da olanlar vergi ödememiş, İmparatorluğun ekonomisi çökertmekte ön sırada rol oynamışlardır.

Marx, Nuh Nebi'den kalma sermayeler arasında saydığı tefeci sermayesinin birbirine karşı iki özelliğini açıklarken, tefeci faiziyle biriken para-servetin sanayi sermayesine dönüşmesinin olumlu etkisine karşı, içinden beslediği kurumları ve toplumsal yapıyı güçsüz düşüren, yozlaştırıp zayıflatan tefeciliği birbirinden ayırır. Rum, Ermeni ve Yahudilerin oluşturduğu Galata Sarrafları, biriken para-serveti üretime, yani sınaî üretime yatırmak yerine, devleti, devlet bürokrasisini ve toplumu içinden tüketip çürütmenin aracı ve aleti yapmışlardır. Bunlar, bir sanayi burjuvazisi olarak değil, sistemi çürüten tefeci bankerler olarak tarihteki yerlerini almışlardır.

Galata Sarraflarından bir "burjuva" katman oluşmuş olsa da, tarihsel gerçekler açısından değerlendirsek, bunlar, burjuva sistemin öncüleri, burjuva sistemin burjuvaları değil, feodal sistemi, "faiz" yoluyla sömüren ve bu nedenle de üzerine kene gibi yapıştıkları feodal devlet hazinesini

Kemalist devrimin kaidesinde, ulusun, ulus olarak kurtarılmaya savaşı vardır. Ulusallığın sınıfsal belirleyici ögesi "burjuvazi" değil, yaşam düzeyleri ve yaşam biçimleri bakımından olduğu kadar, var olmalarını ve geleceklerini korumaları ve kurtulmaları açısından bütün varlıklarını ortaya koyan ve harekete geçiren küçük-burjuva aydınlar, yani asker ve sivil kadro, esnaf, zanaatçı ve köylüler, yani küçük-burjuva sınıf ve katmanlardır.

Devrim devrimdir.

Devrimci devrimcidir.

Ulusal demokratik devrim, kuşku yok ki, sosyalist devrim değildir. Ama birbirlerinin yadsınması da değildir.

Denebilirse, demokratik devrim sosyalist devrimin anası, sosyalist devrim demokratik devrimin çocuğudur.

Unutulmasın ki, emperyalist sisteme bağlı ve bağımlı bir ulus/ülke, sosyalist devrimin önünü ve yolunu açamaz.

emerek sistemi yozlaştıran tefecilerdi. Tefecilik kurumlaşmış ve "banker" adını almıştı, üretimden yalıtık bir kurumlaşmaydı, üretime dönük olmadı. Dolaylı da olsa üretime girmeyen ve "faiz" olarak emilen "değer", kapitalist üretimde üretilmemişti. Bu olanağı, özelliği, ayrıcalığı, Galata Sarrafları olarak, etnik ve inanç farklılığı nedeniyle askerlikten olduğu gibi vergiden de bağışık sayılmalarıyla edinmişti, bu nedenle de, "ulusal" amaçlarla, ulusal bağımsızlık için savaşan, ulusal bir savaşa katılan katmanlar değillerdi, olmadılar da. Müslüman ve Müslüman-olmayan yapımevi düzeyindeki sanayilerin sahibi "orta burjuva" denebilecek kesim, ülke ekonomisini belirleyecek olan nitelik ve büyüklükte değildi ve dolayısıyla, ulusal savaşın sınıfsal yapısında ağırlıklı bir yer almaları söz konusu olmazdı.

Bu nedenle, ulusal savaş, kır ve kent küçük-burjuvazisinin ve onun çıkarlarıyla kaynaşan siyasal, ideolojik ve askersel temsilcilerin, yani asker ve sivil aydın bürokrasisinin, kendi toprağıyla ve yaşam koşullarıyla özleştirdiği yurdunu kurtarma, kendi özgürlüğüyle özdeşleşen ulusal bağımsızlığını kazanma, bir bütün olarak, ulusal kurtuluşun utkusunu çerçeveleyen Türkiye Büyük Millet Meclisinde ve onun lider kadrosunda somutlaşır.

"İmparator", askeri-merkezi-feodal-teokratik devletin sosyal başıdır. İmparatorluğun yenilgisinin değil, yok edilisinin belgesini imzalatırların tutsağı olarak, teokratik gücü ve halife kimliğiyle, Sarayı, "yapı" olarak kurtarma karşılığında, "fetva"larla, ulusal savaş engellenmeye, sırtından hançerlenmeye çalışılır. Ülke, dış düşmanla iç düşman, dış düşmanlarla iç düşmanlar arasında, varolma savaşı vermektedir. Ana hedef, yurdu içinden ve dışından kuşatan düşmanlardır. "Dini kurtarmak" kisvesi altında hilafeti ve halifeyi kurtarmaya çalışanlar, ikincil hedeflerdir.

Tabloya böyle bakıldığında, Mustafa Kemal'in adıyla özdeşleştirilen "Kemalizm", "Kemalist" terimi, Kurtuluş Savaşıyla, bir başka deyişle, 19 Mayıs 1919'da Samsun'dan başlayan ve 19 Ekim 1923'te Ankara'da "Türkiye Cumhuriyeti"ne dönüşecek olan Kongreler dönemi, Heyeti Temsilîye dönemi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi dönemini simgeler. 29 Ekim 1923'te başlayacak olan "Modern Türkiye"nin kurulması, iç devrimler dönemi, Kemal Atatürk'ten türetecek olan "Atatürkçülük" terimiyle açıklanabilir.

Birinci dönem ile ikinci dönem, biri ulusal devrim, ikincisi demokratik devrim olarak nitelenmek gerekir. Ben, ikisini birbirinden ayırmanın, anneyi çocuğundan ve çocuğu babasından ayırmak gibi devrimlerin doğasına aykırı olduğunu düşünürüm. Dolayısıyla, tartışmasız, ilî devrimi birlikte "ulusal demokratik devrim" olarak tanımlamanın doğru olacağı kanısındayım.

Şu da eklenmeli: Devrim devrimdir. Devrimci devrimcidir. Ulusal demokratik devrim, kuşku yok ki, sosyalist devrim değildir. Ama birbirlerinin yadsınması da değildir. Denebilirse, demokratik devrim sosyalist devrimin anası, sosyalist devrim demokratik devrimin çocuğudur. Unutulmasın ki, emperyalist sisteme bağlı ve bağımlı bir ulus/ülke, sosyalist devrimin önünü ve yolunu açamaz.

Bugün, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen ulusal devrim ve demokratik devrim, hem ulusal kimliği açısından, hem de laik ve demokratik niteliğiyle yara alıyor. Bir gemiye benzetilirse, kaptan köşkünde Bay Beyaz Saray, dümen NATO, güvertede Pentagon, salonunda IMF, serviste CIA ve gemi, toprağından, suyundan, sanayisinden, bankasından, sermayesinden, emeğinden su alıyor ve karanlıkta bilinen kara deliğe doğru akıyor.

(Kaynak: Türkiye 2009, Onur Yay., 2009.)

EMPERYALİZMİN, GERİCİLİĞİN VE ETNİK AYRILIKÇILIĞIN BULUŞTUĞU YER: CUMHURİYET VE ULUS-DEVLET DÜŞMANLIĞI

Roma'da gazeteci Chris Kutsche-
ra'nın, "Savaşma politik olarak mı devam edeceksiniz, silahlı savaşı sürdüreceksiniz?" sorusuna, Öcalan, Avrupa'nın, "Türkiye'ye savaşı durdurun, politik çözüm bu-

Öcalan'a göre, "Sevri Lozan'a bin kere değer'dir; 'Sevri'de halkların kimlik hakları, Lozan'da faşizm' bulunmaktadır!"

Öcalan henüz 1990'larda, tıpkı bugünkü "Yeni Osmanlılar" gibi, "Osmanlı sultanları olsa, Türkiye'de cumhuriyetten daha iyi bir rejim sürdürebileceğini" öne sürmektedir.

lunl" demesi gerektiği yanıtını vermişti. "Politik çözüm" ise, Lozan'ın Kürtler açısından revizyonu ile ifade edilmişti. Şöyle diyecekti: "Avrupa'nın Lozan Andlaşmasında (1923) sorumluluğu vardır. Kürtlere bu andlaşmanın revizyonunu borçludur. Bu andlaşmayla dört halk haritadan silinmiştir. Grekler, Ermeniler, Asurlar ve şimdi Kürtleri silmek istiyorlar." (*The Middle East*, April 1999, s. 10)

Batının Kürtlere borçlu olduğu "Lozan'ın revizyonu" ise, Sevr Andlaşmasında yer alan "Kürdistan"dır. Öcalan, "Sevr'in Lozan'a bin kere değer" olduğunu, "Sevr'de halkların kimlik hakları, Lozan'da faşizm" bulunduğunu, "ikide bir Sevr'i karalamanın bu halkların kimliğine saygısızlık olduğunu" yineliyor (*Ülkede Gündem*, 27 Ağustos 1997). Hollanda'ya gitmek amacıyla beklediği Roma'da siyasi çözüm bulması için, Batının Türkiye'yi sıkıştırmasını istiyordu.

Rus gazeteci Vadim'le görüşmesinde, Öcalan, "Ekim Devriminden önce Rusya ordularının Kürdistan'a kadar geldiğini, hatta Dersim, Bitlis, Ermenistan'a kadar gittiklerini, Rusya çekilmesiydi, Ermenilerin ve Kürtlerin devlet olacağını" söyleyecek ve Rus orduları, Brest-Litovsk Andlaşmasıyla, 1878 (93) Harbi sınırlarına çekildiği için Lenin ve Stalin'i eleştirecekti.

Oysa Ermenistan'a ve Kürdistan'a kadar giden Çarlık orduları, Ermenistan'ı ve Kürdistan'ı devlet yapmak için değil, kendileri için işgal etmişlerdi, kuzeyde Ermenilere, güneyde Nasturi ve Keldanilere, yani Hristiyan topluluklara dayalı, Müslümanların, dolayısıyla Müslüman olan Kürtlerin lasfiye edildiği, Çarlık Rusyası toprağı olacaktı. Lozan'ın revizyonundan Kürtlerin kazanacağı Şırnak ile Hakkari'nin yarısıydı,

Sevr Andlaşması yürürlüğe konmuş olsaydı, Kürtlerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin özgür ve eşit yurttaşları olarak sahip olduğu topraklarından kovulmuş ya da Büyük Ermenistan'ın ve Kilikya'ya oturmuş olan Fransızların vergilendirdiği alt-kastları olacağı açıktı.

Şu da belirtmeli: Sevr haritasını hazırlayan Batı, Kürtlere bir devlet kazandırmak için değil, Türkiye Cumhuriyeti adını alacak olan ulus-devleti kurdurmak için haritaya bir de Kürdistan eklemiş, ve onu öyle ikiye bölmüştü ki, değil devlet olmak, hindi çiftliği bile olamazdı. Bunun için olsa gerek ki, Öcalan, Rus gazeteciye, "Rus orduları gitmeseydi Ermenistan da, Kürdistan da kurulmuş olacaktı" dediği yerde, "TC'nin (yani Türkiye Cumhuriyeti'nin) çöküşünün", PKK'nın "Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesine bağlı olduğunu" söyleyecekti.

TC'nin çöküşünü, Öcalan, doğal ki, Ermenistan ile Kürdistan'ın kuruluşuna endekslemişti. Kürdistan'ın kurulması için Türkiye Cumhuriyeti'nin çökertilmesi, "egemen Türklüğün" Anadolu'dan sökülüp atılması, ayrılıkçı Kürtlerin coşkuyla dillendirdikleri konulardı. "Çağımızın Bizansı TC'yi Anadolu'dan sökmek", "Kemalizmi parçalamak ve bu coğrafyadan süpürmek", "Türk ordusunun merkezi yapısını", dolayısıyla "Türk devletinin merkezini dağıtmak" (*Sosyalist Alternatif*, Ağustos 1995) isteğiyle yanıp tutuşmaları, Kürtlerin Türkiye'den ayrılmak, ayrı devlet kurmak isteğiyle sınırlı olmamak gerekirdi.

PKK'nın yayın organı *Serxwebun*'un Kasım 1990 tarihli sayısında yayınlanan "TC'nin 67. Yıl Gerçeği" yazısında, Öcalan, 1920'lerde kurulan Cumhuriyetin tepeden inme olduğunu, bir gecede kurulduğunu, çirkin, kaba ve ağır sözlerle ve eleştirel bir

söylemle dile getirirken, PKK'nın, "Kürdistan'da bir halk cumhuriyeti" kurmayı amaçladığını da bu arada açıklıyordu. Okuyalım Öcalan'ı: "M. Kemal bir gün açıklıyor, ertesi gün ise yirmi bir pare top atışı ile cumhuriyet ilan ediliyor. Biz Kürdistan'da kurulacak sisteme şimdiden halk cumhuriyeti diyorsak, bunun partisini, programını oluşturduğumuz içindir. Savaşını çok yoğun biçimde, çok uzun süredir verdiğimiz içindir. Halen de çok uzağımsadadır diyoruz. Bunlar ise bir günde ilan ediyorlar. Sahtekârlığa bakın. Böylesine büyük bir ülke içinde, bir kişinin bir günde cumhuriyeti ilan etmesi, üçkağıtlılık değildir de nedir? Hani partisi, hani ilkeleri?" (Abdullah Öcalan, *12 Eylül Faşizmi ve PKK Direnişi*, Yurt Yayınları, Kasım 1992, s.497)

Kimi okurların pes dediğini duyar gibiyim, ama benim pes etmeye niyetim yok, üstelik Erdoğan'ı keyiflendirmek gibi bir keyfi de kaçırmak istemem. Şöyle:

"M. Kemal'in Anadolu'daki gücünü nereden aldığı sorusunu Öcalan, kendisi yanıtlıyor: "Ayrılırken Vahdettin'in yanına gidiyor. (...) İşte yetkiyi, daha sonradan kovduğu Vahdettin'den alıyor. Yani güç kaynağı Vahdettin'dir; partisi Vahdettin'in partisi'dir; ve kendisi de Vahdettin'in paşasıdır. Korkunç ikiye bölünmüşlüğü etmiştir." (s. 497) "Anti-sosyalist ve anti-islamcıdır." "Adam insanlığa dayanmıyor; tarihe düşman; insanlığa düşman; dine düşmandır." (s.499) Bir zamanlar Özal'dan işittiğimiz, şimdilerde "Son Osmanlı'nın ve "Osmanlıların" söylediği gibi, "Evet Osmanlı sultanları olsaydı, bugün Türkiye'de cumhuriyetten daha iyi bir rejim rahatlıkla sürdürebilirdi. Belki de Türkiye daha çok gelişebilirdi." (s.498)

Sevr haritasını hazırlayan Batı, Kürtlere bir devlet kazandırmak için değil, Türkiye Cumhuriyeti adını alacak olan ulus-devleti kurdurmak için haritaya bir de Kürdistan eklemiş, ve onu öyle ikiye bölmüştü ki, değil devlet olmak, hindi çiftliği bile olamazdı.

Öcalan böyle diyordu ama, bir şeyi, küçük bir ayrıntıyı unutmuş görünüyordu. Öyle ya, hangi "Türkiye'de", ve hangi "Türkiye" olacaktı daha özgür ve daha çok gelişecek olan? Türkiye olacak mıydı ki?

(Kaynak: Türkiye'ye Kefen Bıçenler, Onur Yay., 2010.)

MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİMİN GÜNCELİĞİ

1961 Anayasasının sola kazandırdığı özgürlük, demokratikleşme savaşını sınıfsal temele ve özellikle de emekçi sınıf ve katmanlara dayandırması açısından önem taşır.

Ne var ki, 12 Eylül (1980) öncesi ve sonrası, "sınıf-parti"lerin yerini, giderek, etnik, dinsel, mezhepsel partiler, tarikat ve cemaat partileri almaya başlayacak ya da siyasal partiler, etnik, dinsel, mezhepsel kuşatma içerisinde kalacaktır.

Sovyetler Birliği dağıtıldı. İlk olarak Atatürkçü laikliğin eskidiğini söylediler. Yalnızca Müslüman olmayanların değil, Müslüman olan ama etnik açıdan Türk olmayanların da "azınlık" sayılması gerektiği ileri sürüldü. Pantürkizm ve panislamizmi dışlayan politikanın aşılması dayatıldı. ABD'nin Adriyatik'ten Basra Körfezi'ne, Orta Asya'ya değin Müslüman ulusların resmi olmayan birliğinin liderliğini üstlendiği, bu süreçte dile getirilecekti. Biz değil, CIA analistleri, Türkiye'nin 21. yüzyıl jeopolitiğini belirliyordu. Türkiye'yi etnik, dinsel, mezhepsel, olmazsa bölgesel federasyonlara ayırma planını, Avrasya projesi izledi: 225 milyonluk Büyük Türk Konfederasyonu. Ardından Tayyip'in "Diyarbakır'ı merkezi yapacağını" söylediği Büyük Ortadoğu Projesi. Bu projeler, aynı dönemlerde siyasal partilere yansdı, parlamentonun sınıfsal dokusu, etnik, dinsel, mezhepsel özelliklere ve ABD'nin perspektiflerine göre belirlendi ve yapılaştı.

Bununla kalınmadı, ülke, suyundan toprağına hemen her şeyiyle satılığa çıkarıldı. Babalarının malı gibi sattıklarını söylediler. Halk, paranın dini imanı olmaz der, Başbakanları, ilkin sermayenin dini, mezhebi, ırkı olmaz diyecek; ulusu, dinle, mezheple, ırk topluluğuyla karıştıracak; birkaç gün sonra, yanlışını, küresel bir yanlışla taçlandırarak, "Türkiye'de sermaye ayrımı

"Tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye" sloganında açıklanan "Milli Demokratik Devrim" anlayışı, devrim aşamasıdır.

kalmadı" diyecek ve ekleyecekti: "yerli ile yabancı sermaye ayrımı kalmadı." (Cumhuriyet, 28 Ocak 2006)

Ama, ne limanlarımızın, ne topraklarımızın, ne sularımızın, ne fabrikalarımızın, ne tarihimizin ve ne de siyasal, ekonomik ve kültürel değerlerimizin, uluslararası sermayeye peşkeş çekilmesi, sonradan görme günümüz "devrimci"sini pek ırgalamadı ve ırgalamıyor.

Kısacası, bağımsızlık sorunu, devrimci demokratikleşmeyle kenetlenmiş bir sorun olarak, "günümüzün en acil sorunu" olarak,

Postmodern-devrimcilerin geminin bordasın atıverdiği "Tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye" sloganı, bugün de, emperyalist gericiliğe karşı, uluslararası sermayenin kölesel egemenliğine karşı, küresel faşizme karşı, emekçi sınıf ve katmanların bağımsızlaşma ve özgürleşme savaşımının sloganı olarak bizi uyarıyor ve uyandırıyor.

gündemimize olanca ağırlığıyla oturmuş bulunuyor.

Mihri Belli'nin 90. yaşgünü konuşmamda şöyle yazmıştım:

Mihri Belli'yi yaşamdan sonra yaşatacak mıyız?

Benim yaşatacağım Mihri Belli, devrimci gençliğin coşkuyla kucakladığı, "Tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye" sloganında açıklanan "Milli Demokratik Devrim" anlayışı, devrim aşamasıdır.

Yeni-devrimcilerin, daha doğru bir terimleyle postmodern-devrimcilerin "geminin bordasın atıverdiği" bu slogan, bugün de, emperyalist gericiliğe karşı, uluslararası sermayenin kölesel egemenliğine karşı, küresel faşizme karşı, emekçi sınıf ve katmanların bağımsızlaşma ve özgürleşme savaşımının sloganı olarak bizi uyandırıyor ve uyandırıyor.

Çünkü bu slogan, devrimci devrim içinde yoğrulmuş, pişmiş, devrimci devrimi zenginleştirmiş ve güçlendirmiş olanların sloganıdır. Unutulmasın ki, onlar, pratik içinde, yanlışlarında doğruları buldular, doğrularında yanlışları kavradılar.

Türkiye emekçileri, devrimcileri, bağımsızlaşmanın anahtarını olduğu kadar, birleşme ve bütünleşmenin şifresini bu sloganda bulmuşlardı ve inanıyorum ki, bugün bu sloganda bağımsızlaşmanın ve devrimci demokratikleşmenin şifresini yeni kuşaklar yeniden bulmakta daha çok zaman yitirmeyeceklerdir.

Çünkü bu slogan, doğru bir durum değerlendirmesinin, doğru bir duruşun, doğru bir yürüyüşün sloganıdır.

Bu savaşımında, ip altında canları alınmış olanlar, son sözleriyle bu slogana can verdiler, canlarını verdiler. Bu sözler, onları izleyenlerin ilk sözleri oldu. Onları unutmayalım, hiç unutmayalım.

Devrimci demokratikleşme yolunda, "Tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye" sloganında somutlaşan ulusun bağımsızlığı ve emeğin özgürlüğü parantezini yarım yüzyıl önce Mihri Belli açmıştı. Bağımsızlaşana değin, insanlığın özgürleşme eşliğini aşacağı, birbiriyle el ele tutuşacağı günlere değin, bu parantezi kapatmayacağız, kapatırmayacağız...

(Kaynak: 12 Eylülün Büyük Babaları, Onur Yay., 2011.)

Avrupa ne zaman "Batı" oldu?

İki Avrupa var. İki Batı bulunuyor. Birisi, Hümanizmanın, Reformun, Rönesansın, Aydınlanmanın Avrupası; Devrimlerin, Cumhuriyetin, sanayileşmenin, bilimlerin, milli devletlerin, sosyalizmin Batısı. İkincisi, Orta Çağ karanlığının, Engizisyonun, *Reconquista*'nın, cadı avlarının, Haçlı Seferleri'nin, Yahudi pogromlarının, sömürgeciliğin Avrupası; emperyalizmin, ırkçılığın, saldırganlığın, önlenemez savaşların Batısı. Acaba hangisini istemeliyiz? Hangi Batı'yı?

Avrupalılar ve Doğu

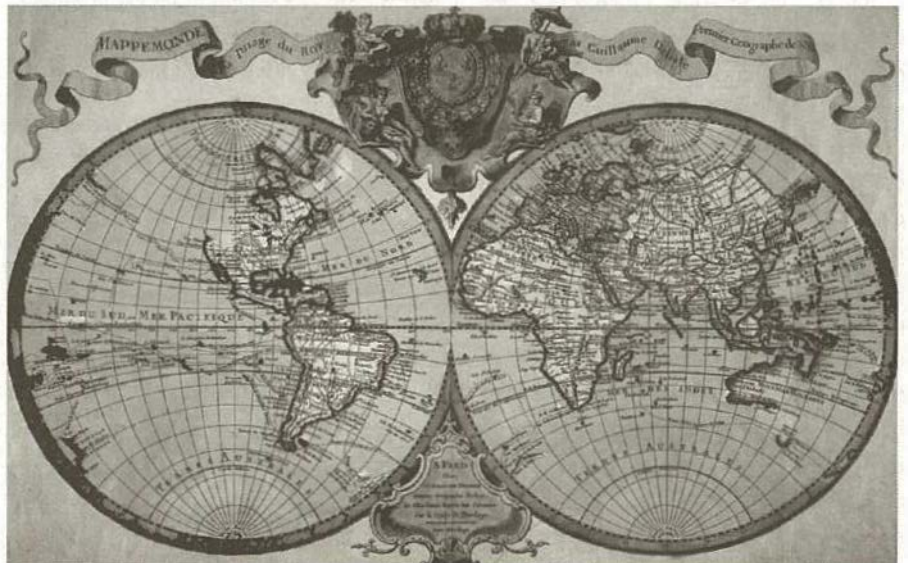
*"Doğu doğudur, Batı da batı,
ikisi asla karşılaşmayacak"*

R.KIPLING(1)

Doğu derken, Hind'de, Çin'de, Basra'da ve Mısır'da nehir boylarıyla ağızlarında ve Orta Asya'da ortaya çıkan uygarlıkları kastediyoruz. Bunlar neden "Doğu"? Kendileri için "Doğu" değil; kendilerinin batısında olanlar için "Doğu"... İlk tarım devriminin yapıldığı yere göre, yazının ilk bulunduğu yere göre, ilk devletlerin ortaya çıktığı yere göre, paranın ilk kullanıldığı yere göre, İpek Yolu'nun vardığı yere göre "Doğu".

Nasıl "önce söz vardı" denmişse,(2) biz de bir "kitap" sözü gibi başlayalım: Önce "Doğu" vardı. Doğu derken, Hind'de, Çin'de, Basra'da ve Mısır'da nehir boylarıyla ağızlarında

ve Orta Asya'da ortaya çıkan uygarlıkları kastediyoruz. Bunlar neden "Doğu"? Kendileri için "Doğu" değil; kendilerinin batısında olanlar için "Doğu"... İlk tarım devriminin yapıldığı yere göre, yazının ilk bulunduğu yere göre, ilk devletlerin ortaya çıktığı yere göre, paranın ilk kullanıldığı yere göre, İpek Yolu'nun vardığı yere göre "Doğu". Sonradan bu "Doğu", Doğu'nun bulunduğu yerlere göre batıda olanlarca söylence olmuş. Çin, Hind'e göre, Hind, Mezopotamya'ya göre, Mezopotamya, Mısır'a ve Ege'ye göre

Avrupa adını, mitolojik prenses Europea'dan almaktadır.

re, Anadolu, Yunan yarımadasına göre "Doğu" bilinmiş. Hepsi kendi doğusuna özenmiş ve ulaşmak istemiş. Büyük İskender, İran ve Hind'e; İran, Hind'e; Orta Asya, Çin'e yönelmiş.

Çünkü uygarlık Doğu'dan fışkırmış.

Akdeniz-Avrupa coğrafyasına geldiğimizde: Akdeniz bir deniz, kıtaları birbirinden ayıran, Avrupa ile Afrika'nın sınırı olan bir deniz. Ama, aslında bir yol. Ticaret yolu, haberleşme yolu, toplumların ilişki yolu, uygarlıkların yayılma yolu, doğudan batıya doğru gitme yolu. Yenilikleri ileten, zenginlikleri taşıyan bir yol. Unutmayalım, eskiden, en eskiden karadan batıya doğru gitme "yol"u henüz yokken, gemiler Akdeniz'de her yere gidiyordu. Anadolu'dan Mısır'a uzanan çember parçası şeklindeki yaya, sonradan "Bereketli Hilal" demişler. Çünkü verimli tarım yapıyor, ürün fazlası ticareti yaratıyor, bölge hiç olmadığı kadar zenginleşiyormuş. Bereketli Hilal'de bilgi alışverişi sayesinde bilim ortaya çıkmış, gelişme ihtiyaç yarattıkça ve yarattığı için teknoloji gelişmiş, dinlerin evrimleşme çizgisinde en üst noktaya varılmış, devletleşmeler olmuş ve o zamana kadar görülmemiş örgütlenme düzeyleri

ortaya çıkmış, devletler en yüksek boyutlara varmış vb.

Akdeniz'de kendine özgü uygarlık adaları oluşmuş: Fenike, Girit, Etrüsk, Makedonya, İonya, Kartaca vb.

Adını Libya Kralı Adenor'un kızı olan Prenses Europea'dan alan *Europa* sözcüğü, Orta Çağ'da kullanılır oldu ve yerleşti. Bir Yunan tanrısı olan Jüpiter (efsanesinin bir başka versiyonunda tanrıların babası Zeus) bu kızı kaçırıp ırzına geçtiği için neden Avrupalılar kendilerine bu adı verdiler, bilmiyoruz. Belki de Avrupalılar bu adı kendi kıtaları için kullandıkları zaman ne prensesi, ne de Jüpiter'i duymuşlardı. Adı acaba kim verdi?

Akdeniz şeridi dışındaki Avrupa'ya doğru genişlemeye çalışalım. "Sıfır yılı"ndan önce Akdeniz kıyılarından uzakta olan "Avrupalılar", kendi yaşadıkları yerler dışında hiç bir yeri bilmezmiş. Doğu'yu da, Orta Doğu'yu da duymamışlar. Tarihte, İsa'nın doğmasından yüzyıllar sonra bile çoğunluğu Cermen kabilelerinin oluşturduğu bu "Avrupalılar" için "Doğu", yalnızca "Orta" Doğu'ymuş, onun doğusu Avrupalılar için zaten yokmuş. Bildikleri Orta Doğu'yu ise, çok az bilirlermiş.

Tarihyazınında M.Ö. 1500 yılı ve öncesinde "Avrupa-Çin", "Batı-Doğu" ilişkisinde adı geçen "Avrupalılar", en batı olarak bile Yunan yarımadasında yaşayanlardı.(3) Sözü ettiğimiz Avrupalıların ise Çin'in adını da duymuş oldukları söylenemez.

Kendilerinden başka bir şey bilmeyen "Avrupalılar", Avrupa içinde çok yer değiştirdiler, ama Doğu uygarlığının bir Akdeniz devleti olan Roma İmparatorluğu M.Ö. son yüzyılda Avrupa'nın kuzey-batısına doğru yayılana kadar da kendi "uygarlık"larından başka bir uygarlıkla karşılaşmadılar. O zamana kadar başka toplumlardan ve uygarlıktan haberleri yoktu.

Bugün Orta Doğu denilen ve bizim de içinde bulunduğumuz coğrafya ise, esas Doğunun batısıydı (*West of the East*). İsa sonrası Avrupalıların sonradan varlığını öğrendiği Doğu, "Doğu'nun batısı" olan bu Doğu'ydu. "Esas Doğu'nun, Avrupalılarca öğrenilebilmesi daha çok zaman alacaktı.

Varlığı öğrenildikten sonra esas Doğu, Avrupalılara çok uzak olduğundan ve Avrupalılar bu uzaklığı hem teknik, hem de hayal gücü olarak aşamadığından, biraz da olsa bilebildikleri Doğu, yakındaki Doğu'ydu ve bu "Doğu"ya kendilerine yakın olduğu için sonradan "Yakın Doğu" (*Near East/ Naher Osten/ Nahost*) dediler. Orta Doğu'ya Yakın Doğu demeye başladıktan sonra esas Do-

Tarihyazınında M.Ö. 1500 yılı ve öncesinde "Avrupa-Çin", "Batı-Doğu" ilişkisinde adı geçen "Avrupalılar", en batı olarak bile Yunan yarımadasında yaşayanlardı. Sözü ettiğimiz Avrupalıların ise Çin'in adını da duymuş oldukları söylenemez.

ğu'ya da "Uzak Doğu" (*Far East/ Ferner Osten*) diyeceklerdi.

Keltler, Cermenler, Slavlar, Vikingler, Normanlar gibi Avrupalı kavimlerin iki bin yıl öncesine kadar "uygarlıkları" ve devletleri olmadı, Avrupalılar hep kabile örgütlenmesi ve ilişkileri içinde kaldılar. Pagan dinleri olan göçebe ve yarı-göçebe kabileler olarak hep birbirleriyle sa-vaştılar, birbirlerini kırdılar.

Avrupalıların arasında en büyük nüfusu meydana getiren Cermenler, bazıları büyük ve geniş ailelerden (Sippen) ibaret olan kabileler halinde yaşıyorlardı. Tarım yapan göçebe topluluklar durumundaki avcı Cermen kabileleri(4) yazı bilmiyor, para kullanmıyorlardı, kent hayatı yaşamamışlardı. Takvimleri olmadığı gibi takvime ihtiyaçları da yoktu; tarımcı toplum olmadıklarından doğanın düzeninin ve doğa olaylarının tarıma etkisiyle ilgilenmeleri gerekmezdi. Ekin biçmeye başlama, hasadın sonu, bağbozumu, gün dönümü, tohum-ekim zamanı, baharın başlaması, nadas vb.'nin tarihleri ve dönemleri onlar için belirleyici önemde olmadığından kutsal günleri ve bayramları bulunmazdı.

Yunan ve Roma uygarlıkları karşısında Avrupalılar

"İbni Haldun, kuzeyli barbarlardan öğrenilecek hiç bir şey olmadığına inanan Toledo kadısı Said ibn Ahmed'den iki yüz yıl sonra, 'orada neler olup bittiğini Tanrı bilir' demişti. Onlar insanlardan çok hayvanlara benziyorlardı."

E. HOBSBAWM(5)

Bir Orta Doğu uygarlığı olan Yunan uygarlığı(6) kendisinin batısına ve kuzeyine hiç önem vermedi. "Avrupalılar"dan da hep uzak durdu. Bütün çevreyi bilir ve tanırken, kendisinin batısını ve kuzeyini bilmedi, tanımadı, bakmaya bile gerek görmedi. O zamanki bütün dünya ile her

Bir Orta Doğu uygarlığı olan Yunan uygarlığı batısına önem vermemiştir. Grek filozof Posidonius'un Kuzey Avrupa'ya yaptığı gezilerin kitabı ilgi görmeyecek ve hatla kaybolacaktır.

bakımdan ilgilenen ünlü Herodot, Avrupa'dan ilgisini esirgemişti.(7) Grek filozof Posidonius'un Kuzey Avrupa'ya yaptığı gezilerin kitabı, ilgi görmeyeceği bir yana, sonradan kaybolacak ve kimse tarafından okunmamış da olacaktır.

Yunanlar, Doğu'nun ürünlerini ve özelliklerini Uzak Doğu'dan Akdeniz'e

Bir Orta Doğu uygarlığı olan Yunan uygarlığı kendisinin batısına ve kuzeyine hiç önem vermedi. "Avrupalılar"dan da hep uzak durdu. Bütün çevreyi bilir ve tanırken, kendisinin batısını ve kuzeyini bilmedi, tanımadı, bakmaya bile gerek görmedi. O zamanki bütün dünya ile her bakımdan ilgilenen ünlü Herodot, Avrupa'dan ilgisini esirgemişti.

taşırken, ta en uzaktaki Çin'le bile ilişki kurmuş ve alışveriş yapıyorken, yanı başındaki Avrupa'dan ne bir şey aldı, ne de onlara bir şey verdi. Avrupa o kadar bakir, Avrupalılar o kadar geriye ki, Avrupa'yı bilmemek, Avrupalıları tanımamak en doğrusuydu. Değerli, anlamlı ve önemli olan Doğu'ydu. Yunan ticaret güzergâhı Doğu'ya yönelikti ve ticaret kolonilerin hepsi Doğu'ya doğru dizilmişti.

Avrupa, uygarlığını alabilecek durumda değildi.

İtalya'da ortaya çıkan bir kent devleti olan Roma, Yunan uygarlığının mirasını devralarak gelişme gösterdi. M.Ö. 8. yüzyıldan başlayarak ve esas olarak M.Ö. 2. yüzyıldan sonra Akdeniz ticaretini, sonra da bütün Akdeniz'in hâkimiyetini ele geçirdi, büyük bir imparatorluk oldu. Bu Latin uygarlığı Avrupa'yı etkileyen ilk uygarlık olacaktır.

Roma İmparatorluğu, Akdeniz'i tamamen ele geçirdikten sonra Avrupa'da da yayıldı, kuzeye doğru ilerledi, İngiltere adalarına kadar gitti, kendisiyle temas eden ve savaşan Avrupalıların, devlet örgütlenmesiyle, uygarlıkla ve daha ileri kültürel kurumlarla ilk tanışmasını sağladı.(8) Avrupalılar, yüksek örgütlenme düzeyindeki gelişmiş bir devletle karşılaştıklarında onun beklentilerini karşılamadılar, vereceklerini almadılar, uygarlığın gereklerini benimsemediler ve "devletleşerek gelişme" yoluna hemen girmediler. Yağmacılıkta, göçebelikte ve toprağa bağlı olmayan tarımcılıkta kaldılar.

Avrupalılar, "herkesin birbirini tanıdığı toplum"dan çıkmak istemiyorlar, "başkaları"yla bir araya gelmemeye çalışıyorlar, böylece gelişmelere ve kendilerinin gelişmesine direniyorlardı.

Para ilişkilerini, toprak eşya üretmeyi sonradan Roma uygarlığında gördüler. Roma, Avrupalıları barbarlar olarak nitelediriyor, içine almayı doğru görmüyordu. Aslında Romalı olmayan herkes, sınırları dışındaki bütün toplumlar Romalılar için barbardı ama "Avrupalı barbarlar"

Avrupalı barbarlar Roma'da ancak köle ve paralı asker olarak bir işlev gördüler. Roma, emeğe, insana ve askere ihtiyaç duyduğunda "özel izin"lerle kabul ediliyorlardı. "Avrupalılar" bir anlam taşıyorlar, hatta kim oldukları ve nasıl oldukları konusunda merak bile uyandırmıyorlardı.

diğer barbarlardan farklıydı (örneğin, Cermenler, ata binmeyi ve onu binek hayvanı olarak kullanmayı bilmezler ve at eti yerlerdi. Roma çevresinde bunu yapan bir toplum yoktu. Kilise, yüzyıllar sonra, Hristiyanlığı kabul eden Cermen kabilelerin at eti yemesini yasaklamak zorunda kalacaktı. Atın kurban edilmesi ve at eti yenmesi "iğrenç ve menfur bir suç"tu.[9] Çünkü Roma'ya göre at, ulaşımda ve savaşta en önemli ve en değerli olan şeydi. At olmasa geniş imparatorluğa hâkim olunamaz, savaşlar kolay kazanılamazdı). Bu yüzden M.S. 370 veya 375'te Valentinus ve Valens tarafından çıkartılan bir yasaya göre bir Romalının bir Cermenle ya da bir Slavla evlenmesinin (*connubium*) cezası idamdı. Günlük hayatta çok delinmesine rağmen bu yasal engelleme 6. yüzyılda bir Recared adında Cermenin kral olmasına kadar(10) varlığını sürdürecektir.

Avrupalı barbarlar Roma'da ancak köle ve paralı asker(11) olarak bir işlev gördüler. Roma, emeğe, insana ve askere ihtiyaç duyduğunda "özel izin"lerle kabul ediliyorlardı.

"Avrupalılar" bir anlam taşıyorlar, hatta kim oldukları ve nasıl oldukları konusunda merak bile uyandırmıyorlardı. İlk fark eden ve ayrımı yapan "Galya Fatihi" Julius Sezar'a (M.Ö. 100-44) kadar Romalılar, Keltlerle ("Galli"lerle) Cer-

menleri birbirlerinden ayırt edemezlerdi. İmparator Sezar'ın *De Bello Gallico* (Galya Savaşları) adlı kitabı Cermenler hakkında ilk yazılı bilgileri içermektedir. Daha sonra Romalı tarihçi Tacitus (M.S. 55-116), bu halkı anlatacak, tanınmalarının öncüsü olacak ve *Germania*, *Germani*, *Germanus*, *Germanicus* sözcüklerini kullandığından onlar için bu adların yerleşmesini sağlayacaktı.

Eski Yunan ve Roma için olduğu gibi, Orta Doğu'daki hiç bir büyük devletin veya uygarlığın Avrupa'ya özel bir merakından ve bakışından söz edemiyoruz. Keza Uzak Doğu'daki büyük uygarlıklardan da... Anlaşılan Doğu için "Batı'nın fazla bir anlamı yoktur. Avrupa'da oryantalizmin ortaya çıkmaya başladığı zamanlarda bile Doğu'da Batı'ya karşı bir ilgisizlik bulunmaktadır. Yani Doğu'nun oksidentalizmi (garbiyatçılığı) ortaya çıkmamıştır.(12) Geremediği zamanlardan kalan alışkanlıklar, gerektiği zamanlara kadar sürmüş olmalıdır.

Orta Çağ Avrupası'nda Doğu

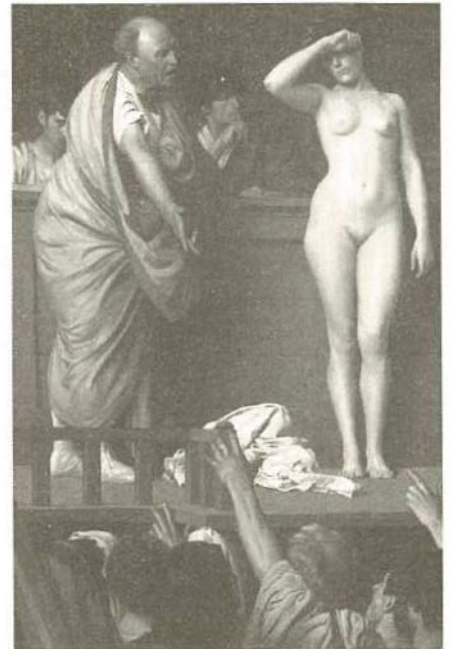
"Batı Avrupa'daki bu çöküş, kısmen barbar istilaları gibi dışsal, kısmen de Hristiyanlığın ve Hristiyan gücünün yükselişinin sonucuydu..."

J. GOODY(13)

Roma İmparatorluğu barbar Cermen kabileler tarafından yıkıldığında, Avrupalıların en kalabalık ve en dinamik toplulukları olan Cermenler, bütün Avrupa'da Roma'ya özenen ve Roma'yı taklit eden devletler ve devletçikler kurdular. Bazıları İspanya'ya, hatta Kuzey Afrika'ya bile geçti. Sonradan Hristiyanlığı benimseyen Cermen krallıklar bütün Avrupa'ya Hristiyanlığı "kılıçla" yaydılar, bütün Avrupa'yı Hristiyan yapmaya ve Avrupa'yı tek-dinli bir hale getirmeye çalıştılar. Avrupa, Hristiyanlığın bütün Avrupa'yı içine alan gericilik ve bağınazlığın çukuru-

na düşmüştü. Avrupa'nın Orta Çağı başlamış, Hristiyanlık Avrupa'daki bütün toplumları cendere içine almıştı. Artık Avrupalılar bilimden, sanattan, eğitimden, hayattan kopmuş, Roma-Latin uygarlığının Avrupa'daki bütün kazançlarını da yok etmişti. Bu, tarihin en büyük kültürel kopukluklarından biriydi. "Uzun bir gerileme" başlamıştı, bu, 10. yüzyılda "dehşet verici bir çöküş"e ulaşacaktı.(14)

Avrupa, yalnız düşünsel olarak değil, hayat düzeyi olarak da gerileme ve sefalet içindeydi. Eğitim yoktu, sağlık hizmeti bulunmuyordu, temizlikten vb. vazgeçilmişti. Yasaklar birbirini kovalıyor, ama her yerde köylü ayaklanmaları oluyordu. Akdeniz dışındaki Avrupa ekonomik olarak en aşağı durumdaydı. Avrupa ve Doğu'nun ekonomik karşılaştırması yapılsa, Doğuyu 100'le ifade ettiğimizde, Avrupa 1 bile değildi. (Doğu o derece zengindi ki, "820'lerde halifenin yıllık geliri", dönemin Hristiyan dünyasının en zengini olan ve gerçekten de zengin olan Doğu Roma'nın "imparatorunun o sıralardaki yıllık gelirinin beş katı kadardı".[15])

"Avrupalı barbarlara" Roma İmparatorluğu'nda da önem verilmiyordu. Avrupalılar, Roma'da, ancak köle ya da paralı asker olabildiler.

İşte bu çağlarda Avrupalıların çoğunluğu için Avrupa dışındaki dünya bilinmezlik âlemiydi. Avrupa dışı dünya konusunda uzaklıktan başka bir kavramsal çağırışım yoktu. Bilinmezlikler, Doğu insanların, toplumlarının ve ülkelerinin her bakımdan başka olduklarının sanılmasına yol açıyordu. Örneğin, Doğulular devdi, yeraltında yaşarlardı, uçarlardı, yemezlerdi, uyumazlardı, çalışmazlardı, tükenmez cinsellikleri vardı vb. Büyük denizlerde gidilemezdi, okyanusların sonu yoktu ve orada büyük canavarlar vardı! Kıyılarından bile olsa Avrupa'nın batısından Afrika sahilleri boyunca güneye doğru hiç gidilmemesi gerekirdi; çünkü deniz uçurum (ufuk boyunca şelale) oluyordu, oraya giden geri dönemezdi!

Oysa Avrupa'nın Orta Çağı'nda Avrupa'ya gelen Doğu (İspanya ve İtalya'ya), Asya'nın en sonuna, en uç noktasına kadar "dünya"yı çok yönüyle tanıyordu. Kurtuba (Endülüs) eğitilmiş büyük coğrafyacı ve gezgin İdrisî (1100-1166), merak edip geldiği Sicilya Adası'nda 1145 yılında yetmiş haritadan oluşan muazzam ve eşsiz bir bilimsel eser hazırlar, Norman kralı Ruggero ya da Roggiero'ya ithaf edildiği için *Kitab-ı Ruccar* ("Roger'in Kitabı") adıyla anılacak olan "kitap"taki haritaların en büyüğü ve önemlisi ki metre çapındaki gümüş levha üzerine çizilmiş "dünya haritası"dır. Haritada Uzak Doğu ve Çin de bulunmaktadır. Dikkat edilecek nokta, Marco Polo'nun Çin gezisi için daha yüzyıldan fazla zaman geçmesi gerekmektedir.(16)

Avrupa'nın Orta Çağı'nda ve ilk bin yıllar boyunca Avrupa'da "dünya" Akdeniz ve çevresinden ibaretti ama Doğu için "dünya" oldukça genişti. Kıta olarak "Amerika" Çinliler tarafından çoktandır keşfedilmişti, Çin'de Avrupa'da yapılan gemilerin (boyları en fazla 40 metre oluyordu) üç-dört katı büyüklükte gemilerin (örneğin 150 metreden fazla boyu olan gemiler) olduğu donanmalar vardı, bu gemiler okyanuslara açılmışlar, Afrika'yı alt ucundan (Ümit Burnu'ndan) dönmüşlerdi, malları Akdeniz'e ulaştırılıyordu vb.

İdrisî'nin 1145'te hazırladığı dünya haritasında, Uzak Doğu ve Çin de bulunmaktadır. Oysa, Marco Polo'nun Çin gezisine daha yüzyılı aşkın süre vardır.

Esas Doğu, kendi batısı önemli ve belirleyici olmadığından kendisi için Doğu değildi. Hind ve Çin oralılar bakımından "Doğu" olmuyordu, kendilerine "Doğulular" demiyorlardı. "Doğululuk bilinci"nin ortaya çıkması için 19. yüzyıl beklenenecekti. 20. yüzyıl ise Doğu'nun "Doğu" olarak ayağa kalkışı olacaktır. Tarih bu sayfasının açılışında öncülük, önderlik, örneklik Türk Kurtuluş Savaşı'nda ve devrimindedir.

Orta Çağ'da Avrupa, yalnız düşünsel olarak değil, hayat düzeyi olarak da gerilik ve sefalet içindeydi. Eğitim yoktu, sağlık hizmeti bulunmuyordu, temizlikten vb. vazgeçilmişti. Yasaklar birbirini kovalıyor, ama her yerde köylü ayaklanmaları oluyordu. Avrupa ve Doğu'nun ekonomik karşılaştırması yapılırsa, Doğuyu 100'le ifade ettiğimizde, Avrupa 1 bile değildi.

Avrupalıların "Batılı" olması

"Avrupa tarihi iki yüz yılın büyük bir bölümünde, 'Batı uygarlığı' mirasıyla sık sık kanştırılmıştır. Gerçekten, 'Batılı' olan her şeyin uygar, uygar olan her şeyin Batılı olduğu izlenimi yaratılmıştır."

N. DAVIES(17)

İslamın Avrupa'nın batısındaki yayılması, Frank devletinin Merovenj döneminde (476-750), sıfatı saray yöneticisi olmakla birlikte Frank Krallığı'nı yöneten Charles Martell'in (688-741) idaresindeki Frank ordularınca 732'deki Tuors ve Poitiers savaşlarıyla durdurulmuştu.

En son 738'de Narbonne, Arap güçleri tarafından ulaşılan son nokta oldu.

Tehdit edilebilir, fethedilebilir, savunulabilir ve kurtarılabilir bir varlık olarak Avrupa kavramının ilk bu savaşlarla ortaya çıktığı, eğer savaşlar başarılı olmasaydı İslam'ın "bütün Batı toplumunu, batıp gitmiş, kökü kurumuş, olduğu yere saplanıp kalmış uygarlıklar arasına" itebileceği,(18) hatta "Hristiyan âlemini yok oluşturan" bu savaşlardaki yengilerin kurtardığı(19) yazılmıştır.

Frankların kurduğu bu Cermen imparatorluğu'nun (*Regnum Francorum*) sonradan Fransa olacak batı bölümü (*Neustria*), İslamiyet'e Batı'daki son çizgi olarak sınır oldu. 734'te Avignon, 743'de Lyon, 759'da Narbonne, Batı Franklar tarafından geri alındı. Aslında, buralara kadar gelenlerin, yerleşik bir düzen kuracak olan ordular değil, uç sınırlarda seferler yapan akıncı gruplar olması, İslam'ın bu bölgede zaten sınırlarına ulaşmış olduğunu gösteriyordu.

İslam'ın 8. yüzyılda fethedilen İspanya'dan atılması amacıyla Frank İmparatoru Şarlman (*Charlemagne*, Latinceyle *Carolus Magnus*, Almancaıyla *Karl der Große*, 742-814) hücumu geçtiyse

Esas Doğu, kendi batısı önemli ve belirleyici olmadığından kendisi için Doğu değildi. Hind ve Çin oralılar bakımından "Doğu" olmuyordu, kendilerine "Doğulular" demiyorlardı. "Doğululuk bilinci"nin ortaya çıkması için 19. yüzyıl beklenecekti. 20. yüzyıl ise Doğu'nun "Doğu" olarak ayağa kalkışı olacaktır.

de başarılı olamadı. Pireneleri aşarak saldırıya kalkıştı, Müslümanları çekilmeye zorladı ama 778'de Roncesvalles'de yenilerek kendi geri çekilmek zorunda kaldı. Arkasından, 790'da Barselona, en son olarak da 801'de Eski Katalonya ele geçirildi. Bunlar büyük başarıları ama Şarlıman zaferlerinin bir işe yaraması için Frankların deniz gücü de olmalıydı. Oysa, bırakalım donanmalarını, tek bir gemileri bile yoktu.(20) Şarlıman'ın İspanya'ya, İslam'ın Avrupa'dan atılması için değil, Kutsal Roma İmparatorluğu'nu genişletmek için saldırdığını savlayanlar da vardır.(21) Kara hareketleriyle sınırlı Şarlıman saldırıları bu savı güçlendirmektedir.

Savunulacak bir mekân olarak Avrupa'nın bu savaşlardan sonra adı da olacaktı. Avrupa denilen bölgenin coğrafya ve siyasal bir bölge olarak algılanması, Şarlıman'da ilk "Avrupa Birliği" düşüncesini uyandırmıştı. *Pater Europea* (Avrupa'nın Babası) ve *Europea, vel regni Caroli* (Avrupa ya da Kral Charles) olarak anılması, Avrupa'nın geniş bir bölümünü kaplayan bir imparatorluk kurmasından çok, bu düşüncesi ve özlemi dolayısıyla idi.

12. yüzyıla doğru başlayan ve yüzlerce yıl süren (1095-1291), "Kutsal Savaş" bahanesiyle ve "Kutsal Topraklar"ı ele geçirme sloganı arkasına sığınarak yapılan Haçlı Seferleri, Avrupalıların ilk defa Doğuya gitmeleridir. Bundan önce "Doğu", Avrupa'ya kendisi gelmişti. İspanya'nın Endülü'sü, İtalya'nın Sicilyası, bunlar Doğu'nun Avrupa anakarasına ilk ayak basmalarıydı. Avrupa bundan çok şey kazandı. Endülü's ve Sicilya'daki İslam uygarlıkları, yüzyıllar sonra ortaya çıkacak olan Avrupa'nın yapıtaşları olacaktı. Ancak Avrupalılar, bağınaz ve dışa kapalı Kilise'nin karşıtlığı yüzünden ne Endülü's'ten, ne de Sicilya'dan bir şey öğrenebildiler. Çünkü Endülü's'e ve Sicilya'ya uygarlığı götüreren İslam'a düşmanlık ettikleri gibi, onları "kendi topraklarından" sürdüler, attılar. Her yer yalnız ve yalnız Hristiyan olacaktı. Ayaklarına kadar gelen Doğu'yu bağırmasına basmak, onu kazanmak ve ondan yararlanmak ve o sayede gelişmek varken, onu dışladılar ve yok etmeye çalıştılar. Sonuç, Avrupalıların hurafeler ve batıl inanışlar yüzünden yüzyıllar boyu hayatı birbirlerine (ve özellikle kadınlara) zindan etmeleriydi. Kilisenin çıkarları kitleleri cadılar ve şeytanlarla savaştırmaktaydı.

Gene de Endülü's ve Sicilya, Avrupa'ya bilimin, kültürün, sanatın, günlük hayatın ve özetle uygarlığın en önemli unsurlarını ekmişti.

Tekrar gelecek seferlere: Haçlılar, seferlerde siyasal ve ideolojik olarak değil ama fiiliyatta "Avrupa'nın birliği"ni sağladılar. Ama birlikte hareket ederken, ayrışıyorlardı. Döndüklerinde "Latinler" ve "Cermenler" olarak iki büyük kampa ayrılmışlardı. Bunun sonucu Reform (ve savaşlar) olacaktı.

Avrupalılar seferlerde Doğuluları gördükçe kendilerine baktılar, Avrupa'nın, bütün dünyadakilerden farklı insanları, toplumları, kavimleri ve halkları barındıran yerler olduğu düşünülürken, Avrupalıların da onlar gibi insanlar olduklarının bilincine varıldı, ancak ikinci sonuçlar olarak Avrupalılık keşfedildi,

kendilerinin Avrupalı olduğu anlaşıldı. Avrupa, ülkelerin ve bölgelerin toplamı gibi görülürken, seferler sonrasında Avrupa'nın bir kıta olduğu ortaya çıktı, bir kıta olarak Avrupa keşfedildi!

Gelişen ticaret, coğrafya bilgisini gerektirdiğinden coğrafyaya ilgi patlamalı oldu, haritacılık gelişti. Doğu kaynaklı coğrafyacılıktan yararlanan Avrupalılar kendi coğrafyacılarını da yarattılar. Avrupa'da ilk defa deniz haritacılığının adımları atıldı. Bu eğilim, denizlere açılmayı kolaylaştıracaktı. Doğu'da yaygın kullanıma girmiş kara ve deniz haritaları, genel olarak haritacılık, Avrupalılarca örnek alınmıştı.

Avrupalılar gittikleri Doğu'dan çok şey öğrendiler, Avrupa yeni çok şey ge-

İslam'ın İspanya'dan atılması amacıyla hücumu geçen Frank İmparatoru Şarlıman, tam anlamıyla başarılı olamasa da "Pater Europea" (Avrupa'nın Babası) diye anılacaktır.

Haçlı Seferleri Avrupalılar için, kendilerinden farklı ve üstün başkaları olduğu, kendi dünyaları dışında başka bir dünyanın da bulunduğu bilincinin başlangıcıdır.

tirdiler. Ama sonuçta Avrupa, Haçlı Seferleri sayesinde Orta Çağ'dan çıkmadı, çıkmadı. Orta Çağ'ın olumsuz özelliklerinden kurtulabilmek için Rönesans gibi büyük atılım ve yeniliklere ihtiyaç vardı, Avrupa'nın daha fazla aydınlık yaratması, daha doğrusu kendi aydınlığını yaratması gerekiyordu. Seferler Orta Çağ'ı bitirmedi ama Haçlı Seferleri ile Avrupa Orta Çağ'ın karanlığından yavaş da olsa sıyrılıyordu.

Haçlı Seferleri Avrupalılar için, kendilerinden farklı ve üstün başkaları olduğu, kendi dünyaları dışında başka bir dünyanın da bulunduğu bilincinin başlangıcıdır. Haçlı Seferleri'ne kadar Avrupalılarda "Doğu" ve "Batı" kavramlarının bugünkü anlamlarına benzer bir karşılığı yoktu. Haçlı Seferleri'nin yönü doğuya doğru olduğu için, Avrupalılar Anadolu'ya geçtikten sonra bilmedikleri bir "Doğu" olduğunu, Doğu'nun başka bir şey, başka bir kültür, daha ileri bir uygarlık olduğunu anladılar; ilk kez Doğu'nun ne olduğu ve ne demek olduğu konusunda fikir sahibi oldular. Karşılaştırma yapabildikleri için bu, kendilerini tanıma konusunda onlara bir olanak da veriyordu. Kendilerini ilk defa başkalarına göre tanımlama yolu açılmıştı. Böylece ilk kez kendilerini tanımaya, kendilerinin ne olduğunu düşünmeye başladılar. Avrupa'nın "Batı", sefer yapılan yerlerin "Do-

ğu" olduğu bilincinin ortaya çıkmaya başladığı tarihsel dönem yaşanıyordu.

Aynı durum "Doğulular" için de geçerliydi. Doğulular, kendilerinin "Doğulu" olduklarını bilmezler, Avrupalıların da "Batılılar" olduklarını hiç düşünmezlerdi. Zaten Avrupalıların ne olduklarını karşılayan kavramlar seferler başlar başlamaz ortaya çıkmıştı; vahşiler, ilkeller, barbarlar. Bu tanımlamalar, 16. ve 17. yüzyıllara kadar geçerliliklerini sürdüreceklerdi.

Avrupalılar, Doğu'ya giderken ve Doğu'ya vardıklarında hiç görmedikleri şeyleri görmüşlerdi. Çoğunluğu iki katlı bir yapıyı bile hayatında görmemiş, büyük kentin ne olduğunu bilmeyen Avrupalılar, karşılaştıkları saraylar, büyük ölçekli ibadethaneler, kervansaraylar, olağanüstü büyük yapılar ve büyük kentler karşısında ne olduklarını şaşırdılar. Doğu'ya hayran oldular.

"Doğu" karşılığı olan Latince kök "orient", Avrupa dillerine "yön belirleme", "yönünü bulma" anlamında da yerleşirken, Haçlı Seferleri'nin gövdesini oluşturan Cermentler için Almancada aynı zamanda bir başka anlam taşımaya başladı: "Bilgilenmek", "bilgi edinmek" karşılığı olan bir fiil oluştu. Bu ek anlam, kendileri dışından bir şey anlamının ve Doğu'dan öğrenmenin, dışarıdan ama ori-

en'ten bilgilenmenin, Cermentler için ayrı bir önem taşıdığını ve fazladan bir anlamı olduğunu gösteriyordu.

Avrupalıların karşılaştıkları bu "yeni dünya" Doğu'dur; bu Doğu ise gelişmiş ve ileri bir "Doğu"dur, gelişmiş ve ileri bir dünyadır, bu yüzden henüz "üstün Batı" anlayışı yoktur. Ama Avrupalıların kendilerinin artık "Batı" olduğu düşünülmektedir. "Batı" kavramı ilk haliyle o dönemde böyle ortaya çıkmıştır. Bu "Batı", Avrupalıları, -şimdilerde yaygınlaşan ve özenilerek kullanılan bir terim olan- "öteki"ye karşı hırslandıran ve öfkeliendiren "zavallı bir Batı"dır. "Öteki", onlara geride olduklarını göstermiştir.

1312 yılında Katolik merkezin düzenlediği Viyana Konsili, Arapça, Yunanca, Süryanice, İbranice, Aramca gibi Doğu dillerinin Paris, Bologna, Oxford, Avignon, Salamanca kentlerinde açılacak eğitim birimlerinde kürsülerinin kurulmasını kararlaştırdı. (Bu kentler sonradan Avrupa'daki ilk üniversiteler eğitim merkezleri arasında yer alacak, bu kentlerin

Endülüs ve Sicilya'daki İslam uygarlıkları, yüzyıllar sonra ortaya çıkacak olan Avrupa'nın yapıtaşları olacaktı. Ancak Avrupalılar, bağınaz ve dışa kapalı Kilise'nin karşıtlığı yüzünden ne Endülüs'ten, ne de Sicilya'dan bir şey öğrenebildiler. Çünkü Endülüs'e ve Sicilya'ya uygarlığı götüren İslam'a düşmanlık ettikleri gibi, onları "kendi topraklarından" sürdüler, attılar. Her yer yalnız ve yalnız Hristiyan olacaktı.

15. yüzyılda Akdeniz hâkimiyetinin İslam'da olması, arkasından İstanbul'un Türkler tarafından fethi, Avrupa'nın Doğu'ya ulaşma isteğini canlandırmıştır.

üniversitelerindeki enstitüler Avrupa'nın ilk önemli bilim odakları olacaktır.) Bu karar bellidir ki, Avrupalıların, Avrupa'yı Doğu ile karşılaştırmalı bir şekilde bilgilenmesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Batılı değerlerin ortaya çıkması

"Avrupa, kendinde olmayan hammaddelerin bolluğuna ve kolay elde edilişine dayanan bir uygarlık kurmuştur."

A. İLHAN(22)

Avrupa'yı "yaratan" en önemli etken Hristiyanlıktı. Ancak bu, Hristiyanlığın bilinen temel anlayışlarının tersine çevrildiği bir Hristiyanlıktı. 1. yüzyılın sonunda barışçı, paylaşımcı, dayanışmacı, iyiliksever olarak ortaya çıkarılan Hristiyanlık, Orta Doğu'dan kopup Avrupa'ya taşındığında, Kilise hiyerarşisi oluşmuş, devletin dini olmuş, başkalaşmış, değişmiş, ezen, zulmeden, baskıcı, savaşçı bir Hristiyanlık haline gelmişti. Doğu'nun ve Hristiyanlığın "bir arada yaşama kültürü" ve anlayışı da yok olmuştu.

Akdeniz'in hâkimi olan İslam'ın denetimi altında ve İslam dünyasıyla ticaret yapan İtalyan denizci kentler zenginleştiler ve İtalya'yı Avrupa'nın "en ileri ülkesi" yaptılar. Bu süreçten, ilk Batılı siyasal kavramlardan biri olan "cumhuriyet" çıkacaktı.(23)

Doğu'nun değerinin ortaya çıkmasının, Doğu'dan öğrenmeyi kabul etmenin sonucu, Avrupa'nın düzey yükseltmesi ve değer üretmeye başlaması oldu. Bilime, sanata, kültüre önem vermek, Orta Çağ geriliği ve gericiliğinin karşısına geçmek Avrupa'da gelişmenin yolunu açtı. Skolastik eğitimin yanlışlığı ve zararları keşfedildi. Hümanizm, Aydınlanma, Reform, Rönesans ve devrimler, Avrupa'yı yeni bir "uygarlığa" kavuşturdu. Ama önemli olan, artık "Batı" denen Avrupa'nın bu süreçte yarattığı değerlerin birer Avrupa ve Batı değeri sayılmaya başlamasıydı. İslam'da bunalım ve gerileme, Avrupa'nın bilime tutunması ve gelişmeye yönelmesiyle birleşince, denge bozuldu, bu, Batı'nın üstünlük kazanmasına, Avrupa uygarlığının ağırlığının artmasına yol açtı. Uygarlığın merkezi Doğu'dan Batı'ya kayıyor, İslam'dan Avrupa'ya geçiyordu.

15. yüzyılda Akdeniz hâkimiyetinin İslam'da olması, arkasından İstanbul'un Türkler tarafından fethi, Avrupa'nın Doğu'ya ulaşma isteğini canlandırdığı gibi, Doğu'ya giden başka bir yolu aramasının da nedeniydi. Avrupalılar için dünya artık tepsi gibi değildi, Doğu'nun binlerce yıldır bildiği üzere (dünyanın yarıçapı bile İsa'dan çok önce Mısır'da 27 km. farkla ölçülmüştü) yuvarlak (ve üstelik dönmüyordu).

Avrupa, "Avrupa'nın coğrafi keşifleri"ni yaptı, batıya doğru giderek varlığını yeni öğrendiği kıtada Hindistan'a "vardı", sonra anladı; önce Afrika'nın en alt ucundan, sonra Amerika'nın güneyinden dolaşarak Doğu'ya giden deniz yollarını buldu. Bu arada yeni gördüğü toplumlar, kendisine üstünlük duygusu vermeye başladı. Çünkü onları hem kandırabili-

yor, hem üstün silahları olduğundan onları ezebiliyor, hem de yüksek örgütlenmesi olduğundan üzerlerinde hâkimiyet kurabiliyordu.

Avrupa'dan ilk çıktığı zamanki duygularının bu sefer tersini yaşıyordu. Aşagılık duygusunun yerini kendini üstün görme duygusu almıştı.

Vardığı kıtaları ve yeni toprakları sömürgeleştirmeye, Avrupa'ya çok uzak toplumlara sömürmeye başladı. Gittiği her yere Hristiyanlığı da götürüyor, dinin, hâkimiyetini kolaylaştırmasını ve güçlendirmesini sağlamaya çalışıyordu. Böylece Doğulular, "Batı"yla din ve sömürü olarak tanışmış oluyorlardı. Amerika kıtasının "Batı'daki Doğuluları" ise, Avrupa'yı Batı olarak değil ama "altın ve gümüş yağmacısı" olarak bildi. Açgözlülüğünün sınırı yoktu. Kıtaya tonlarca değerli metal taşındı. Bu süreçte "Batı" küreselleşecek, Avrupa'da "dünya imparatorlukları" ortaya çıkacaktı.

En önemli yazılarını 17. yüzyıl başında yazmış olan İngiliz devlet adamı ve düşünür Bacon (1561-1626), "Batı" kavramını öylesine içselleştirmiştir ki, Avrupalılardan "biz Batılılar" diye söz eder. Haklıdır artık, Avrupalının sömürgeci olarak üstünlüğünün nasıl en iyi şekilde kullanacağını taktiklerini vermektedir uygulayıcılara.(24)

"Doğu" karşılığı olan Latince kök "orient", Avrupa dillerine "yön belirleme", "yönünü bulma" anlamında da yerleşirken, Haçlı Seferleri'nin gövdesini oluşturan Cermenler için Almancada aynı zamanda bir başka anlam taşımaya başladı: "Bilgilenmek", "bilgi edinmek" karşılığı olan bir fiil oluştu.

Bilime, sanata, kültüre önem vermek, Orta Çağ geriliği ve gericiliğinin karşısına geçmek Avrupa'da gelişmenin yolunu açtı. Skolastik eğitimin yanlışlığı ve zararı keşfedildi. Hümanizm, Aydınlanma, Reform, Rönesans ve devrimler, Avrupa'yı yeni bir "uygarlığa" kavuşturdu. Ama önemli olan, artık "Batı" denen Avrupa'nın bu süreçte yarattığı değerlerin birer Avrupa ve Batı değeri sayılmaya başlamasıydı.

Avrupamerkezcilik, Oryantalizm, "Batılı bilimler", Batıcılık

"Avrupa uygarlığının kötü yanları üzerinde gültü etmeye ne hakkımız vardı? İslam uygarlığının, yeni Batıcıların deyimiyle, 'Şark uygarlığı'nın hangi iyi yanı vardı? ... Biz, günün birinde sönmeye mahkûm olan kendi dilenci varlığının içinde, Batı uygarlığının harikalarının karşısında hıyar beğenmeyen dilenciye benzemiyor muyduk?"

N. BERKES(25)

Orta Çağ'da kendini dünyanın merkezi sanan ve kendini merkez sayan Hristiyan Roma, bu aptalca mirasını sömürgeci Avrupa'ya devretmiştir. Madem Avrupa, dünyanın kaderini belirleyen merkezdir, Avrupalılar da insanlığın en üstün toplumlarının mensuplarıdır. Adı

çok sonraları konulacaktı ama aslında sistemli ve kapsamlı bir düşünüş biçimiydi bu; "Avrupamerkezcilik". Her şey bu anlayışla ele alınıyor, haritalar buna göre çiziliyor, bilim bu görüşle yürütülüyor, romanlar, öyküler, sahne eserleri, şiirler bu bakışla yazılıyordu.(26) Ama en önemlisi tarihi. "ne yazık ki Avrupa tarihçileri, konularına genellikle Narkissos'un sadece kendi güzelliğinin yansımını görmek için havuza baktığı gibi eğilmekteydi.(27) Bu yüzden tarih yenilendi, kendini öne çıkan ve kendine göre yazılan yeni bir tarih, daha doğrusu "çalışan"(28) bir tarih ortaya çıkarıldı.

Ve Avrupamerkezcilik, Avrupalılarda "Avrupa" kavramının ilk olduğu zamanlardan beri vardı, Avrupamerkezciliği "Avrupa" düşüncesi yaratmıştı.(29) "Avrupamerkezcü dünya tarihi kronolojisinde en önemli yıllardan biri 1492" idi.(30) Çünkü Avrupalılar için "dünya" genişledikçe Avrupa daha çok merkez oluyordu.

Doğu'dan devralınan bilimle, sömürgelerden sağlanan değerli metallerle (yüksek boyutlu üretim girişimlerinde sermaye olacaktır), hammadde ihracıyla, sanayi devrimiyle, dinsel gericiliğin önüne çıkmakla, siyasal kurumlaşmalarla Avrupa dünyanın en canlı, ileri ve gelişen kıtası olmuştu.

Avrupalılar dünyanın her tarafına gidebiliyor, gittiği her yeri sömürgeleştirebiliyor, her yerden hammadde getiriyor, her yere üretimini satıyordu; ama Doğu'da hâkimiyet sürdürebilmek ve Doğu'yu iyi sömürebilmek için Doğu'yu iyi bilmek ve tam tanımak gerekiyordu. Bunu karşılayanlar; meraklılar, gezginler, dil heveslileri, bazen iyi eğitilmiş soylular ve amatör bilimcilerdi. "Doğu bilimcileri" olacaklardı. "Oryantalistler" olarak Avrupa devletlerine ve yönetimlerine personel yapıldılar. Bu konularda yapılan araştırmalar ve ortaya çıkan yazın, "Oryantalizm" olarak Avrupalıların bir "bilimi" haline getirildi. Oryantalizm, Batılılar içindi, Batı'nın ihtiyacının aracıydı, Batıcıydı, Avrupamerkezciydi.

Zaman içinde oryantalizmin alanı genişletilecek, günlük hayata dâhil edilecek, Doğu hevesleri ortaya çıkacak, evlerin, konakların ve sarayların mutlaka bir "Doğu köşeleri" olacak, giysiler moda olarak Doğululaşacaktı. Avrupalının görmek istediği "orient" olarak sanatın her alanına monte edilen oryantalizm, örneğin, ressamalara, hayali Doğu resimleri yaptıracaktı.(31)

Aslında 16. ve 17. yüzyıllarda küreselleşen Avrupa'dan başlayarak kavramlar da, siyasal terimler de, bilim de Avrupa içindir. Örneğin, yeni bir sözcük

1492 tarihi, Avrupamerkezcü tarih kronolojisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Avrupalılar 19. yüzyılda, Afrika zencilerinin, Uzak Doğu'daki adalı yerlilerin, Güney Amerika'daki tropik kabilelerin insan olup olmadıklarını "araştırdılar"!

olan "uygarlık", 1700'lerin sonunda "kaçamak bir şekilde [İngiltere'de] belirmiştir".(32) Avrupa dışına çıkmayarak ama "çabucak bir Avrupa turu yapar, kültür kelimesi ona eşlik eder". 19. yüzyıl başlarına kadar "tekil olan uygarlık, 1819'a doğru çoğul olur".(33) Kapsamına kendini (sadece Avrupa'daki ülkeleri) almıştır. Kavramın Avrupa dışına taşırılmasına, uygarlığın "endüstriyel" olmadıkça geçerli olamayacağı gerekçesi yüzünden önceleri razı olunmaz. İngiliz antropolog E.B. Taylor'un 1874'te yazdığı bir kitapla (*Primitive Kultur*) sorun çözülür; bu şekildeki sıfat tamlamasıyla (aynı "kültür"de olduğu gibi) "uygarlık" kelimesi "ilkel uygarlık" olarak dünyanın başka taraflarındaki toplumlara da bahşedilir. Aslında "Batılı" olan Avrupalı için "ilkel insan" tamlaması bile tartışmalıdır, 1550 yılında Amerika yerlilerinin insan olup olmadığı sorusuna yanıt vermek için V. Charles "Valladolid Tartışması"nı yürüttüğü toplantılar yaptırmıştı.(34) Ama önemli olan, 19. yüzyılda, Afrika zencilerinin, Uzak Doğu'daki adalı yerlilerin, Güney Amerika'daki tropik kabilelerin insan

olup olmadıklarının Avrupalılar tarafından "araştırılması"dır.

"Avrupa için bilim"ler arasında, (yukarıda bir katkısı gösterilmişti) başta antropoloji olmak üzere, tarih, sosyoloji, biyoloji, tıp vb. yer alacaklardır. Bunların Avrupamerkezciliğin ırkçılığa savrulmasında önemli rolleri olacaktır.

Avrupamerkezcilik "Avrupa dışında" da kendine yer buldu, Batılılara hizmet eden bir pratik olarak Batı'nın üstünlüğü savını benimsemişti. Kendini ve toplumunu Batı'ya göre ve o doğrultuda tanımlama bunun ideolojik ve siyasal yanıydı. "Yerli Oryantalistler"imiz, bilerek ve bilmeyerek Batı'yı yüceltiyorlardı. Osmanlı tarihini, yalnızca Avrupa dillerinden öğrenmiş tarihçilerin belki de başka seçenekleri yoktu. Batıdan öğrenen bilimciler, Batı'ya bilimin Doğu'dan geçtiğini bilmiyorlarsa, Batı'nın bilimi kendi toplumsal ve siyasal çıkarları için kullanma anlayışında olduğunu anlamamışlarsa, Batı'yla sorun yaşamayan bilimci oluyorlardı. Batı kültürüyle yetişmiş aydınlar, eğer kendi toplumları için mücadele etmek yolunu tutmuyorlarsa, ayrıca buna uygun bir kavrayış ve siyasal değerlendirme düzeyleri yoksa, Batı'ya eleştirel bakamıyor ve Batıcı oluyorlardı. Batı'ya hayran olmuş siyasetçiler, Batı'nın her şeyini "mükemmel" buluyorlarsa yalnızca Batılıların işine yarıyorlardı. Ülkemizde 18. yüzyıl sonunda başlayan Batı'nın gücü karşısında boyun eğme anlayışı, zaman zaman kopuklukları olan bir "çizgi" olarak bizim Batıcılığımızın çıkış noktası olmuş, günümüzde ise bu çizgi emperyalizm taraftarlığı, sözcülüğü ve uşaklığına evrilmiştir.

Bunlara karşılık, başta Namık Kemal olmak üzere, Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler, "Batı tarihçiliği"ne karşı çıkan ve Avrupamerkezciliğe direnen anlayışlara sahiptiler. Oryantalizmin ne olduğunu kavramış aydınlarımız ise düşün, sanat ve siyaset dünyasından hiç bir zaman eksik olmamıştır. Bu da bir "çizgi"dir, "bizim" çizgimizdir.

Bugün Avrupa: "Avrupa Birliği"?

"Avrupa asla var olmadı. Birinin Avrupa'yı gerçekten yaratması gerek."

J. MONNET(35)

Bugün bir Avrupa Birliği var. Bu, birleşmiş Avrupa demek. Napolyon ve Hitler dahil Avrupa'yı birleştirmek isteyen birçok "Avrupalı" olmuştu. Hiç birisi başaramamıştı. Bugün başarılı olmuş olması ise, kalıcılığının tartışılır hale gelmesi yüzünden başarısı gölgelenmiş durumdadır.

Her şeyden önce son on yılların "büyük gücü" Avrupa Birliği "kalesi", birçok bakımdan bir "memnuniyetsizler birliği"ne dönüşmüştür. Cermen hakimiyetinden rahatsız olanlar da vardır, ekonomik çözümlerden veya çözümsüzlüklerden şikayet edenler de. Gereksiz ve beklenmedik ölçüde büyümüş olması, yeni sorunlar yarattığı gibi, başlangıç amacından uzaklaştığı düşünülmektedir birçoklarına.(36) Duvarlar çekilememiştir. Ama en önemlisi, Avrupa ülkeleri birleşirken, gerek Avrupa içinde, gerek dışında ülkeler ayrırmakta, devletler parçalanmaktadır. Avrupa birleşmekte,

Avrupa, Doğu'dan devralınan bilimle, sömürgelerden sağlanan değerli metallerle (yüksek boyutlu üretim girişimlerinde sermaye olacaktır), hammadde ihracıyla, sanayi devrimiyle, dinsel gericiliğin önüne çıkmakla, siyasal kurumlaşmalarla dünyanın en canlı, ileri ve gelişen kıtası oldu.

Avrupamerkezcilik, Avrupa Birliği'nin ortaya çıkması ile gemi azya almış durumdadır; yavrulediği kültürel "yeni ırkçılık"la birlikte AB'de sağlıklı bir hayat sürmektedir.

"çevresi" dağılmaktadır. Bu "kendilerine birlik, başkalarına parçalanma" tablosu ise apaçık ortadadır. Daha da önemli olan, bu sürecin bir tarihsel bir rastlantı olmaktan çok Avrupa Birliği için bir siyaset olduğunun düşünülmesidir, hatta anlaşılması ve bilinmesidir.

Avrupalılar, Avrupa Birliği ile tekrar Batı'yı temsil eder duruma gelmeyi amaçlamışlardır. "Avrupa kimliği" arayışları da bunun bir parçasıdır. Unutulmasın, 19. yüzyıldaki ilk "Avrupa kimliği", ırkçılığı keşfetmiş ve bunu Avrupa'ya yayıştırmıştı.

Avrupalıların Avrupamerkezciliği, Avrupa Birliği'nin ortaya çıkması ile gemi azya almış durumdadır. İcadından bu yana bir akıl tutulması, heyecan ürünü ve yanılsaması olduğu bilinen ve bu yüzden yatışması, gerilemesi ve ortadan kalkması gereken Avrupamerkezcilik, yavrulediği kültürel "yeni ırkçılık"la birlikte Avrupa Birliği'nde sağlıklı bir hayat sürmektedir.

Özgürlüksever Avrupa özgürlüğü parçalanması ve dağılması gerekenlere çok görmektedir. Eşitliksever Avrupa eşitliği kendisiyle başkaları arasında uygun bulmamaktadır. Özgürlük ve eşitlik ihraç konuları değil, esirgenen haklardır.

Hem bu yüzden, hem de doğası gereği Avrupa Birliği, emperyalist bir yapıdır ama geleceği, Doğu ile ilişkilerinde şekillenecektir. Avrupa Birliği, henüz "Avrasya" kavramını anlamadı ve benimsemedi. Avrasya Doğu demektir.

Ayrıca Avrupa Birliği bir "Batı çatışması"dır.

Nasıl uygarlık "kalıcılık" etkenine sıkı sıkıya bağlıysa, siyasal birliklerin de kalıcılığa aynı bağlılık ve bağımlılık içinde olması kabul edilmelidir. Avrupa Birliği Sisypheos'un zirveye yaklaşmasıdır.(37)

Batı'nın birliği nasıl mümkün değilse, Avrupa Birliği de aynı nedenden mümkün değildir.

Yarın yok olacak bir birlik acaba ne kadar birdir?

Batı, "değerlerini" zenginleştiriyor: Ütopya ya da savaş

"Avrupa devrimciydi, şimdi de öyle olmayı sürdürmektedir. Avrupa tarihinin tümü bunu tekrarlayıp durmaktadır. Aynı zamanda karşı-devrimciydi ve hala karşı-devrimcidir."

F. BRAUDEL(38)

Sömürgecilikle yaralı olan "Batı değerleri", emperyalizm döneminde tamamen ayaklar altına alındı. Devrimler yapmış ve böylece "Batı" olmuş Avrupa, 19. yüzyılda karşıdevrimci oldu, Avrupa'dan taşmış ve emperyalistleşmiş Batı, 20. yüzyılda dünya çapında saldırganlaştı. Modern devletin ve Batı'nın ortaya çıkışında olumlu bir rol oynayan savaş, "aynı zamanda uygarlığı da imal etmiş"(39) olan savaş, "Batı"nın elinde yıkıcılığın ve felaketin karşılığına dönüştü.

21. yüzyılda ise Batı, tekrar Haçlı Seferleri'ne özendi, Yeni Orta Çağ'ın sahibi oldu, "Batı" olarak bütün dünya halklarının düşmanlığını kazanmaya devam ediyor. Ayrıca Batı'nın tekelindeki uygarlık merkezi de dünyanın başka bir coğrafyasına kaymaya başladı. Bugün Batı'yı temsil eden ve dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD, bu kaymaya paralel ve uygun bir şekilde ve dünya çapında bir gerileme sürecine girmiş bulunmaktadır. Dünya ekonomisindeki payı sürekli azalmaktadır. En önemlisi, uygarlığı temsil etme özelliği kalmamıştır. "Batı efsanesi" ise, tarihe doğru yola çıkmış bulunmaktadır, tarihin karanlıkları içinde kaybolmak üzere. Çünkü Reformcu, devrimler yapmış, ilerici, insanlığı katkıda bulunmuş Batı'yı karşıdevrimci, emperyalist Batı yemiş bitirmiştir.

Avrupamerkezcilik "Avrupa dışında" da kendine yer buldu, Batılılara hizmet eden bir pratik olarak Batı'nın üstünlüğü savını benimsemişti. "Yerli Oryantalistler"imiz, bilerek ve bilmeyerek Batı'yı yüceltiyorlardı. Buna karşılık, Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler, "Batı tarihçiliği"ne karşı çıkan ve Avrupamerkezciliğe direnen anlayışlara sahiptiler.

Sömürgecilikle yaralı olan "Batı değerleri", emperyalizm döneminde tamamen ayaklar altına alındı. Devrimler yapmış ve böylece "Batı" olmuş Avrupa, 19. yüzyılda karşıdevrimci oldu, Avrupa'dan taşmış ve emperyalistleşmiş Batı, 20. yüzyılda dünya çapında saldırganlaştı.

Savaşla uygarlık arasındaki karşıtlık, bugün kendini en çok Batı'da gösteriyor. Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük savaşları Avrupa'da yapıldı, Avrupa'dan çıktı, Avrupa'dan yayıldı. Batı, "Batı" olalı beri dünyadaki bütün savaşların kaynağıdır. Bugün Batı, "barış"ı savunduğu her yerde ya bizzat kendisi savaşmakta, ya da "karşıt" hale getirdiklerini savaştırmaktadır. Dünyanın neresinde savaş varsa Batı, onun tam içindedir. Tarihin en büyük vahşetleri ve felaketleri olan 20. yüzyıldaki Avrupa uygulamaları, "Batı uygarlığındaki genel çöküş"ün(40) görüntüsünden başka bir şey değildir.

İki Avrupa var. İki Batı bulunuyor. Birisi, Hümanizmanın, Reformun, Rönesansın, Aydınlanmanın Avrupası; Devrimlerin, Cumhuriyetin, sanayileşmenin, bilimlerin, milli devletlerin, sosyalizmin Batısı. İkincisi, Orta Çağ karanlığının, Engizisyonun, *Reconquista*'nın, cadı avlarının, Haçlı Seferleri'nin, Yahudi pogromlarının, sömürgeciliğin Avrupası; emperyalizmin, ırkçılığın, saldırganlığın, önlenemez savaşların Batısı.

Ütopyacı ve kültürlü Avrupa; dinci ve yobaz Avrupa. Devrimci, yapıcı Batı; yıkıcı, köreltici Batı.

Ama "Batı sorunu" aslında her şeyden önce bizler için, kendimiz için.

Birincisi, gerçekleşen ve gerçekleş-

meyen ütopyaların Batısı; ikincisi, bizi tüketime ve "demokrasi"ye zorlayan ve mahkûm eden Batı, bugünün yeniden küreselleşen Batısı.

Zincirlerden kurtulmak mı, Yeni Orta Çağ mı?

Bağımsızlık mı, emperyalist Batı'ya teslim olmak mı?

Barış mı, BOP mu?

Cumhuriyet mi, parçalanmak ve dağılmak mı?

Kurtuluş Savaşı mı, paylaşılacak mı?

Acaba hangisini istemeliyiz? Hangi Batı'yı?

Olğular, sonuçlar

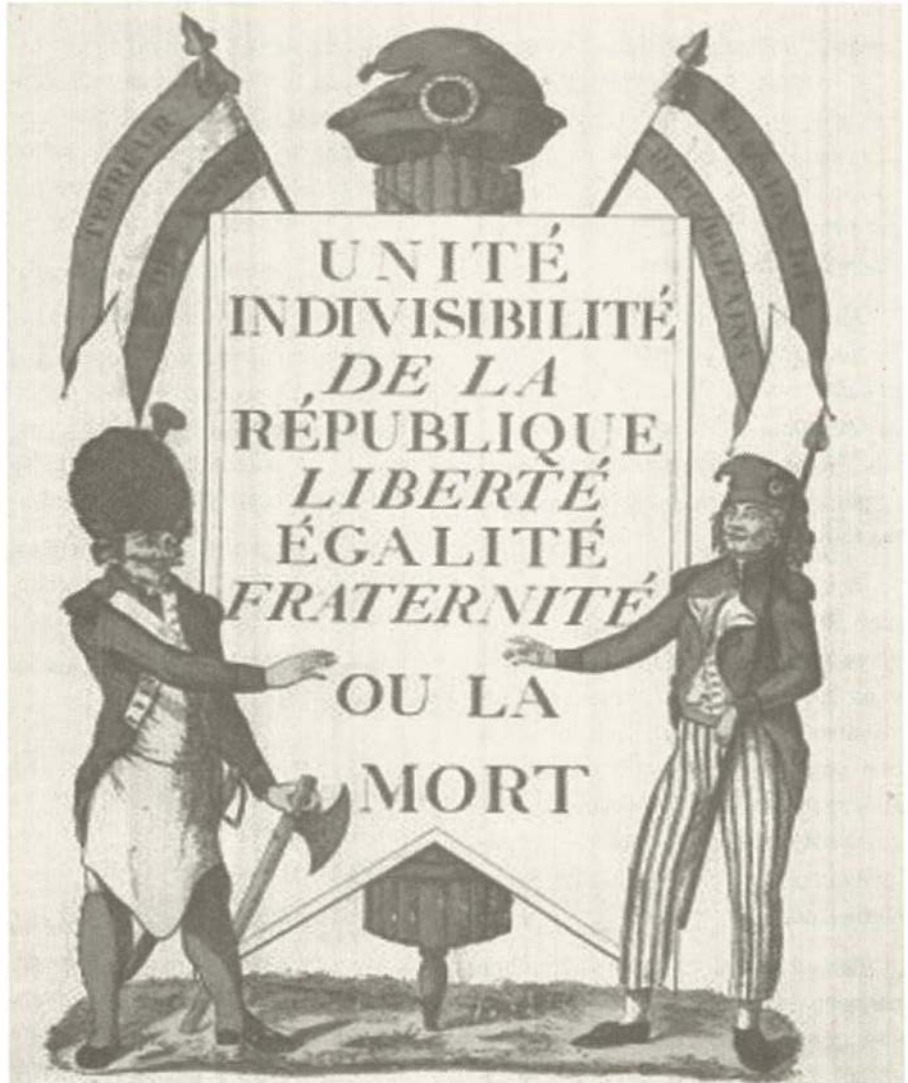
1) İlk uygarlıklar Çin'de, Hind'de, Orta Asya'da, Orta Doğu'da ortaya çıktı. Avrupa taş devrini yaşıyordu.

2) Orta Doğu ve Akdeniz uygarlıkları olan eski Yunan ve Roma uygarlıkları döneminde "Avrupalılar" geri ve ilkel toplumlardı.

3) Orta Doğu ve Akdeniz uygarlıkları Doğu'dan besleniyordu ve yönleri ve yönelimleri Doğuya doğruydı.

4) Avrupalı barbar kavimler, tarihin ilk en büyük ve en gelişmiş devletlerinden biri olan Roma İmparatorluğu'nu yıktılar.

5) Avrupa'ya taşınan ve özellikleri

Bugünün yıkıcı, köreltici, yobaz, emperyalist Avrupası, devrimci Avrupa'nın temsil ettiği değerlerin de düşmanıdır.

değiştirilen Hristiyanlık, Roma sonrası kurulan Cermen krallıklar eliyle ve zorla bütün Avrupa'ya yayıldı. Avrupa tek-dinli bir kıta haline getirildi.

6) Bu "Avrupa'nın Orta Çağı" demekti. Bütün kıta, papaların ve Hristiyan yobazlığının karanlığı, vahşeti ve düşmanlıklar üretmesi içine gömüldü.

7) Dünyanın tepsi gibi olduğunu düşünen Avrupa Hristiyanlığı, Roma'yı dünyanın merkezi sanıyordu. "Güneş, büyük tepsinin üstünden geçiyordu."

8) Latinler dışında Avrupalılar Doğu'yu ve Orta Doğu'yu bilmezlerdi.

9) Avrupa'ya uygarlık 8.-10. yüzyıllarda İslamiyet'in İspanya ve İtalya'ya yayılmasıyla geldi. Ancak Doğu uygarlığı ve kültürü, Avrupa'yı biraz etkilemekle birlikte kıtaya fazla giremedi, benimsenmedi.

10) İslam'ı İspanya ve İtalya'dan almak isteyen Hristiyanlık, "Kutsal Topraklar"ı ele geçirmek bahanesiyle ve savaşmak amacıyla Haçlı Seferleri'ni düzenledi.

19. yüzyılın sonunda Avrupa "emperyalizm çağı"na girdi, dünya hâkimiyeti için aralarında yarış başladı. Bu aynı zamanda "Batı"nın çöküş dönemine girmesiydi. Çöküş, Avrupa'da çıkan "dünya savaşları dönemi"nin başlamasına yol açtı. Artık savaşırsız bir dönem olmayacaktı. Savaşlar devrimleri doğuruyor, bağımsızlık mücadeleleri bütün dünyaya yayılıyordu. Bunun anlamı, Batı'nın gerilemesi, Doğu'nun ayağa kalkmasıydı.

Bugün "Batı"nın gerilemesi, "Doğu"nun yükselişine paraleldir.

11) Avrupalılar Haçlı Seferleri'yle Doğu'ya (Orta Doğu'ya) gittiler, Doğuluların üstünlüğünü gördüler; vahşet, yıkıcılık ve saldırganlıklarıyla yürüdükleri yollara ve vardıkları yerlere çok büyük zararlar verdiler.

12) Yüzyıllar süren seferler sonunda yenildiler ve bölgeden atıldılar. Ama Avrupa'ya çok fazla yenilik getirdiler, öğrendikleriyle Avrupa'nın gelişmesinin yolunu açtılar.

13) En önemlisi Avrupalılık ortaya çıktı ve "uygarlıktan yoksun Batı" olduklarını anladılar.

14) Akdeniz'i ele geçirememeleri yüzünden Doğu'ya gitmek için 15. yüzyıl sonunda okyanusa açıldılar. Böylece "keşifler çağı" başlamış oldu.

15) Yeni kıtaların keşfi "sömürgecilik çağı"nı başlattı. Dünyaya hâkim olduklarını düşünen Avrupalılar, geri toplumlarından "çok çok ileri" olduklarını varsaydıklarından kendilerini üstün görmeye başladılar.

16) Avrupa, "Reform, Aydınlanma, Rönesans ve Devrimler" geçirdi, ilerledi, gelişti. Sömürgeciliğe dayanan yüksek düzeyli üretimleri sayesinde "ticaret çağı"nı açtılar ve dünyayı her bakımdan küreselleştirdiler. Avrupa, artık Batı'yı

ve kendini Doğu'dan ve bütün dünyadan üstün görüyordu.

17) Avrupamerkezlilik anlayışları ortaya çıktı, bunu her alana yaydılar, ırkçılığa vardırıldılar. Kendine "Batı uygarlığı" diyen Avrupa, bütün dünyaya karşıydı, bütün dünyanın hâkimi olmalıydı.

18) 19. yüzyılın sonunda Avrupa "emperyalizm çağı"na girdi, dünya hâkimiyeti için aralarında yarış başladı. Bu aynı zamanda "Batı"nın çöküş dönemine girmesiydi.

19) Çöküş, Avrupa'da çıkan "dünya savaşları dönemi"nin başlamasına yol açtı. Artık savaşırsız bir dönem olmayacaktı.

20) Savaşlar devrimleri doğuruyor, bağımsızlık mücadeleleri bütün dünyaya yayılıyordu. Bunun anlamı, Batı'nın gerilemesi, Doğu'nun ayağa kalkmasıydı. Bunun da anlamı, uygarlık ağırlığının Batı'dan Doğu'ya kaymasıydı.

Dipnotlar

(1) Rudyard Kipling'in (1865-1936) *Doğu ve Batı Balladı* adlı eserinden alınmadır. Avrupamerkezcî bakışa sahip Kipling, "sömürgeci İngiliz yayılımının uygarlaştırıcı misyonunun bir savunucusu" olarak bilinir.

(2) Ya da "Başlangıçta söz vardı". İncil, Yuhanna,

1, *Kutsal Kitap*, New York 2008 (Türkçe basım), s. 1355.

(3) Jack Goody, *Batıdaki Doğu*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s. 283 vd.

(4) Gordon Childe, *Tarihte Neler Oldu*, Alan Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 80. Keltlerin ve Cermenlerin bilişim.S. el değerlendirilmeleri konusunda geniş bilgi için bkz. Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 184-220.

(5) Eric Hobsbawm, *Tarih Üzerine*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999, s. 339.

(6) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Marin Bernal, *Kara Atena / Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi?* (1785-1985), Kaynak Yayınları, İstanbul 1998, s. 92 vd. ve s. 132-193.

(7) Avrupa'nın kuzeyine doğru giden bir Yunan gezgini, dönüşünde, canını zor kurtardığını, oralarda görmeye, bilmeye ve gitmeye değer hiç bir şey olmadığını anlatmıştı. Herodot ise o derece itgisiz ve bilgisizdi ki, "Avrupa'nın kuzeyi ve doğusu deniz midir değil midir kimse bilmez, çok büyüktür, dünyanın diğer kısmının iki katı kadardır" diye yazmıştı (*Herodot Tarihi*, s. 213).

(8) Ancak Roma'nın Avrupa'daki macerası sanki geçiciydi. İmparatorluğun genelindeki düzeyi oralara aynen taşımadı, Avrupa adeta uçundan tutuldu. Yaptığı, kültürel uygulamalarla ve yaşama biçimiyle (yıkama kültürü, hamam vb.) birlikte, esas olarak hâkimiyetinin gereği olan yolları döşemek ve şanına uygun binalar yapmaktan ibaretti. Nitekim küçülürken ilk terk ettiği yerler, en kuzeyden başlayarak batı ve Avrupa olacaktır.

(9) Félicien Challaye, *Dinler Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1972, s. 199.

(10) Henri Pirenne, *Hı. Muhammed ve Charlemagne*, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 41.

(11) Kuzey ve doğu Avrupa kavimlerinin köle olmak dışında şansı çok azdı. Hele Slavların hiç yoktu. Bütün Avrupa dilleri başta olmak üzere birçok dile Latince slaweden gelerek yerleşmiş olan "köle" sözcüğü (Fransızcadaki *esclave*, İngilizcede *slave*, Almancada *Sklave*, İtalyancada *schiaivo*, Arapçada çoğulu *sakalibe* olan *sakleeb* vb.), Slav kavimlerinin genel adından türemişti. Kuzey ve orta Avrupa'da yaşayan Cermen kavimlerin savaşçıları paralı askerlikleri ise Roma'daki paralı askerlerin statüsünden daha geriydi. Birçok kaynaktaki Cermenlerin boğaz tokluğuna "paralı asker" olduklarından söz edilmiştir. Kabilelerin "kral"ları Roma'ya, adamlarının maddi bakımının sağlanması karşılığında asker olmalarını önerebiliyordu, o derece alt düzeyde yani. 379-395 yılları arasında hüküm sürmüş olan imparator Theodosius zamanında Roma'nın ordusunun çok büyük bir bölümü, çoğunluğu Gotlardan olan Cermenlerden oluşuyordu.

(12) "Avrupa'ya maruz kalan" Osmanlı, Doğu'nun ilk Oksidentalizminin sahibi olmalıydı. Osmanlı'da Avrupalılar konusunda ilk kaygıya, bilimci ve coğrafyacı Kâtip Çelebi'nin 1655 yılında yazdığı bir kitapta rastlanmıştır. Buna göre, Avrupalılar sayıca çok artmış, Avrupalı Hristiyanlar dünyanın birçok yerine gitmişler, çok sayıda ülkeyi ele geçirmişler ve "Osmanlı topraklarına yaklaşmışlardır". "Bu büyüyen tehlike karşısında" doğru bilgilerin öğrenilmesi gereklidir. Çelebi'nin yaptığı bu ilk (ve belki de uzun bir dönem boyunca tek) oksidentalizm çalışmaları, Frenklerin *Atlas Minor*'una ve çok sayıda tercüme kitaba dayalı olarak yürütülmüştür. Ancak bu başlangıç, sistemleşmediği ve kurumlaşmadığı gibi, sonraki yüzyıllarda tek örneklerde bile olsa sürdürülmemiştir. Geniş bilgi için bkz. Bernard Lewis, *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2000, s. 159 vd.

(13) "Çöküş"ten kasıt, Roma "imparatorluğunun" çöküşünden sonra kent kültürünün inanılmaz biçimde gerilemesiydi". Jack Goody, *Tarih Hırsızlığı*, T. İş Bankası Yayınları, İstanbul 2012, s. 83.

(14) Fernand Braudel, *Uygurlikların Grameri*, İmge Kitabevi, Ankara 1996, s. 344.

(15) Aynı eser, s. 95.

(16) 1254 yılında Nicolo ve Maifeo Polo kardeşler Doğu'ya doğru yola çıkmışlardır ve Nicolo'nun oğlu Marco henüz doğmamıştır. Pololar 1269'da İtalya'ya dönerler, ikinci gidişlerinde Marco'yu yanlarında götürceklerdir (*Marco Polo'nun Geziler Kitabı*, Yol Yayınları, İstanbul 1985).

(17) Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 36.

(18) Edward Gibbon'dan akt. Lewis, s. 16-17.

(19) Erdmute Heller, *Arabeskler ve Tılsımlar / Batı Kültüründe Doğu'nun Tarihi ve Öyküleri*, İmge Kitabevi, Ankara 2000, s. 63-66.

(20) Pirenne, s. 183 ve 187.

(21) James Reston, Jr., *'Alfa' ve 'Tanrı' için Savaşlar*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 24.

(22) Attıla İlhan, *Hangi Batı*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2001, s. 174.

(23) Geniş bilgi için bkz. Daniel Waley - Trevor Dean, *İtalyan Şehir Cumhuriyetleri*, T. İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.

(24) Francis Bacon, "Sömürgeler Üstüne", *Denemeler*, YKY, İstanbul 1982, s. 138-141.

(25) Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, YKY, İstanbul 2002, s. 382.

(26) Bu konuda geniş bilgi için bkz. John M. Hobson, *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri*, YKY, İstanbul 2007; Samir Amin, *Avrupamerkezcilik/Bir İdeolojinin Eleştirisi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

1993; Goody, 2012; Bernal.

(27) Davies, s. 33.

(28) Goody, 2012 ve Bernal.

(29) Aslı Çırakman, "Avrupa Fikrinden Avrupa Merkeziliğe", *Doğu Batı*, sayı 14, Şubat, Mart, Nisan 2001, s. 28-46.

(30) Hobson, s. 170.

(31) Bu konuda geniş bilgi için bkz. Edward Said, *Oryantalizm Eleştirileri*, İkbahar Yayınevi, İstanbul 2000; Edward W. Said, *Şarkiyatçılık / Batı'nın Şarkı Anlayışları*, Metis Yayınları, İstanbul 1999; *Oryantalizm / Tartışma Metinleri*, Doğubatı Yayınları, Ankara 2007; Nora Şeni, *Oryantalizm ve Hayuseverliğin İttifakı*, YKY, İstanbul 2009; Vasiliy Vladimiroviç Barthold, *Asyanın Keşfi / Rusyada ve Avrupada Şarkiyatçılığın Tarihi*, Yöneliş, İstanbul 2000; Jale Parla, *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985; Robert Irwin, *Oryantalistler ve Düşmanları*, YKY, İstanbul 2008; vb.

(32) "Uygurlik"ın geniş bir kavram olmasına karşılık, "kültür"ün daha dar bir algısal alanı ilade ettiğinden yola çıkılarak, Avrupalı olmayanlara daha uygun bulunan "kültür", "uygurlik" sözcüğünün karşılığı ve seçeneği yapılmak istenmiş, bunun tartışmaları kavramlar üzerinde duranlarca önemli görülmüştür. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Norbert Elias, *Uygurlik Süreci*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 73-110.

(33) Braudel, s. 27 vd.

(34) Hobson, s. 172.

(35) Avrupa Birliği düşüncesinin 20. yüzyılda Fransa'daki öncülerinden olan Jean Monnet (1888-1979), aslen iktisatçıydı. Diplomat ve siyasetçi olarak bu konuda etkili bir mücadele verdiği için "Avrupa'nın Babası" olarak adlandırılmıştır.

(36) Her zaman tartışmalı olan Avrupa kavramı içinde Doğu Avrupa'nın ve Rusya'nın olmaması gerektiği yaygın bir düşüncedydi. Ayrıca Avrupa Birliği, 1950'lerde ilk şekillenmeye başladığı dönemde yalnızca gelişmiş kapitalist (emperyalist) Avrupa ülkelerini, yani çekirdeği kapsayacaktı. Bu yüzden "Altılar"dı.

(37) "Tanrılar, Sisyphe'i bir kayayı durmamacasına bir dağın tepesine kadar yuvarlayıp çıkarmaya mahkum etmişlerdi, Sisyphe kayayı tepeye kadar getirecek, kaya da tepeye gelince kendi ağırlığıyla yeniden aşağı düşecekti hep." Albert Camus, *Sisyphe Efsanesi*, Ataç Kitabevi, İstanbul 1962, s. 126.

(38) Braudel, s. 368.

(39) Aynı eser, s. 338.

(40) Eric Hobsbawm, s. 387.

Zamandizin

(En çok Hobson'un eserinden yararlanılmıştır)

MÖ 8. yüzyıl	Anadolu'da tarım devrimi.	850	Çin'de askeri devrim başladı.
7. yüzyıl	Roma devleti kuruldu.	9. yüzyıl	Çinliler Ümit Burnunu geçti.
5. yüzyıl	Çin'de tarım devrimi.		Hindliler hem Asya'da kara, hem okyanuslarda deniz yoluyla ticaret yürüttüler.
2. yüzyıl	Roma, Akdeniz ticaretini ve sonra bütün Akdeniz hakimiyetini ele geçirdi.	8. ve 10. yüzyıllar	Doğu ve kuzey bölgeler de Hristiyanlaştırıldı ve Avrupa tek-dinli kıta oldu.
MS 2. yüzyıl	Hristiyanlık bir din olarak yayılmaya başladı.	1095	Haçlı Seferleri başladı.
3. yüzyıl	Polinezyalılar Ümit Burnunu geçti.		4. Haçlı Seferi: Konstantinopolis Avrupalılar tarafından yağmalandı.
396	Roma İmparatorluğu, Batı ve Doğu olarak iki parçaya bölündü.		Çinli Pi Sheng matbaa makinesini kullanmaya başladı.
476	Batı Roma Cermen barbarlar tarafından ortadan kaldırıldı.	14. yüzyıl	Avrupa "Batı" oldu.
	Frank devleti kuruldu (Merovenj dönemi başladı).	1312	Viyana Konsili, Doğu dillerinin öğrenilmesi kararını aldı.
485	Frank devletinin kralı Kloviz toplumuyla birlikte Hristiyanlığa geçti.	1380-90	Çinlilerin Amerika'yı keşfi.
500	Asya keşifler çağı başladı.	1400-1650	Rönesans ve bilimsel devrimler.
600	Çin gemileri okyanuslara açıldı.	1421	Araplar Ümit Burnunu geçti.
	Çin'de sanayi devrimi ve teknolojik gelişmeler.	1453	Konstantinopolis'in fethi ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun sonu.
7. ve 8. yüzyıllar	Doğu ve kuzey bölgeleri hariç bütün Avrupa zorla Hristiyanlaştırıldı.	1455	Gutenberg matbaa makinesini kullanmaya başladı.
7. yüzyıl	Yeni bir din olarak İslamiyet yayılmaya başladı.	1478	İspanya Engizisyonu kuruldu.
	Müslümanlar Çin'le doğrudan ticaret ilişkisi kurdu.	1488	Bartolomeo Dias Ümit Burnunu geçti.
7.-9. yüzyıllar	İslam "Rönesansı".	1492	Reconquista: Müslümanlar ve Museviler İspanya'dan atıldı.
711	İslam orduları İspanya'da karaya çıktı.	1493	İspanyol gemileri Doğuya ulaşmak amacıyla Atlantik Okyanusuna açıldı.
732	Tours ve Poitiers savaşları ilk "Avrupa" kavramının ortaya çıkmasını sağladı.		Luther Reform mücadelesini başlattı.
	Müslümanlar yenildi ama arkasından birçok kale ve kent alındı.	1550	Avrupa'da askeri devrim başladı.
742	İlk Avrupa birliği düşüncesinin sahibi Şarlman doğdu.	1618-1648	İlk "Dünya Savaşı": Avrupa'nın Otuz Yıl Savaşları
750	Frank devleti Karolenj dönemine girdi.	1640	İngiliz Devrimi.
	Şarlman İslam Halifesi Harun Reşid ile ilişkiye girdi.	18. yüzyıl	Avrupa'da tarım devrimi.
8. yüzyıl	Bağdat'ta ve başka İslam kentlerinde çeviri-araştırma büroları kuruldu.	1789	İngiltere'de sanayi devrimi.
9. yüzyıl	Sicilya ve İtalya'nın güneyi İslam güçlerince ele geçirildi.	19. yüzyıl	Büyük Fransız Devrimi.
	Akdeniz İslamın hakimiyetine geçti.		Çin bu döneme kadar dünya ticaret birincisidir.
		20. yüzyıl	Batı emperyalist oldu, dünya savaşları dönemi başladı.

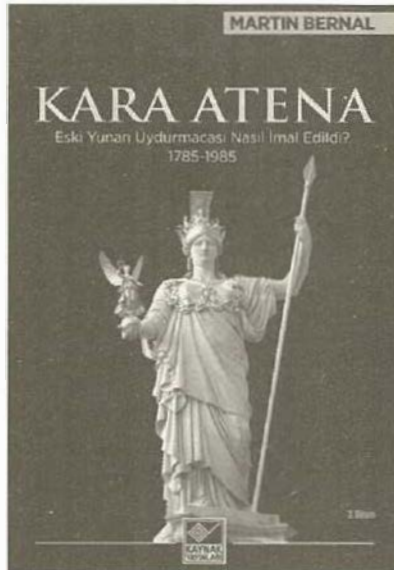
Kitap Tanıtımı

Kara Atena'nın öyküsü

Grek tarihinin okullarda öğretilen versiyonu ancak 1840 ve 50'lerde geliştirilmiştir. 19. yüzyılda Kuzey Avrupa ırkçılığının patlaması ile birlikte "Özgün Avrupa uygarlığının beşiği Yunanistan" efsanesi ortaya atılmış ve Yunanistan'ı oluşturan Avrupa dışı unsurlar yok sayılmaya başlanmıştır. İşte Martin Bernal'in *Kara Atena* kitabı, Eski Yunan uydurmacasına dayanan Avrupamerkezciliğe indirilen çok güçlü bir darbe...

Martin Bernal, *Black Athena, Afroasiatic Roots of Classical Civilization* (*Kara Atena, Klasik Uygarlığın Afroasyatik Kökleri*) adlı kitabını, babası ünlü Marksist bilim tarihçisi John Desmond Bernal'in anısına ithaf etmiş. Kitabın önsözünde, Kara Atena'nın "bilgi sosyolojisi alanında bir çalışma olarak yeterince ilginç" diye nitelendirdiği öyküsünü de kısaca anlatıyor. Martin Bernal eğitimini Çin araştırmaları alanında yapmış. Yirmi yıl süreyle Çin hakkında ders vermiş, 20. yüzyılın başlarında Çin ile Batı arasındaki entelektüel ilişkiler ve çağdaş Çin politikası alanında araştırmalar yapmış. 1962'den sonra Çinhindi'nde (Vietnam) devam eden savaş onu giderek daha fazla endişelendirmeye başlamış. Bu arada, Vietnam kültürü hakkında Britanya'da hiçbir ciddi bilimsel çalışma olmadığını görmüş ve kendini bu alanda çalışma yapmak zorunda hissetmiş. Bundan amacının, hem bu ülkedeki Amerikan zulmüne karşı yürütülen harekete bir katkıda bulunmak, hem de son derece çekici ve ilginç olan bir uygarlık hakkında çalışma yapmak olduğunu söylüyor. İlerideki çalışmalarında bunun yararını da görmüş. Vietnam ve Japonya, Yunanistan hakkındaki çalışmalarına bir model hizmeti görmüş.

Bernal 1975 yılında bir "orta yaş krizi" yaşadığını bildiriyor. "Bunun kişisel nedenleri pek ilginç değil, fakat siyasi olarak ABD'nin Çinhindi'ndeki müdahalesinin sona erdiği sıraya rastlıyordu" diyor. Artık dünyadaki en önemli tehlike ve ilgi odağı Doğu Asya değil, Doğu Akdeniz olmuştur. Bu, Bernal'i

Uzun süredir kitapçılarda bulunmayan "Kara Atena"nın yeni basımı, geçtiğimiz aylarda Kaynak Yayınları tarafından yapıldı.

Yahudi tarihi ile de ilgilenmeye iter. Gerçi, ataları arasında pek fazla olmakla birlikte Yahudi unsurlar da vardır. Fakat Yahudi kültürü üzerinde pek fazla düşünmemiştir. İsrail tarihini inceleyen onunla ilişkide olan halkları, özellikle Kenanileri ve Fenikelileri de inceler. Fenikelilerin Sami (Semitik) dili konuştuklarını önceden bilmektedir, fakat İbranice ve Fenikecenin aynı Kenani dilin lehçeleri olduğunu keşfetmek onu şaşırtır.

Mısır dili ile Grekçe arasındaki ilişki

Bu dönemde İbranice öğrenir ve bu dil ile Grekçe arasında çok sayıda ben-

zerlik olduğu dikkatini çeker. Bu benzerliklerin tesadüfi olmadığını düşündüren iki neden vardır: Birincisi, Çince, Japonca, Vietnamca ile Zambia ve Malavi'de konuşulan bir Bantu dili olan Çiçeva konusunda araştırmalar yapmış, bir kişi olarak, birbirleriyle ilişki içinde olmayan diller arasında bu kadar çok sayıda paralelliğin normal olmadığını bilmektedir. İkincisi, İbranice/Kenanice'nin Filistin dağlarında, kıydan içlerde, tecrit olmuş bir durumda yaşayan küçük bir kabilenin dili olmadığını, tersine bütün Akdeniz'de, Fenikelilerin gidip yerleştiği her yerde konuşulan bir dil olduğunu kavramıştır. Bu nedenle, Grekçe ile İbranicede hem ses hem anlam bakımından benzer olan ve Hint-Avrupa kökünden gelmeyen çok sayıda önemli sözcüğün, Grekçeye Kenanice/Fenikeceden geçmiş olmaması için hiçbir neden yoktur. Bu aşamada dostu David Owen'ın rehberliğiyle Cyrus Gordon ve Michael Astour'un Sami ve Grek uygarlıkları arasındaki genel ilişkileri inceleyen çalışmalarını okur ve bunlardan etkilenir. Astour, Fenikeli Kadmos'un Teb kentini kurmasıyla ilgili efsanelerin gerçek payı taşıdığı kanısındadır, fakat Mısırlıların Yunanistan'da koloni kurduğu yolundaki efsaneleri katıksız hayal diye reddetmektedir. Bernal bu doğrultuda dört yıl çalışır. Bu süre içinde Grekçe sözcük hazinesinin dörtte birinin Sami köklerden oluştuğu kanısına varır. Sözcüklerin yüzde 40-50 kadarının da Hint-Avrupa kökünden geldikleri düşünülürse, geriye yine de dörtte bir ile üçte birlik bir bölüm, kökü aydınlatılmamış olarak kalmaktadır. Bernal bu bölümün Helen öncesi (pre-Hel-

lenik) dilden kaynaklandığı düşüncesi ile bir üçüncü dilden kaynaklanmış olabileceği düşüncesi arasında tereddüt etmektedir. Bu üçüncü dil Anadolu dilleri'nden biri, muhtemelen Hurri dili olmalıdır. Fakat Anadolu dillerini inceleyince bu ihtimal geçerliliğini yitirir. 1979 yılında Cem'nin *Coptic Etymologyal Dictionary'sine* (Kiptice Kökenbilim Sözlüğü) bakarak geç dönem Mısır dili ile ilgili fikir edinmeye çalışırken, üçüncü dilin bu olduğunu anlar. Birkaç aylık bir çalışmadan sonra Grekçe sözcük hazinesinin yüzde 20-25'lik bölümünün kökünün, Mısır dili yardımıyla akla yakın bir şekilde aydınlatılabileceği kanısına varır. Tanrı adları ile yer adlarının çoğu da Mısır dili ile aydınlatılabiliyordu. Böylece bir Helen öncesi unsura ihtiyaç kalmıyordu.

19. yüzyıl Avrupamerkezciliğinin tarih çarptması

Bernal, çalışmalarının bu aşamasında kendine şu soruyu sorar: "Eğer her şey bu kadar basit ve aşikâr ise, neden bunu daha önce kimse görmedi?" Bu sorunun yanıtını, Gordon ile Astour'u okuduğunda bulmuştur: Bu iki biliminsanı Doğu Akdeniz'i bir kültürel bütünlük içinde görmüşler ve Yunanistan'ın oluşumunda Fenikeliler'in rolünün inkâr edilmesinde antisemitizmin önemli bir rol oynadığını göstermişlerdi. Mısır unsurunun farkına vardıktan sonra Bernal, "Bunun neden daha önce farkına varamadım" diye düşünür. Yunanistan'ın oluşum sürecini kapsayan bin yıllık süre boyunca Doğu Akdeniz'in en büyük uygarlığı Mısır idi. Grek yazarlar, Mısır dinine ve kültürünün diğer yönleri'ne ne kadar şey borçlu olduklarını ayrıntılı olarak yazmışlardı. Dahası, Mısır'ın Yunanistan'ın oluşumundaki rolünü görememesi daha da şaşırtıcıdır, çünkü dedesi bir Egiptolog (eski Mısır bilimci) olduğu için kendisi de çocukluğunda Mısır ile çok ilgilenmiştir. Bu da göstermektedir ki, Yunanistan'ı Mısır ile ilişkilendirmenin önünde derin kültürel engeller bulunmaktadır. Bu noktada Yunanistan'ın kökeni konusundaki tarih yazıcılığını (historiografi) araştırmaya başlar. Amacı, Greklerin kendilerinin Fenikeliler ve Mısırlılar tarafından kolonize edildiklerine ve kültürlerini büyük ölçüde bunlardan aldıklarına gerçekten inanıp inanmadıklarına emin olmaktır. Bir kez daha şaşkınlığa düşer. "Eski model" adını verdiği tarihsel-kültürel model 19. yüzyılın başına kadar geçerliliği-

Bernal yapıtında, Grek kültürünün, büyük ölçüde Fenike ve Mısır kültürlerine dayandığını sağlam kanıtlarla ortaya koyuyor.

ni korumuştur. Oysa, Grek tarihinin okullarda öğretilen versiyonu ancak 1840 ve 50'lerde geliştirilmiştir. 19. yüzyılda Kuzey Avrupa ırkçılığının patlaması ile birlikte "Özgün Avrupa uygarlığının beşiği Yunanistan" efsanesi ortaya atılmış ve Yunanistan'ı oluşturan Avrupa dışı unsurlar yok sayılmaya başlanmıştır. Bernal, *Kara Atena*'nın birinci cildine *The Fabrication of Ancient Greece 1785-1985* (Antik Yunanistan'ın Uydurulması 1785-1985) başlığını koymuş. Bu cilt 575 sayfa. İkinci cildin başlığı *Greece European or Levantine, The Archeological and Documentary Evidence* (Yunanistan Avrupalı mı Levanten mi, Arkeolojik ve Belgesel Kanıtlar). Bu cilt de 736 sayfa. Üçüncü cilt henüz yayımlanmadı. Birinci cildin başındaki uzun girişte, üçüncü cildin *Solving the Riddle of the Sphinx and Other Studies in Egypto-Greek Mythology* (Sfenks Muammasının Çözümü ve Mısır-Grek Mitolojisi Alanında Başka İncelemeler) başlığını taşıyacağını yazıyor. Fakat ikinci cildin girişinde kitabın planında değişiklik yaptığını ve cilt sayısının dörde çıktığını belirtiyor.

Olumlu ve olumsuz tepkiler

Bernal işlediği şemayı on yıldan fazla süren bir çalışmayla geliştirmiş. Çalışmalar, kitabın yazılışı sırasında daha da genişliyor. Kitap tamamlandığında çok kapsamlı bir çalışma olacak. Fakat daha birinci cildi yayınlandığında geniş yankılar

uyandırdı. Bunlar hem olumlu hem olumsuz. Örneğin *Oryantalizm* kitabıyla tanınan Edward Said kitabı, "Anıtsal ve yol açıcı" diye nitelendirdi. Samir Amin, *Avrupamerkezcilik*'te çok olumlu bir şekilde söz etti. Perry Anderson "Göz alıcı bir proje" dedi. Olumlu yankılar daha çok uzatılabilir. Aynı şekilde birçok olumsuz tepki de geldi. Tahmin edileceği gibi en şiddetli saldırılar özellikle Avrupamerkezciliğin kalelerinden yöneltildi. Örneğin, Atina Ulusal Araştırma Vakfı bünyesindeki Antik Roma ve Yunan Merkezi'nde görevli Garth Fowden, *The Egyptian Hermes (Mısır Mitü)* adlı kitabının önsözünde kitaptan "Bernal'in artık bednam (kötü ün kazanan) olmuş bu eseri" diye söz ediyor. Ama nasıl ve neden bednam olduğunu açıklamıyor. Bernal'in *Kara Atena*'nın ikinci cildine yazdığı önsözde olumsuz tavrı alanlar arasında İngiltere'de yayınlanan Troçkist gazete *Socialist Worker*'in bulunduğu belirtiliyor. Bernal şöyle diyor: "Bu eleştirinin, kaleme alan eleştirinin bireysel görüşlerini mi, yoksa bir bütün olarak Troçkizmin Avrupamerkezciliğini mi yansıttığını bilmiyorum." ABD'de sol çevreler kitabı genellikle olumlu karşılar, sağ çevreler olumsuz tavrı alır. Bunlar arasında, editörleri tarafından *Time* dergisinin sağcı versiyonu olarak nitelenen *Insight Magazine* de vardır. *New Criterion*, *National Review* gibi aşırı sağ yayınlar kitaba saldırırlar. Getirdiği kanıtların sağlamlığı karşısında elleri bağlı olduğu için Bernal'i Marksist olan babasından etkilenmekle, "Maocu komünist" olmakla suçlarlar. Bernal ikinci cildin önsözünde bu türden suçlamalar karşısında kendim savunmaz. Hatta suçlamaları kabul eder. Ancak bu yayınlardan bir tanesine gönderdiği cevabın tam metin olarak yayımlanması Bernal'i şaşırtır. İngiltere'de *Independent*, *Sunday Times*, *Times Literary Supplement*, ABD'de *Time*, *Newsweek*, *New York Times* gibi yayınlar *Kara Atena*'yı çok uzun bir süre görmezden gelirler. Nihayet bir şeyler yazmak zorunda kaldıklarında ya suya sabuna dokunmayan ya da olumsuz şeyler yazarlar. Avrupamerkezciliğin sürdürülmesinden çıkarı olan çevreler kitabın etkisini sınırlamak için elden gelen çabayı göstermeye devam edecek. Bernal'in kitabı Avrupamerkezciliği indirilen çok güçlü bir darbe.

* *Kara Atena: Eski Yunan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi?*. Kaynak Yayınları, 3. Baskı, 2014, 640 Sayfa.

Sovyetler Birliği'nin "Kızıl Muhafız"ları

SSCB'de Maoist muhalefetin kısa tarihi

Sovyetler Birliği'ndeki muhalif hareketlerin tarihi yazılırken, muhalefetin "demokratik", Batı yanlısı kanadı, konuya dönük ilginin büyük kısmını üzerinde toplamaktadır. Çeşitli sol akımlar ise, bu bağlamda, çok daha az ilgi çekmektedir. Üstelik "Büyük Proleter Kültür Devrimi"nden çıkartılan dersleri Sovyetler Birliği'nde tekrarlamak isteyenlerin sayısı, bu ülkede Batı-tarzı demokrasiyi alkışlayanların sayısından hiç de az değildir!

SBKP üyesi bir işçi olan 40 yaşındaki Kolekov, 1962 Mart'ında Kruşçev'e yolladığı mektupta şöyle diyordu: "Sovyet halklarının ezici çoğunluğu, senin Lenin'in ve Stalin'in partisine düşman olduğunu düşünüyor. Mao senin Leninist partiyi lekelemene karşı çıkıyor. Sen ise bir alçaksın ve ajan provokatörsün! Yoldaş Stalin yaşarken onun kışını öpüyordun; şimdi ise kalkmış ona çamur atıyorsun..."

1 960'lardan 1980'lere dek Rusya'da onlarca Maoist grup bürokrasideki "burjuva yozlaşmaya" karşı etkin bir biçimde mücadele yürüttü.

Sovyetler Birliği'ndeki muhalif hareketlerin tarihi yazılırken, muhalefetin "demokratik", Batı yanlısı kanadı, konuya dönük ilginin büyük kısmını -anlaşılabilir sebeplerle- üzerinde toplamaktadır. "Rus Partisi'nin milliyetçileri" ve çeşitli sol akımlar ise, bu bağlamda, çok daha az ilgi çekmektedir. Fakat herhalde muhalifler arasında en az üzerinde durulan grup, Başkan Mao'nun takipçileri, Sovyet "Kızıl Muhafızları" olagelmıştır. Bu grup, dönemin "Batılı yorumcularının" yazdıkları hikâyelerin dışında tutulduğu gibi, diğer pek çok kesim tarafından da, güncel tarihsel anlatıların dışında tutulmaya devam etmektedir. Üstelik "Büyük Proleter Kültür Devrimi"nden çıkartılan dersleri Sovyetler Birliği'nde tekrarlamak isteyenlerin sayısı, bu ülkede Batı-tarzı demokrasiyi alkışlayanların sayısından hiç de az değildir!

Stalin'in ölümünden ve özellikle de SBKP'nin Yirminci Kongresinden sonra, Bolşevizme içtenlikle inanan pek çok Sovyet yurttaşı için "Uluslararası Komünist Ha-

reketin" önderi, doğal olarak Mao Zedung olmuştur. Dünyanın en kalabalık ülkesine kızıl bayrak altında önderlik eden itibarlı bir eski partizan olan "Yoldaş Mao", geçmişi pek de bilinmeyen profesyonel bir parti bürokrati, bir "apparatçık" olan Nikita Sergeyeviç Kruşçev'e kıyasla çok daha bilge bir isim

Stalin'in ölümünden sonra pek çok Sovyet yurttaşı için "Uluslararası Komünist Hareketin" önderi, geçmişi pek bilinmeyen bir parti bürokrati olan Kruşçev'e kıyasla daha bilge bir isim olarak öne çıkan Mao olmuştur.

olarak öne çıkıyor ve dünya çapında etkili rol oynamaya daha uygun görülüyordu.

Sovyet halkı Leninist sosyalizmin izinde

Yukarıda değindiğimiz durum, Sovyet lideri sıkıntılı bir konuma düşürmüştür. Örneğin 1962 Mart'ında, o zamanlar 40 yaşında bir işçi olan ve İrkuts bölgesindeki Bratsk Hidroelektrik Güç İstasyonu inşaatında çalışan SBKP üyesi Kolekov, Kruşçev'e bir mektup yolladı. Bu proleter, Merkez Komitesi Birinci Sekreterine yazdığı mektubunda, lafını hiç de dolandırmıyordu: "Sovyet halklarının ezici çoğunluğu, senin Lenin'in ve Stalin'in partisine düşman olduğunu düşünüyor. Sözün özü, sen paçayı kurtarmış bir Troçkistsin... V. İ. Lenin'in hayali Çin'i Sovyet halkının dostu yapmaktı ve Yoldaş Stalin de bu hayali gerçekleştirdi. Ama sen bu dostluğu yıktın. Mao senin Leninist partiyi ve Stalin'i lekelemene karşı çıkıyor. Lenin ve Stalin devrim düşmanlarına karşı cesurca savaştılar, zindanlardan korkmadılar ve açık savaşta zafere ulaştılar. Sen ise bir alçaksın ve ajanprovokatör-sün! Yoldaş Stalin yaşarken onun kıcını öpüyordun; şimdi ise kalkmış ona çamur atıyorsun..."

Kolekov bu mektubu yüzünden, "Sovyet karşıtı propaganda" ile suçlandı ve bir yıl hapse mahkûm edildi.

Ne var ki bir kısmı doğrudan kamuoyuna dönük benzer çağrılar önü alınamadı. Aynı yılın (1962) 18 Mart'ında, SSCB Yüksek Sovyeti seçimleri sırasında, Kolhoz başkanı ve SBKP üyesi olan 45 yaşındaki Boris Loskutov, Kiev'de şu ifadelerin yer aldığı el ilanları dağıttı: "Boşboğaz ve hain Kruşçev'in olmadığı bir Leninist Parti çok yaşasın! Bu çılgın herifin siyasetleri yüzünden Çin'i, Amavutluk'u ve milyonlarca eski dostumuzu yitirdik. Ülkemiz bir çıkmaz sokağa girmiştir. Haydi, şimdi safı sıklaştıralım. Ülkemizi kurtaralım!"

Kolhoz başkanı da bu el ilanı yüzünden tutuklanacak ve ardından dört yıl hapis cezasına çarptırılacaktı.

18 Haziran 1963 gecesı, Ukrayna'nın Çernigovskaya bölgesindeki Mena kasabasında, kasaba tiyatrosunda oyunculuk yapan 27 yaşındaki İvan Panasetksi, kendi

Kruşçev'in Stalin dönemini suçlayan ve diğer sosyalist ülkelerden biał etmelerini isteyen tutumuna yönelik tepki, SSCB'de Mao'nun görüşlerine yönelik ilgiyi arttırdı.

hazırladığı bazı pankartları çevreye astı. Panasetski'nin pankartlarında, "Kruşçevci anarşi, iktidarı ele geçirmek için Stalin dönemi hakkındaki gerçeği öldürdü!", "Kahrolsun Kruşçevci anarşi! Yaşasın Çin Komünist Partisi!", "Yaşasın dünya işçilerinin önderi Mao Zedung" gibi sloganlar yazıyordu.

18 Haziran 1963 gecesı, Ukrayna'nın Çernigovskaya bölgesindeki Mena kasabasında, kasaba tiyatrosunda oyunculuk yapan 27 yaşındaki İvan Panasetksi, kendi hazırladığı bazı pankartları çevreye astı. Panasetski'nin pankartlarında, "Kruşçevci anarşi, iktidarı ele geçirmek için Stalin dönemi hakkındaki gerçeği öldürdü!", "Kahrolsun Kruşçevci anarşi! Yaşasın Çin Komünist Partisi!", "Yaşasın dünya işçilerinin önderi Mao Zedung" gibi sloganlar yazıyordu.

1963 yılının 3 Ağustos'unu 4 Ağustos'a bağlayan gece, genç Stalin'in bir devrimci olarak ilk eylemlerini gerçekleştirdiği Gürcistan'ın Batum şehrinde, üç Komsomol (SBKP'nin gençlik kolu) üyesi Sovyet yurttaşı, 28 yaşındaki G. Svanidze, 24 yaşındaki eşi L. Kızılova ve 23 yaşındaki yoldaşları V. Miminoşvili, etrafa Kruşçev'in devrimini ve Stalin'in anısına sahip çıkılmasını talep eden bildiriler bıraktılar. Genç Komsomol üyelerinin hazırladıkları metinde, "Bizim önderimiz Mao Zedung'tur!" ve "SSCB'nin Mao Zedung'a ihtiyacı var!" yazıyordu.

1 Haziran 1964'te, Donetsk şehrinde, 37 yaşındaki madenci Vasili Poluban, şehrin duvarlarına bir takım el ilanları yapıştırdı. Bu el ilanlarında şu çağrı ve ifadeler yer alıyordu: "Dünya barışı ve demokrasi için savaşılan Çin Halk Cumhuriyeti'yle ilişkileri destekleyin!", "Lenin-Stalin çok yaşa! Kruşçev cehennemin dibine!", "Lenin ve Stalin çağlar boyu yaşayacak! Kahrolsun işçi sınıfının zihnini kireleten Kruşçev diktatörlüğü!", "Lenin ve Stalin'in Partisi bizi zafere, komünist birliğe taşıyacak! Kahrolsun N.S. Kruşçev! Yaşasın Çinli dostlarımız!"

Bu sıraladıklarımız, "dünya komünist hareketinin" gayri resmi önderi Mao'yla karşı karşıya gelen Kruşçev'in, SSCB'ye resmen önderlik ettiği yıllarda karşılaştığı "kızıl muhalefet" hakkında verilebilecek yalnızca birkaç örnektir.

Pek çok diğer sebebin yanı sıra, bu toplumsal huzursuzluk da, Kruşçev'in 1964'te görevden uzaklaştırılmasında rol oynadı. Ne var ki "Yoldaş Mao'nun görüşlerini destekleyen Sovyet yurttaşları, Kruşçev'in istifasından sonra da etkinliklerine son vermediler. Dahası tam da bu süreçte, 1966'da, Çin'de "Kültür Devrimi" ilan edildi ve pek çok Sovyet yurttaşı, Kızıl Muhafızların kullandıkları yöntemlerin kendi ülkelerinde bürokratlara karşı da kullanılmasına hiç de karşı değildi.

21 yaşındaki havacılık talim akademisi öğrencisi A. Makovski, 1967'nin Ocak ayından Mart ayına dek, Moskova'nın pek çok farklı yerine el ilanları bıraktı. Sovyetler Birliği Genel Savcılık Bürosu dedektiflerine göre, bu el ilanlarında "Mao Zedung'un fikirlerinin propagandası yapılıyordu." Bildirilerin bir bölümü, Kremlin'in yanı başındaki Kızıl Meydan'a bile serpiştiril-

Harkov Savcısı Kremlin'e yazdığı raporda, Maoist Romanenko kardeşlerin, "Çin propagandasının etkisi altına girdiklerini, radikal sol bir örgüt kurmaya karar verdiklerini, zira SBKP'nin artık işçilerin çıkarlarını temsil etmeyi bıraktığını ve devrimci bir parti olmaktan çıkıp küçük burjuvazinin çıkarlarını temsil eden bir parti haline geldiğini düşündüklerini ve SBKP'yi karşı-devrimci olarak değerlendirdiklerini" yazıyordu.

mişti. Bu hareketin, Ağustos 1968'de gerçekleşen ve Batı medyası tarafından göklere çıkartılan meşhur "Yedilerin Eylemi"nden bir yıl önce gerçekleştiğinin altını çizmek gerekir. ["Yedilerin Eylemi", yedi Sovyet muhalifinin, Çekoslovakya işgalini Kızıl Meydan'da protesto etme girişimidir. -ç.n.]

13 Şubat 1967 tarihinde, Moskova'dan 6.000 kilometre doğusundaki Komso-molsk-na-Amure şehrinde, 20 yaşındaki Komsomol üyesi ve şehir gemicilik kulübü mühendisi V. Ermokhin, 21 yaşındaki Komsomol üyesi ve Tıp Enstitüsü öğrencisi M. Çirkov, ve 30 yaşındaki komünist ve profesyonel dalıcı P. Korogodski, şehre yaptıkları bildirilerde "Mao Zedung bizim kalplerimizdeki kızıl güneştir! Proleter komünistler! Modern revizyonist çeteye, Kruşçev'in takipçilerine karşı mücadele edin!" diyorlardı.

Hemen hemen aynı günlerde, 16 Şubat 1967'de, SSCB'nin diğer ucundaki Ukrayna'nın Donetsk şehrinde de, 35 yaşındaki madenci P. Melnikov, kendi eliyle yazdığı ve bir ilan panosuna astığı bazı el ilanlarında Mao Zedung'u övüyor ve Brejnev'i devirme çağrısı yapıyordu.

Bu örnekler, Sovyet Savcılık Bürosu ve KGB kayıtlarında yer alan benzer nitelikte eylemlerin yalnızca küçük bir bölümüdür. Fakat aynı yıllarda, Sovyetler Birliği'nde, bu gibi bireysel eylemlerden ayrı olarak, Mao'nun fikirlerini ve devrimci sloganlarını temel alan "komünist yeraltı örgütlenmeleri" de ortaya çıkmıştır.

Çin'de namı yürüyen Sovyet Maoistleri: Romanenko kardeşler

Bu tür grupların ilk örneklerinden biri, 1964 yılında, Ukrayna'nın sanayi bölgesi Harkov'da ortaya çıktı. O yıllarda "proleter gelenek" sözü, bu bölge için hâlâ salt bir geç dönem Sovyet propaganda klişesine dönüşmemişti. Burada, Harkov'a pek de uzak olmayan Balakleya kasabasında "İşçilerin ve Köylülerin Devrimci Komünist Partisi" adlı bir Marksist örgüt kuruldu. Örgütün kurucuları, Adolf ve Vladimir Romanenko adlı iki kardeşti. 35 yaşındaki Vladimir Romanenko, Harkov'da elektrikçi olarak çalıştıktan sonra Leningrad Üniversitesi'nde gazetecilik eğitimi almıştı. 33 yaşındaki kardeşi Adolf ise, şehrin sanayi bölgesinde yayımlanan "Orak Çekiç" adlı bir gazetede çalışıyordu.

Vladimir Romanenko, Leningrad'dayken kendisini Maoist yazını tanıştıracak

Çinli öğrencilerle yakınlaşmıştı. Henüz 1963 Ekim'inde iki kardeş, ÇKP Merkez Komitesi'ne yönelik bir metin kaleme almış ve bu metinde, SBKP'nin 1961 tarihli 22. Kongresinde kabul edilen yeni programı eleştirmişlerdi. Bu metnin bir kopyası da, Çin'e gönderilip ÇKP Merkez Komitesine ulaştırılmak üzere, Leningrad Enstitüsü öğrencilerinden Çin vatandaşı Şizan Dadi'ye verilmişti.

Harkov Savcısı daha sonra Kremlin'e yazacağı raporda, Romanenko kardeşlerin, "Çin propagandasının etkisi altına girdiklerini, radikal sol bir örgüt kurmaya karar verdiklerini, zira SBKP'nin artık işçilerin çıkarlarını temsil etmeyi bıraktığını ve devrimci bir parti olmaktan çıkıp küçük burjuvazinin çıkarlarını temsil eden bir parti haline geldiğini düşündüklerini ve SBKP'yi karşı-devrimci olarak değerlendirdiklerini" yazacaktı.

Ekim 1964'e gelindiğinde, Romanenko kardeşler "İşçilerin ve Köylülerin Devrimci Komünist Partisi" projesi için hazırladıkları programı tamamlamışlardı. Program, şu açıklamayı içeriyordu:

"Ortalama işçi ile önde gelen uzmanlar ya da bürokratik kâtipler arasındaki ücret uçurumu günden güne artmaktadır ... ve daha şimdiden, bürokratlar ve sözde parti-devletin denetlediği organlar, üretken sınıfların yarattığı artığı çalmaktadır...

Sovyet yurttaşlarının bürokratlasmaya karşı tepkisi, Kruşçev iktidardan uzaklaştırılıp Brejnev yönetime geldikten sonra da devam etti.

"Büyük Proleter Kültür Devrimi"nin yankıları, SSCB'de, Batı Avrupa'daki gibi büyük ayaklanmalara yol açmadıysa da, pek çok Maoist örgütün doğmasına neden oldu.

Proletarya diktatörlüğünün modası geçti iddiası, ne işçi sınıfının ne de köylülüğün çıkarınadır. Bu ancak, işçi sınıfının diktatörlüğü teriminin zikredilmesinden bile rahatsız olan, "ulusal" bir yarı-burjuva devlet içerisinde artık-ürünü gasp etmeyi arzulayan kişilerin çıkarınadır. Ve böyle bir anlayışla mücadele etmek yerine, buna kılıf bulmaya yardımcı olan bir parti, olsa olsa bir küçük burjuva partisidir...

SBKP, Yüce Lenin'in gösterdiği yolda kitlelere önderlik etme kabiliyetini, bir siyasi parti olarak yitirmiştir... Öyleyse kaybedecek zamanımız yoktur. Birileri mutlaka, işçi sınıfını ve kolektif çiftliklerde çalışan köylüleri gerçek Marksist devrimci teoriyle silahlandırmalıdır ve bunu derhal yapmalıdır... Bunun için ise, SBKP programının revizyonist niteliğini açıklamak üzere her bir fabrikada, her bir atölyede, bütün kolektif çiftliklerde (kolhozlarda) ve devlet çiftliklerinde (sovhozlarda), bütün eğitim kurumlarında ve askeri birimlerinde örgütler kurmak şarttır."

Romanenko kardeşler, 1964 Sonbaharının sonlarında KGB tarafından tutuklandılar. Adolf Romanenko, cezai soruşturma esnasında da, Başkan Mao'nun 1966'da başlatacağı "Kültür Devrimi"nin ruhuna uygun bir biçimde konuşmayı sürdürdü:

"Ben hâlen daha, ülkemizde küçük burjuva unsurların gelişimi için bütün koşulların mevcut bulunagelediğine inanıyorum. SBKP'nin merkezdeki ve yerellerdeki bü-

tün yöneticileri, merkezî Sovyet hükümetinin ve yerel Sovyetlerin bütün önderleri, ve yönetim organlarında suyun başını tutanlar akla gelebilecek her türlü imtiyaza sahip oldukları müddetçe; maddî refah toplumda eşitsiz olarak dağıtıldığı müddetçe, bana göre, küçük burjuva ideolojisi ülkemizde yayılacaktır. Ve Sovyet Partisi ile yönetim organları, ayrıcalıklarını ve maddî refahın eşitsiz dağılımını yasal olarak güvence altına almaya çalışacaklardır.

Buradan varmak istediğim sonuç, bugünkü düzenin, kardeşlik ve eşitlik gibi arayışlarının olmadığıdır. Ve inanıyorum ki, SBKP halkın iradesini temsil etmemektedir... İşçi sınıfının ve bugünkü önderliğin çıkarlarının taban tabana zıt olduğu kanısındayım ve dolayısıyla, Parti ve halk arasında bir birlik olduğunu düşünmüyorum."

Romanenko kardeşlerin uzun süre hapis yatmaktan kurtulmaları, Mao Zedung sayesinde oldu. İki kardeş, SBKP Merkez Komitesi Genel Kurulu'nun, Kruşçev'in iktidardan indirilmesiyle sonuçlanacak olağanüstü toplantısından bir gün önce tutuklanmışlardı. Kruşçev'in görevden alınmasını örgütleyen SBKP'nin çiçeği burnunda önderleri Brejnev ve Şelepın, henüz o günlerde, komünist Çin'le aralarındaki itilafı, SSCB'nin iç ve uluslararası siyasetlerinde herhangi bir değişiklik yapmaksızın gidebileceklerini umuyorlardı. Dolayısıyla Kremlin'de gerçekleşen, ve Harkov bölgesinden Savcılık Bürosu ve KGB yetkililerinin de özel olarak davet edildikleri bir top-

lantıda, Çin'de de iyi tanınan bu Sovyet Maoistlerine açılan davanın mahkemeye taşınmamasına karar verildi. Romanenko kardeşler, birkaç ay içinde serbest kalmışlardı; ama o günden sonra KGB'nin sıkı denetimi altında kaldılar ve herhangi bir siyasi etkinliğe bulaşmalarına müsaade edilmedi.

Revizyonizme karşı

"Büyük Proleter Kültür Devrimi"nin etkisinin yoğun olarak hissedildiği 1960'ların ikinci yarısında, SSCB'nin başkentinde pek çok yasadışı Maoist grup ortaya çıktı. Gerçi Sovyetler Birliği'nde, Batı Avrupa'daki Paris öğrenci isyanı gibi gösterişli bir ayaklanma gerçekleşmesi mümkün değildi, fakat Kızıl Muhafızların sesinin yankısı buraya da ulaşmıştı. Sovyet üniversitelerinde ve yükseköğrenim kurumlarında, Maoist Çin'den gelen binlerce öğrenci ve doktora öğrencisi vardı. Ve Sovyet yurttaşları, bu öğrenciler aracılığıyla, Kızıl Muhafızlar hakkındaki yazına ulaşma fırsatı buldular.

1965-1967 yılları arasında, Moskova'da, Sovyet Bilimler Akademisi'nde bağlı Dünya Sosyalist Sistemleri Ekonomik Enstitüsü'nden iki araştırma görevlisinin önderlik ettiği küçük bir Marksist grup faaliyet gösterdi. Bu araştırma görevlileri, 35 ya-

"Büyük Proleter Kültür

Devrimi"nin etkisinin yoğun olarak hissedildiği 1960'ların ikinci yarısında, SSCB'nin başkentinde pek çok yasadışı Maoist grup ortaya çıktı. Sovyet üniversitelerinde ve yükseköğrenim kurumlarında, Maoist Çin'den gelen binlerce öğrenci ve doktora öğrencisi vardı. Ve Sovyet yurttaşları, bu öğrenciler aracılığıyla, Kızıl Muhafızlar hakkındaki yazına ulaşma fırsatı buldular.

1970'lerden itibaren SBKP'nin Mao karşıtı propaganda yayınları, ilginç bir biçimde, muhaliflerin Mao'nun görüşlerini tanımlarına ve benimsemelerine yardımcı oldu.

şındaki Çin Halk Cumhuriyeti yurttaşı Ho Dantsin ve 30 yaşındaki Sovyet yurttaşı G. İvanov'du. Bu Çinli ve Sovyet komünistler, Çin'den gelen kışkırtıcı yayınların Moskova'da dağıtımını üstlenmekle kalmadılar, yürüttükleri propagandayı ete kemiğe büründürdükleri bir metin de kaleme aldılar. Bu metnin adı, "Sosyalizm Manifestosu (Sovyetler Birliği Devrimci Sosyalist Partisi Programı)" idi. KGB, Çinli Ho'yu ve Rus İvanov'u, Şubat 1967'de tutukladı.

1968 yılında 30 yaşındaki duvar ustası G. Sudakov ve 20 yaşındaki kardeşi V. Sudakov, Moskova'da, "Revizyonizme Karşı Mücadele Birliği" adlı küçük bir grup kurdular. Bu grup, 1968'in Şubat'ından Haziran'ına dek devrimci Çin menşeli yayınların yanı sıra, kendi kurdukları ilkel matbaada çoğalttıkları kendi bildir'lerini de dağıttı.

SBKP 25. Kongresi'nin toplandığı 24 Şubat 1976 günü dört genç, Leningrad şehir merkezindeki Nevski Bulvarı'nda yer alan evlerin kapılarına yüzü aşkın el ilanı bıraktılar ya da astılar. Bu ilanlar elle yazılmıştı ve "Yaşasın yeni devrim! Yaşasın komünizm!" çağrısıyla sona eriyordu.

Kısa süre sonra KGB, bu eyleme katılanların Leningrad üniversitelerinde okuyan birinci sınıf öğrencileri Arkadi Tsurkov, Aleksandr Skobov ve Andrey Reznikov ile, lise 10. sınıf öğrencisi Aleksandr Fomenko olduklarını tespit etti. Bunlar, kendine "Leningrad Okulu" adını veren yasadışı bir Marksist grubun örgütçüleriydi. Grubun

gayri resmi önderi, başarılı bir matematik öğrencisi olan 19 yaşındaki Arkadi Tsurkov'du. Tsurkov, 1970'lerin başından beri Pekin Radyosu Rusça Servisi'nin yayınlarını gizli gizli dinliyor ve Mao Zedung'un düşüncelerine hayranlık besliyordu.

1960'lı yıllarda Maoist yazının Sovyet yurttaşları arasında yayılmasına önderlik eden Çinli öğrenciler, 1970'lere gelindiğinde artık Rusya'da bulunmuyorlardı. Ne var ki bu yıllarda, Sovyetler Birliği'nde, ÇKP'nin ve Mao'nun düşüncelerini "teşhir eden" ve eleştiren bir dolu kitap ve broşür ortaya çıkmıştı. 1970'lerin başında Sovyet kışkırtıcı propagandası, "burjuva Batı'dan" çok Maoist Çin'i hedef alıyordu. Peki, bütün bu düşmanca propagandaya karşın, nasıl olup da hâlâ yukarıdaki gibi eylemler gerçekleştirilebiliyordu? Aslında, SBKP Merkez Komitesi'ne bağlı propagandaacılar, "sol sapmacılara" bilmeden iyilik yapıyorlardı: Arkadi Tsurkov, tam da Sovyet anti-Maoist propaganda metinlerini hatmederek bir Maoist olmuştu!

1977 ve 1978 yıllarında, "Leningrad Okulu"nun önderleri, Leningrad'ın kenar mahallelerinden birinde bir komün evi kurdular. Gençler bu evde birlikte yaşıyor, "Yoldaş Mao'nun fikirleri üzerine çalışıyor ve öğrenciler arasında bu fikirlerin propagandasını yapıyorlardı. "Leningrad Okulu" 1978'de, Moskova, Gorki (bugünkü Nijniy Novgorod), Riga ve bazı diğer Sovyet şehirlerinden sempaticilerle bağlantı kurdu. "Leningrad Okulu"nun önderleri, tam da

"Devrimci Komünist Gençlik Birliği" adlı büyük bir örgüt kurmak için yasadışı bir gençlik konferansı toplamaya hazırlandıkları sırada KGB tarafından tutuklandılar.

5 Aralık 1978'de gerçekleşen tutuklamaların ardından, Leningrad'da daha önce duyulmamış bir olay yaşandı: 1876 yılında Çar'a karşı ilk öğrenci gösterilerinin düzenlendiği Kazan Katedrali'nde, bu kez Leningrad'daki enstitü ve okullarda öğrenci olan yüzlerce genç, tutuklamaları protesto etmek için toplandı. Eylemcilerden yaklaşık 20'si gözaltına alındı. 3-6 Nisan 1979 tarihlerinde, "Leningrad Okulu" önderi A. Tsurkov'un yargılanması esnasında da, mahkeme binasının önünde kitlesel öğrenci gösterileri düzenlendi. Arkadi Tsurkov, rejimin sıkı denetimli hapishanelerinden birinde 5 yıl hapis ve 2 yıl da sürgün cezasına çarptırıldı.

Maoistler, Sovyet işçilerinin grev hareketlerine önderlik ediyor

Fakat Mao'nun devrimci fikirleri, sadece lise ve üniversite öğrencileri arasında

SBKP 25. Kongresi'nin toplandığı 24 Şubat 1976 günü dört genç, Leningrad şehir merkezindeki Nevski Bulvarı'nda yer alan evlerin kapılarına yüzü aşkın el ilanı bıraktılar ya da astılar. Bu ilanlar elle yazılmıştı ve "Yaşasın yeni devrim! Yaşasın komünizm!" çağrısıyla sona eriyordu. Kısa süre sonra KGB, bu eyleme katılanların kendine "Leningrad Okulu" adını veren yasadışı bir Marksist grubun örgütçüleri olduklarını tespit etti.

tarafı bulmadı. Elimizdeki belgeler, en az bir yasadışı Marksist grubun, yalnızca Ma-o Zedung'un deneyimlerini ve fikirlerini okumakla kalmayıp, aynı zamanda Sovyet işçilerinin katıldığı başarılı grevlerin örgütlenmesinde de yer aldığını ortaya koymaktadır. Sözünü ettiğim bu grup, 1970'lerin sanayi şehri Kuybişev'de (Samara) kurulan "İşçi Merkezi"ydi. Grup, yasadışı bir Marksist parti, "Proletarya Diktatörlüğü Partisi" kurmayı hedefliyordu.

1974 Baharı'nda, Kuybişev'de yer alan Maslennikov Fabrikası'nda, işçilerin üretim yaptıkları bölümlerden birinde grev patlak verdi. Fabrika, Sovyet askeri-endüstriyel kompleksi için de donanım ürettiyordu. İşçiler herhangi bir siyasi talep öne sürmediler; fakat böylesi örgütlü hareketlere karşı kayıtsız kalmayı adet edinmiş fabrika yönetimini ve yerel yöneticileri çalışma koşullarında bazı iyileştirmeler yapmaya zorladılar. Bu başarılı grev modeli temelinde, bir sonraki yıl Maslennikov Fabrikası'nda ve şehirdeki bazı diğer işletmelerde onu aşkın grev gerçekleşti. Sovyetler Birliği'nde böylesine dikkat çekici bir olayın gerçekleşmiş olması KGB'nin de dikkatinden kaçmadı; fakat ancak iki yıl süren soruşturmalar sonucunda yasadışı Marksist bir örgüt olan "İşçi Merkezi"nin şehirde örgütlendiğini ortaya çıkartabildiler.

Örgütün önderleri Maslennikov Fabrikası dökümhane atölyesi işçilerinden 31 yaşındaki Grigori İsayev ve 39 yaşındaki petrol mühendisi Aleksey Razlatski'yi.

1974 yılında Kuybişev fabrikalarında gerçekleşen bir dizi eylemin ilham kaynağı ve örgütçüsü, İsayev ve Razlatski'yi. 1974'teki grev hareketinden sadece ki yıl sonra, bu yasadışı Marksist örgüt, yeraltında çalışma yürüten 30'u aşkın eylemci kazanmış bulunuyordu. Şunu belirtmek gerekir ki, "İşçi Merkezi" yeraltı faaliyetlerinin planlanması konusunda en başarılı muhalif örgütlenmelerden biriydi. Örgütün eylemcileri, 1917 öncesinden Rus devrimcilerinin ve Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında yeraltında çalışma yürüten partizanların deneyimlerini dikkatle ve devamlı inceliyorlardı. "İşçi Merkezi"nin 1974'ten 1981'e dek başarıyla ayakta kalmasını sağlayan, tam da buydu.

1976 yılında "İşçi Merkezi" önderleri, "Devrimci Komünist Hareket İçin Manifesto"

Çok sayıda greve önderlik eden yasadışı "İşçi Merkezi" örgütünün önderlerinden Grigori İsayev.

to" adlı bir metin kaleme aldılar. [Yazar burada muhtemelen hatalı tarih vermektedir, zira söz konusu metinden yapılan alıntılarda, 1976 sonrası bazı gelişmelere de atıf bulunmaktadır. -ç.n.] Bu metinde şu ifadeler yer alıyordu:

1974 yılında Kuybişev fabrikalarında gerçekleşen bir dizi grev ve eylemin ilham kaynağı ve örgütçüsü, "İşçi Merkezi" adlı örgüttü. "İşçi Merkezi" yeraltı faaliyetlerinin planlanması konusunda en başarılı muhalif örgütlenmelerden biriydi. Örgütün eylemcileri, 1917 öncesinden Rus devrimcilerin ve Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında yeraltında çalışma yürüten partizanların deneyimlerini dikkatle ve devamlı inceliyorlardı.

"Karşı-devrimci darbe, SSCB'de, çok sessiz ve beklenmedik bir biçimde gerçekleşti. Dolayısıyla hiç kimse, bu darbenin farkına varamadı. Bugün gittikçe diktatörlen Sovyet yönetimi, on yıl boyunca Marksist-Leninist bir önderlikmişçesine poz kesmiş ve bu demokrasi oyunuyla işçilerin beynini yıkamayı başarmıştır. Uluslararası komünist hareketin tamamı bile, Rusya'da neler olup bittiği hakkında gerçekten Marksist bir değerlendirme yapabilmiş değildir. Ne var ki karşı-devrimci darbe bir olgudur ve bizim yapmamız gereken ilk iş de, bu darbeye bir son vermektir.

1961 tarihli SBKP Programı ve son dönemde gündeme gelen 1977 Anayasası, proletarya diktatörlüğünün görevinin sona erdiğini vurgulamakta ve Sovyetler Birliği'nin artık bütün halkın devleti olduğunu ilan etmektedir. Fakat muzafler proletaryanın bir devlete ihtiyacı kalmayana dek, devletin ancak proletaryanın devrimci bir diktatörlüğü olabileceğini Marksistler gayet iyi bilmektedir."

"İşçi Merkezi" eylemcileri, komünist Çin'in deneyimleri hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmasını da gerekli görüyorlardı. Yazdıkları manifestoda şu ifadeler de yer alıyordu:

"1950'lerin ortalarına dek Çin'deki siyasi gelişmeler, Sovyetler Birliği deneyiminin hızlı bir tekrarıdır. Bazı diğer meselelerin yanı sıra N. S. Kruşçev'in siyasi arenaya çıkmasıyla bağlantılı olaylar, Mao Zedung'u, Kruşçev gibi adamların mutlak iktidara yükselmelerine cevaz veren bu sistemin geçerliliğini sorgulamaya itmiştir. Ve yapılan durum tahlili, en kötü kâbuslarımızın nasıl da gerçek olduğunu ortaya koymuştur: Ulusal koşullardan kaynaklanan bazı ufak telek farklılıklar bir yana, Çin sistemi Rus sisteminin bir kopyasıydı. Ve Çin'de de, Parti ile kitleler arasında apaçık bir kopuş vardı; kurumsal yapı, parazit benzeri bir organizma hâline gelmişti.

'Büyük İleri Atılım' siyasetinin hedefi, kitle inisiyatifini canlandırmak ve 'barışçı' yolun öngördüğüne kıyasla, kitleleri olup bitene karşı daha bilinçli kılmaktır. ... 'Kültür Devrimi' ise doğrudan düzenli bürokrasinin hakkından gelmeye yönelik bir teşebbüstü; kitlelere, kendilerinin ülkenin efendisi olduklarını göstermeyi hedefliyordu. Kültür Devrimi çerçevesinde gündeme gelen ko-

1980'lerin başından itibaren Sovyetler Birliği'nin uluslararası durumunun sıkıntıya girmesi, olası bir tehdit olarak görülen Sovyet Maoistlerine karşı polisiye tedbirleri de arttırdı.

lektif eylemlerin son derece güçlü olması-
nın nedeni de buydu.

Sovyetler Birliği'nde Stalin'in ölümü ne
anlama geldiyse, Çin'de de Mao Ze-
dung'un ölümü o anlama gelmiştir: Yani
proletarya diktatörlüğü döneminin sonu."

Andropov'un Maoistlere karşı son taarruzu

1980'lerin başından itibaren "İşçi Mer-
kezi" eylemcileri, Moskova'dan Tümen'e
dek Sovyetler Birliği'nin pek çok şehrindeki
destekçileriyle yasadışı bağlar kurdular.
Proletarya Diktatörlüğü Partisi adlı yasadı-
şı bir devrimci Marksist örgüt kurulması fik-
ri gündeme geldi. Bu dönemde "İşçi Mer-
kezi"nin yeraltında faaliyet gösteren eylem-
ci sayısı, birkaç yüze ulaşmıştı.

"İşçi Merkezi", yeraltı örgütlenmesine
uygun yöntemleri başarıyla uyguluyordu.
Bu sayede KGB, eylemcilerin önemli bir
kısımının kimliğini ve nerede yaşadıklarını
tespit edemedi. 1981 yılına gelindiğinde,
güvenlik güçleri ancak örgüt liderlerinin
adını saptayabilmişlerdi. Ne var ki bu isim-
lerin, Sovyetler Birliği kanunlarına göre gö-
zaltına alınmalarını ya da tutuklanmalarını
gerekli bir delile de ulaşılamamıştı.

1981'i yılının sonlarına gelindiğinde,
Brejnev'in yönettiği Sovyetler Birliği'nin içe-

risinde bulunduğu uluslararası durum, çok
daha karmaşık bir hâl almaya başladı. Po-
lonya'daki kitlesel işçi eylemleri SBKP Mer-
kez Komitesi'ni korkutuyordu ve Dayanış-
ma Hareketi'nin (Solidarnosc), Sovyet işçi-
leri arasında da destekçi bulması söz ko-
nusu olabiliyordu. Bu koşullarda Yuri Andro-
pov, KGB'nin elinde yasadışı faaliyet yürü-
tülmesine dair herhangi bir kanıt olmama-
sına karşın, "İşçi Merkezi" önderlerinin tu-
tulanmaları için bizzat talimat verdi. An-
dropov bu talimatı, 14 Aralık 1981'de Po-
lonya'da sıkıyönetim ilan edildikten bir gün
sonra vermişti.

İsayev ve Razlatski, Kuybişev'de tutuk-
landılar. Ne aramalarda, ne de soruştur-
mada yasadışı faaliyet yürütüldüğüne iliş-
kin bir kanıt bulunabildi. Ancak yine de, "İş-
çi Merkezi" liderleri, Kasım 1982'de uzun
hapis cezalarına çarptırıldılar. Aleksey
Razlatski 7 yıl hapis ve 5 yıl sürgün; Grigo-
ri İsayev ise 6 yıl hapis ve 5 yıl sürgün ce-
zası aldı.

Leningrad ve Samara'daki yığın Sov-
yet Kızıl Muhafızları, ancak birkaç yıl son-
ra, Perestroika'nın en şaşalı günlerinde
serbest kalacaklardı. Ve bu kez tamamiyle
farklı bir tarihin parçası olacaklardı: Brej-
nev'in Leningrad'ında Mao'nun fikirlerini
propaganda eden Arkadi Tsurkov, serbest
kaldıktan sonra İsrail'e göç edecek ve bu

eski Kızıl Muhafız, burada paramiliter bir
kibbutz (İsrail'deki kolektif mülkiyete dayalı,
kolhoz benzeri ortak yaşam alanları
-ç.n.) kuracaktı...

[Çevirenin notu: Yazarın son paragraf-
taki vurgusuna ek olarak, "İşçi Merkezi" ön-
derlerinden Grigori İsayev'in hapisten çık-
tıktan sonra da geri adım atmadığını,
1990'da Samara merkezli Proletarya Dik-
tatörlüğü Partisi'ni (PDP) kurduğunu,
1990'lı yıllar boyunca çeşitli grev hareket-
lerine önderlik ettiğini ve Yeltsin yönetimi
tarafından da grevler yüzünden iki kez tu-
tuklandığını belirtmek gerekir. Bununla bir-
likte 1990'da kurulan PDP'nin programın-
da Mao'ya özel bir atıf bulunmamaktadır.
PDP yerel etkisine karşın ulusal çapta faz-
la bir varlık gösterememiş, küçük bir "aşırı
sol" örgüt olarak kalmıştır.]

* Aleksey Volinets'in bu makalesi, Rus-
ça olarak 10 Temmuz 2013 tarihinde, Rus
haber-yorum sitesi "Russkaya Planeta'da
yayımlanmıştır. Biz, Türkçe çeviride, met-
nin Guiliano Vivaldi tarafından yapılan,
"Towards the History of Maoist Dissidence
in the Soviet Union" başlıklı İngilizce çeviri-
sini esas aldık. İngilizce çevirideki bazı zor-
lama ve bozuk ifadeler ya da hatalı kulla-
nıldığı düşünülen kelimeler, Türkçe çeviri-
de daha anlaşılır ifadelerle değiştirildi.

1980'lerin başından itibaren
"İşçi Merkezi" eylemcileri,
Moskova'dan Tümen'e dek
Sovyetler Birliği'nin pek çok
şehrindeki destekçileriyle
yasadışı bağlar kurdular.
Proletarya Diktatörlüğü Partisi
adlı yasadışı bir devrimci
Marksist örgüt kurulması fikri
gündeme geldi. Bu dönemde
"İşçi Merkezi"nin yeraltında
faaliyet gösteren eylemci sayısı,
birkaç yüze ulaşmıştı.

Doğa Tarihinden Notlar

Tufan Karadeniz taşkını; gemi yer akması mı?

Jeoloji bilimi "Nuh Tufanı" efsanesi hakkında ne diyor?

Kutsal kitapların tümünde ve Gılgamış Destanı gibi söylencelerde geçen büyük tufan, aslında Karadeniz kıyılarında gerçekleşen büyük taşkına karşılık gelmektedir. Ağrı Dağı eteğindeki "gemi" şekli ise, yer akması malzemesinin daha önce sertleşmiş olan bir yer şeklinin etrafından hızla akarken, onu yontarak mekik şekline dönüştürmesi ile açıklanabiliyor.

1850'li yıllarda Ninova Harabeleri'nden (Musul yakın yöresi) çıkarılan çok sayıdaki tablette tufan efsanesinin işlenmiş olması, tufan izlerini arayan araştırmacıları Dicle-Fırat nehirlerine yönlendirmiş. Ancak, yörede yapılan araştırmalarda böylesi bir taşkın ipuçları bulunamamış.

Kutsal kitapların tümünde ve Gılgamış Destanı gibi söylencelerde geçen büyük tufan her dönemde çok sayıda araştırmacının ilgisini çeken bir konu olmuş. 1820 yılında Oxford'da (İngiltere) yapılan "Jeoloji'nin Din ile ilişkisi" başlıklı toplantıda açılış konuşmasını, o dönemin en etkin jeologu sayılan Rahip William Buckland yapmış. Buckland, yaygın yüzeylemeler sunan tüm katmanlaşmamış çökellerin, küresel ölçekte etkili olan Nuh Tufanı'yla oluşturulduğunu ileri sürmüş ve çalışmalarının amacını "dinbilimin kanıtları üzerine odaklanmak ve bu kanıtlardan geliştirilecek gerçeklerin, Musa'nın kaydettiği tufan ve yaratılış öyküleriyle uyumlu olduğunu göstermek" olarak belirtmiş. 1850'li yıllarda Ninova Harabeleri'nden (Kuzey Irak, Musul yakın yöresi) çıkarılan çok sayıdaki tablette tufan efsanesinin işlenmiş olması, tufan izlerini arayan araştırmacıları Dicle-Fırat nehirlerine yönlendirmiş. Ancak, yörede yapılan araştırmalarda böylesi bir taşkın ipuçları bulunamamış.

1950'li yıllarda yaşlandırma tekniklerinin geliştirilmesiyle birlikte, iklim değişik-

liklerinin tarihi tartışmasız olarak ortaya konmaya başlanmış. Bu iklim değişiklikleri içinde en ilginç olanı, 5 milyon yıl önce Akdeniz'in çöl haline geldiği ve jeolojik tarihe "Messiniyen Krizi" olarak geçen olay olmuş. 1970 yılında, Glomar Challenger gemisiyle Akdeniz tabanında sondalama çalışmaları yapılmış. Bu çalışmalar sonucunda Messiniyen Kriz döneminde buzullaşma, okyanus sularının alçal-

Kutsal kitapların tümünde ve Gılgamış Destanı gibi söylencelerde geçen büyük tufan her dönemde çok sayıda araştırmacının ilgisini çeken bir konu olmuştur.

M.Ö. 12.500 dolaylarında Avrasya'yı kaplayan buzul yaygisından eriyen suların yayılma yönleri (Ryan ve Pitman, 2003, sf.184'den).

ması ve sıcak iklim nedeniyle kuruyan Akdeniz'in, buzulların erimesi, okyanus sularının yükselmesi ve ılıman iklim koşullarına geçilmesi sayesinde kriz döneminden kurtulup, yeniden suya kavuşmuş olduğu ve Cebelitarık üzerinden taşan suların Akdeniz havzasını yeniden doldurduğu kesin kanıtlarla ortaya konmuş.

Messiniyen krizinin neden-sonuç ilişkileriyle tartışmasız olarak ortaya çıkarılması, tufan araştırmacılarını daha yakın tarihte gerçekleşmiş ve böylece söylencelere konu olabilmiş benzer bir taşkın olayını; aramaya yönlendirmiş.

Jeofizikçi William Ryan ve Walter Pitman da bu taşkın araştırmacılarından ikisi.(1) Ryan ve Pitman, ilk denizbilim araştırmaları 18 Ekim 1961'de Woods Hole Deniz Bilimleri Enstitüsü adına yapılmış olan Karadeniz'deki çalışmalarına, Türk, Rus ve Bulgar araştırmacılarla birlikte başlamışlar. Zaten ellerindeki pek çok veri, olası bir taşkının Karadeniz kıyılarında aranması gerektiğini gösteriyormuş. Çünkü, daha önce de Bob Karlin, 1988 yılında Woods Hole Deniz Bilimleri Enstitüsü'nün araştırma teknesiyle Karadeniz tabanında sondaj çalışmaları ve karot incelemeleri yapmış. Karadeniz tabanında dev bir sualtı çığı tarafında oluşturulmuş bir birikim bulmuş Bu birikimin kalınlığı ve tane boyutundaki değişimler

göz önüne alındığında bu malzemenin İstanbul Boğazı'nın Karadeniz girişi kuzeyindeki bir kaynaktan geldiği saptanmış. Ayrıca, ses yansıma çalışmaları, büyük bir denizaltı kanyonunun varlığını göstermiş. Bu kanyonun radyal bir çökel kuşağıyla sonlandığı tespit edilmiş.

Karlin, Akdeniz'den gelen tuzlu suyun çığı tetikleyerek kanyonu bastığını ileri sürmüştü. Böylece kanyon dolgusu birkaç yüz millik bir alan boyunca yayılmış. Bu dolgu çökelleri, Buzul Çağı'nın tatlı su gölü döneminin açık gri renkli kil litolojileriyle, tuzlu Akdeniz'den taşkınla gelen göçmen hayvan ve bitki türleri içeren denizel özellikli siyah çamur litolojileri arasında kalmış. Bu karotlama çalışmasının verileri, çığ oluşumunun daha sonra İstanbul Boğazı'nı oluşturacak setin yıkıldığı dönemle eşleştiğini göstermiş.

Ryan ve Pitman, Atlantis II gemisiyle Karadeniz'in tabanında haritalama ve örnekleme çalışması yapmış. Yapılan sondaj çalışmaları, dünya okyanuslarının yükseldiği son buzul devrinde Karadeniz'in deniz seviyesinin birkaç yüz metre altında bir tatlı su gölü olduğunu göstermiş.

Bulgar Bilimler Akademisi Denizbilimleri Enstitüsü araştırmacılarından Petko Dimitrov da, bir cep denizaltısıyla yaptığı

çalışmaları Ryan ve Pitman'la paylaşmış. Dimitrov, Karadeniz'in derinliklerine gömülmüş bir kumsal tespit etmiş ve 9750 yıl önce Karadeniz'in seviyesinin günümüzdeki seviyesinden 100 metre daha aşağıda olduğuna ilişkin kanıtlar bulmuş. Pitman da taşkın öncesi kumsalların güncel deniz yüzeyinden 120 metre daha aşağıda olduğunu ortaya koymuş.

M.Ö. 12.500'de kuzeydeki Avrasya buzul yaygisından erimeye başlayan suların yayılma yolları da antik Tuna, Dinyeper ve Don nehirleri boyunca Karadeniz'i beslediklerini gösteriyor. Buzul erime suyunun Karadeniz'e boşalması evresinde Buzul Çağı gölü Sakarya çıkışı boyunca akmış. Boğaziçi'nin oluşması öncesinde Yeni Karadeniz Gölü'nün geçici olarak yalıtılmasıyla birlikte su düzeyi düşmüştü.

Karadeniz Gölü, M.Ö. 10.000 yılına kadar hep okyanus düzeyinin altında kalmış. M.Ö. 5600 yılına gelindiğinde Karadeniz kıyı çizgisinin o zamanlar bir baraj seti gibi suyu engellemekte olan Boğaziçi'nin 106-107 metre altında bulunduğu ortaya konmuş.

Yapılan yaşlandırma çalışmaları Karadeniz'in 7600 yıl önce yükselen denizlerin etkisiyle bir taşkın dönemi geçirdiğini, Karadeniz'e tuzlu su girişinin, okyanus düzeyi günümüzdeki düzeyinden 15 metre aşağıdayken başladığını ve Akdeniz'in tuzlu sularının dar Boğaziçi vadisi boyunca Karadeniz'e boşaldığını ortaya koymuş. Bu nedenle Karadeniz tabanından alınan sondaj karotlarında bol miktarda taşkınla Karadeniz'e taşınmış olan Akdeniz'e ait mollusca örneği bulunmuş.

Karadeniz'in hızla yükselmesi, ilk yerleşim ve limanların M.Ö. 8 yüzyıl ortalarında olduğu göl kenarında yerleşik insan topluluklarının göç etmesine neden olmuş. Göl insanların bir kısmı Batı Avrupa'ya kadar uzanırken, bir kısmı Orta Asya ve Çin'e, bir kısmı da İran ve Mısır'a yayılmış.

Taşkın döneminde gelen suyun, Karadeniz gölünün düzeyini günde 15 cm yükselttiği hesaplanmış. Buna göre, yük-

seilen sudan kaçmak isteyen bir kişinin günde 1-1.5 km yol alması gerekiyor-muş.

Bu göçleri, arkeolojik, genetik ve dil-bilimsel bulgularla desteklemek isteyen Ryan ve Pitman, 1995 yılında Avrupa'da-ki ilk çiftçileri araştırmaya başlamış.

M.Ö. 5600'de İstanbul Boğazı'ndan boşalan okyanus nedeniyle taşkına uğ- rayan Karadeniz gölü kenarındaki insan topluluklarından kuzey ve batı kıyısında yaşayanların Avrupa ve Ukrayna içlerine, güney kıyılarında yaşayanların ise Ana- dolu içleri ve daha da ötelere göçtüğü ko- nusunda kanıtlar toplanmaya başlanmış.

Oxford Üniversitesi'nde Avrupa Taş Çağı insan toplulukları üzerinde çalışan Andrew Sherratt, Doğu Akdeniz ve Bere- ketli Hilal'de çiftçiliğin M.Ö. 10.000'de or- taya çıktığını, bunun Avrupa'da çiftçiliğin başlamasından 2.000 yıl önce olduğunu belirtmiş. Sherratt'ın M.Ö. 6000'e ilişkin olarak yaptığı ayrıntılı paleobiyocoğrafya haritaları, tüm Doğu Avrupa boyunca, güncel Karadeniz kıyılarına değin yayı- lan ormanlık alanları işaret etmiş ve bu ormanlık alanlar boyunca dağılmış yerel avcı/toplayıcı toplulukların varlığını belirt- miş. Zaten Karadeniz taşkını öncesinde- ki bin yıl içinde Çatalhöyük'deki Yeni Taş Çağı çiftçi köyü de ayrıntılarıyla biliniyor.

"Vinca topluluğu", 1908 yılında Miloje Vasic tarafından bulunmuş bir topluluk. Tuna üzerinde bir taraçayı kaplayan Vin- ca alanı daha yaşlı bir kültürün terk edil- miş kalıntıları üzerinde yapılmış. Saz- lardan örülü ve sıvalı evler, çizgisel ku- şaklı seramik denen ince işlenmiş çöm- leklerle karakterize olan Vinca kültürü, taşkını izleyen 125 yıllık dönemde Bulga- ristan, Makedonya ve Macar ovalarında birdenbire görülmüş ve Avrupa'da daha önce hiç görülmemiş bir toplu yaşam ya- pı tekniğini beraberlerinde getirmiş.

Renk uygulamasından yoksun, birbi- rine paralel oluklar, çizgisel bantlar, spi- raller, ortak merkezli dörtgenler gibi geo- metrik biçimlerle süslü "Çizgisel kuşaklı seramik çömlekçilik" Vinca topluluğunun izini sürmede önemli bir ipucu olmuş. Su- riye ve Mezopotamya'da da Karadeniz

taşkını yüzyıllarında bu tip çömlekler bıra- kan toplulukların yaşadığı tesbit edilmiş.

"Vinca kültürü", Avrupa'da, taşkının hemen ardından görülmüş ve "dışarıdan gelenler" olarak tanımlanmış. Daha önce Doğu Akdeniz'den geldiği düşünülen bu toplulukların taşkın sonrası Karadeniz kı- yılarından gelmiş olmalarının daha yük- sek ihtimal olduğunu düşünen Ryan ve Pitman, Karadeniz insanlarının, Mezopo- tamya'da ilk büyük uygarlığı kuran Sü-

merlerin de öncüleri olduğunu ve çok da uzak olmayan bu geçmişte (7600 yıl ön- ce) Karadeniz taşkınından kaçan insan- ların çağlar boyunca aktarılan söylence- lerin kaynağı olabileceğini ileri sürüyorlar.

Bu durumda, kutsal kitapların tümün- de ve Gılgamış Destanı gibi söylenceler- de geçen büyük tufan Karadeniz kıyıla- rında gerçekleşen büyük taşkına karşılık geliyor. "gemi" nerededir? "Gemi"nin nerede olduğu konusu da, aynen büyük

Buzul erime çağında Karadeniz'in fazla sularının Sakarya çıkışı boyunca akması, İstanbul Boğazı'nın oluşması öncesinde Karadeniz Gölü'nün yalıtılmış hali ve günümüzde İstanbul ve Çanakkale Boğazları yoluyla suyun iki yönlü akımı (Ryan ve Pitman, 2003, sf.187'den).

Karadeniz taşkını sonrasında aniden oıtaya çıkan çizgili çömlekler
(Ryan ve Pitman, 2003, sf.232'den).

tufanda olduğu gibi çok sayıda araştırmacı-
nın ilgisini çekmiş.

Nuh Tufanı'ndaki geminin Ağrı Dağı
eteklerinde karaya vurduğu yönünde
yaygın bir inanış var. Bu inanışı bulgula-
rıyla desteklemek isteyen birçok araştı-
cı Ağrı Dağı'nda farklı metodolojilerle ça-
lışmış. Bu çalışmaları tetikleyen en tem-
el unsur ise Ağrı Dağı üzerinde gemi
benzeri bir oluşuğun varlığı olmuş.

Gemi benzeri oluşuk ilk kez 11 Eylül
1959'da gözlenmiş. Harita Genel Mü-
dürlüğü çalışanlarından Yüzbaşı İlhan
Duruer, hava fotoğrafları üzerinde ça-
lışırken dağın üzerinde diğer yer şekille-
rinden farklı, mekiğe benzeyen bir şekil
tespit etmiş. Kenarları kalkık, içi çukur,
ortası kabarık bu şeklin gemiye benzer
olması çok büyük heyecan yaratmış.
Nuh'un Gemisi'nin en inandırıcı bulgu-
sunun elde edildiği düşünülmüş. Döne-
min basını bu bulguya geniş yer vermiş.
En çok satan haftalık dergilerden *Hayat*
Dergisi, Yüzbaşı Duruer'le bir röportaj
gerçekleşmiş. Bu röportajda Duruer, bir
yerbilimci olmamasına ve verilerini arazi
gözlemine değil, sadece geometriye da-
yandırmasına rağmen gemi görüşünü
ısrarla savunmuş.

Gemi şekli, Doğubeyazıt ilçesinin
Üzengili köyünün 300 metre doğusunda,
Ağrı Dağı'nın eteğinde bulunuyor. Arazi-
de yapılan ilk gözlemler, bu yer şeklinin
bir erozyon (aşınma) süreci sonucunda
oluştüğünü gösteriyor. Zaten arazide in-

celemesi yapılan 150 metre uzunluğun-
da, 50 metre genişliğinde ve 4 metre
yüksekliğindeki bu şekil, hava fotoğra-
fında görüldüğü kadar da çok gemiye
benzemiyor.

Daha sonra kayda değer kapsamlı
bir çalışma, Yılmaz Güner tarafından ya-
pılıp (2) 1986'da yayınlanıyor. Güner,
dağın eteğinde oluşan şeklin çamur ak-
ması tarafından şekillendirildiğini ileri
sürüyor. Daha sonra yapılan çalışmalar,
bu erozyonal sürecin çamur akması de-
ğil, yer akması olduğu yönünde.

Yörede temeli Üst Kretase (100-65
milyon yıl önce) yaşlı ofiyolitler oluşturu-
yor. Ofiyolitlerin kaya birimleri serpantin,
kireçtaşı ve konglomeratik kireçtaşları.
Birimlerin yüksek oranda kil içermesi üze-
rindeki birimlerden sızan suyun tutulma-
sını sağlıyor. Ofiyolitlerin üzerinde Eo-
sen yaşı (56-34 milyon yıl önce) verilen
marn, kumtaşı, kilitaşı ve killi kireçtaşı ar-
dalanması sunan kaya birimleri bulun-
yor. Yataya yakın eğime sahip bu birim-
ler, yarıklar tarafından bloklanmış du-
rumda bulunuyor. Bu özellik, Eosen kat-
manlarının, alttaki ofiyolitik malzeme
üzerinde kaymasına, oturmasına ve yer
değiştirmesine neden oluyor. Erozyon
süreciyle birlikte civar birimlerin yamaç
döküntülerinden oluşan Kuvaterner (2
milyon yıl önce-günümüz) yaşlı çökelle-
rin kalınlığı 10 metre kalınlığa kadar ula-
şabiliyor. İşte, gemi şeklini içeren büyük
yer akması, bu malzemenin 1,5 km ka-
dar akması sonucunda oluşuyor.

Ağrı Dağı eteğinde bulunan "gemi"
benzeri sertleşmiş yer parçası, yer ak-
masının içinde yer akmasıyla birlikte ha-
reket etmemiş, tam tersine yer akması-
nın itmesine karşı durarak ya da enine
ekseni boyunca salınarak birkaç yerin-
den kırılmış.

Gemi (mekik) şekli, nehir yatakların-
da gelişen mekik şeklindeki kum adacık-
larının gelişimine benzer bir yapılaşma
sunuyor. Burada, yer akması malzeme-
sinin daha önce sertleşmiş olan bir yer
şeklinin etrafından hızla akarken, onu
yontarak mekik şekline dönüştürmesi
olayı da mevcut.

Mekiğin kenarlarının yukarı doğru
kalkık oluşunun nedeni, yer akması mal-
zemesinin kütlenin etrafından hızla ge-
çerken kenarlarını yukarı doğru itmesi.
Orta bölümün çukur olmasının nedeni-
se mekiğin üstünde bulunan buzulun eri-
me sürecinde alttaki malzemenin sıkı-
laşma ve çimentolanmasıyla oturmuş ol-
ması.

Ayrıca, yörede yer akması evreleriyle
eş zamanlı olarak, aşınma süreciyle
gelişmekte olan vadi oluşumu, erozyo-
nal döngü ve iklimsel genlik değişimi ev-
releri de mevcut. Gemiye benzeyen şe-
kil, bu etkilerle birlikte, bölgede hâkim
olan buzullaşma ve erime süreçleriyle
de ilgili olarak gelişmiş.

Tüm bu karmaşık jeolojik süreçler;
sadece ilginç bir görünüş değil, bilinme-
yen/değişik bir litolojik birim izlenimini de
veren "gemi"nin doğmasına neden ol-
muş...

Dipnotlar

(1) William Ryan ve Walter Pitman, Columbia Üni-
versitesi, Lamont-Doherty Yer Gözlemevi'nde Deniz
Jeolojisi konusunda çalışmalarını sürdürmektedir.

(2) Güner, Y., 1986, Nuh'un Gemisi Ağrı Dağında
mı? Gemi ile ilgili sanılan Doğubeyazıt-Telçeker he-
yelanının Jeomorfolojik evrimi, *Jeomorfoloji Dergisi*,
14, 27-37.

Kaynaklar

Ryan, W., ve Pitman, W., 2003, (Çev. Bayrak, D.),
*Nuh Tufanı, Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bi-
limsel Keşifler*, Arkadaş Yayınevi, 381 s.

Avcı, M., 2001, *Ağrı Dağında Karmaşık Bir Yer Ak-
ması, Nuh'un Gemisi*, Mavi Gezegen Popüler Bilim
Dergisi, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayını,
4, 32-36.

Bilimin Felsefesi ve Tarihi

Kilisenin evren modelini yıkan dâhi

Nikola Kopernik

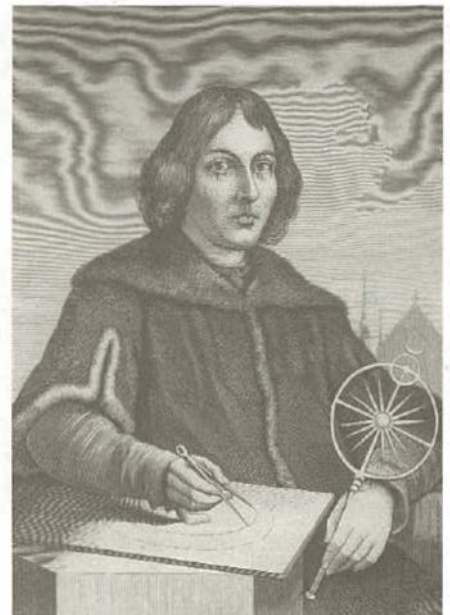
Kopernik'in modelinin kabulünde, önünde çok önemli bir sorun vardı. Kilisenin evren modeline karşı çıkmak dine karşı çıkmakla eşdeğer tutuluyordu. Çünkü ortaya konulan modelde Yer artık evrenin merkezinde değil, evrenin bir parçası haline gelmişti. İnsan da Yer'in üzerinde yaşadığından artık evrenin bir parçası olmak zorunda kalıyordu. Hristiyanlık âleminin, tüm bu sistem insan için yapılmıştır savının da geçerliliğini ortadan kaldırmaktaydı.

İnsanoğlunun düşünce hayatında büyük bir devrim yaparak tarihe ismini büyük harflerle yazdıran en önemli bilim insanlarından biri Nikola Kopernik'tir. 1543 yılında ölüm döşğinde yayınladığı *De Revolutionibus Orbium Caelestium*'da, "Güneş Merkezli Modeli"ni savundu. Bu model, astronomi ve kozmolojinin yanı sıra teoloji, felsefe ve fizik alanındaki düşünsel kavramların da kökten değişmesine neden olmuştur.

Tarih boyunca bilim insanları ve yaptıkları çalışmalar çeşitli ideolojilerin kurbanı olmuştur. Kimileri içinde bulundukları düzen içerisinde kendilerini kabul ettirebilmişler, kimleri de baskılar sonucunda tarihin sayfaları arasında yok olup gitmişlerdir. İnsanoğlunun düşünce hayatında büyük bir devrim yaparak tarihe ismini büyük harflerle yazdıran bilim insanlarından biri de Nikola Kopernik'tir. 1543 yılında ölüm döşğinde yayınladığı *De Revolutionibus Orbium Caelestium*'da, "Güneş Merkezli Modeli" savundu. Bu model, astronomi ve kozmolojinin yanı sıra teoloji, felsefe ve fizik alanındaki düşünsel kavramların da kökten değişmesine neden olmuştur.

1473 yılında Polonya'nın Torun kentinde dünyaya gelen Kopernik, varlıklı bir ailenin dört çocuğunun en küçüğüydü. Annesi Torun asilzadesi, babası da bir tüccardı. On yaşında babasını kaybedince amcasının himayesi altında yetişti. Krakow'da matematik ve astronomi, daha sonra İtalya'da Padua, Bologna ve Ferrara üniversitelerinde beşeri bilimler, tıp ve kilise hukuku alanında dersler aldı. Ülkesine geri döndüğünde dayısının vefatına kadar doktorluğunu ve sekreterliğini yaptı. Bu görevi sırasında dayı-

sının bütün dini, ekonomik, siyasi ve idari olmak üzere birçok görevini üstlendi. Bütün bu görevlerinin arasında Kopernik, hiçbir zaman matematik ve astronomiye olan merakından vazgeçmedi. Krakow'da Albert Brudzewski'den matematik ve astronomi derslerinin yanında gözlem yapmasını, Bologna'da kaldığı sürede Domenico Maria Novara da Ferrara'dan bu sistemin yetersizliklerini öğrendi. Batlamyus sistemindeki Ay hare-

Nikola Kopernik (1473-1543)

keti teorilerinin eksikliklerini doğruladı. Celio Calcagnini'den neden yerin dönmesi gerektiği ile ilgili bilgiler aldı. 1506'da Frauenburg Katedrali'nde papaz olarak görevini sürdürürken bir yandan da çalışmalarına devam etti. Batlamyus sistemini yerinden edecek olan "Heliosentrik Modeli"ni ilk önce yakın çevresiyle paylaştı ve daha sonra da ölüm döşeğindeyken kitaplaştırarak yayınladı. Peki, yüzyıllar boyunca hüküm süren Batlamyus'un "Yer Merkezli Sistemi"nin saltanatına son veren bu model nedir?

Batlamyus, Aristoteles'in gök cisimlerinin hareketlerini izah etmekte kullandığı fiziksel prensipler ile matematik ve geometriyi başarılı bir şekilde birbirine entegre ederek "Yer Merkezli Evren Modeli"ni geliştirmişti. Pagan felsefesiyle oluşturulan bu modelin, Hristiyanlık âleminde kabulü kolay olmadı. Kilisenin evren anlayışı ile uygunluk göstermeyen bu model, çok fazla tartışmalara neden oldu. Neticede kilisenin görüşleriyle bu modelin birleştirilmesi yoluna gidildi. Thomas Aquinas adındaki rahip bu birleşmeyi sağlayabilmiştir. Kutsal Kitap'ta bulunan vahiylerle tüm bilgilerin elde edilebileceğini söyleyen kiliseye karşı çıkarak sadece bu yolla tüm bilgilerin elde edilemeyeceğini ve Tanrı'nın görünmeyen yönlerinin yarattığı görünür şeyler sayesinde anlaşılacağını savundu. Aquinas'ın yapmış olduğu sentez, sorunların dile getirilmesinde kendisinden sonra gelenler için cesaretlendirici olmuştur.

Model üzerindeki anlaşmayla birlikte kilisenin katı kabulleri bu sefer de Aristoteles'in düşüncelerinin otoritesini daha da artırdı. Artık model hakkında yetersizlikleri dile getirenler, dine karşı çıkmakla suçlanır hale geldi. Yine de Thomas Aquinas'ın yaptıklarından cesaret alanlar düşüncelerini bazen açık bir şekilde bazen de dolaylı olarak dile getiriyorlardı. Deneye verilen önemin artmasıyla birlikte bilimin ve teolojinin birbirinden ayrılması gerektiği ile ilgili görüşler orta-

Batlamyus, Aristoteles'in gök cisimleri'nin hareketlerini izah etmekte kullandığı fiziksel prensipler ile matematik ve geometriyi başarılı bir şekilde birleştirerek "Yer Merkezli Evren Modeli"ni geliştirmişti.

ya çıkmaya başladı. Gözlemlerin artmasıyla birlikte teolojik, metafizik ve fizik olarak birbirine iyice kaynaştırılan sistemin yetersizliği ortaya konuldu. Aristoteles fiziğinde ifade edilen formüllerin dirençli ve hareketli cismin hızı hakkındaki sorunlarına karşı oluşturulan karşı kuramlar, yeni bir sistemin oluşması gerektiğini haber verici nitelikteydi. Özellikle de Ortaçağ'ın karanlık dünyasında Jean Buridan ve öğrencisi Nicole Oresme'nin impetus kuramı üzerindeki çalışmalarının gezegen hareketlerine uygulanması ile yeni bir sayfa açıldı.

Kopernik'in İtalya'da kaldığı dönemlerde Batlamyus sistemi ile ilgili bu eleştirileri dinlemesi ve elde ettiği eski metinleri de incelemesi, modelini oluşturmada etkili olmuştur. Yapılan gözlemlerin yetersiz olduğu ve Yer Merkezli Modelle alternatif bir modelin de ancak doğru gözlemler ile ortaya konacağı düşüncesindeydi. Bu nedenle de papaz olarak görev yaptığı katedraldeki kulelerden birinde gözlem yapabilmek için bir oda düzenlemişti. Burada elinde mevcut olan gözlem araçları ile kayıtlar almaya başladı. Özellikle Ay ve Güneş tutulmaları

ile kavuşumlara ait gözlemlerini sistemli olarak kaydetti. Yaptığı bu çalışmalar neticesinde "Güneş Merkezli Modeli"ni açıkladı. Bu modele göre;

1) Evren küreseldir. En kusursuz ve cisimler içinde her şeyi içine alabilecek hacimdeki geometrik cismin küre olduğunu savunmuştur. Cisimlerin küre biçimini almaktaki eğilimlerine Güneş, Ay ve su damlacıklarının görünür şekillerini örnek göstermiştir.

2) Yer küreseldir. Kuzeye veya güneye doğru gidildikçe kutup yıldızının yüksekliğinin değişmesi ve bazı takımyıldızların görünmemesi veya yeni takımyıldızların ortaya çıkmasını, ayrıca denizde ufka doğru yol alan geminin önce gövdesinin, daha sonra da direklerinin kayboluşunu küreselliğin kanıtı olarak savundu.

3) Gök cisimlerinin devinimi düzenli, çembersel ve sonsuzdur: Gök cisimlerinin hareketlerinin belirli zaman aralıklarında periyodik olmasının sadece düzenli çembersel hareket ile olacağını düşünmekteydi. Gök cisimlerinin yıl içerisinde normal eksenindeki deviniminden geriye doğru kısa bir süre hareket edip, tekrar kendi eksenine dönmelerini ise şöyle açıklamaktadır:

"Ancak bu cisimlerin devinimleri bazı farklılıklar gösterir. Birincisi, bu devinimlerin eksenleri günlük devinim eksenine değil, onunla arasında belli bir eğim olan burçlar kuşağının eksenidir. İkincisi, bu cisimler kendi yörüngelerinde bile hep aynı biçimde devinemezler; Güneş ile Ay kendi yörüngelerinde kimi zaman daha yavaş kimi zaman da daha hızlı devinir görülmezler mi? Üstelik, beş gezegen, belli zamanlarda, şu ya da bu noktada sabit kalır, hatta geriye giderler..."

4) Yer'in, kendi eksenini etrafında dönmesiyle gök cisimlerinin günlük görünür

hareketleri meydana gelir: Bu günlük devimlerin oluşmasını şöyle ifade etmektedir:

"İlk olarak günlük dönüşü düşünelim. Bu dönüşle tüm evren, Dünya'yı dışarıda bırakarak, çok hızlı devinir gibi görünmektedir. Ancak, Yer'in batıdan doğuya doğru döndüğünü kabul ederseniz, iyi düşündüğünüzde yargının doğru olduğunu göreceksiniz. Her şeyi içeren gök kubbedir; devinim niçin içerene değil de içerilene, yerleştirene değil de yerleştirilmiş olana atfedilmesin ki?"

5) Güneş evrenin merkezindedir: Buradaki asıl soru yıllarca kabul gören Yer'in evrenin merkezinde olduğu fikrinin aslında neden orada olduğu ile ilgili olmasıdır. Aristoteles'in, fiziğindeki ağır cisimlerin merkezde toplanması gerektiği hakkındaki görüşleri bir cevap niteliği taşımamaktadır. Aynı şekilde Batlamyus'un, Yer gibi büyük bir cismin devinmesinin, boyutundan dolayı çok hızlı bir hareket olacağı ve bu durumda da hızlı dönen cisimlerdeki nesnelerin birbirleri-

ne tutunmalarına direnç göstererek Yer'in parçalanmasına neden olacağı varsayımından hareketle öne sürdüğü, "Yer evrenin merkezinde olmalıdır" düşüncesi de bu soruyu cevaplandıramamaktadır. Yer'in deviniminin doğal olduğunu savunan Kopernik, böyle bir durumun yıkıcı olmayacağını savunmuştur. Çünkü Yer'in devinmesinin doğasında olduğunu ve devinmesi gerektiğini düşünmektedir. Batlamyus'un Yer büyüklüğündeki bir cismin neden devinmeyeceği ile ilgili söylemine karşılık olarak şunları demektedir:

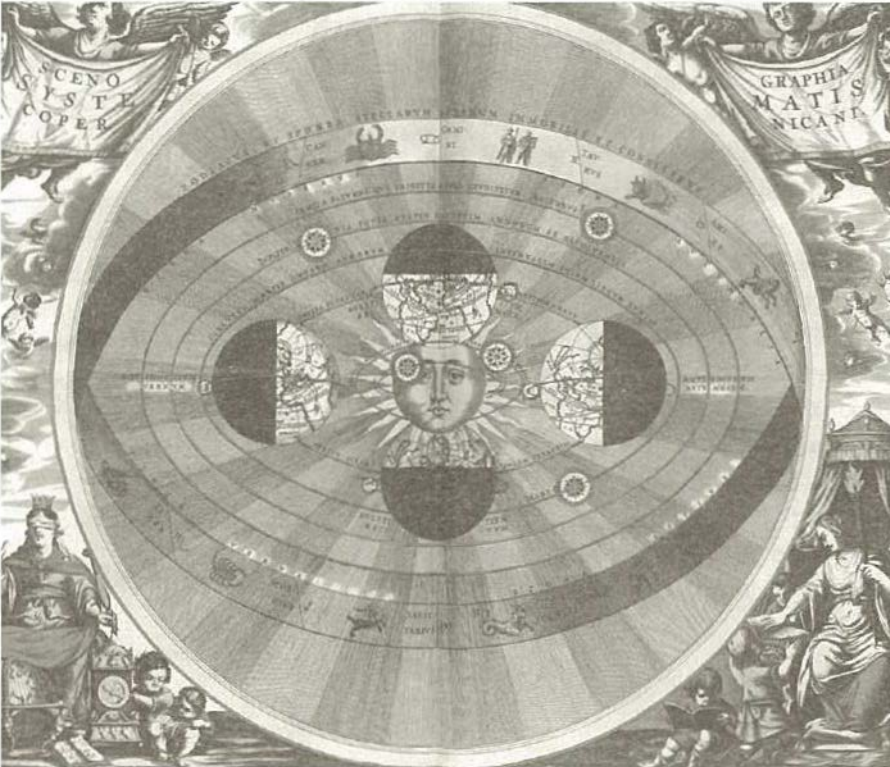
"O halde Batlamyus'un Yer'in ve üzerindeki her şeyin doğal bir dönüşle parçalanıp dağılacağı konusundaki kaygısı yersizdir; bu dönüş yapay bir eylemden çok farklı bir şeydir. Batlamyus'un, gökler Dünya'dan ne kadar büyükse o kadar hızlı olması gereken evren için daha da çok kaygılanması gerekmez miydi? Gökler şiddetli devinimleriyle mi uçsuz bucaksız olmuştur; devinimsiz olsalardı çökmez miydiler? Eğer böyle olsaydı, evren sonsuz büyüklükte olmalıy-

dı. Devinimlerinin kuvvetiyle daha da genişledikçe, yirmi dört saatte geçilecek uzaklık sürekli artacağı için bu devinim daha hızlı olacaktır. Devinimin artmasıyla gökler daha da engin olacaktır. Böylece, hız ve büyüklük birbirlerini sonsuza kadar artırırılar."

Ayrıca, Kopernik'e göre, Yer'in kendi eksenini etrafında dönüşünün haricinde bir merkez etrafında da dönmesi gereklidir. Çünkü böylece Yer'den bakıldığında düzensiz olarak görülen gezegen devinimlerinin aslında düzenli bir şekilde devinim yaptıkları görülecektir. Bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"Yerin tam merkezde değil de, bu merkezden, yıldızlar küresine uzaklığına göre daha az olsa da, Güneş'in ve diğer gezegen kürelerinin uzaklıklarına göre yine de ölçüştürülebilir olan bir uzaklıkta olduğunu kabul edelim. Sonra da, buların devinimlerinin gerçekten düzenli ve Dünya'nın dışında bir diğer merkez çevresinde olduğunu varsayarak, görünür devinimlerindeki değişimleri hesaplayalım. Belki bu durumda, bu değişken devinimlerin düzensizliği için akla yakın bir neden ileri sürülebilecektir. Gerçekten de gezegenler Dünya'dan farklı uzaklıklarda gözlemlendikleri için, çemberlerinin merkezi kesinlikle Dünya'nın merkezi değildir. Gezegenler mi Dünya'ya yaklaşıp ondan uzaklaşır, Dünya mı onlara yaklaşır onlardan uzaklaşır, bu da kesin olarak belli değildir. Öyleyse, Dünya'nın günlük dönüşüne ek olarak bir başka devinimi daha olduğunu savunmak için haklı gerekçeler olabilir. Dünya'nın dönmesinin yanında, birçok devimle dolaştığı ve aslında bir gezegen olduğu, hiç de sıradan bir matematikçi olmayan, Platon'un İtalya'da peşine düştüğü söylenen, Pythagorasçı Philolaos'a atfedilen bir görüştür."

"Yer Merkezli Model"de ortaya konan gerekçeler hakkındaki kuşkuvarlıca dile

Kopernik, geliştirdiği modelde, Güneş'i evrenin merkezine yerleştirmiştir.

getiren Kopernik, bu sorunların çözümü için Güneş'in merkezde olması gerektiği kanaatindedir. Bunu da şu şekilde açıklamaktadır:

"Öyle sanıyorum ki yerçekimi Yaratıcı'nın parçaları bir küre biçiminde birleştirmek ve böylece birlik ve bütünlüklerini sağlamak için cisimleri oluşturan parçalara bahşetmiş olduğu doğal bir eğilimden başka bir şey değildir. Bu özelliğin, her ne kadar farklı yörüngelerde olsa da küresel biçimlerini koruyabilmeleri için, Güneş'te, Ay'da ve gezegenlerde de bulunduğunu düşünebiliriz. O halde, eğer Yer'in başka devinimleri de varsa, bunlar yıllık devirleri olan dışarıdaki gezegenlere ait çeşitli devinimlerin benzeri olmalıdır. Güneş'i sabit kabul edip, onun devinimini Yer'e aktırırsak, yıldızların sabah ve akşam doğup batmaları etkilenmeyecek, gezegenlerin sabit görüldüğü noktalar, gerilemeleri ve ilerlemeleri ise görünüşlerinin yansıttığı gibi kendi devinimlerine değil, Yer'in devinimine bağlı olacaktır. Sonuç olarak, Güneş'i evrenin merkezine yerleştireceğiz."

Kopernik, gezegenlerin devinimlerine ilişkin bu sorunların ancak Yer'in devindirilmesi ile ortadan kalkacağı düşüncesindeydi. Bu şekilde modelini tamamlamış oluyordu. Tabii ki bu sistem kusursuz bir sistem değildi. Gezegen devimleri ile ilgili fiziksel ilkeler net bir şekilde ortada bulunmamaktaydı. Bu da sistem için en büyük sorunlardan biriydi. Gerçi bunun için Kopernik'i sorumlu tutmamak gerek. Çünkü sistemdeki gezegen devinimlerinin açıklanması ancak Galileo Galilei tarafından eylemsizlik ilkesinin bulunmasıyla bir anlam kazandı. Ayrıca, Galileo Galilei'nin teleskopuyla yaptığı Jüpiter ve dört uydusunun gözlemlerinin ve Newton'un geliştirdiği dinamik yasalarının sistemin kabulünde büyük bir etkisi olmuştur.

Kopernik, "De Revolutionibus Orbium Coelestium"da, kilisenin evren konusundaki en temel iddialarını geçersiz kılıyordu.

Her şeye rağmen Kopernik'in modelinin kabulünde önünde çok önemli bir sorun daha vardı. Kilisenin evren modeline karşı çıkmak dine karşı çıkmakla eşdeğer tutuluyordu. Batlamyus astronomisiyle kemikleşen bu yapıyı bozmak öyle kolay bir iş değildi. Çünkü ortaya konulan modelde Yer artık evrenin merkezinde değil, evrenin bir parçası haline gelmişti. İnsan da Yer'in üzerinde yaşadığından artık evrenin bir parçası olmak zorunda kalıyordu. Hristiyanlık âleminin, "tüm bu sistem insan için yapılmıştır" savının da geçerliliğini ortadan kaldırmaktaydı. Papaz olmasına rağmen yine de çalışmalarını *De Revolutionibus Orbium Coelestium* adındaki kitabında toplayan Kopernik, kitabını ancak 1543 yılında ölüm döşeğinde yayınlayabildi. Yayımcısı olan en yakın arkadaşı Andreas Osiander'e eserinin basım izni vermişti. Osiander de bu kaygılardan dolayı eser hakkındaki tepkileri azaltabilmek için kitaba önsöz olarak şunları yazmıştır:

"Bu kitabın varsayımlarıyla ilgilenen okuyucuya;

Yer'e hareket veren ve Güneş'in evrenin merkezinde hareketsiz olduğunu

beyan eden bu çalışmanın tuhaf varsayımlarının getirdiği yenilik hemen her tarafta duyuldu. Bazı bilim insanlarının tepki gösterdiğine ve uzun zaman önce sağlam temeller üzerine kurulmuş olan özgür sanatlar arasında bir kargaşalık yaratmanın doğru olmadığını düşünmüş olduklarına hiç kuşkusuz yok. Ne var ki konuyu yakından incelerlerse bu yapının yazarının suçlanacak bir şey yapmamış olduğunu göreceklerdir. Zira bir astronomun görevi, göksel hareketlerin geçmişine ilişkin bilgileri dakik ve özenle toplamak ve bunların nedenlerini ya da onlara ilişkin varsayımları düşünmek ve tartışmaktır. Onların gerçek nedenlerine hiçbir zaman ulaşamayacağına göre, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de geometri prensiplerinden yararlanılarak bu hareketler hesap edilebilir. Yazar bu konuda mükemmel bir başarı göstermiştir. Bu varsayımların doğru, hatta olası olması gerekmez. Bu varsayımlar gözlemlere uygun düşen bir hesaba ulaşırlarsa bu kâfidir."

Bu modelin ortaya konmasıyla birlikte Rönesans Dönemi'ne giren Avrupa'da da düşünsel temelde derin izler bıraktı. Orta Çağ'daki düşünürler tarafından sorgulayıcı tutum sayesinde oluşturulan eleştirel bilim, Batı uygarlığının gelişimindeki en önemli unsurlar arasında yer almıştır. Doğa yasalarının sistematik gözlemler sayesinde açıklanabiliyor olması dinsel dogmaların da önemini kaybetmesine neden olmuştur. Artık mistik, metafizik ve dinsel temalı düşünceler ve yöntemler bir kenara itilip modern bilimin doğuşuna yeni bir kapı açılmıştır.

Kaynaklar

Copernicus, Nicolaus, "Gök cisimlerinin Dönüşleri Üzerine", Çev. Saliha Babür, YKY, 2002.

Thomas S. Kuhn, "Kopernik Devrimi", Çev. Halil Turan, Dursun Bayrak, Sinan K. Çelik, İmge, 2007.

plato.stanford.edu/entries/copernicus

global.britannica.com/EBchecked/topic/136591/Nicolaus-Copernicus

www-gap.dcs.st-and.ac.uk/~history/Biographies/Copernicus.html

www.geo.utexas.edu/courses/302d/Fall_2011/ Full text - Nicholas Copernicus, _De Revolutionibus (On the Revolutions)_ 1.pdf

Dinsel ve büyüsel inanışlar hakkında antropolojik kuramlar (IV)

Totemizm

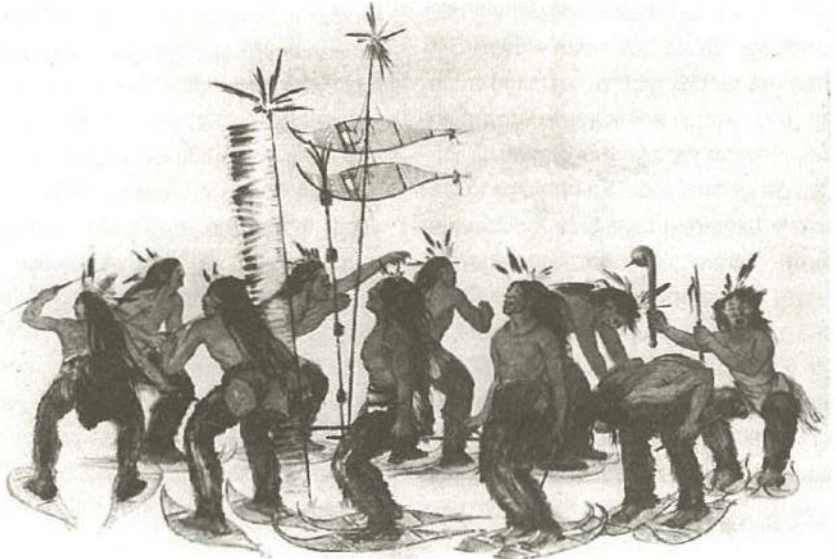
Totemizm, temel olarak, ilgili topluluğun yaratmış olduğu "kurgusal bir akrabalık" inancıdır. Topluluk, kendilerini mistik/büyüsel özellikleri olan mitik bir atadan geldiğine inanır. Bundan dolayı topluluğun tüm bireyleri birbirleriyle "kardeş"tir. Bunun grup içi ilişkilerde ortaya çıkardığı en karakteristik özellik ise iç-evlenme yasağıdır. İkinci en belirgin özellik ise -ki eğer totem yenebilir bir bitki ya da hayvansa- onu yeme tabusudur.

Totem inanışları oldukça yaygın ve çeşitlidir.

Totem inanışlarında genellikle hayvanlar ön plana çıkar. Bu durum daha ziyade uzman avcılarda ve avcı ya da göçer hayvancılıkla uğraşan topluluklarda görülür. Bir diğer totem nesnesi de bitkilerdir. Seyrek de olsa cansız nesneler ile doğa olayları da totem olarak kabul edilebilir.

1 9. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında yaşamış olan ilk kuşak antropologlar, hangi kuramsal eğilim içeriğinde olurlarsa olsunlar, hemen bütün dikkatlerini modern toplumsal yapıda var olan çeşitli üstyapısal kurumların ve ekonomik ilişkilerin tarihsel-kültürel köklerine çevirmişlerdi. Aile ve akrabalık ilişkileri, siyasal-yönetmel bağ-

lamda toplumsal örgütlenme biçimleri, ekonomik sistemler ve din, bu ilginin en önemli sacayakları olarak ifade edilebilir. Bu dönemde, "yaşayan fosiller" olarak da algılanan, çoğunlukla avcı-toplayıcı ya da hortikültür (bahçe-tarımı) düzeyinde geçimlik ekonomilere sahip küçük ölçekli topluluklar olan Yeni Dünya yerlileri ile (benzer sosyo-ekonomik düzeylerde) Eski Dünyanın uzak köşelerinde tu-

Kavram olarak "Totemizm", Kuzey Amerika'nın en büyük kabile konfederasyonlarından Ojibwaların kullandığı "totam" kelimesinden devşirilmiştir.

tunabilmiş olanlar, antropologlar için pa-ha biçilmez birer gözlem laboratuvarlarıydı. Yerli toplulukların fiziki-biyolojik özellikleri kadar gündelik ve mevsimsel yaşam döngüleri de derinlemesine gözlemlenerek, insanlığın "tarih öncesine" dair birçok kuram öne sürülüyordu.

Önceki bölümlerde değerlendirdiğimiz Animizm, Animatizm ve Dinamizm gibi antropolojik din kuramları da modern, geleneksel ya da ilkel addedilen dünya dinlerinin kökenlerini, evrimini ve işlevlerini açıklama gayretiyle işte bu toplulukların bilgisinden hareketle inşa edilmişti. Kuramların odak noktası, dinsel düşüncelerin hangi maddi zeminde ve nasıl ortaya çıkmış olabileceği sorusuna odaklanıyordu. Şimdi ana hatlarıyla ele alacağımız Totemizm kuramı ise, farklı öğeler barındırmakla birlikte, adı geçen kuramların (daha sistematik ve karmaşık) bir tür bileşkesi olarak da kabul edilebilir. Totemist kuramda, dinsel düşünceler ile ilk toplumsal kurumların (aile, akrabalık, iş bölümü vd.) arasındaki bağlar daha belirgin ve bütünlücidir.

Kavram olarak "Totemizm", Kuzey Amerika'nın en büyük kabile konfederasyonlarından Ojibwaların (ya da Ojibwelerin) kullandığı Algonkin dillerindeki "ototeman" kelimesinden devşirilmiştir. Bu topluluklar açısından "ototeman", "bireyin, kız ya da erkek kardeşleriyle olan akrabalığı" ya da "karındaş akraba" anlamlarına geldiği gibi "aynı (mitik) anneden gelen kız ve erkek kardeşler arasındaki evlenme yasağı" gibi önemli bir vurguyu da içermektedir. Fakat bugün Türkçede kullandığımız ve bize İngilizceden geçen "totem" kavramı, başlangıçta, Ojibwa kabileleriyle temas eden Batılılarca yanlış kavranmış ve uzun süre de öyle kullanılmıştır. İngiliz tüccarların, çevirmenlerin 18. yüzyılın sonlarında yaygın olarak kullanmaya başladığı "totem", temel olarak inanca gönderme yapmaktaydı. Buna göre totem, "belirli bir hayvan formunda beliren, bireyin koruyucu ruhu" idi. Aslında bu yargı, o dönemde, Ojibwaların giyim kültürünün Batılılara

İskoç etnolog John Ferguson McLennan (1827-1881) totemist kurama ilk çerçeveyi çizen akademisyendir.

düşündürdüğü bir yanılsama idi. Çünkü onlara göre Ojibwalar, özellikle, kendilerini koruduklarına inandıkları hayvan derilerinden kıyafetler giymekteydiler.

Ojibwa kabilelerinin kendilerini (yine onlarla birlikte aynı coğrafyada yaşayan ve olumlu ya da olumsuz sembolik bir bağ kurdukları) belirli hayvanlarla andıklarını, özdeşleştirdikleri, bir tür mitik (dini, efsanevi) yazgı birliği kurdukları önermesi de 18. yüzyıl sonlarında ifade edilmiştir. Hem bir Ojibwa kabilesi reisi hem de Kuzey Amerika yerli topluluklarını Hristiyanlaştırmaya çalışan Metodist bir misyoner olan Peter Jones'un raporları, ölümünden (1856) sonra totem kavramının kullanılmasında ve yaygınlaşmasında etkili olacaktır. Jones, yerlilerin "Büyük Ruh" dedikleri doğaüstü kudretin onlara "totemler" verdiğini ve böylece Ojibwa kabilelerinin kendilerini birbirleriyle akraba olarak kabul ettiklerini ileri sürmüştür. Bu sebepten de kabile içinde evlen(ç)mediklerini; karşılıklı olarak ise siyasi-sosyal-ekonomik düzlemde birbirlerini ilişkili gördüklerini, böylece büyük bir topluluk/konfederasyon olabildiklerinden bahsetmiştir. Buradaki "Büyük Ruh" (Manitu) ve "totem", bitki veya hayvan gibi canlılarla sembolize edilmekle birlik-

te aralarında önemli bir ayrım vardır. Manitu, bir tür "kişisel koruyucu, yol gösterici ruh" anlamındadır. "Totem" ise anasoylu klan ya da kabile(1) akrabalık hatını simgelemektedir ve aynı toteme sahip kişiler arasında evlilik önemli bir tabudur. Her ikisi için geçerli olan tabu ise, totemlerin ya da manituların yenmesidir.

Çağdaş Antropoloji literatüründe kullanılan "totem" ve "totemizm" kavramları da bu ilk kullanımlarla belirli ortak yönler taşımakla birlikte, bilhassa 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarından itibaren son derece önemsenen ve çalışılan bir konu başlığı olmuştur. İskoç etnolog John Ferguson McLennan (14 Ekim 1827-16 Haziran 1881), totemist kurama ilk çerçeveyi çizen akademisyendir. Onun da bir parçası olduğu dönemin evrimci antropoloji paradigmasına bağlı akademisyenler ve araştırmacılar, totemizimle "ilkel" toplumsal yapının örgütlenmesi ile dini-siyasi-ekonomik ve akrabalık yapılarının işleyişi arasında bütünsel ilişkiler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu bakış açısı, dönemin antropologlarında olduğu kadar Avrupalı sosyologların ve hatta psikologların da görüşlerini derinden etkileyecektir.

Totem, bize, küçük ölçekli bir insan topluluğunun ya da (bu sosyo-ekonomik seviyede olmakla birlikte) tek bir bireyin mistik ve büyüsel (kurumsallaşmış dinsel inanışlar öncesi) duygularla ve düşüncelerle bağlı olduğu bir hayvanı (kanguru, bizon vd.), bir bitkiyi (ağaçlar, otlar vd.), bir doğa olayını (fırtına, gökkuşağı vd.) ya da cansız nesneleri (dağ, nehir vd.) anlatır. Totemizm ise bu inanıştan doğan görevler, yasaklar (tabular), ritüeller ve törenler toplamı ile topluluğun bu uygulamaları içeren bütünlüklü kültürüdür. Totemistik inanmaların farklı topluluklarda gözlemlenmiş birçok ortak özelliği de vardır.

Totemizm, temel olarak, ilgili topluluğun yaratmış olduğu "kurgusal/kutsal bir akrabalık" inancıdır. Topluluk, kendilerini mistik/büyüsel özellikleri olan mitik (ef-

sanevi) bir atadan geldiğine inanır. Bundan dolayı topluluğun tüm bireyleri birbirleriyle "kardeş"tir. Bunun grup içi ilişkilerde ortaya çıkardığı en karakteristik özellik ise iç-evlenme (endogami) yasasıdır. Yani bu tür topluluklar dıştan-evlenmeci (egzogamik) bir eğilim sergilerler. İkinci en belirgin özellik ise -ki eğer totem yenebilir bir bitki ya da hayvansanı yeme tabusudur. Totem, kimi topluluklarda, yalnızca belirli ritüeller sırasında kolektif olarak yenebilir... Özetle, kuran olarak totemizm, genellikle bir grubun/topluluğun belirli bir hayvana, bitkiye, nesneye yahut doğa olayına mistik, majik (büyüsel) ve akrabalık duygularıyla bağlanışını; buna bağlı olarak ortaya çıkan dinsel görevleri, ritüelleri, kaçınmaları, yasakları anlatmaktadır.

Totem inanışları oldukça yaygın ve çeşitlidir. Genellikle hayvanlar ön plana çıkar. Bu durum daha ziyade uzman avcılarda ve avcı ya da göçer hayvancılıkla uğraşan topluluklarda görülür. Kimi zaman ise söz konusu hayvan yerine onun bir parçası da (amuletler, fetişler)(2) totem olarak işleve sahip olabilir. Bir diğer totem nesnesi de bitkilerdir. Seyrek de olsa cansız nesneler ile gökkuşağı, fırtına vb. meteorolojik olaylar gibi doğa olayları da totem olarak kabul edilebilir. Totemlerle ilgili olarak birçok kült oitaya çıkmıştır. Söylenceler, efsaneler yazılmıştır; şarkılar ve dinsel törenler vardır. Bu işler için kutsal mekânlar, kült araçlar, kaya resimleri, ilk totemleri canlandıran dramatik oyunlar vardır. Ayrıca yine totemlerin dinsel/büyüsel güçlerini arttırmak için çeşitli törenler de düzenlenir.

Çağdaş antropoloji literatürü derlenen totemist inançları, dünden bugüne, üç kategoride toplanmaktadır: grup totemizmi, birey totemizmi ve cins totemizmi.

Grup totemizmi

En yaygın şekilde görülen bu tür totemist inanmalarda, klan ya da kabile ölçeğindeki toplulukların, kendilerini bir

Grup totemizminde klan ya da kabile ölçeğindeki toplulukların, kendilerini bir hayvan, bir bitki, bir doğa olayı ya da bir cansız nesneyle akraba olarak kabul ettiği görülür.

hayvan, bir bitki, bir doğa olayı ya da bir cansız nesneyle akraba olarak kabul ettiği görülür. Söz konusu ata genellikle mitik bir karakterdir. Onunla ilgili söyleneler/efsaneler, aynı zamanda, o topluluğun yeryüzünde nasıl var olduğunu, neler yaptığını sembolik öğelerle yüklü bir şekilde anlatır. Bu, topluluğa doğumla katılan her bireyin çeşitli büyüsel ritüeller eşliğinde öğrendiği ve böylelikle birey ve grup kimliğini kazandığı en önemli kültürlendirme(3) sürecidir.

Mitik atanın torunları olarak onlar, birbirleriyle kan bağına dayalı akrabalık sisteminin parçalarıdır. Bu ortaklığın belirgin özelliklerinden birisi "isim" üzerinedir. Topluluk, totemleri olan varlığın adıyla anılır. Özünde büyüsel bir işlem olan adlandırmadaki temel mantık, kutsal ata olan totemin tüm kutsiyetini ve varlığını anlamlandıran ismin, o şekilde anılan tüm topluluk üyelerine de kendi büyüsel güçlerini aktaracağı, onları koruyacağı, güçlü kılacağı vb. inanmalarıdır.

Aynı isim altında dünyaya gelen bireyler, totemin kanından/dölünden doğan kuşaklar olarak da kardeşlerdir. Grup

içi evlilikler tabudur. Dolayısıyla kendileriyle yakın ilişkileri olan ve genellikle siyasi-ekonomik ittifaklar kurdukları diğer topluluklarla aralarındaki temasın en önemli parçalarından birisi evlilikler yoluyla gerçekleşen kadın mübadelesidir.

Totemi simgeleyen çok çeşitli araçlar vardır. Bunlar hem toplulukça hem de bireylerce kullanılabilir. Örneğin bir kartalı simgeleyen ağaçtan oyulmuş totem direği, topluluğun kurduğu köyün merkezinde bulunabilir. Ona ait (ve kutsal-büyüsel olan) tüyler, pençeler vd. parçalar da grubun büyücü-hekiminde, şefinde ya da kimi yüksek statülü üyelerinde bulunabilir. Bu tip figürler genellikle büyüsel ayinlerde kullanılır. Totemi ve onun mitik maceralarını, yolculuklarını, öykülerini temsil eden daha büyük figürler de bulunabilir. Totem direkleri, bu nesnelerin en bilinen örneklerindendir. Direkler, ilgi çekici şekilde, hem Kuzey Batı Amerika'daki hem de Okyanusya adalarındaki yerli topluluklarda görülmüştür. Ayrıca, ilgili topluluğun kendi özel işaretleri/armalarıyla birlikte totemi simgeleyen çeşitli figürler direkleri süsler.

Totem direkleri etrafında sergilenen tüm büyüsel-toplumsal törenler ya da toplantılar kesinkes kutsaldır. Grup üyeleri, toteme ait parçaları "amulet/fetiş" (uğurluk, nazarlık gibi) olarak taşırlar. Ancak totemi yeme, dokunma tabusu da olduğundan kendi totemlerine ait parçaları totemi farklı olan çevre topluluklarından temin ederler. Topluluğun mekân-sal-sembolik merkezi de olan totem direkleri etrafında sergilenen dramatik temsiller, genellikle totemin mitik maceralarıyla ilişkilidir. Totem gibi giyinen, onun gibi hareketler yapan insanlar, modern dünyanın "ilkeller" hakkında biriktirdiği önyargılı bilgi yığınının en popüler görsel temalarındandır. Örneğin totemi kurt olan grubun, onun gibi giyinip uluması ya da kanguru dansı yapan Aborjinler gibi...

Grup totemizminin ağır basan özelliği grup içi dayanışmayı kutsaması, öne çıkarmasıdır. Toplu avlanma, toplu tüket-

me; grubun yavrularına toplu bakım; sosyal-siyasal süreçlerde kolektif karar alma; her bir üyenin (ekonomik-sosyal-siyasal yaşama katılabilecek) erişkinliğe ulaştığında onu isimlendirmek, kimliklendirmek (erginlemek); dış tehditlere karşı mücadele etmek vb. davranışların (grubun her bir üyesinde yaşayan) totemin kutsal varlığı altında gerçekleştirilmesi belirleyicidir. Bu itibarla Etnolojik literatürde grup totemizmine, "kolektif totemcilik" de denir.

Öte yandan büyüsel (dinsel) içeriği daha ağır basan grup totemizmi olduğu yönünde de görüşler vardır. Antropolojide "kült-totemizmi" olarak da anılan bu tür inanmalarda totemin canlandırıldığı danslar, dramatik gösteriler, kaya resimleri ya da büyük heykeller inşa etmek gibi davranışlar ile yaratılış efsaneleri, kimlik duygusunun vurgulanması, evlenme biçimleri, ad koyma pratikleri gibi örnekler öne çıkabilir.

Birey totemizmi

Birey totemizminde, genel totem inançlarının birey özgüline indirgendiği görülür. Burada kişinin belirli bir totemle

(canlı ya da cansız) arasında kurduğu mistik-büyüsel bağ söz konusudur. Bu bağ kimi zaman yazgı birliğine kadar varabilir. Totemle kişinin yaşamsal bağları olduğu kabul edilir. Eğer totem ölürse, kişinin de öleceği inancı vardır. Örneğin İspanyol tarihçiler, yerlilerle yapılan savaşlarda, yerli şeflerinin toteminin öldürülmesinin onların da ölümüne yol açtığını yazmışlardır.

Grup totemizmine benzer olarak birey totemizminde de totemin büyüsel güçlerinden yararlanma amacı ön plandadır. Yine benzer şekilde bu büyüsel kudretten faydalanabilmek için ondan bir parça (amulet) barındırma, taşıma pratiklerine rastlanır. Grup totemizmine benzer bir evlenme yasağı, birey totemizminde de görülür. Buna göre aynı toteme sahip kişiler birbirleriyle evlenemezler.

Birey totemizminde, totem, grup totemizminde olduğu gibi kan bağıyla aktarılmaz. Kişinin, (genellikle inisiyasyon ritüellerinde) gerçekleştireceği mistik-ruhani yolculukta kendi totemini bulması beklenir. Bazı örneklerde, erginlenme ritüellerine katılan genç erişkinlerin arazi-

de yalnız ve aç bırakıldığı, "oruç" tutturuldukları görülür. Bireyin, bu tür bedensel egzersizlerle göreceği "vizyon"larda (sanrılarda) kendi "öteki benliği"ni ya da totemini bulması beklenir. Bazı topluluklarda da doğumun ardından, doğum yapılan yere kül ya da kum serpiştirildiği görülür. Buraya iz bırakacak olan canlı, kişinin totemi olacaktır. Kimi başka topluluklarda da yeni doğan çocuklarla birlikte ağaç ekilir. Bir tür "yaşam ağacı" inancının görüldüğü bu gibi örneklerde, kişinin yaşamı ve bitkinin gelişimi arasındaki ilişki gözlemlenir. Totem, yaşamı boyunca kişinin koruyucusu ve yardımcısıdır.

Özellikle Psikoloji literatüründe benlik ya da kimlik analizlerinde kullanılagelen "Alter Ego" kavramı, birey totemizmi örnekleri için de antropoloji literatüründe başvurulan bir değerlendirmedir. Alet Ego, bir tür "öteki benlik", "bana benzeyen bir diğeri" ya da "iç ben" olarak da ifade edilebilir. Benzer olarak, İspanyol sömürgecilerin Aztek dilindeki "naualli"den devşirdikleri "nagualizm" (Amerika kıtalarını birbirine bağlayan karasal kesitteki bir dinsel form) kavramı da inanç pratiklerinde kişinin belirli bir totemle yazgı birliğine gittiği örnekleri işaret eder. Viyanalı Etnolog J. Haekel, aynı içeriğe sahip olmakla birlikte, "nagualizm" yerine "tonalizm" kavramını öne sürmüştür. Bu terim de aslında Aztek dilinden gelmektedir ve "birinin yazgısı" anlamını taşır.

Alter Ego örneklerinde, kişinin totemiyle kurduğu bağda "hayatı" bir nitelik önem kazanmaktadır diyebiliriz. Totemin yaşamsal döngüsü ve bu süreçteki deneyimleri, bireyin hayatı üzerinde doğrudan bir etki yapabilir. Aynı şekilde, bu durumu tersten de okumak mümkündür. Hastalık, yaralanma ya da ölüm gibi olayların, karşılıklı olarak bireyi ve totemi etkileyeceği inancı ayırt edici bir özelliktir. Bu gibi etkili bireysel totemler genellikle klan şeflerinde, büyücü-hekimlerde, şamanlarda ya da topluluk içerisinde öne çıkmış, sosyal prestiji yüksek kimselerde görülür. Grup totemizmine

Kimi topluluklarda yeni doğan çocuklarla birlikte bir ağaç ekilir. Bir tür "yaşam ağacı" inancının görüldüğü bu örneklerde, kişinin yaşamı ve bitkinin gelişimi arasındaki ilişki gözlemlenir.

benzer olarak, Avusturya Aborjinlerinde ve Kuzey Amerika yerlilerinde yaygındır.

Cins totemizmi

Cinse bağlı totemizm örnekleri sadece Doğu ve Güney-Doğu Avustralya'da görülmüştür. Temel özelliği, aynı toplulukta kadınların ve erkeklerin kendilerine özel totemleri olmasıdır.

Diğer totemistik inançlardaki genel özellikleri burada da yakalamak mümkündür. Totemler birer tabudur. Cinsler açısından hem kendileri için hem karşılıklı olarak totemler tabudur. Yenmez. Ancak genellikle erkeklerin bu tabüyü çiğnedikleri ve kadınların totemlerini yedikleri ya da öldürdükleri örneklerle rastlanır. Daha ziyade kuş türlerinin totem olarak seçildiği de belirtilmelidir: Ağaçkakan, çalikuşu, yarasa vb.

Sosyal teoride totemizm

Totemizmi öncelikle Animist, Animatist ve Dinamist kuramların uzantısında şekillenmiş ve atalar tapınımları, "ilkel" topluluğun sosyal yapısı/örgütlenmesi, evlilik biçimleri (içten evlenmeci ve dıştan evlenmeci), üretebildiği maddi kültür ve diğer topluluklara kurduğu ekonomik ilişkilerin niteliği gibi birçok bağlamın bütünlük içerisinde sunulduğu kapsamlı bir toplumsal-siyasal örgütlenme teorisi olarak görmek gerekir. İlk sosyal bilimciler, evrimci paradigmanın hâkimiyeti içerisinde, farklı eğilimlere sahip olmakla birlikte modern toplumların tarih öncesinden güncel uzanan bütünlüklü tarihini oluşturmaya gayret ederken bu türden birçok önerme ileri sürdüler. Özellikle dinsel düşünceler ve kurumlar konusundaki tartışmalarda totemizm, ilkel süründen kabileye geçişi; kabilenin toplumsal örgütlenmesinin teolojik yansımaları açıklama iddiasıyla öne çıktı.

İskoç Etnolog McLennan'ın 1869 tarihli *The Worship of Animals and Plants* (Hayvanlar ve Bitkiler Tapınıcı) kitabında totemizmin ilk kuramsal çerçevesini çiz-

mesinin ve onu, aile, akrabalık, sosyal hiyerarşi, hukuk vd. başat toplumsal kurumların dinsel arketipi olarak değerlendirmesinin ardından, kuram oldukça popülerleştirdi. McLennan, totemizmin, bütün insanlığın (tek tanrılı din sistemleri de dâhil olmak üzere) geçirdiği bir dini-sosyal evre olduğunu savunuyordu. McLennan'ın temel hareket noktalarından birisi de Animist kuramın yaratıcısı Antropolog Tylor'un görüşleriydi. McLennan, "ilkel" insanın kendisinde var olduğuna inandığı büyüsel güçleri zamanla dış evrene yansıttığını ve zamanla onları "fetişlere" dönüştürdüğünü söylemektedir. Bu fetişler (amuletler), zaman içerisinde, "ana-soyundan" kalıtsal olarak aktarılan soy ilişkileriyle birleşerek totemistik inanmaları ortaya çıkarmaktaydı. Yani söz konusu amuletler, zamanla bu toplulukların mitik atalarına dönüşmekte ve böylece topluluk kendisini kan bağı temelinde örgütlemekteydi. McLennan, bu görüşlerini, öncelikle Avustralya yerlilerinden derlenen etnografik verilerle güçlendirmiş ve ardından Okyanusya, Hint

Daha Avustralya'da görülen cinse bağlı totemizm örneklerinde, daha ziyade kuş türlerinin totem olarak seçildiği görülmüştür: Ağaçkakan, çalikuşu, yarasa vb.

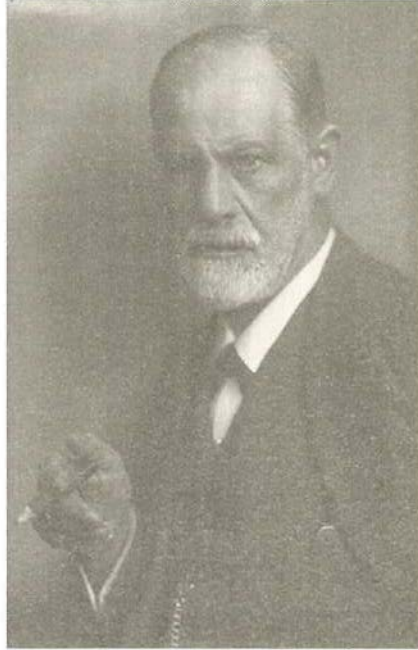
Altıtası ve Kuzey Asya gibi dünyanın farklı yerellerindeki örneklerle kıyaslayarak totemistik inanmaların, insanlığın geçirdiği kültürel evrimin (özellikle dinsel-büyüsel bağlamda) evrensel bir adımı olduğunu öne sürmüştür.

Antropolojinin kurucu babası adedilen Sir Edward Brunett Tylor, yüzyılın sonuna doğru McLennan'ın teorisini eleştirel bir okumayla güçlendirdi. Ona göre totemizm, basitçe hayvanlara ya da bitkilere yönelik bir tapınım değildi. Tylor, "ilkel insanın" bu türden inanışlarla kendi toplumsal gerçekliğini ve kendisini çevreleyen maddi evreni bir sınıflamaya, anlamlandırmaya tabi tuttuğunu öne sürüyordu. Kabilelerin, belirli hayvanlarla birlikte kurduğu büyüsel bir ilişki olduğunu kabul ediyor ancak onun dinin kökeni olduğu görüşlerine katılmıyordu. Zira dinsel-büyüsel düşüncelerin kökenleri hakkında hâlihazırda öne sürüldüğü ve yaygın kabul gören önemli bir kuramı vardı: Animizm.

Eski Ahit üzerine çalışmalarıyla tanınan Robertson Smith, aynı dönemde, totemizmin kutsal kıtaptaki izlerine odaklanıyordu. *The Religion of Semites-1894* (Semitlerin Dini) çalışmasında, tek tanrılı inanç öncesinde Semitik halkların da totemistik inançlara sahip olduğunu Eski Ahit içerisindeki izlerinden hareketle öne sürüyordu. Buradaki temel iddiası, görünürdeki ayinlerin/ritüellerin aslında önceki dinsel-büyüsel inanma ve düşünceleri yansıttığıdır. Geri kalan öğeler ise sonradan imal edilen ve birbirine eklemlenen parçalardır. İkinci önemli vurgu ise totemist karakterli öğelerde gözlemlenen ve "organik dayanışmayı" esas alan yapılarıdır. Robertson Smith, İskoçyalı bir ilahiyatçıdır ve kutsal kitaplara yönelik eleştirel değerlendirmeleriyle dikkat çekmektedir. Ona göre Eski Ahit ve diğer kitaplar, aslında yüzyıllar boyunca biriken yerel mitolojik ve tarihsel unsurların özgül bir kesitte birleşimidir. Örneğin Kuzey Afrika gezisi sonrasında yayımladığı *Kinship and Marriage in Early Arabia-1885* (Eski

Arabistan'da Akrabalık ve Evlilik) kitabında, Bedevi Arap topluluklarda açık olarak anayanlı soy ilişkileri olduğunu ve bunların da mitik bazı karakterlerle/totemlerle ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Buradaki klan üyelerinin, kendilerini bu mitik atalarla akraba kabul ettiklerini ifade etmiştir. Bu fikirler, yakın gelecekte Durkheim için önemli birer düşünsel başlangıç noktaları olacaktır.

Din antropolojinin kurucusu olarak kabul edilen J. G. Frazer ise *Totemizm*-1885 (Totemizm) ve *Totemizm and Exogamy*-1910 (Totemizm ve Dışarıdan-evlenme) isimli yapıtlarında Totemist kurama en belirgin şeklini kazandıracaktır. Frazer, en ünlü yapıtı "Golden Bough"da (Altın Dal) totemleri sınıflandırıyor ve onları klan totemleri, bireysel totemler ve cinsiyet totemleri olarak ayırıyordu. Dışevlilikçiliği (egzogami) anayanlılıkla (matriarkal) birlikte değerlendiren Frazer, insanlık tarihinde anasoyunun toplumsal örgütlenmede belirleyici olduğu tarih öncesi bir kesiti dinsel-toplumsal içeriğiyle birlikte resmetmeye çalışıyordu. Ona göre anayanlı klanların atası olan totem, saygı ve bağlılık nesnesiydi. Yenmesi yasaktı. Belirli ritüellerle topluluğun kolektif hafızasından yeni kuşaklara aktarılıyor ve böylece topluluk da kendisini yeniden ve yeniden örgütlemiş oluyordu. Doğa karşısında biriktirdiği deneyim, yeni kuşaklara aktarıyordu ve grup, varlık stratejisini bu büyüsel-toplumsal dolayısıyla güçlendiriyordu. Robertson Smith'in de üzerinde kafa yorduğu "Tanrının öldürülmesi" yani totemin belirli ritüeller eşliğinde öldürülmesi ve yenilmesi eylemi, Frazer'a göre, totemin temsil ettiği doğa(l)üstü kudretin, bereketin ve büyüsel gücün; içinde maddeleştiği bedenden (bu bir insan, hayvan ya da bitki de olabilir) kopararak "kanlı kurban ritüelleri" dolayısıyla tüm toplulukça yenerek paylaşılması, bir tür yeniden doğumunu simgeliyordu. Bu büyüsel edim, zamanla periyodik bir uygulamayla kurumsallık kazanmıştı.

Freud'a göre, totem inanışlarındaki tabu, kanlı ya da kansız kurban, ensest ilişki yasağı gibi uygulamalar arkaik-bilinçaltı geçmişin yansımalarıdır.

Çağdaş Psikoanalitik kuramın kurucusu Sigmund Freud da Totemizm çalışmış bir sosyal bilimcidir. Meşhur yapıtı *Totem ve Tabu*-1913 (Totem ve Tabu) kitabında, "ilkel" insanların tıpkı kuyraksız büyük maymunlar gibi tek eşli yahut çok eşli (çok karılı) yaşamış olabileceğini ancak her durumda cinsel kıskançlığın insanlığın temel dürtülerinden birisi olduğunu öne sürmüştür. Bu görüşleri, bir yönüyle Darwin'e dayanır. Ona göre topluluktaki genç erkekler, yaşlı erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetine meydan okumaktadır. Genç erkekler, kadınlar üzerindeki ataerkil erke başkaldırması ve onu öldürmüşler ve kadınlarla (ki biyolojik anneleri de bu gruptadır) cinsel ilişkide bulunmuşlardır. Ancak öldürülen ata, kutsal-mitik bir unsurdur aynı zamanda. Dolayısıyla sonuçları da ağırdır ve onun ruhunu yatıştırmak için tabular, çeşitli tapınimler ortaya çıkmıştır. Totem inanışlarındaki tabu, kanlı ya da kansız kurban, ensest ilişki yasağı gibi uygulamalar bu arkaik-bilinçaltı geçmişin yansımalarıdır. Freud'un meşhur "Oedipus Kompleksi" adını verdiği kuramı bu görüşlerine yaslanmaktadır. Yani her erkek

çocuk, büyüme sürecinde kendi türünün tarihini yeniden yaşamaktadır. Erkek çocuklar, bilinçaltının derinliklerine gömülü durumda, babalarını öldürme ve anneleriyle evlenme arzusu duyarlar. Bu da onlarda suçluluk duygusu yaratır ve davranışlarına etki eder.

Totemizm çalışmaları 20. yüzyıl boyunca azalarak da olsa devam etmiştir. Kuramın insanlık tarihi içerisinde geçilmiş bir dinsel-sosyal evre olduğu iddiası güç kaybetse de post-kolonyal çalışmalarda, yerli halkların doğal ve sosyal evreni anlama ve anlamlandırma süreçlerinde ne gibi roller oynadığı sorusu canlılığını korumaktadır.

ahmetkerimgultekin@tunceli.edu.tr

Dipnotlar

(1) Klan ve Kabile terimlerinin Türkçeye uyarlanması-daki eksikliklere ve bir parçası olduğumuz Ortadoğu toplumlarında gözlemlenen benzer toplumsal örgütlenme biçimlerinden olan bazı ayrımlarına kısa da olsa değinmek gereklidir. Örneğin Türkçede kullanılan ve Arapça kökenli olan "aşiret" ve "kabile" terimlerine bakarsak, aşiretin en kapsayıcı ekonomik, sosyal ve siyasal organizasyon olduğunu ve onu aşiretin mitik atasının soyundan gelen alt-soy gruplarının ise kabile olarak tanımlandığını görürüz. Ancak, Latince "tribu"dan gelen, İngilizcedeki "tribe", Türkçedeki "aşiret" kavramına denk düşerken, Arapçadaki "kabile" anlamına gelmektedir. "Tribe"nin bir alt örgütlenme kategorisi olan "sub-tribe"ise Türkçede "kabile" anlamındayken Arapçada "aşiret" anlamına gelmektedir.

(2) Fetiş inançlarına ve amuletlerle ilgili teorilere bir sonraki sayıda yer vereceğiz.

(3) Kişinin doğduğu andan itibaren içine doğduğu kültür tarafından o kültürün değer, anlam ve normlarıyla öğretilmesi süreci.

Kaynaklar

Aydın, Suavi ve Emiroğlu, Kudret. 2003. Antropoloji Sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.

Örnek, Sedat Veyis. 1995. 100 Soruda İlkelerde Din ve Büyü. Gerçek Yayınevi: İstanbul.

Özbudun, Sibel ve Şata, Balkı. 2005. Antropoloji: Kuramlar/Kuramcılar. Dipnot Yayınları: Ankara.

"Totemizm", www.en.wikipedia.org (Erişim Tarihi: 11.09.2014)

"Totemizm", <http://global.britannica.com/> (Erişim Tarihi: 11.09.2014)

Zor zamanların devrimcilerinden

Prof. Dr. Cahit Can

Prof. Dr. Cahit Can hukukun, doğrudan yaşamdan ve kısaca insandan soyutlanarak açıklanamayacağını; "hukuk" adı verilen kurumun, ancak "insan nedir" sorusunun yanıtının bulunmasının ardından oluşturulabileceği savını savunan bir bilim insanı. Bütün eserlerinde, bu düşünceyi esas alıyor.

Prof. Dr. Cahit Can bir hukukçu... Uzun yıllar Ankara Üniversitesi (AÜ) Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı; Hukuk Sosyolojisi ve Hukuk Felsefesi kürsüsünün başkanlığını yaptı. Cahit Can, rotasyonla görevlendirilerek İzmir Hukuk Fakültesi'nde, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde de ders verdi.

2003 yılında emekliye ayrılan Cahit Can, AÜ Hukuk Fakültesi'nde yüksek lisans ve doktora dersleri, Kıbrıs YakınDoğu Üniversitesi'nde de lisans dersleri veriyor. "Artık bırakacağım" dese de öğrencilerinin "Hocam!" diyen seslerini anımsadıkça, tam olarak emekli olmaya gönlü bir türlü elvermiyor. Haklı da; çünkü onlara aktarabileceği önemli bir birikime sahip...

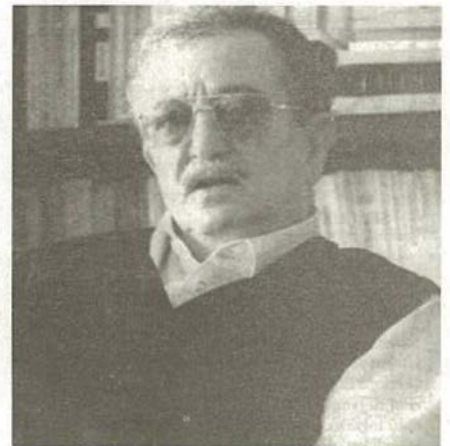
Hukukçu olmaktan çok toplumbilimci

Cahit Can'la *Bilim ve Ütopya* dergisinin Ankara bürosunda, 30 Mayıs 2014 günü görüştük. Cahit Can hukukun, doğrudan yaşamdan ve kısaca insandan soyutlanarak açıklanamayacağını; "hukuk" adı verilen kurumun, ancak "insan nedir" sorusunun yanıtının bulunmasının ardından oluşturulabileceği savını savunan bir bilim insanı. Bütün eserlerinde, bu düşünceyi esas alıyor.

"İnsan davranışları aslında; mantıksal, tinsel, duygusal bir varlığın eşsüremlı ey-

lemleri olarak algılanmalıdır. İnsan kimi zaman mantıksal kimi zaman da duygusal davranan bir varlık değildir. Tek bir eylemde bile bu öğeler, hep birlikte ve eşsüremlı olarak işlevlerini yerine getirmektedirler. Şu halde hukukun, yalnız antropolojiden değil, bu bilim dalını tamamlayan ve doğrudan insanı tanımaya yönelmiş bulunan diğer bilim dallarından da yararlanması gerekmektedir."

"Hukuk, olgusal olarak var olanı değil, olması gerekeni esas almak konumundadır. Olgusal alanda, 'kan davası' gerçekliği vardır. 'Kan davası' olgusal bir gerçekliktir" diyerek 'kan davası' nedeniyle suç işlemiş kişileri affetmek yoluna asla gitmeyiz. Tam tersine adam öldürmüş kişilerin cezalarını artırırız. Çünkü olgusal alanda var olanla olması gereken bir ve aynı şey değildir. Örf

Prof. Dr. Cahit CAN

Cahit Can: "İnsan davranışları aslında; mantıksal, tinsel, duygusal bir varlığın eşsüremlı eylemleri olarak algılanmalıdır. Şu halde hukukun, yalnız antropolojiden değil, bu bilim dalını tamamlayan ve doğrudan insanı tanımaya yönelmiş bulunan diğer bilim dallarından da yararlanması gerekmektedir."

ve adetler çoğu kez olması gerekene karşıt olabilirler. Örneğin 'kan davası'nda olduğu gibi."

Cahit Can, *Cumhuriyet Devrimi ve Öngörülme* adını taşıyan kitabında, son yıllarda çok tartıştığımız "Cumhuriyetimize, bize ne oldu, bugüne neden geldik." sorusuna önemli ve özlü bir yanıt veriyor: Kemalist Devrim "tamamlanmadığı için karşıtına dönüştü." Dünya çapında yaşanan deneyler, yarım kalan devrimlerin alinyazısının hep böyle olduğunu göstermiyor mu?

Gazi Ali Eşref'in oğlu

Cahit Can, İstiklal Madalyası sahibi değerli bir gazinin oğlu... Defalarca yaralanmış olan Gazi Ali Eşref, savaşlardan 26 yıl sonra 1948 yılında 48 yaşındayken, kalbinin çok yakınına saplanmış şarapnel parçasının kalp damarını tıkaması sonucunda şehit olmuş.

"Babam, daha Kuleli Askeri Lisesi'nde öğrenciyken Kuvv-i Milliye Savaşı'na katılmış, savaş boyunca çarpmış, pek çok yara almış bir gaziydi. Savaş sonrasında sağlık durumu nedeniyle önce Erzincan, Akdağmadeni'ndeki askerlik şubesi başkanlığına atanıyor. Akdağmadeni'nin en köklü iki ailesinden birinin kızı olan annemle evleniyor.

Genelkurmay Başkanlığı daha sonraki yıllarda, sağlık durumu pek de kötü görünmeyen babamı Balıkesir'deki bir birliğin alay komutanlığına ardından da Erzincan'a alay komutanı olarak tayin ediyor. Depremden üç yıl sonra, göğsündeki şarapnel parçası nedeniyle ağırları artınca emekliliğini istemiş. Böylece 1947'de ailece doğum yeri olan Akdağmadeni'ne dönmüşüz."

Çocukluğu

"Ben 29 Ekim 1936'da Akdağmadeni'nde (Yozgat) doğdum. Akdağmadeni o tarihlerde bir bölümü Ermenilerden kalma parlak taşlardan görkemli evleri, tenis kortları, alabileceğine yeşil bahçeleriyle bir Avrupa kenti görünümündeydi. İlkokulu da aynı ilçede okudum."

Can'ın yaşamındaki önemli kişilerden biri de dayısı... Dayısının bir politikacı olması ve politikada yükselen güce göre tutum değiştirmemesi onun kararlılığında ve

Cahit Can, bir Cumhuriyet yurttaşı olarak yetişmesinde Halkevi'nin önemli payı olduğunu ifade ediyor...

politikaya ilgisinde etkili olmuş olabilir. "Dayım seçilme yaşına geldiğinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden belediye başkan adayı oluyor ve seçiliyor. Sonra da hep seçilerek belediye başkanlığını sürdürüyor. Demokrat Parti döneminde de emekli oluncaya kadar bu böyle devam ediyor."

Erzincan depremi

"Çocukluk günlerimi düşünmeye başladığımda aklıma ilk gelen Erzincan depremidir. Üç yaşındaydım. Masada yemek yiyorduk. Korkunç bir gürültüyle birlikte önümdeki tabağın havaya fırladığını gördüm. Üç yaşında olmama rağmen o görüntüyü asla unutmadım. Hemen ardından da evimizin önünde olan otaokula doğru anne ve babaların feryatları içinde koştuğumuzu gördüm. Neyse ki deprem, ders arasına denk gelmiş. Çocukların büyük çoğunluğuna bir şey olmamıştı. Erzincan depremi ülkemizde yaşanan en büyük depremlerden biridir. Babam o tarihlerde, Erzincan'daki askeri birlikte albay rütbesiyle alay komutanı olarak görevliydi."

Eğitiminde Halkevi'nin rolü

"Belediye binasının 20 metre karşısında yer alan Halkevi, benim ilkökul öğrenciliğim boyunca özellikle tatil günlerindeki tek mekânımdı. Hiç tereddütsüz kişiliğimin orada oluştuğunu söyleyebilirim. Arkadaşlarımla birlikte orada bıkımsız kitap okurduk. Cumhuriyet devrimcilerinin çabalarıyla yapılmış olan klasik dünya edebiyatı çevirilerinin, Türk gençliğine neler kazandırmış olduğunu şimdi çok daha iyi anlıyorum.

Daha ilkökul öğrencisiyken Voltaire'in *Candide* (ya da *İyimserlik*) adlı eserini okumuş, ne anlatmak istediğini düşünmüştüm. Voltaire'in romanının kahramanı Pangloss'un, yaşamın anlamını ve amacını İstanbul'da tanıştığı bir dervişten öğrendiğini söylemesi beni çok mutlu etmişti. Derviş: 'Bahçemizi yetiştirelim,' demiş. Pangloss bu sözü, her insanın bir iş yapması ve bu işi de çok iyi yapması gerektiği biçiminde yorumlamış.

Halkevi'nde yoğun sanat ve tiyatro etkinliklerine de yer verirdi. Orada düzenlenen müsamerelerin birinde, o yıl beşinci sınıftaydım, başrol olarak bir yargıcı oynadım. Çocukluğunda evimden kaçırılmış ve haydut olarak yetiştirilmiş oğlum, cinayet suçlusu olarak karşıma getiriliyordu. Soruşturmanın ardından bu çocuğun benim oğlum olduğu anlaşılmasına rağmen yargıcı olarak ben, onu idama mahkûm edip kalemimi kırıyordum. Adaletin mutlaka gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda daha ilkökuldayken kazandığım bu bilinç ya da bilinçaltının benim hukuku seçmemde etkili olduğunu düşünüyorum. Birakalım Erge- nekon, Baiyoz davalarındaki sahtekârlıkları, sehven saçmalıklarını, yargıç ve savcılarının, sanık olarak önlerine getirilmiş masum insanlara, attıkları iftiralara; yargıç rolündeki ben, adalet öyle gerektirdiği için oğlumu bile idam sehпасına yolluyordum."

Kurtuluş Savaşı öyküleri

Cahit Can, çocukluk yıllarında özellikle babasından, büyükannesinden dinlediği Kurtuluş Savaşı öyküleriyle büyüyor. "Okulda verilen eğitim, Halkevi'nde öğrendiklerim, evimde yaşadıklarım sanki birbirine koşutlu. Babam akşam yemeklerinden sonra yaşamında yeri çok önemli olan sa-

vaşlardan söz eder, çarpışmaya yeni katılmış acemi askerlerin korkularını yenmek için zaman zaman siperin üzerine çıkıp oturduğunu anlatırdı. Öte yandan büyükanmem (annemin annesi) Kuvvacı olan eşi Halit Bey'in, Akdağmadeni'ni, Yozgat'tan gelerek basan Padişah yanlısı şeriatçıların elinden eşini nasıl kurtardığını, asılmasını önlediğini, kocasını bir defasında çarşaf giydirerek kaçırdığını, başka bir sefer de, bir futbol sahası kadar büyük görünen salonun altındaki kayalık mahzenin labirentlerinde onu sakladığını yeniden yaşırmışçasına anlatırdı.

Okuldaki dersleri bize gelince andımızı okuduktan sonra girdiğimiz sınıfta hocamız Edip Bey çoğu kez: 'İmtiyazsız sınıfsız bir kitleyiz' diye başlar ve o tarihlerde 16 milyon nüfusu olan Türkiye'nin dünyanın en güzel ülkesi olduğunu vurgulayıp, Türk milletinin de Atatürk'ün önderliğinde yedi düvele karşı savaşıp kazandığını anlatır, yerli mallar haftasına hazırlanmamızın önemini belirtirdi. Ne güzel günlerdi... Biz o Atatürkçü 2. kuşağa çok şey borçluyuz."

Yaşamı birden değişiyor

Babasının ani kaybı, annesinin göz yaşları eşliğinde, yatılı okula gitmesi Cahit Can'ın; biraz içe kapalı ve duygulu bir genç olmasının taşlarını döşemiş olmalı. "Bu yaşam biçimim, 1948'de babamın şehit olmasıyla sona erdi. Bu ölümün nedeni; o tarihte Türk Hava Kurumu'nun başkanlığını yapmakta olan babamın göğsüne, şoförün kolunun çarpması, daha önce sözünü ettiğim, şarapnel parçasının yerinden oynayıp kalp damarını tıkamasıymış. Böylece savaştan neredeyse 26 yıl sonra onu kaybettik. O dönemin koşullarında şarapnel parçasının vücutundan ameliyatla çıkarılması mümkün değilmiş. Askeri bir törenle gömüldü. Babamı kaybettiğimizde kız kardeşim altı aylıktı. Fatma Zehra, benden on iki yaş küçük, eğitim uzmanı. Benden yedi yaş küçük olan bir de erkek kardeşim var. Ergin Can, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olduktan sonra kazandığı devlet bursuyla Fransa'da iktisat doktorası yaptı. Babamın ilk evliliğinden olan Mukadder ablam, benden dört yaş büyüktür.

Babam, ölümünden kısa süre önce beni Galatasaray Lisesi'nde okutmak istediğini söylemişti. Bu söz ailede onun vasiyeti

*Fakülte yıllarından dostu
Uğur Mumcu ile bir yemekte...*

gibi kabul edildi. O acılı halimle Galatasaray'ın bugün üniversiteye dönüştürülmüş olan binasının Fransızca öğretilen yetiştirici sınıfına yollandım. Galatasaray'daki günlerim çok acılıdır. Yetiştirici sınıfı bitirince Beyoğlu'ndaki büyük binaya geçtik. İlk yıllardan anımsadığım en önemli olay sıra arkadaşım İnan Kırac'ın babasının ölümüdür. İnan Kırac'ın annesi o doğarken ölmüş, babasını da kaybedince, ileride onun yoksul kalacağını düşünerek, arkadaşım için geceleri yatağında çok ağlamıştım. Tabii yıllar sonra bu tutumuma çok güldüm."

Demokrat Parti iktidarı ve ilk şoklar

"Galatasaray Lisesi'nde gerçek arkadaşlığın ne anlama geldiğini, arkadaşlığın kardeşlikten öte bir yakınlık oluşturabileceğini öğrendim. Benim açımdan olduğu kadar ülkemiz bakımından da önemli olan bazı yıkımları orada okurken yaşadım. 1950 yılının 14 Mayıs'ında Demokrat Parti iktidar olunca tümünün Halk Partili olduğunu düşündüğümüz Akdağmadeni'nde bazı Demokrat Partililer Belediye Başkanı olan dayımın evi önünde davul çaldırıyorlardı. O şoku hiç unutmuyorum. Türkiye'nin NATO'ya girmesini, ardından 1955'te bugün bile dehşetle anımsadığım, 6-7 Eylül olaylarını yaşadık. Beyoğlu'nun parçalanmış kumaşlar ve türlü eşyalarla kaplı caddeileri hâlâ gözlerimin önündedir.

10. sınıfa geldiğimde sağlığım bozuldu. Ciğerlerimden rahatsızlandım ve okula bir süre devam edemedim. İyileşip 1959 yılında geri döndüğümde yepyeni arkadaşlarla karşılaştım. Ali Sirmen, Onur Öymen, Bülent Tanör (anayasa profesörü, 2002'de kaybettik) bu yeni arkadaşlardan birkaçıdır.

Dersleri'nde felsefi konuları tartıştığımız Fransızca hocamız Patrice Thomson, beni en çok etkileyen hocalarımdan biriydi. Verdiği kompozisyon ödevlerini araştırıp hazırlamamız için 15 gün süre tanır; sonra da sınıfta tartışılmasını sağlardı. Ders dışı konularla daha fazla ilgili olmama karşın Thomson'un derslerini çok severdim. En başarılı olduğum ders de onunkiydi. Bir defasında, 'Yapmak yaparken de kendini yapmak ya da yaratmak' başlığı altında bir ödev verdi. Teori karşısında pratiğin ne kadar önemli olduğunun ayırtına, o çalışmayı hazırlarken vardım. Hocamızın notu çok kıt. Beş aldığımızda bile havalara uçardık. Ben o ödevden sekiz almıştım. Ödev kâğıdını hâlâ saklıyorum. Üzerine çok özlu anlamına gelen 'éloquent' yazmıştı. Kısaca yaşam sürecinin sürekli bir gelişmeyi zorunlu kıldığını, insanlığın kültür aracılığıyla kendini yeniden yaratabildiğini o çalışmamda sezinlemiştim. Sonraki yıllarda Hukuk Fakültesi'ndeki hocalığım döneminde insanlığın toplumsal yaşama geçmesiyle birlikte biyolojik yaşamını dönüştürdüğünü ve sürdürüldüğü enest ilişkilerle son vererek ilk evrensel kural olan 'enest yasağı kuralını' koyduğunu yazacaktım. Yalnızca insan değil toplumlar da bir tek insanmışçasına kendini dönüştürebiliyor."

"İnsan olarak doğulmaz; insan olunur" özdeyişini, Sivas katliamında yitirdiğimiz sevgili şairimiz Metin Altıok da bir dizeyle ne güzel dile getirmiş: "İnsan usul usul ölmek için gelir dünyaya

Başlar her gün biraz daha insan olma-ya..."

Ankara Hukuk Fakültesi

Cahit Can'a yaşamına etki eden en önemli kurumu sormadım ama sorsaydım yanıtı büyük olasılıkla Ankara Hukuk Fakültesi olurdu. Hem öğrenci hem de öğretim üyesi olarak yılları burada geçmiş: "Ankara Hukuk Fakültesi'ne örgenci olarak başlamamla ve orada arkadaş olduğum kişilerle birlikte yaşam çizgimin hangi yönde gelişeceği de somutlaşmaya başladı. 1960

Anayasa değişikliğine yol açan olaylara da katılmış bir genç olarak daha Hukuk Fakültesi'nin birinci sınıfında bile belirli bir bilinç düzeyine ulaşmıştık. Ortaklaşa ulaştığımız en önemli düşünce ülke yöneticilerinin Atatürk Cumhuriyeti'nin temsilcisi olmadıklarıydı"

Cahit Can, Ankara Hukuk Fakültesi'ni 1965 yılında bitiriyor. 1966 yılında aynı fakültede asistanlığa başlıyor. Asistanlığının son 2 yılında (1970-1971), Fransa hükümeti tarafından Ankara Hukuk Fakültesi'ne tahsis edilmiş bir kadroya atanarak, Marsilya Aix-en-Provence Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yabancı asistan sıfatıyla çalışıyor. Orada başladığı *Cinsel Suçların Sosyo-Psikolojik Nedenleri ve Hukuksal Tipolojisi* adını taşıyan doktora tezini 1974'te Türkiye'de tamamlıyor. 1983'te, yabancı hukuk alımının teorik temellerini araştırmak ve Türk hukuk devrimine açılan yolu belirlemek amacıyla yazdığı *Sosyoloji ve Tarih Açısından Resepsiyon* başlıklı teziyle doçentliğe atılıyor.

Uğur Mumcu ve Doğu Perinçek'le arkadaşlığı

Fakülte öğrenciliğinde özellikle Uğur Mumcu ve Doğu Perinçek'le olan yakın arkadaşlığı, Cahit Can'ın, devrimci olarak sürdürdüğü sonraki yaşamının belirlenmesinde etkili olmuş. Söyleşimizde her iki devrimciye hissettiği sevgi ve dostluk duygusunun, ses tonuna bile yansıdığını göz-

lemledim. "Kalp kalbe karşıdır" derler; bu yazının "Zor zamanların devrimcilerinden" başlığını, Cahit Can'ın "yarım yüzyıllık can arkadaşı" Doğu Perinçek'ten ödünç aldım. Her ikisi de Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü'nü kuran ilk isimler arasında yer alıyorlar.

Hayatında hiçbir zaman avukatlık yapmamış olan Cahit Can, sırf cezaevindeki arkadaşıyla görüşmek için binlerce lira masraf yapıp, avukatlık ruhsatı alıyor ve avukat olarak Silivri'ye görüşe gidiyor. Bu öyküyü Doğu Perinçek'in *Aydınlık* gazetesindeki, 23 Haziran 2012 tarihli yazısından öğrendim. Cahit Can bana bu ziyaretten söz etmemiştir.

Cahit Can'ın, Uğur Mumcu'ya ilişkin pek çok anısı var. Bu anıların en önemlilerinden şöyle yaşanmış: "Oğlum Alişan ortaokulda okurken öğretmeni tannmış biriyle röportaj yapma ödevi vermiş. Uğur Mumcu'ya gittik. Alişan peş peşe sorularını soruyor, Uğur da kibar kibar cevap veriyordu. Telefon çaldı. Uğur aldı telefonu dinlemeye başladı; birden kızardı, morardı. 'Ben de senin ulan namussuz!' diye bağır-maya başladı. Telefonu kapattı, bizden özür diledi. 'Alçağın biri küfretti' ve beni öldüreceğini söyledi" dedi. Kısa bir süre sonra, o zaman Oran'da oturuyorduk, korkunç bir patlama sesi duyduk; Uğur Mumcu öldürülmüştü. Onu kaybetmenin verdiği acıyı anlatmak zor... Ben can dostumu kaybettim. Ülkem de çok değerli bir aydınını kaybetti."

Cahit Can ve ailesi, "yarım yüzyıllık can arkadaşı" Doğu Perinçek ve ailesiyle...

Gerçek arkadaşlık

Arkadaşlık konusunda Cahit Can ne düşünüyor? Yanıtı oldukça net: "Gerçek arkadaşlık ilişkileri: ancak aynı ideali, amaçlı paylaşan kişiler arasında olabilir. Bencilik, bireycilik ortadan kaldırılırsa... 'Ben' kavramının ön planda yer aldığı ilişkilerde, rekabetin öncelik aldığı durumlarda, gerçek anlamda bir dostluk tilizlenemiyor. Üniversite'deki görevim sırasında meslektaşlarımla birbiriyle ilişkileri izlerken bunu doğrudan gözlemledim. Rekabetin yoğunlaştığı her alanda dostluğun yerini düşmanlık alabiliyor.

Örneğin yoğun düşünme alışkanlığını geliştirmesi nedeniyle satranç oynamayı çok severim. Yaşıma göre oldukça yüksek elo puanım da (evrensel bir ölçü) var. Dünyanın birçok satranççısıyla oynayabileceğiniz bir program var. Fakat o satranççılarla oynarken o kadar ahlaksız olduklarını gördüm ki satrancın insanın düşünme düzeyini yükseltirken ahlak düzeyini düşürdüğüne karar verdim. İnternet ortamında adamı çok fena sıkıştırmışsın. Yenilecek. Hamleyi yapmıyor adam, bekliyor. Bırakırsam yenilmiş sayılacağım. Sıkıntıyla onun bir hamle yapmasını bekliyorum. Bekliyorum. Yirmi dakika geçiyor. Adam zaman nedeniyle kaybediyor ama yenilmiş olmuyor. Ortaklaşa bir oyundayız işi düşmanlığa dönüştürmeye ne gerek var! Bazen sinirlenip oyunu ben bırakıyorum. Bilir misiniz, Uğur Mumcu çok şakacıydı. Bana hep 'Cahit Can, seni bu satranç mahvedecek' diye takılırdı."

Gerçek bir arkadaşlık örneği

"12 Eylül'de üniversite yönetimi tarafından işten çıkarıldığımda, Uğur Mumcu, bana iş bulmayı neredeyse kendine görev bildi. Sonunda da buldu. İlk iş Cezayir'de hukuk fakültesinde ders vermektir. Fakat öğrendik ki diğer sosyal bilimlerle birlikte hukuk fakültesinde de öğretim Arapçalaştırılmış. Uğur bir gün uçakta, Şevki Vanlı adında Cezayir'de başkanlık sarayını yapan bir Türk mimarıyla tanışmış. Onun şirketinde çalışan tarihçi Orhan Koloğlu ayrılmış, ben onun yerine işe alındım. 1984 yılı olmalı Cezayir'de çalışmaya başladım. Orada altı ay kadar kaldım. Şeker hastalığım ortaya çıkınca dönmek zorunda kaldım. Üniversiteden atılmanın, işsiz kalıp Cezayir'e git-

Can, yoğun düşünme alışkanlığını geliştirmesi nedeniyle satranç oynamayı çok sevdiğini ifade ediyor.

menin yarattığı şok, şeker hastalığına yol açmış.

Açtığım davayı kazanarak iki buçuk yıl sonra 1986'da üniversitedeki görevime geri döndüm. 1989'da, *Oluşum Süreci İçerisindeki Hukuk Sosyolojisi* adlı çalışmamla profesörlüğe yükseltildim.

Semin'le 1974'te evlendik. Tanıştığımızda Ankara Hukuk Fakültesi'nde öğren-

ciydi. 4 Kasım 1977'de doğan, Aışan Can adında bir oğlumuz var. Semin de uzun yıllar hukuk müşaviri olarak çalıştı. Yaşamda-ki en büyük desteklerimden biridir."

Kadın haklarına ilişkin yasa tasarısı

Cahit Can bürokraside görev almış mıydı?

"1993 yılında kısa bir süre bürokrasiye dâhil oldum. Arkadaşım Nurkut İnan'ın o yıllarda Kadından Sorumlu Devlet Bakanı olan Türkan Akyol'la yakın dostluğu vardı. Akyol kadın haklarının geliştirilmesi için bir çalışma yapmak istiyor. Nurkut İnan, ona beni öneriyor. Böylece Bakanın Başdanışmanlığı'na atandım. Ülkemizde kadının durumunu ve İsviçre Medeni Kanunu'nun son değişikliklerini göz önünde bulundurarak Başbakan'a sunulacak bir tasarı hazırladım. Kadın Sığınma Evleri vb. yararlı öneriler içeren bir taslaktı. Sanırım daha sonraki yıllarda yapılan değişikliklerde ondan yararlandılar. Mükemmel bir çalışmaydı. Ama asıl yararlanması gereken Tansu Çiller tasarıyı kaldırıp attı, hiç yararlanmadı. Ben orada yeni bir evlilik yapmış kocaları tarafından evlerinden kovulmuş yaşlı kadınlara, yardımcı olabilmek çabası içinde çok acı günler yaşadım."

Hukukçu, öğretim üyesi ve yazar olarak toplumumuzu eğitmek, aydınlatmak, uyarmak için yaptığı tüm hizmet ve çabalar için Cahit Can'a teşekkür ediyoruz.

Bir anı ve bir değerlendirme: Tek parti sistenii

Ord. Prof. Dr. Ernst Hirsch, Nazi zulmünden kaçıp, ülkemize sığınan, Yahudi kökenli, bir Alman hukuk bilgini. Türk üniversite ve hukuk tarihinde silinmeyen izler bırakmış. Türkiye'ye davet edilen bir öğretim üyesi olarak 1933-1943 yıllarında İstanbul Hukuk Fakültesi'nde, 1943-1952 yıllarında Ankara Hukuk Fakültesi'nde çalışmış. Verdiği dersler, yazdığı ders kitapları, makaleler, kanun tasarılarının, yanı sıra örnek niteliklere sahip birçok Türk öğretim üyesini yetiştirmiş.

Hitler faşizmini yaşayarak tanımış olan Hirsch, *Anılarım* adlı kitabında Tek Parti döneminin bir diktatörlük olmadığını anlatıyor. O birçok yasama faaliyetinde, Meclisle yakın bir çalışma içinde olmuş. Hirsch Meclis'i, Alman Reichstag'ı ve Doğu Berlin'deki Volksskammer ile karşılaştırıyor: "Türkiye Büyük Millet Meclisi, üyeleri sadece tek bir parti mensubu oldukları halde, Hitler döneminin Alman Reichstag'ı gibi, ya da Doğu Berlin'deki Volksskammer gibi, politik nüfusu sıfır olan bir evet efendimciler topluluğu hiç değildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi, pek çok değişik, evet hatta birbirine zıt akım ve menfaatlerin çarpıştığı, tek bir parti çerçevesi içinde enine boyuna tartışıldıktan sonra bunlar arasında bir denge ve uzlaşma sağlanan bir arenaydı. Bu niteliğiyle tek parti sistemi, Türkiye'deki işleyiş tarzıyla hiçbir şekilde peşinde maiyeti olan bir 'Führer' devletine

benzemiordu. Bu sistem, devletin üst kademelerinden emir veril-meyen, yön verilen bir tür parlamenter demokrasiydi. Ama son karar mercii Parlamento'ydu. Yasama erki de, sadece Parlamento'daydı."

Cahit Can da *Cumhuriyet Devrimi ve Öngörülme* Bugünü adlı kitabında dünya çapında bir hukukçu olan Duverger'in aynı konuda yazdıklarını aktararak bir değerlendirme yapıyor. "Çok ilginç-tir, son elli yılın en ünlü anayasa hukukçularından biri, belki de birincisi konumundaki Prof. M. Duverger, *Siyasal Partiler* adını taşıyan kitabının 'Tek Parti ve Demokrasi' bölümüne başlarken, sanki günümüz neo-liberallerinin itirazlarını bekliyormuşçasına, şu açıklamayı yapmaktadır: 'Tek parti ve demokrasi terimlerini yan yana getirmek, birçoklarına kutsallığa saygısızlık gibi gelecektir. Ne gam! Problem böyle bir eşlendirmenin bazen gerçeğe uyup uymadığını bulmaktır.' (Maurice Duverger, *Siyasal Partiler*, çev. Ergun Özbudun, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970)

Duverger, tek parti konusundaki görüşlerini ayrıntılı olarak açıklarken, Tek Parti Sistemi'nin demokrasi dışı olarak algılanmasının bir önyargıdan kaynaklandığını belirtmektedir. Duverger, diğer kitaplarında Kemalizmin niteliklerini anlatarak Kemalizmin bir diktatörlük olmadığını vurgular."

Cahit Can'ın bazı sorularımıza verdiği yanıtlar . . .

Vererek mutlu olmak

- "Vererek mutlu olmak" hakkında ne dersiniz?

- Bu konudaki düşüncemi insanlık tarihinden bir örnekle anlatayım. Birbirlerini hiç tanımayan iki eskil (doğal yaşam dönemindeki insan) karşı karşıya geldiklerinde, taraflardan biri hemen diğerine bir armağan vermektedir. Armağan alan, bu davranışa derhal bir karşılık vermekte ve üzerinde bulunan bir nesneyi muhatabına sunmaktadır. Öyle ki, belirli bir süre sonra tarafların ellerindeki her şey tümüyle yer değiştirmiş olmaktadır.

Bu karşılıklı armağanların temel amacının bir dostluk duygusu yaratmak olduğu açıktır. Bu değişim zorunluluğunun ekonomiyi tek ilişkisi, sürekli armağan veren insanların, daha çok çalışıp daha çok üretme konusunda kalmaları şeklinde özetlenebilir. Hiç kimse, bu alıp-vermelerden kâr ederek çıkmayı düşünmemektedir.

Kısaca eskilin kurduğu düzende, her yükümlülük bir karşı yükümlülükle dengelenirken, dostluk da birinci sıradaki yerini almaktadır. Böylece "karşılıklılık" anlayışı, evlenme ilişkilerini de içerecek bir boyuta ulaşmaktadır.

Öte yandan ilkel toplum insanının düşüncesi açısından "kazanç" günümüzdekinden çok farklı bir anlam taşımakta ve "kazançlılık" çok daha değişik bir gerçeklik düzlemine ilişkin bulunmaktadır. Kimi zaman karşılıklılığın da ötesine geçen bir "paylaşım yaklaşımı" eskil toplum insanında öy-

lesine canlıdır ki, örneğin bireysel mülkiyet ilişkilerini bilmelerine karşın "Yakutlar", -herkes birbirinin yemeğini paylaşabileceğine göre- dünyanın herhangi bir yöresinde bazı insanların aklıktan ölebilecekleri olasılığına inanmamışlardır.

Halkçılık

- Atatürk'ün önemli ölçüde Fransız Devrimi'nden etkilendiğini biliyoruz. Ama Atatürk Devrimi'nin temel ilkelerinden biri olan Halkçılık, Fransız Devrimi'nin ilkeleri arasında yer almaz. Değil mi?

- Atatürk, Fransız Devrimi'nin ön plana çıkarmış olduğu bireycilik yaklaşımı yerine, halkçılık ilkesini benimser. Atatürk'ü, benzersiz kılan nedenlerden biri de bence budur. 1789 Fransız Devrimi; içinde yaşanan koşullar nedeniyle, insan haklarını ve birey haklarını önceleme konumunda olmuştur.

"Türk demokrasisi Fransa ihtilâli'nin açtığı yolu izlemiş, ancak kendine has özellikleriyle gelişmiştir" (Söylev ve Demeçler, c.3, s.80). Mustafa Kemal, Fransız Devrimi'nin milli egemenlik, bağımsızlık, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkelerini benimsemiştir. Altı Ok'un somut içeriği belirlenirken, Türk Devrimi'nin Osmanlı dönemine dayanan kökleri göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca Halkçılık, Devrimcilik ve Devletçilik ilkelerinin belirlenmesinde 1917 Ekim Devrimi'nin etkili olduğu söylenebilir.

Doğal insan, "olması gereken"e yönelme ve gençlik

- Haziran 2013'te gerçekleşen "Gezi Parkı Direnişi"nde, ardından tüm ülkeyi saran ve hükümeti istifaya çağıran eylemlerde, gençliğin önemli bir ağırlığı vardı. Gençler özellikle Gezi Parkı'nda eşitlikçi, adil, hoşgörülü, kitabın, kitaplığın olduğu ama paranın neredeyse olmadığı bir yaşama biçiminin küçük de olsa bir örneğini gerçekleştirdiler. Bu durumu nasıl yorumlarsınız?

- Doğal insanın yalnızca yukarıda belirttiğim kimi özelliklerinden yola çıkılarak bile, eskilin genel davranış biçimiyle, günümüz gençliğinin davranışları arasındaki yakınlık ortaya konulabilir. "Olması gereken"e yönelme ve ona ulaşma çabası insana zaten doğa tarafından verilmiş bir eğilim ve yetenek konumundadır.

Ayrıca, Aristo'nun ilk kez saptadığı ve ardından Durkheim'in de ortaya

koyduğu gibi, ideal oluşturma ve oluşturulmuş ideallerin ardından gitme eğilimi gibi; iyi-doğru-güzel-adil olan türünden değerlendirmeler yapabilme olanağı da insana, doğa tarafından verilmiş bulunmaktadır. Nerede toplum varsa orada hukuk, nerede hukuk varsa orada toplum vardır şeklindeki evrensel belirleme, insanın bu değerlere bağlılığı göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Bu noktada artık, doğal insana özgü niteliklerin neden gençliğin özellikleri içinde yoğunlaştığının ortaya konulması gerekiyor. Gerçek anlamda bir bağımsızlıktan yoksun ve çivisi çıkmış bir kapitalist düzen; aslında tüm toplum bireylerinin karşısına kimi dayatmalarla çıkmaktadır.

Ancak, "katıksız doğal insan"a özgü niteliklerini henüz yitirmemiş gençlik, bozuk düzenin insani değerlere karşı dayatmalarına ve sunabileceği parlak vaatlere karşı daha donanımlı ve daha dayanıklıdır. Dürüstlüğünden uzaklaşırsa, bu düzenin kendisine sunabileceği olanaklarla henüz tanışmamış olduğu gibi, görev bilincini fedakârlıkla özdeşleştirmekten kaçınmayan kimliğini de korumaktadır. Başta, kendi ülkesinin insanları olmak üzere tüm insanlara ve algılanmasını doğanın öngördüğü tüm değerlere (insan sevgisi, yurt sevgisi, bağımsızlık aşkı gibi) diğer insanlardan çok daha bağlıdır. *Kısaca gençlik, yoz bir kültür tarafından henüz sütü bozulmamış en önemli toplumsal kesimdir.*

Kuşkusuz, gençliğin tümünün bu niteliklere sahip olduğu da ileri sürülemez. Yakın çevresinin ve ailesinin bağlı bulunduğu kültürün etkisinden kurtulamamış gençler, elbette üstteki belirlemenin kapsamı dışında kalmaktadırlar; ancak bunlar genellikle gençlik içerisindeki bir azınlığı oluştururlar.

Yukarıdaki belirlememiz, gençliklerin de kimi idealler peşinde koşmuş olanlardan bir bölümünün, sonraki aşamada hangi gerekçelerle, eski yaklaşımlarından vazgeçtikleri'ne de açıklık kazandırmış olmalı.

Bu açıklamalarımıyla gençlerin, neden doğal insana özgü bir eğilimle ve yalnızca yüreklerinden gelen sesin peşinden koşarak ölüme kadar gittiklerini anlatabildiğimi sanıyorum.

İşte Atatürk, engin kültürü ve sezgisiyle bu gerçeklikleri bilmenin ötesine geçmekte, tüm olasılıkları öngörebilen dehasıyla ve hiçbir önderin yapmadığını yaparak; ülkesini ve Cumhuriyetini Türk gençliğine emanet etmiş bulunmaktadır.

Toplum değerleri ve hukuk

- *Hukuk neden var?*

- İnsan; mantıksal, duygusal, tinsel (manevi yönü olan) yapısının belirlediği bir varlıktır. Bundan 17 bin yıl öncesinin mağara duvarlarını süsleyen sanatsal yapıtlar, estetik değer olduğu kadar, insandaki tinselliğin de evrensel örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Duyum dışı, ideal, tinsel varlıklar olan değerler; düşünen, duyumsayan bir tinsel varlıktan (insandan) kaynaklanmaktadır. İnsan; sanatsal yapıtları, bilimsel buluşları ve kahramanca davranışları aracılığıyla değerleri yaratmakta ve bunlardan kolayca vazgeçmemektedir.

Tarihsel geçmişe bakıldığında bütün toplumların iyi-kötü, güzel-çirkin, adil-olmayan, doğru-yanlış ayrımını

yaptıkları; kimi insanları iyi, kimi insanları kötü olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Zaten hukuk da bu yaklaşım uzantısında varlığını kazanmıştır. Kısaca hukuk; doğrudan doğruya bir değer gerçekleştirmesinin aracı konumunda bulunmaktadır ve "değer"e yönelmiş bulunmayan bir hukuk kuralı "hukuk"un dışında kalmaktadır. Örneğin hırsızlığa izin veren ya da onaylayan bir "hukuk kuralı" düşünülemez. Özetle değerler ve değerlere bağlılık, toplum bireyleri arasındaki dayanışmanın temelini oluşturmaktadır. İnsan, davranışları; iyi, doğru, adil gibi ölçütlere başvurularak değerlendirilirken, ölçütlere uygun olmayan davranışlar yasaklanmaktadır. Bu doğrultuda "ihanel"i erdem saymış bir tek toplum ya da ulus görülmemiştir. Kısaca, değerler ve değerlere bağlılık, toplum bireyleri arasındaki dayanışmanın en temel pekiştiricisidir.

Toplum olarak ortak değerlerimizi mi kaybediyoruz?

- *Devrimci Cumhuriyetimizden bugün geriye ne kaldı, bilmiyorum. Bu değişmeye paralel bir biçimde, genel olarak insanların değerleri de aşınmaya mı uğradı?*

- Ne yazık ki, çok partili siyasal yaşama geçilmesiyle başlayan süreçte filizlenen ve 12 Eylül'cülerin Turgut Özal ile işbirliğinde ivme kazanan yeni ahlak anlayışında, gerçek anlamındaki "değer"e hiçbir yer bırakılmamış, yalnızca ve yalnızca "maddi eder"in egemenliğine yol açılmıştır. Bir başka deyişle, toplumumuz bugün artık, Cumhuriyet'in kurulduğu günlerin toplumu değildir.

Emperyalizm, Türkiye'de bundan böyle "ılımlı İslam" anlayışının yürürlüğe konulmasına karar vermiş ve bu yaklaşımını da ülkenin yöneticilerine kabul ettirmiştir.

Peki, ılımlı İslam nedir? İlimli İslam; gerçek anlamdaki İslamı, öngördüğü tüm yüce değerlerden soyutlayarak, onu salt bir ibadet kuralları bütünü olarak gösterme çabasının bir başka adıdır. İyi ahlaklı olma, yalan söylememe, komşusu aç yatkın tok yatmama, adil olma vb. değer-

ler, dinsel yükümlülüklerin içinden çıkarılarak İslam, bir sömürü düzeninin destekleyicisi konumuna indirgenmektedir. Bu yaklaşımda bilime, bilimsel düşünceye ve özgürlük arayışına da yer bulunmamaktadır.

Bu aşamada karşımıza çıkan önemli sorun şudur: Siyasal iktidarlar tarafından, değer kavramının omzuna yüklediği ağırlığı taşımaktan vazgeçirilmiş kitleler, ülkenin bağımsızlığı, bütünlüğü, geleceği vb. konularda nasıl bir tutum içerisine gireceklerdir. Bu sorunun yanıtının bulunması konusunda, ülkemiz aydınlarının genellikle benimsedikleri bir tanımdan yola çıkılması yeterlidir.

Bugün ülkemizde sık sık bir "korku imparatorluğu" oluşturulduğundan söz edilmektedir. Oysa bu belirlemenin doğruluğunun araştırılması bir parantez içine alınarak, konuya değişik bir açıdan bakıldığında bambaşka bir gerçeklik karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de bugün siyasetle ilgili olsun olmasın, telefonla birbirleriyle konuşmaktan bile kaçınan insanların çoğunlukta oldukları görülüyor. Bu durumda, kendisine dayatılmış bireyciliği içtenlikle benimsemiş ve tarihsel geçmişine yön vermiş tüm değerlerden sıyrılmayı yeğleyen bir toplum psikolojisinin ülke çoğunluğu nezdinde egemen olup olmadığının araştırılması gerekiyor. Eğer bu saptama doğruysa, o zaman ülkede bir "korku imparatorluğu" kurulduğundan çok, değerleri unutturulduğu için "korkmuş insanlar imparatorluğu"nın kurulmuş bulunduğundan söz edilmesi daha doğru olacak.

Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz

- Ülkemizin ve emperyalist ülke yönetimlerinin içinde bulunduğu durumu ve geleceği nasıl tahlil ediyorsunuz?

- Önceleri, Cemaat-Ticaret-Siyaset üçlüsüyle yola çıkıp, son aşamada Mafya-Gladyo-Tarikat işbirliğinde somutlaşan bu sözde siyaset anlayışı karşısında, akla gelen ilk can alıcı soru şu olmaktadır: 87 yıl önce tam bağımsızlığını sağlamakla kalmayıp, çağdaş bir Cumhuriyet kurmuş olan bir devlet: bağımsızlığı-

nın sınırlanması sonucunu yaratacak herhangi bir savaş yitmediği halde, nasıl olup da bugünlere gelmiş ve hangi nedenlerle cumhuriyetinden tümüyle vazgeçecek konuma girmiştir? Belirleyici somut bir neden bulunmadığına göre, geriye tek bir olasılık kalmaktadır. İnsan iradesi ya da daha somut bir belirlemeyle "siyasal iktidarın iradesi".

Böylece, salt politik iktidar iradesinin, bir ülkenin ve bazen de tüm dünya ülkelerinin konumunu, geleceğini ya da kısaca kaderini ne ölçüde belirleyebileceği ya da politik nedenlerle ve kısa vadede başarı elde etmiş görünen bir siyasal iktidar iradesinin, zor aracılığıyla sürgit varlığını koruyup koruyamayacağı sorusu karşımıza çıkmış oldu.

Benzer bir soruyu, daha kapsamlı bir biçimde ve "siyasal zor ile ekonomik etkenler arasındaki ilişkiler" bağlamında 1880 yıllarında Engels'in de sorduğu ve yanıtını da açıklıkla ortaya koyduğu biliyor.

Engels, *Anti-Dühring* adlı kitabında, günümüzde de yürürlüğünü sürdüren zorbalığın kökenine inerek şu belirlemeyi yapıyor: "Zor bugün ordu ve donanma demektir ve her ikisi de hepimizin zararını bildiğimiz gibi pahalıya oturur. Ama zor para yapmaz, olsa olsa daha önce para yapmış bulunan kişiyi soyup soğana çevirebilir... Demek ki paranın sonunda, ekonomik üretim yolu ile sağlanmış olması gerekir"

Böylece, ekonomileri çökme noktasına gelmiş emperyalist ülke yönetimlerinin ve onların işbirlikçileri konumundaki ülkelerin yetkililerinin, artık üretmedikleri ya da üretmedikleri için son çare olan "zor"a başvurdıkları açıklık kazanmış oluyor.

Engels, ahlâka ve adalete aykırı bu zorbalığa, edebiyat alanından bir örnek vererek şunları söylüyor: "Robinson Crusoe, Cuma'yı nasıl köleleştirdi? Sırf keyif için mi? Yok öyle bir şey. Tersine, Cuma'nın 'bir köle olarak ya da salt bir araç olarak ekonomik hizmet sunmaya zorunlu bırakıldığını ve yalnızca bir araç olarak tutulduğunu görüyoruz'. Robinson Cuma'yı yalnızca, Cuma Robinson'un yararına çalışsın diye köleleştirmiştir." (1)

Görüleceği gibi tarihsel gelişmelerin asıl varlık nedenlerini oluşturan nesnel koşullara aykırı irade etkinlikleri, nedenellik ilkelerinin belirlediği sosyolojik gelişim sürecinin izlediği yolun karşısında, güneşin altındaki kar gibi erimeye mahkûm kalmışlardır.

Emperyalizmin, her alanda çöküşe geçtiği bir aşamada yoğunlaştırdığı saldırganlık girişimleri, bu uluslararası yağmacıların olduğu kadar işbirlikçilerinin de; sonuna kadar götürmeyecekleri umutsuz bir çaba görünümünde. Bu umutsuz çaba, kendi yıkımının tohumlarını taşımasının ötesinde, ülkemiz bağlamında. Atatürk devriminin yeniden yürürlüğe konulmasının da kapısını açıyor.

Halkımız, tüm bu söylediklerimizi tek bir cümle içerisinde zaten özetlemiş: "Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz."

Tarihin tekerleği tersine döndürülemez

- Mezhepler adına yürütülen kanlı çatışmalar, mezhepsel düşüncelerin topluma, eğitime ve her alana egemen olmasını isteyen, zihinleri karartmaya çalışan çabalar... Ülkemizde ve dünyada yeni bir ortaçağ mı yaşanıyor?

- Hem ülkemizde hem de dünya düzleminde yaşanan gerçekliklere baktığımızda gördüklerimiz, anakronizmden (yaşanılan çağın gerekleriyle bağdaşmazlık) kaynaklanan bir "akıl dışılığı" göstergesi konumundadır.

Bağımsızlığını ve egemenliğini kazanarak milli devletini üniter yapısıyla oluşturmuş ve yönetim biçimini Cumhuriyetle taçlandırmış devlet; Atatürk'ün ölümünün ardından, ülke yöneticilerinin anakronik yönelimleri nedeniyle, tüm kazanımlarından vazgeçmeye itildi. 2000'li yıllara kadar, adım adım yürütülen bu geri dönüş sürecinin, özellikle tek kutuplu bir dünya oluşumunun, ardından, ülkemiz bağlamında, tam bir geri sıçramaya (ya da ters taklaya) dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Tüm dünya düzleminde gözlemlenen, hukuk dışılığı ve haydutluğun kurallaşması olgusu ise, 1500 yıl öncesinin,

oluşumlarını çağırıştırıyor. Nasıl ki Roma hukukunun 1000 yıl unutulmasının ardından, güçlünün en haklı sayıldığı bir dönemin (feodalizm) yaşanması zorunluluğu ortaya çıkmış idiyse, günümüzde de benzer bir geri dönüş yaşanıyor. Hiç abartısız bugün dünyamızda, bir avuç emperyalist ülke yönetiminin, diğer ülkelerin halklarına, yeni bir ortaçağın koşullarını dayatmaya çalıştığı çok açık.

Ancak günümüzün gerçeklikleriyle, uygar Roma hukuk düzeninin sona ermesini izleyen olgular dizini arasında çok ama çok önemli bir nitelik farklılığı bulunuyor. Roma hukuk düzeninin ardından gelen feodalizmin ve bunun bağrında filizlenen kapitalizmin; mantıksal bir zincirin halkaları gibi birbirlerine eklemeliği ya da tekrar yineleyelim, öncekiler olmasaydı sonrakilerin de ortaya çıkamayacağı diyalektik bir gelişimin sonucudur.

Oysa günümüzdeki akıl dışı dönüşümün yalnızca ve tek belirleyicisi artık, Engels'in sözünü ettiği "politikayı salt bir midede doldurma aracı olarak görme" ağgöz-ülülüğünü dışı vuran bir ya da birkaç yönetimin iradesidir. Küreselleşme dayatması da içinde olmak üzere, emperyalist yağmacılığın en yalın tanımı da bu olsa gerek. İnsanlığın tüm tarihsel birikimini yok sayan bu anakronik yönetim iradeleri kesin bir başarısızlığa mahkumdur.

Son olarak çok önemli bir gerçekliğin özellikle yinelenmesi gerekiyor. Demok-

ratik devrimlerin ardından başlayan süreçte ya da 200 küsur yıldan bu yana tüm insanlık, hangi değerlerden artık vazgeçemeyeceğini öğrenmiş olduğu gibi bu değerleri; yaşamını anlamlı kılan amaçlar olarak çoktandır benimsemiş bulunuyor.

Ülkemizde 1920'lerle başlayan çağdaş yaşamla birlikte, bağımsız, egemen ve üniter yapı bir milli devletin yurttaşı olarak; eşit ve özgür bir kimlikle yaşama onuruna alışmış insanımızın dönüştürülmesi, laik ve adil bir hukuk düzeninin sağlayageldiği güvenceleri unutarak Silivri tertiplerini olağan karşılaması, emperyalist boyunduruğu altına girmeyi benimsemesi ya da Cumhuriyet öncesi yoksullukları özlemiş olması olasılığı hiç yok.

Kısaca, "Tarihin tekerleğinin tersine döndürülemeyeceği" belirlenmesi, bilimsel bir gerçekliği dile getirmesi bir yana, konuya psikolojik açıdan bakıldığında da; sözü edilmiş değerlerin içselleştirilmiş olduğunu, dahası bu değerlerin Türk insanı gibi tüm insanlığın da genlerine işlenmiş bulunduğunu vurguluyor.

Zor aracılığıyla varlığını sürdüren hiçbir siyasal iktidar iradesi kalıcı olamadığı gibi, emperyalizmin ve işbirlikçilerinin son çabaları da, kendi yıkımının tohumlarını içinde taşımakta ve yalnızca, Atatürk devriminin yeniden yürürlüğe konulmasının kapısını açmaktadır.

Hukuk devleti, kanun devleti

- Hukuk devleti, kanun devleti kavramlarına ilişkin değerlendirmeniz nedir?

- İnsana özgü eğilimler, özelemler, önce duyumsanıp değerlendirilmekte ve bunların dışsallaştırılması için, kural (norm) adı verilen bir araca başvurulmaktadır. Norm, aslında içi boş bir çembere benzetilebilir; bu çemberin içeriği, insanın evrensel eğilimlerinin, yaşanan koşullara uygun biçimde doldurulmasıyla hukuk kuralı katına yükseltilmektedir. Kısaca, bir kuralın hukuku yansıtabilmesi ya da hukuk kuralı sayılabilmesi, başta adalet olmak üzere, "antropolojik olması gereken" şeklinde adlandırdığımız ve toplumsal insana özgü bulunan eğilimle-

re uygun olmasına bağlı bulunmakta ve teknik hukuk dilinde "kamu yararı" belirlenmesiyle anlatılmak istenileni de kapsamında bulundurmaktadır. Yetkili organ tarafından ve usulüne uygun biçimde çıkarılmış her yasanın "hukuk" olarak nitelendirilemeyeceğine ilişkin doğru savın temelinde, işte bu gerçeklik yer almaktadır. Konuya ilişkin olarak Cicero'nun, iki bin yıl önce verdiği; atını senatör atayan imparator örneğinde; atama yasası, yetkili organ tarafından ve usulüne uygun olarak çıkarılmıştır, dolayısıyla da biçimsel açıdan bir hukuk kuralıdır; ancak bu yasa hukuka aykırıdır çünkü bir hukuk kuralının meşruiyeti, usule ilişkin bulunan biçimsel geçerliliğinin üstünde yer almaktadır.

Bir kez daha yinelemiş olalım; insana özgü; akıl, mantık, ahlâk ve adalet duygusu gibi evrensel ölçütler yok sayılarak yasalastırma yapılamaz. Dahası, bu sayılan evrensel öğelerin dışında kalmakla birlikte; hukukun genel ilkeleri, toplumun genel mutluluğu, çağdaş gereksinimlere uygunluk gibi kimi olumsal zorunluluklar da göz ardı edilemez.

Antropolojik açıdan hukuk kuralı ile "hukuk" arasındaki ilişkiler şöyle özetlenebilir: Kural, olması gereken alanındaki düzenleme konularının; aykırı davranışları önleyecek biçimde yaptırımla donatılarak emredilmesi anlamına gelmektedir. Buradaki emir, ortaklaşa paylaşılan bir değerden kaynaklandığı için, tüm bireyleri kendiliğinden (ve aynı ölçüde) yü-

kümlülük altına sokmakta ve gerçekten de kişiliküstü, genel ve nesnel bir konumda bulunmaktadır. Başka bir deyişle bu emir saygınlığını, salt emredilmiş olmasından almamakta ve bu saygınlığı aslında "içerik" belirlemektedir.

Örneğin adam öldürmenin yasaklandığına ilişkin ceza hukuku kuralı, tüm insanlar tarafından ortaklaşa benimsenmiş bulunan "yaşam hakkının dokunulmazlığı"nı dile getirdiği için, bu emir saygınlığını salt zorlayıcılığından değil, içeriğinden dolayı kazanmış olmaktadır. Buna karşılık ülkemizde sıkça görüldüğü gibi, toplumun tüm bireyleri tarafından ortaklaşa benimsenen bir özlemi ya da bir talebi değil de sözelimi bir kişiye çıkar sağlamayı amaçlayan bir hukuk kuralı, "hukuku" dile getirmiş olmayacak ve saygınlığını içeriğinden değil, yalnızca ve yalnızca kural tarafından emredilmiş olmasından kazanmış olacaktır. (Ülkemizde tek bir kişiye çıkar sağlamak için konulmuş hukuk kuralları bulunmaktadır.)

Biçimci hukuk anlayışı

Hukukun tarihsel gelişim çizgisine bakıldığında görülen şudur: Toplumu yönetenlerin giderek ayrı bir zümre oluşturmaya başlamasının ve özellikle de işbölümünün gelişmesi uzantısında toplumun, çıkarları farklılaşan sınıflara bölünmesinin ardından, bir zamanların hukukçularının (daha doğrusu, büyücüler gibi hukukçu benzerlerinin) yararlanmış oldukları kural koyma olanağı tekelleşerek

güçlülerin eline geçmektedir. Böylece insan yapısında içkin bu olması gereken yönelimi (hukuk) asıl niteliğinden uzaklaştırılarak, kurallaştırma tekeli eline geçirmiş olanların iradeleriyle özdeşleştirilmekte ve bu adı geçenlerin çıkarlarının korunması ve sürdürülmesinin dolayimsız aracı durumuna indirgenmektedir.

Özetlenecek olursa, "normatif olması gereken" yaklaşımı ya da diğer bir deyişle, her hukuk kuralının otomatik olarak; akla, mantığa, ahlaka, adalete uygun sayılması anlayışı doğrultusunda, yasa koyucunun her işlemi; sözelimi yalnızca bir tek kişinin çıkarı gözetilerek konulmuş bir normu veya hiçbir hukuk ilkesiyle bağdaşmayan bir af yasası çıkarılmasını ve daha da önemlisi, "ulusun ve devletin çıkarlarına tümüyle karşıt bir uluslararası anlaşmanın onaylanmasını" öngörse bile, "hukuksal" sayılacak ve hukukçunun bunları eleştirmesi bile gerekmeyecektir.

Normun salt emrediciliğini önceleyen ve ülkemizde genel olarak geçerli bulunan normativist yaklaşım, hukuk dilinde biçimci hukuk anlayışı olarak adlandırılır. İşte bu biçimci hukuk anlayışı biçimsel demokrasi oluşumunun başlıca nedenlerinden biri konumuna yükselmiş bulunmaktadır.

Dipnot

(1) Friedrich Engels, *Tarihte Zorun Rolü*, çev. Seyhan Erdoğan, Sol Yayınları, 4. basım, Ankara, 2011, s.25.

Cahit Can'ın başlıca kitapları

Türk Hukukunun Kökenleri ve Türk Hukuk Devrimi, Kaynak Yayınları, Mart 2012, İstanbul.

Cumhuriyet Devrimi ve Öngörülemez Bugünü, Kaynak Yayınları, Haziran 2011, İstanbul.

Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar, Seçkin Yayıncılık, 2002, Ankara; 2.baskı: Siyasal Kitabevi, Mart 2012, Ankara.

Hukuk ve Tarih Açısından Resepsiyon, 1983 Teksir, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temelleri ve Genel Gelişim Çizgisi, Seçkin Yayıncılık, 2003, Ankara.

Oluşum Süreci İçerisindeki Hukuk Sosyolojisi, Savaş Yayınevi, 1989, Ankara.

Kitap Kurdu

Galileo'dan Önce: Ortaçağ Avrupa'sında Modern Bilimin Doğuşu

John FREELY

Modern bilim tarihi anlatıları genellikle Bilimsel Devrim'in ateşini yakan ve Isaac Newton'un dünyayı değiştiren keşiflerine zemin hazırlayan Galileo'nun Katolik Kilisesi'yle giriştiği kahramanca mücadeleyle başlar ve Galileo'dan önceki bilginlerden hemen hemen hiç söz edilmez. Aslında Rönesans'tan yüzyıllar önce çok sayıda bilgin Galileo, Newton, Kopernik ve diğerlerine atfedilen heyecan verici keşiflerin yolunu açmıştır.

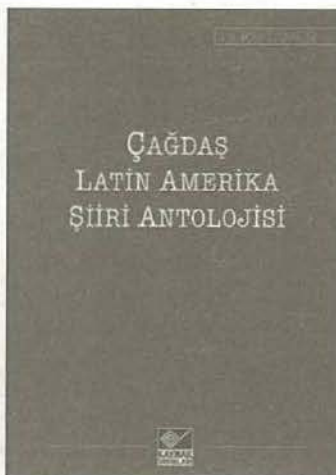
Fizikçi ve tarihçi John Freely bu kitapla, modern biliminin doğuşunu hazırlayan pek çok bilginine ve keşiflerini odağa koyarak bilim tarihindeki önemli bir boşluğu dolduruyor.

Kolektif Kitap, 2014, 333 Sayfa.

Çağdaş Latin Amerika Şiiri Antolojisi

Ülkü TAMER

Çağdaş Latin Amerika Şiiri Antolojisi'nde, Arjantin, Ekvador, Guatemala, Brezilya, Nikaragua, Şili, Peru, Haiti, Venezuela, Küba, Meksika, Uruguay, Bolivya, Porto Riko ve Honduras'tan 50 şair, 200'e yakın şiir yer almaktadır. Köklü ve büyük bir kültür sentezi üstünde yükselen; Neruda, Borges, Octavio Paz, Mistral, Darío, Vallejo, Guillén gibi dünya ölçüsünde büyük şairler yetiştirmiş olan Latin Amerika

Şiiri, hiç kuşkusuz, dünya şiirinde de seçkin bir yere sahiptir. Kaynak Yayınları, değerli şairlerimizden Ülkü Tamer'in, İngilizce ve İspanyolcadan yaptığı özenli çevirilerden oluşan Çağdaş Latin Amerika Şiiri Antolojisi'nin yeniden düzenlenmiş halini okurlarımıza sunuyor.

Kaynak Yayınları, 2014, 236 Sayfa.

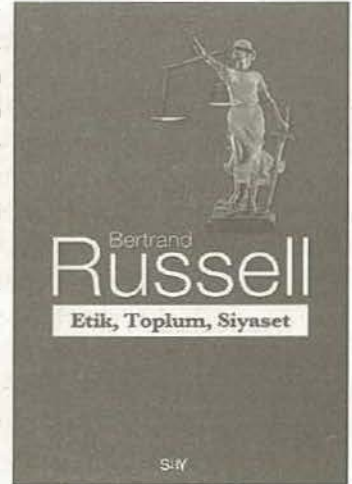
Etik, Toplum, Siyaset

Bertrand RUSSELL

Etik, Toplum, Siyaset, modern çağın en hayranlık uyandırıcı düşünürlerinden biri olan Bertrand Russell'in hem siyasete hem de dine dair etik ve siyasi duruşunu bütünüyle son kez ifade ettiği bir eserdir. Russell, içtepiler ve zekâ arasındaki çatışma dolayısıyla etiğin insan için gerekli olduğunu, eğer bunlardan biri diğeri olmaksızın var olabilseydi etiğe de ihtiyaç olmayacağını öne sürer. İnsanın içtepileri ve arzuları

eşit şekilde hem sosyal hem de bireyseldir. Siyaset ve etik, toplum ve birey olarak bizlerin sosyal bakımdan bir amaca yönelik hale gelmemiz için kullanabileceğimiz araçlardır, ahlak yasaları ise eylem kurallarımız konusunda telkinde bulunur.

Say Yayınları, 2014, 288 Sayfa.

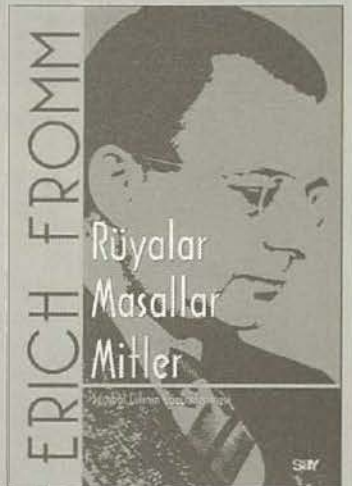
Rüyalar Masallar Mitler:**Sembol Dilinin Çözümlemesi**

Erich FROMM

Rüyalarımızın çoğu ortak bir özelliğe sahiptir; uyanık halimizin en büyük özelliği olan mantık kurallarına uymazlar. Orada uzay ve zaman kategorileri de artık geçersizdir. Ölmüş dostlarımız yaşıyor gibi karşımıza çıkabilir ya da eskiden başımızdan geçen ve unutmuş olduğumuz olaylar birdenbire gözümüzün önünde canlanabilir. Gerçekte hiç mümkün olmayacak biçimde, iki ayrı olayı aynı anda oluyormuş gibi

görebiliriz. Uykumuzda zamana olduğu kadar, uzayın kurallarına da uymayız. Uzak bir yere bir anda gitmek, iki farklı yerde aynı anda bulunmak, iki değişik insanı bir tek insan olarak görmek veya bir insanı ansızın başka bir insana dönüştürmek bizim için hiç de zor değildir. Kısaca, bedenimizin faaliyetine sınırlar koyan zaman ve uzayın kaybolduğu bir dünyayı rüyalarımızda yaratmak pek kolaydır.

Say Yayınları, 2014, 256 Sayfa.

Sermaye'nin Komünizmi

Christian MARAZZI

Sermayenin Komünizmi'nde Marazzi, maddi olmayan emeğin, genel zekânın ve toplumsal elbirliğinin kapitalizmin ihtiyaçlarına göre dönüş-türülmesinin fiili tekniklerinin bireysel borçlanma ve finansal piyasaların yönetimi olduğunu ileri sürer. Fordist dönemde, kâr, ücret ve rant kategorileri arasındaki orantısızlıklar temelinde açıklanan geleneksel finanslaşma süreçlerinden farklı olarak, post-Fordist dönemdeki finansallaşmanın toplumsal ve bilişsel üretim süreçlerine uyarlanmış yeni bir kapitalist birikim tarzı olduğunu belirtir. Yine Fordist dönemde doğrudan ücret ilişkisiyle tahakküm altına alınan emeğin, post-Fordist dönemde finansal araçlarla sermayeye tabi kılındığını, üretim süreçleri ile ilişkisinin borçlanma sayesinde kurulduğunu söyler. Marazzi'ye göre fabrikadan toplumsal fabrikaya geçişle birlikte finansallaşma, üretim ve yeniden üretim arasındaki ayrımı ortadan kaldırmış ve bu ayrıma dayalı değer üretme ilişkisini ve egemenlik biçimini dönüştürmüştür.

Otonom Yayıncılık, 2014, 304 Sayfa.

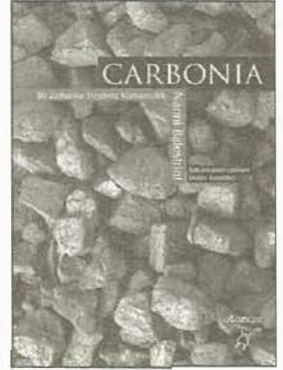
SERMAYENİN KOMÜNİZMİ			
Yıl	1980	1990	2000
1. Sermaye	18.89	28.47	28.97
2. Emek	25.61	25.61	25.61
3. Borçlanma	25.61	25.61	25.61
4. Finans	25.61	25.61	25.61
5. Üretim	25.61	25.61	25.61
6. Tüketim	25.61	25.61	25.61
7. Yatırım	25.61	25.61	25.61
8. Dış Ticaret	25.61	25.61	25.61
9. İç Ticaret	25.61	25.61	25.61
10. Diğer	25.61	25.61	25.61

Carbonia: Bir Zamanlar Hepimiz Komünisttik

Nanni BALESTRINI

Muhallif, öfkeli ve mücadeleci bir gencin öyküsü... Önce kendisinin olmayan, inanmadığı ve zorla götürüldüğü bir savaşa katılır. Nazi esir kamplarında mahkûm olur ve oradaki bütün dehşeti ve baskıyı görür. Savaş bittiğinde İtalya'ya döner, ülkenin en büyük kömür madenlerinin bulunduğu Carbonia'ya gelir. Savaşın dehşetinden, açlıktan, ölümden ve hastalıktan geriye kalan binlerce insan vardır Carbonia'da. Hayatta kalmanın en zorlu ve zorunlu yollarından biridir madende çalışmak. Hem çok yoğun bir emek sömürsü hem hala devam eden faşist saldırılar hem de savaş sonrası yoksulluk vardır. Ama bunca acıyı görmüş ve artık kendilerinden başka hiçbir şeye güvenmeyen madenciler örgütlenirler, tek dayanakları kaybetmedikleri onurları ve yan yana duruşlarıdır. Karşılarında hem patronlar hem faşistler hem de devlet vardır. Bitmeyen bir mücadeledir bu ve çok şiddetlidir. Carbonia'daki maden işçilerinin grevi herkesin grevi olur, tıpkı komünizmin herkesi birleştirecek ve savaş sonrası sessizliği parçalayacak tek olanak olması gibi...

Otonom Yayıncılık, 2014, 80 Sayfa.

BERFİN
YAYINLARI

BERFİN BASIN YAYIN VE TİC. LTD. ŞTİ.
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han No: 29 / 52
34112 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 513 79 00 Faks: (0212) 512 37 20
berlin@berlin.net berlinbahar1995@hotmail.com
Toplumsal ve Aydınlanmacı Bir Çığır...

EROL SEVER

İslam'ın Kaynakları-1

Çoktanrıçılık Hristiyanlık ve Kâbe

Erol Sever, bu önemli yapıtında, "İslam öncesi Arap şairleri, Kâbe'nin tanrısını, Hristiyanlığın tanrısı olarak görüyorlardı ve bunun sonucu olarak da, Kâbe kültürüne, İsa'ya yönelik olduğu için katılıyorlardı" saptamasıyla İslam'ın çok tanrıçılık ve Hristiyanlık'taki tarihsel kökenini mercek altına almaktadır. İslam'ın Tevrat'tan etkilenmesi, ilk Hristiyan kiliselerinin katı kalıplarını örnek alması ve erken İslam dönemindeki tarih yazıcılığının bölgenin siyasal ve toplumsal gerçeklerinden kaynaklanması; İslam tarihinin, resmi İslam tarihçileri tarafından nasıl değiştirildiğini gözler önüne sermektedir. Yönetenlerin hakimiyet mücadelesindeki dini kullanma gücünü, Mezopotamya'da yer alan kavimlerin Asurlardan Romalılara kadar uzanan tarih dilimi içinde, toplumsal ve siyasal ilişkileri çerçevesinde inceleyen yapıt, 1994 Turan Dursun Araştırma-İnceleme Ödülü'nü kazanmıştır.

Erol Sever, Turan Dursun'un "Bugün İslam dünyasında elde bulunan Kur'an, Peygamberin 'vahy katiplerine yazdırdığı' bilinen Kur'an'ın aynı değil" sözünden yola çıkarak, yine de resmi Kur'an içinde Hristiyan Arap ilahilerinin ve geleneklerinin büyük bir bölümünün yer aldığını göstermektedir. sorgulamak ve aydınlanmak için önemli bir başvuru kaynağı haline gelen bu kitap okunmalıdır.

EROL SEVER
Yezidilik ve Yezidilerin KökeniAraştırma-İnceleme,
263 sayfa, 19 TLAraştırma-İnceleme,
156 sayfa, 10 TL

D&R, Remzi Kitabevi, Dost ve diğer kitapçılarda...

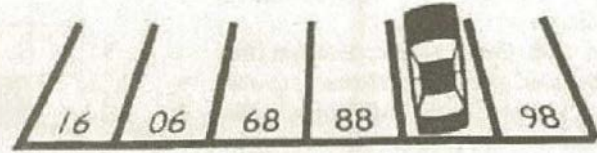
Çetin Ceviz Problemleri

Bu köşemizde eğlenceli zekâ oyunları, matematik ve fizik sorularına yer veriyoruz. Bu ay, sorularımız, "çıraklık", "kalfalık" ve "ustalık" olarak üçe ayrılmış değil. Düzenli okurlarımızın çıraklıktan kalfalığa terfi ettiklerini düşünerek "kalfalık ve ustalık" için tek bir soru ve ayrıca bir de "ustaların ustaları" için ikinci bir soru sunuyoruz. Soruları doğru yanıtlayacak üç okurumuz, Kaynak Yayınları tarafından yayınlanan Feroz AHMAD'ın "İttihatçılıktan Kemalizme" adlı kitabı kazanacaklar. Yanıtı en geç 19 Ekim 2014 tarihine dek, e-posta ya da mektup yoluyla adresimize ulaştırılmalıdır. E-posta adresimiz bilimveutopya@gmail.com, mektup adresimiz ise Dr. Mediha Eldem Sok. No.:51/1 Kızılay/ANKARA'dır.

Kalfalık ve ustalık

Aşağıdaki çizim, dünyaca ünlü bir üniversitenin matematik fakülte-

sinin otoparkında aynı fakültede öğretim üyesi olan 6 profesör için ayrılan park alanını göstermektedir. Profesörlerin otomobillerinin plakaları, profesörün adı ve soyadının baş harfleri ile fakülte parkındaki park yerinin sayısını taşımaktadır. Park halindeki otomobilin plakasında hangi sayı vardır?

Ustaların ustası

İçinde sıfır olmayan ve birbirinden farklı 9 rakamı olan sayılardan, 11 sayısına bölünebilen kaç sayı vardır?

Ağustos ayı yanıtları

Çıraklık

A ve B ile, kocaları ölmüş olan iki kadın; gösterelim. A'nın ve B'nin ölen kocalarından birer oğlu vardır. Oğulları, sıra ile, a ve b ile gösterelim. Bunlardan b, A ile evlenmiştir. B ile a da evlenirler. Çiftlerin birisinin C, diğeri D adında oğlu olur.

Burada C ile D arasındaki akrabalığı inceleyelim: D, A'nın oğlu ve aynı zamanda b'nin de erkek kardeşi ve sonuçta C'nin amcasıdır. Öte yandan b'nin de oğludur. C ile b kardeş olduklarından dolayı C'nin yeğenidir.

Kalfalık

Bu sonsuz dizide asal sayı yoktur.

En büyüğü 987654321 olan ilk dokuz sayıyı ele alalım. İçlerinde çift sayı olanlar ile son rakamı 5 olanları ayıqlarsak geriye, son rakamları 1, 3, 7 ve 9 olan tek sayılar kalır. Ancak, bu sayıların rakamlarının toplamı 3'e bölünebilir sayılardır. Dizinin, 987654321 sayısından büyük olan sayıların da (örneğin 9876543219) aynı özellikleri gösterdiğini, deneyerek, kolayca kontrol edebilirsiniz.

Ustalık

Sayının, abcd...z şeklinde olduğunu varsayalım. Böylece, problemde verilen bitgiden yola çıkarak aşağıdaki eşitliği yazarız: $2bcd...z = 7abcd...z$ (1)

Bu eşitlikten de, $k = 1, 2, 3, \dots$ değerlerini alabilen bir parametre olmak üzere, aşağıdaki denklemi yazabiliriz:

$$b(2 \cdot 10^k - 7 \cdot 10^{k-1}) + c(2 \cdot 10^{k-1} - 7 \cdot 10^{k-2}) + \dots + z(2 \cdot 10 - 7) = b(13 \cdot 10^k) + c(13 \cdot 10^{k-1}) + \dots + z(13) = a(7 \cdot 10^{k-2}) \quad (2)$$

13 asal sayısı bu denklemin sol tarafının ortak böleni olduğuna göre, sağ tarafın, özellikle de parantez içindeki ifadenin de bölünür. $k = 1, 2, 3, 4, 5, \dots$ değerlerini sırayla deneyerek, bu ifade için, 68, 698, 6998, 69998, 699998, ... değerlerini elde ederiz. Bu sayılar içinde, 13 sayısına bölünebilen ilk sayı 699998 sayıdır. O halde, $k = 5$ olur. Dolayısıyla aradığımız sayı abcdef şeklinde 6 rakamlı bir sayıdır.

O halde, (2) denklemini;

$$130000b + 13000c + 1300d + 130e + 13f = 699998a$$

her iki tarafı 13'e bölerek: $10000b + 1000c + 100d + 10e + f = 53846a$ elde ederiz. Bu eşitliği sağlanması için $a = 1$ olmalıdır.

Sonuç olarak aradığımız sayı 153846'dır.

öğretmen dünyası

YB 33 / EMM 2014 / ISSN 1303-2759 / Sayı 418

4/6 = + - √ 2/3

NEDEN MATEMATİKTEN HEP SINIFTA KALİYORUZ?

Sihir Bayrağımız DAĞLARCA 100 YAŞINDA

Yokluğunun 15. Yılında ÖRGÜTÇÜ FAKİR BAYKURT

Ekim sayısı çıktı...

* Özel Dosya: Matematik öğretimimiz

Prof. Dr. Timur Karaçay - Prof. Dr. Ünal Ufuktepe

Prof. Dr. Semih Koray - Mehmet Budak - Hamza Saykan-Gülser Bektaş

* Örgütçü Fakir Baykurt

Dr. Niyazi Altunya

* Dağlarca 100 Yaşında

Prof. Dr. Cahit Kavcar-Münevver Oğan

* Kayıplarımız: H. Hüsnü Tekişik ve Metin Yeldan

Zeki Sarıhan

Aydınlanma yolunda 35. yıl...

Yıllık (12 sayı) 75, 6 aylık 40 TL. Sürdürümcü olunuz...

Necatibey Cad. 13/13 Sıhhiye/ANKARA Tel: (0312) 229 43 25 Belgegeçer: (0312) 229 45 26

e-posta: ogdunyasi@gmail.com

www.ogretmendunyasi.org

Ödüllü Sözcük Bulmacası

SOLDAN SAĞA:

1) Şu Çılgın Türkler isimli betiğinde, "Sevgili gençleri İstiklal Savaşı, dünyadaki en meşru, en haklı, en kutsal savaşlardan biridir" diyen, "Dinliş", "Cumhuriyet" isimli betikleri de üretmiş, 1930-2013 yılları arasında yaşamış yazarımız.

2) "Mutlu Olmak Sanatı", "Edebiyat Üstüne Söyleşiler" gibi yapıtları dilimize de çevrilen Fransız filozof./Üzerine köpürtülmüş şerbet dökülerek fırında pişirilen bir tür tel kadayıf.

3) Bingöl ilinin bir ilçesi./Kimi hayvan ve bitki hücrelerinde bulunan, iğne biçiminde bitir madde.

4) Fermiyum elementinin simgesi./Halk dilinde, et kıymakta kullanılan satır./Paraguay'ın para birimi.

5) Evrensel alıcı olan kan grubu./"Aba var, ... var/ Meydanda er yok" (Yahya Kemal Beyatlı)/Trabzon ilinde bir yayla.

6) Güzel sanatlarda, perspektif nedeniyle bazı boyutları küçük görülen nesneleri, bu görünüme uygun bir biçimde çizme yöntemi. /Amerikan zencilerinin oynadığı hareketli bir dans./Kısaca "Kinetik Enerji".

7) Gece yapılan sinema ya da tiyatro gösterisi./Hint mitolojisinde güzellik, talih ve mutluluk tanrıçası./Süreyya da denilen ve yedi yıldızdan oluşan yıldız kümesi.

8) Çit, perde./Bilecen./Duyuru.

9) Yaz yağmuru./İzmir ve Ayvalık yöresinde çokça bulunan, kumun 5- 6 cm altında yaşayan lezzetli bir midye türü./Notada durak işareti.

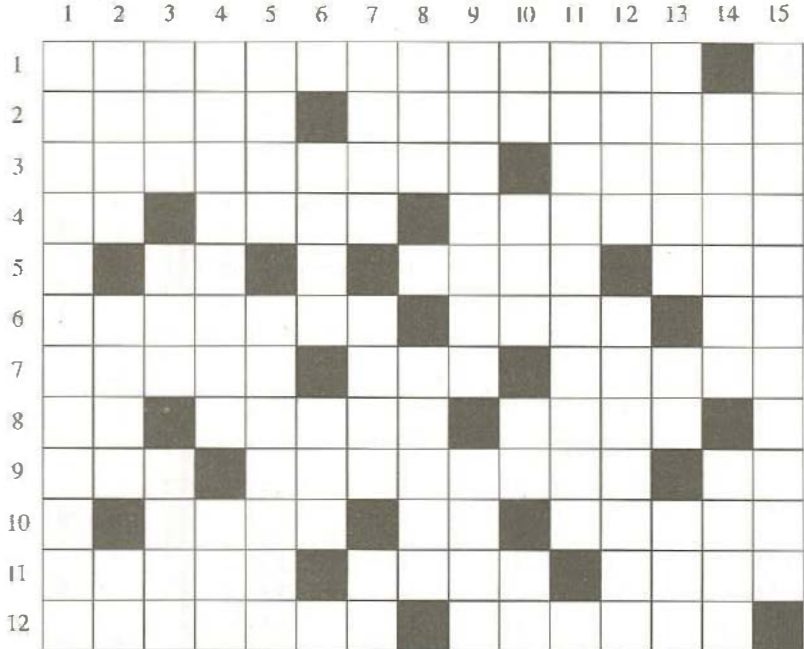
10) Genellikle polyester ya da fiberglastan yapılan gazete satış kabini./İlaç./ Kûba'dan Amerika ve Avrupa'ya yayılan bir dans ve bu dansın müziği.

11) Mehmet Eroğlu'nun bir romanı./Dağ keçisi./Eski dilde, lanetlenmiş, melun.

12) Denizlerin çekilmesiyle oluşan ve yurtlanmaya elverişli olan bölge./Şiddetli omuz ve sırt ağrısı.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

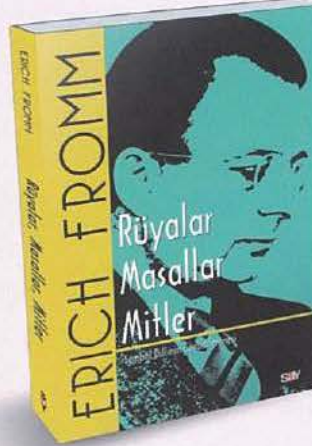
1) Hatay Cumhuriyeti'nin ilk ve tek cumhurbaşkanı olan Türk devlet adamı.

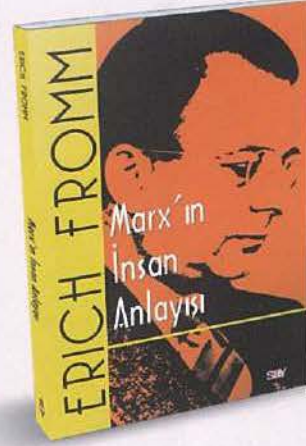
Otoriteye başkaldırının sembolü, hümanist filozof **ERICH FROMM**'un 3 yeni eseri
SAY YAYINLARI'nda

İTAATSİZLİK ÜZERİNE
72 sayfa

RÜYALAR, MASALLAR, MİTLER
256 sayfa

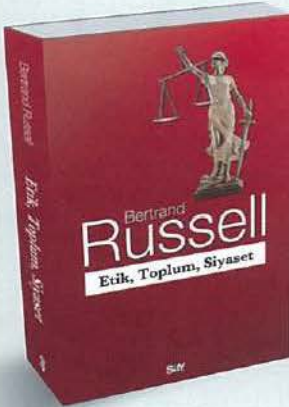

MARX'IN İNSAN ANLAYIŞI
136 sayfa

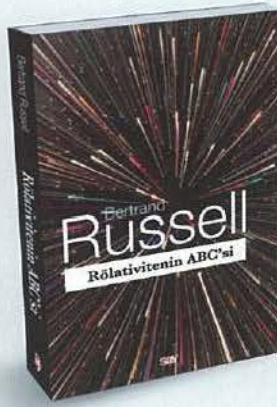
ERICH FROMM

“Siyaset ve etik, toplum ve birey olarak insanların sosyal bakımdan
bir amaca yönelik hale gelmesi için kullanılan araçlardır.”

BERTRAND RUSSELL

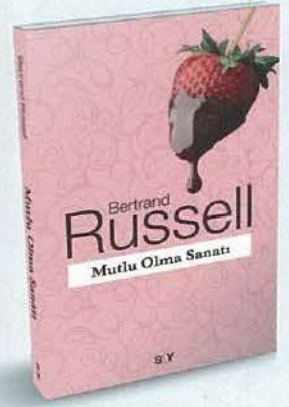
ETİK, TOPLUM, SİYASET
288 sayfa

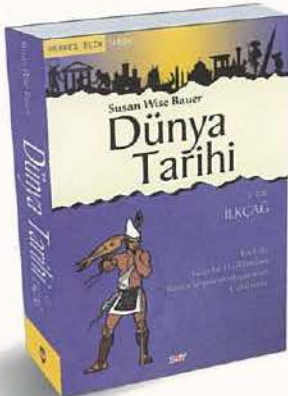
**RÖLATİVİTENİN
ABC'Sİ**
192 sayfa

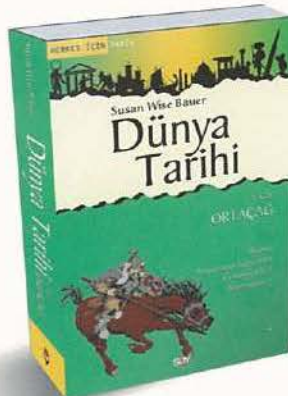
**SORGULAYAN
DENEMELER**
256 sayfa

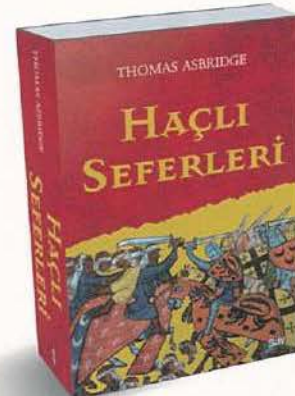
MUTLU OLMA SANATI
192 sayfa

DÜNYA TARİHİ
Cilt I: İlkçağ
Susan Wise Bauer
296 sayfa

DÜNYA TARİHİ
Cilt II: Ortaçağ
Susan Wise Bauer
360 sayfa

HAÇLI SEFERLERİ
Thomas Asbridge
744 sayfa

TARİH

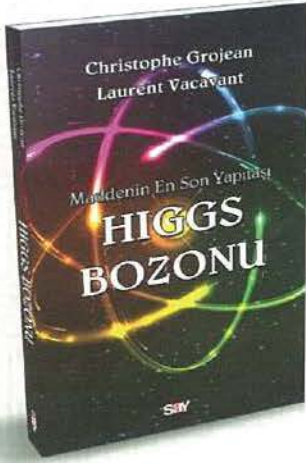
internet satış: www.saykitap.com

Tel: (0212) 512 21 58 • E-mail: dagitim@saykitap.com

www.facebook.com/sayyayinlari
www.twitter.com/sayyayinlari

SAY

SAY YAYINLARI POPÜLER BİLİM DİZİSİ

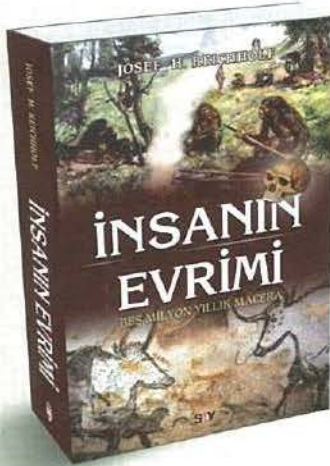

Büyük Hadron Çarpıştırıcısı'nda keşfedilen Higgs Bozonu maddenin en temel yapıtaşı mı?

HIGGS BOZONU
Christophe Grojean,
Laurent Vacavant
130 sayfa

Kuantum fizikini bulan yedi müstesna bilgin:
George Gamow,
Paul Ehrenfest,
Albert Einstein,
Erwin Schrödinger,
Paul Dirac,
Ettore Majorana,
Wolfgang Pauli

DÜNYAYI DEĞİŞTİREN FİZİK DEVRİMİ VE YEDİ BÜYÜK FİZİKÇİ
Étienne Klein
260 sayfa

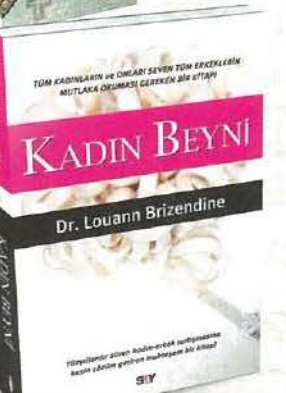
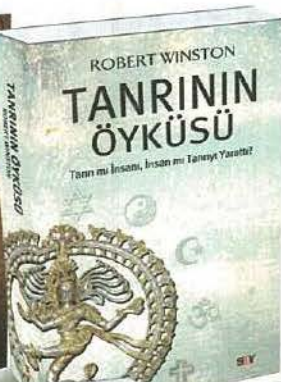
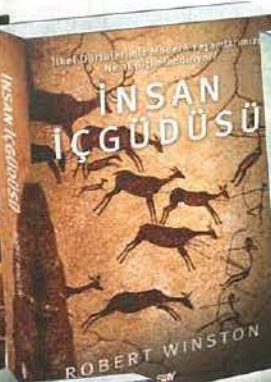
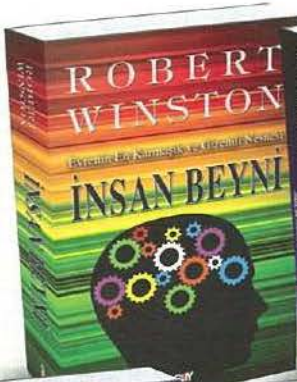
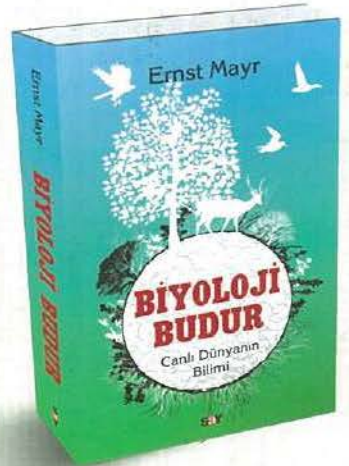

İnsan neden insan oldu? Anavatanı Afrika'dan neden göç etti?

İNSANIN EVRİMİ
Josef H. Reichhelf
352 sayfa

Modern sentezin öncülerinden Ernst Mayr, *Biyoloji Budur* ile biyolojinin bir bütün olarak önemini ve zenginliğini gözler önüne seriyor

BIYOLOJİ BUDUR
Ernst Mayr
416 sayfa

internet satış: www.saykitap.com
Tel: (0212) 512 21 58 • E-mail: dagitim@saykitap.com

www.facebook.com/sayyayinlari
www.twitter.com/sayyayinlari

say